

**TÜRKMEN ŞAİR KERİM GURBANNEPESOV'UN
ACI GÜNLER SÜYÜCİ GÜNLER ADLI ESERİNİN
BAĞLAM SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI**

Arif Bayram

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nazmi ALAN

Kasım, 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKMEN ŞAİR KERİM GURBANNEPESOV'UN ACI
GÜNLER SÜYCİ GÜNLER ADLI ESERİNİN BAĞLAM
SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI**

Hazırlayan
Arif BAYRAM

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nazmi ALAN

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum, Türkmen Şair Kerim Gurbannepesov'un “Acı Günler Süyci Günler” Adlı Eserinin Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/11/2019

Arif BAYRAM

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Nazmi ALAN

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Erdoğan BOZ

: Doç. Dr. Cüneyt AKIN

İmza

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arif BAYRAM' ın "Türkmen Şair Kerim Gurbannepesov'un "Acı Günler Süyci Günler" Adlı Eserinin Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması" başlıklı tezi, 22.11.2019 tarihinde saat 10.00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ( ) oy birliği – ( ) oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

TÜRKMEN ŞAİR KERİM GURBANNEPSOV’UN ACI GÜNLER SÜYCI GÜNLER ADLI ESERİNİN BAĞLAM SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI

Arif BAYRAM

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ve EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Kasım 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nazmi ALAN

Sözcükler, kullanıldığı yere göre her zaman akla ilk gelen anlamını vermeyebilir. Çoğu sözcük birden fazla bağlamda kullanılabildiği için onları bağımsız olarak değil metnin bütünüyle ilişkilendirmek gerekir. Bu konuda araştırmacılara ve okuyuculara fayda sağlamak adına bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları yapılmaktadır. Bu sözlük çalışmaları TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) ile sistemleşmiştir. Bu çalışmada da Kerim Gurbannepesov’un “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserin bağlam sözlüğü TEBDİZ yardımı ile hazırlanmıştır. Bu çalışma ile Türk dünyası edebiyatları için büyük önem taşıyan Kerim Gurbannepesov’u tekrar anmak ve Türkmen Türkçesinde daha önce yapılmamış olan bağlam sözlüğü çalışmasının ilk defa yapılması amaçlanmıştır. Bunlarla birlikte şairin hayatı, edebi kişiliği, eserleri, şair hakkında literatür çalışması

gibi konularda bilgiler verilip Türkmenler ve Türkmen edebiyatına değinilmiştir. Böylelikle eserin kelime hazinesi hem de Kerim Gurbannepesov'un üslup özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkmen Türkçesi üzerine yapılan çalışmaların az olması nedeniyle yapılacak nitelikli çalışmaların bilim dünyasına katkıda bulunması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, Kerim Gurbannepesov, Acı Günler Süyci Günler, bağlamli dizin, işlevsel sözlük.

ABSTRACT

CREATING THE CONTEXT DICTIONARY OF TURKMEN POET KERIM GURBANNEPSOV’S WORK NAMED “ACI GÜNLER SÜYCİ GÜNLER”

Arif BAYRAM

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE ENSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES**

November 2019

Advisor: Asst. Prof. Dr. Nazmi ALAN

Words may not always give the first meaning that comes to mind, depending on where they are used. It is necessary to associate them with the entire text, not independently since most words can be used in more than one context, Contextual index and functional dictionary studies are being conducted in order to advantage the researchers and the readers on this subject. These dictionary studies have been systematized with TEBDİZ (Turkish Literature Contextual and Functional Dictionary). In this study, contextual dictionary of Kerim Gurbannepesov's “Acı

Günler Süyci Günler” was prepared with the help of TEBDİZ. The aim of this study is to remember Kerim Gurbannepesov, who is of great importance for Turkish world literature and to make the first ever contextual index and functional dictionary study in Turkmen Turkish which has not been done before. In addition, it has been given information about the poet's life, his literary personality, his works and literature studies about the poet and Turkmens and Turkmen literature were mentioned. Thus, the vocabulary of the work and the stylistic features of Kerim Gurbannepesov were tried to be put forward. It is hoped that qualified studies will contribute to the scientific world due to the limited number of studies on Turkmen Turkish.

Keywords: Turkmen Turkish, Kerim Gurbannepesov, Acı Günler Süyci Günler, context dictionary.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Eser kiril harfleri ile yazıldığı için öncelikle transkribe edilmiş, daha sonra TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Sisteme yüklenen sözcükler üzerinde sistemli bir çalışma gerçekleştirilerek eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuştur.

Tez çalışma süresince öncelikle, tez konusunun belirlenmesi, ilerleyen safhalarda beni yönlendirmesi, anlamlandırma aşamalarındaki materyal desteği ve karşılaştığım problemleri en iyi şekilde aşmamı sağlayan, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Nazmi ALAN’a ve TEBDİZ projesini yürüten Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK’a teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her daim yanımda olan, hazırladığım tezin bu noktalara gelmesinde önemli katkıları bulunan aileme de çok teşekkür ederim.

Arif Bayram

22/11/2019

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKMENLER	10
2. TÜRKMEN TÜRKÇESİ	11
3. TÜRKMEN EDEBİYATI.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

1. KERİM GURBANNEPESOV	16
1.1. HAYATI	16
1.2. ESERLERİ	17
1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	20
1.4. KERİM GURBANNEPES İLE İLGİLİ LİTERATÜR ÇALIŞMASI	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. ACI GÜNLER SÜYCİ GÜNLER POEMİ.....	26
1.1. ESERİN ÖZETİ	26
1.2. ESERİN KURGUSAL ÖZELLİKLERİ	29
1.2.1. Olay Örgüsü	29
1.2.2. Bakış Açısı	30
1.2.3. Zaman.....	31
1.2.4. Mekân	31
1.2.5. Şahıs Kadrosu	31

1.3. ESERİN DİLİ.....	32

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. ESERİN SÖZ VARLIĞI	35
1.1. ADLAR.....	35
1.1.1. Sözcük Yapısındaki Adlar	35
1.1.2. Söz Öbeği Yapısındaki Adlar.....	41
1.2 EYLEMLER	43
1.2.1. Sözcük Yapısındaki Eylemler	43
1.2.2. Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler	47
1.3. KALIP SÖZLER	50
1.3.1. Deyimler	50
1.3.2. İlişki Sözleri	53
1.3.3. İkilemeler.....	54
1.3.4. Dualar ve Beddualar	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

“ACI GÜNLER SÜYÜCİ GÜNLER” ADLI ESERİN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ	57
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	412
KAYNAKÇA.....	418
EKLER.....	421
EK 1: ORJİNAL METİNDEN ÖRNEKLER.....	421

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar.....	39
Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar	41
Tablo 3. Söz Öbeği Yapısındaki Adlar	42
Tablo 4. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	45
Tablo 5. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	46
Tablo 6. Tek Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler	48
Tablo 7. Çok Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler	48
Tablo 8. Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemler	49
Tablo 9. Deyimler	52
Tablo 10. İlişki Sözleri	54
Tablo 11. İkilemeler	55
Tablo 12. Dualar	55
Tablo 13. Beddualar	56
Tablo 13. İncelenen Ögeler.....	417

KISALTMALAR DİZİNİ

bk.	bakınız
C	Cilt
ed.	Editör
S	Sayı
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDEK	Türk Dünyası El Kitabı
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TEBDİZ	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü
TT	Türkiye Türkçesi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında iletişim kurmayı, anlamayı sağlayan çok yönlü bir araçtır. Sözcükler ise dilin temel parçalarıdır. Sözcükler bir araya gelerek cümleleri, cümleler ise gerek iletişim kurmayı gerekse edebi metinler elde etmemizi sağlamaktadır. Sözcükler cümle ve metin içerisinde değişik anlamlar ifade edebilecek şekilde kullanılabilir. Bu kullanımlara bağlam adı verilir. Sözcükbilim (leksikoloji) de sözcüklerle ilgili araştırmaların yapıldığı bilim dalıdır. Güncel Türkçe Sözlük'te şu şekilde ifade edilmiştir: “Leksikoloji, bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin yapılarını ve anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalıdır”.

Sözcüklerin anlamlarını öğrenmemizdeki en önemli araçlar sözlüklerdir. Sözlük, bir dilin söz varlığının bir kural çerçevesinde bir araya getirilmesidir. Aksan'a göre (1995: 399) *“Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözvarlığı kitabı”*dır. Sözlükler, dili meydana getiren unsurları açıklar ve tanımlar. Sözlükler iletişim kurmada da çok büyük etkiye sahiptir. Gerek sosyal hayatta ve ticari alanda gerekse de yabancı dil öğreniminde sözlükler hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle günümüzde sözlük ve sözlükçülük çalışmaları bir hayli artmıştır.

Sözlüklerin ortaya çıkışı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri de tarih öncesi dönemlerdeki kaya resimlerinin de sözlük niteliğinde bir tanımlama amacına hizmet ettiği görüşüdür. İnsanlar mağara resimlerini tarih sahnesinde yıllar boyunca kendilerinden sonrakilere çizdikleri şekillerle tanıtmak ve bir anlamda onları tanımlamak istemiş olabilirler (Akalın, 2010: 270). Buradan da sözlüklerin sadece kitap halinde olmadığını çıkarabiliriz. Günümüzde ise sözlükler kitapların dışına çıkarak sanal ortamlarda da mevcuttur.

Bilinen en eski sözlük Sümerce-Akadca karşılıklar kılavuzu niteliğindeki Urra Hubullu'dur. Sözcüklerin konularına göre düzenlendiği sözlük, yirmi dört

tableten oluşmaktadır. Yaklaşık olarak MÖ 2300 yılında Akad İmparatorluğu'nda ortaya konulduğu sanılan sözlüğün tabletleri Suriye'deki Ebla kalıntılarında bulunmuştur. Sözlük bugün Fransa'da Louvre Müzesi'ndedir (Akalin, 2010: 271). Türk edebiyatının ise sözlük türündeki ilk eseri Kaşgarlı Mahmud'un 1074 yılında tamamladığı "Dîvânu Lügâti't-Türk" adlı eseridir. Eser Türk edebiyatı için büyük önem arz etmektedir.

Sözlükbilim (lexicography), bir dilin ya da karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin sözvarlığını sözlük biçiminde ortaya koymaya yönelen, bu amaçla yöntemler koyarak uygulama yollarını gösteren bir dilbilim dalıdır (Aksan, 1998: 69). Bir başka görüşe göre "Sözlük hazırlamadaki aşamaları ortaya koyup, sözlüklerin içeriksel olarak daha da gelişmesini sağlayan; söz varlığının belirlenmesinde ve geliştirilmesinde uygun yöntemler önerip, özellikle sözlük hazırlayıcılarının dikkat etmesi ve uyması gereken ilkeler koyan, bir dil bilimi dalı" olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2017: 4).

Sözcüklerin hangi bağlamda kullanıldıklarını saptamak için ise bağlam sözlüğü çalışmaları yapılmaktadır. Batı'da farklı metinlere uygulandığı ve olumlu sonuçlar elde edildiği için yaygınlaştığı görülen bu tip çalışmalar 'concordance' olarak isimlendirilmiş ve Türkiye'de aynı tarz yapılan bir başka çalışma, 'bağlamli dizin ve işlevsel sözlük' olarak adlandırılmıştır¹. Batı'da önce kutsal kitapların bağlamli dizinleri üzerinde çalışılmış, sonraları Shakespeare'den Proust'a değin büyük şair ve yazarların yapıtlarından oluşan külliyatlarının bağlamli dizinleri ortaya çıkarılmıştır. Doğu edebiyatlarında bağlamli dizini çıkarılarak işlenmiş çalışma olarak yalnız Hafız Divanı tespit edilebilmiştir. Türkiye'de bağlamli dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına bakıldığında bu konudaki ilk örneklerin Prof. Dr. Günay Karaağaç'ın danışmanlığında yürütüldüğü görülmektedir. 'Amrî Divânı Gramer İndeksi', 'Helâkî Divânı Gramer İndeksi', 'Vasfî Divânı Gramer İndeksi' vs. başlıklı tezler, metinlerin bu açıdan değerlendirilebileceğini gösteren ilk örnekler arasındadır. Daha sonra Prof. Dr. Cem Dilçin'in danışmanlığını yürüttüğü 'Bâkî Divânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]' başlıklı tez, önemli bir şairi merkeze alarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Türkiye'de, bu alanda yapılan ilk çalışma Furkan

---

¹ Furkan Öztürk, *Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Öztürk'ün hazırladığı 'Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]'dür. Öztürk hazırladığı tezi 2007 yılında tamamlamıştır. 2011 yılına gelindiğinde Gazi Üniversitesi'nde Özer Şenödeyici'nin hazırladığı "Nâilî Divânı Sözlüğü: Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük" başlıklı tez, basılan çalışmalar arasındadır (Dinçer Berdibek, 2018: 1).

Sözlük insanların bilgi edinmek için başvurdukları kaynakların başında gelmektedir. Günümüzde artık sözlüklerin önemli bir kısmı elektronik ortamda mevcuttur. Bağlamsal sözlük ve dizin çalışmaları da Aksoyak'ın öncülüğünde, Gazi Üniversitesi'nin desteği ile bilgisayar ortamına taşınarak TEBDİZ projesi ile sistemleşmiştir. Bu sistem sayesinde sözcüklerin daha önce hangi eserde ve hangi anlamda kullanıldığına kolayca erişmek mümkün olmuştur. Söz konusu proje dizin çalışmalarının artmasında da etkili olmuştur.

Bu konuda artan çalışmalar göze çarparken, Türkmen Türkçesinde herhangi bir bağlamli sözlük ve işlevsel dizin çalışmasının olmadığı saptanmıştır. Bu eksikliği gidermek için böyle bir çalışma yapmaya gerek duyduk. Kerim Gurbanepesov'un "Acı Günler Süyci Günler" Adlı Eserinin Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması" adlı tez çalışması, Kerim Gurbanepesov'un söz konusu eserindeki söz varlığının incelenmesine yöneliktir. Kerim Gurbanepesov'un "Acı Günler Süyci Günler" adlı poemının bağlam sözlüğü oluşturulurken, sözcüklerin hangi bağlamda ve ne sıklıkta kullanıldığı da belirlenmiştir.

Çalışmamız, giriş bölümü ile birlikte beş ana bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın giriş bölümünde; araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almıştır. Bu konularda gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Birinci bölümde; Türkmenler, Türkmen Türkçesi, Türkmen edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. Türkmen edebiyatının Türk edebiyatındaki yeri ve öneminden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde; şairin hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve şair hakkında yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur. Hakkında çok fazla çalışma yapılmayan şair ile ilgili aydınlatıcı bilgiler bu bölümde verilmiştir.

Üçüncü bölümde “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserden bahsedilip eserin özeti ve kurgusal unsurlarına yer verilmiştir. Eser hakkında gerekli açıklamalar yapıp, okuyucuların eseri merak etmeleri durumunda rahatça ulaşabilecekleri bilgiler çalışmanın bu bölümünde ele alınmıştır.

Dördüncü bölümü bağlam sözlüğünün incelendiği kısım oluşturmaktadır. Söz konusu eserin söz varlığına dair sayısal veriler burada yer almaktadır.

Beşinci bölümde ise bağlam sözlüğü alfabetik olarak verilmiştir.

Çalışmamız sonuç ve değerlendirmenin ardından kaynakça ile son bulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Söz varlığı konusunda Türkiye’de akla gelen ilk isimlerden biri şüphesiz Doğan AKSAN’dır. Ülkemizde yapılan söz varlığı çalışmalarının büyük çoğunluğunda Aksan’ın “Türkçenin Sözvarlığı²” adlı eseri referans gösterilmekte ve model alınmaktadır.

Temel söz varlığı, dildeki eskiden beri yerleşmiş çekirdek sözcük hazinesini, yabancı ve çeviri ögeler ise dile dışarıdan giren unsurları ifade eder. Aksan’a göre temel söz varlığını, atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıplaşmış sözler, terimler, yabancı ve çeviri ögeler oluşturur (Aksan 2006: 26).

Bu çalışma ile Kerim Gurbannepesov’un “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserinin söz varlığı incelenerek bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Söz konusu eserinin bağlam sözlüğü hazırlanarak Kerim Gurbannepesov’un söz varlığının zenginliğini tanıklarıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Söz varlığını oluşturan sözcüklerin kullanım sıklıklarının verilmesiyle yazarın üslubu hakkında sağlam ve somut veriler ortaya konulmuştur. Bu çalışma Türkmen edebiyatının ünlü şairlerinden Kerim Gurbannepesov’un üslubu hakkında yapılacak daha kapsamlı bir çalışmaya katkı sağlayacaktır. Çalışmada sadece bağlam sözlüğü hazırlanmayıp, bununla birlikte Türkmenler, Türkmen Türkçesi, Türkmen edebiyatı ve Kerim Gurbannepesov’un hayatı, edebi kişiliği, eserleri hakkında bilgi verilmiş, “Acı Günler Süyci Günler” adlı eser incelenmiştir.

---

² Doğan Aksan, *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınevi, Ankara, 2004.

Araştırmanın Önemi

Bağlamı esas alan sözlük çalışmaları, hem bir sözcüğün gerçek anlamının belirlenmesini kolaylaştıracak hem de sözcüğe yüklenen diğer anlamların (çok anlamlılık) ortaya çıkarılmasına imkân tanıyacaktır.

Türkçede bağlama dayalı sözlük ve dizin çalışmalarının eskiden beri var olduğu, günümüzde de kimi araştırmacılar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Fakat Türkmen Türkçesinde bu tür bir çalışmanın henüz yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın Türkmen sözlükçülüğü açısından ilk defa yapılması çalışmanın önemini artırmaktadır. Çalışma öncü bir çalışma niteliğindedir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkmen Edebiyatı'nın önemli şairlerinden olan Kerim Gurbannepesov'un eserlerinden "Acı Günler Süyci Günler" adlı eserden hareketle sözlüksel anlama sahip olan adlar, eylemler, deyimler, atasözleri, kalıplaşmış günlük ifadeler incelenmiş, alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sıralamaya sözlüksel anlama sahip olmayan zamirler, edatlar, bağlaçlar vd. dâhil edilmemiştir. Alfabetik olarak sıralanan verilerin kullanıldığı cümleden hareketle bağlamsal anlamı tespit edilmiştir. Bağlam sözlüklerinin amacı genel sözlükler gibi söz varlığını oluşturan dil öğelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için model alınan bağlam sözlüklerinde olduğu gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiştir. Sözcüklerin metinde kullanıldığı biçimi tanık gösterilerek anlamıyla birlikte verilmiştir. Söz konusu eserin orijinal ya da transkribe edilmiş haline çalışmada yer verilmemiştir.

Tanımlar

Söz Varlığı: Bir dilin sözvarlığı, yalnızca o dilin sözcüklerinin değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bir bütündür (Aksan 1996: 7).

Genel Sözlük: Bir yazı dilinin kendisine mal edilmiş ve yaygınlaşarak genel nitelik kazanmış olan bütün kelime ve deyimlerini, özel bir alana yönelmeden tanımlayan ve açıklamalara bağlayan sözlüktür. Deyimler sözlüğü, mecazlar sözlüğü, terimler sözlüğü, tarama sözlüğü ve derleme sözlüğü gibi, sınırlı ve özel bir amaca hizmet eden sözlükler bunun dışında kalır (Korkmaz 1992: 68).

Bağlamsal Sözlük: Bağlamsal sözlük, anlam-bağlam ilişkisine dayanan ve bir eserin söz varlığını en ince anlam farklılıklarına kadar ortaya çıkaran sözlüktür (Boz 2011: 91).

Bağlamsal Dizin: Bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizeldir (Vardar 2002: 32).

Yöntem

Boz (2011: 92), nitelikli bir bağlamsal sözlük ve dizin hazırlayabilmek için araştırmacının temel dil ve edebiyat bilgileri yanında özellikle yöntem ve teori bakımından ciddi bir birikime sahip olması gerektiğini söyler. Anlama etki eden dış unsurları bilmek ve hesaba katmak, doğru tanım ve açıklamalara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca sözlük için gerekli teknik altyapının oluşturulması, araştırmacının teknik bilgi ve beceriye sahip olması, ona büyük kolaylık sağlayacaktır. Burada öne çıkan hususlardan biri de araştırmacının/sözlük hazırlayıcısının sergileyeceği titizlik ve kararlılıktır.

Bu çalışmada, öncelikle kiril harfli olan metin transkribe edilmiştir. Daha sonra bağlam sözlüğü oluştururken TEBDİZ projesinden faydalanarak söz varlığını oluşturan unsurlar anlamlandırılmıştır. Böylelikle metinde geçen ve birden çok anlama sahip olan sözcüklerin anlam farklılıkları ortaya konulmuştur. Sözlüksel anlamı olmayan unsurlar bağlam sözlüğüne dâhil edilmemiştir. Dilbilgisel unsurlara da bağlam sözlüğünde yer verilmemiştir. Bağlam sözlüğü oluşturulurken alfabetik sıralama yapılmıştır. Kelimelerin tamamen köküne inilmeksizin, metindeki anlamı veren kısım madde başı olarak alınmıştır. madde başından hareketle türeyen yeni sözcükler alt madde başı olarak değerlendirilmiştir. Alt madde başları, madde başlarından bir paragraf içeride yazılmıştır. Bağlam sözlüğünde sözcük ve söz öbeği yapısındaki unsurlarla beraber, söz varlığını oluşturan diğer unsurlara da yer verilmiştir. Bütün fiillerin sonuna, mastar anlamı vermesi için kısa çizgi (-) konulmuştur. Oluşturulan bağlam sözlüğünde yer alan unsurların açıklamaları yapılırken büyük harf ile başlanmamıştır. Bağlam sözlüğünde, eserdeki sözcüklerin anlamlarıyla beraber kanıt cümleler ve sayfa ile satır sayıları verilmiştir. Kanıt cümleler madde başının altında, sayfa ile satır sayıları ise kanıt cümlelerinin yanında parantez içinde aralarına eğik çizgi (/) konularak verilmiştir. Söz konusu işaretin sol tarafı sayfa sayısını sağ tarafı ise satır sayısını ifade etmektedir. Örneğin;

abray: otorite, saygı, şeref.

Ýöne weli abray diýip / Dişin gysyp ýören eken (74/25)

Bu örnekte parantez içindeki sayılardan “74” sayfa sayısını, “25” ise sayfaki satır sayısını ifade etmektedir. Bağlam sözlüğü kısmında pekiştirmeler ayrı madde başı olarak ele alınmamış, sözcük gövdesi ile birlikte alınmıştır. Örneğin;

Söýen üçin söýjek üçin / Hemmesi de des deň bolar (27/4)

Dim dik galdy misli baýdak / Kim iberdi, balam muny (58/15)

Madde başı olarak aldığımız sözcüklere gelen ekler yeni bir kelime türetiliyorsa bir madde başı olarak alınmıştır. Yeni bir sözcük türetmiyorsa aynı madde başı altında yer verilmiştir.

dikil-: sabit kalmak.

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/22)

soňky: son, sonuncu.

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/26)

Madde başı olan sözcüklere başka bir sözcük eklenerek bir söz öbeği veya kalıp söz oluşuyorsa o unsurlar alt madde başı olarak verilmiştir. Kanıt cümlelerde geçen madde başı ve alt madde başı olan sözcükler, sözlükte altı çizili olarak belirtilmiştir:

gülki: gülmek.

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/29)

gülki bol-: komik olmak, gülünç olmak.

Alçagrak bol / Gülki bolma ile çopan (17/13)

Birden çok anlama sahip olan sözcükler tek bir madde başı altında, anlamları numaralandırılarak verilmiştir. Tek anlama sahip sözcüklerde ise herhangi bir numaralandırma yapılmamıştır.

gyzyl: 1.kırmızı.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzyl gany (9/34)

2. kızıl, parlak kırmızı renk.

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/1)

3. altın.

Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/25)

4. insanda hayranlık uyandıran niteleme.

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/21)

Morfolojik olarak aynı olan sözcükler sıklık sayısı fazla olandan aza doğru sıralanmıştır. Bağlam sözlüğü kısmında kelimelerin tekrar sayıları ve sıklıkları verilmemiştir. Sözcüklerin daha sonra tekrar sayıları ve kullanım sıklıkları belirlenmiş, tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere iki başlık altında incelenerek veriler ortaya konulmuştur. Yaptığımız çalışma neticesinde elde edilen bulgulara inceleme bölümünde yer verilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, eserin söz varlığına dair bilgilere bu bölümde ulaşmak mümkündür. İncelenen sözcüklerin anlam farklılıkları sayısal verilerle açıklanmıştır. Söz varlığını oluşturan unsurlar da alt başlıklar halinde incelenmiş, onların ve diğer incelenen sözcüklerin tekrar sayılarına ve sıklıklarına yer verilmiştir.

Bu çalışma, üretilmiş bir eser üzerinde tarama çerçevesinde betimsel bir çalışmadır. Var olan bir durumu, var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Eser başka herhangi bir eserle karşılaştırılmamış, kendi bünyesinde tarama yapılarak sahip olduğu söz varlığı tespit edilmiştir.

Türkmen Türkçesi, uzun ünlüleri bu zamana kadar kurallı bir şekilde bünyesinde barındıran tek Türk lehçesidir. Yazıda gösterilmeyen ünlü uzunlukları, sözlüklerde gösterilmektedir. “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserden hareketle oluşturulan bağlam sözlüğünde ise bu ünlü uzunlukları belirtilmemiştir. Kelime kökenine ve türüne ait bilgilere de yer verilmemiştir.

Eserde geçen sözlüklerin ve kalıp sözlerin anlamlandırılması yapılırken çok sayıda sözlük kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü”
“Güncel Türkçe Sözlük”
“Kubbealtı Lugatı “
“Mahtumkulu Eserlerinin Deyimler Sözlüğü”
“Ötüken Türkçe Sözlük”
“Türkmençe Sözlük”
“Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü”
“Türkmen Diliniň Sözlügi”
“Türkmen Klassıkı Edebiyatınıň Sözlügi”
“Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü”
“Türkmençe – Türkçe Sözlük”
“Türkmen Türkçesi Sözlüğü”

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKMENLER

Tarihte ilk defa, 11. yüzyılda kaleme alınmış olan *Divânü Lûgâti't-Türk*'te geçen Türkmen adı, Kâşgarlı'ya göre, Büyük İskender'in Türk coğrafyasında, Balasagun'da ikâmet eden yirmi dört kişiye Farsça "Türkmânend" (Türk'e benzer) demesiyle ortaya çıkmış ve daha sonra bu Türk boyu bu isimden mülhem Türkmen adıyla anılır olmuştur (Kafesoğlu, 1958: 121). Türkmen adının etimolojisi hakkında bugüne kadar çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan en fazla kabul gören görüş, Jean Deny tarafından ifade edilmiş olan Türkmen kelimesinin Türk ismi ile eklendiği sözcüğe "büyüklük ve mübalağa" anlamları katan -man/-men ekinde meydana geldiği şeklindeki görüştür. Deny'nin bu görüşü büyük ölçüde kabul görse de, buna kesin olarak katılmayan araştırmacılar da bulunmaktadır. Mesela Nemeth ve Pritsak, -man/-men ekinin "büyüklük ve mübalağa" eki olduğunu kabul etmiş olmakla birlikte Türkmen kelimesinin etimolojisi ve anlamı üzerine kesin hüküm vermekten kaçınmışlardır (Kafesoğlu, 1958: 123).

İlk defa Fuad Köprülü tarafından ifade edilen görüşe göre Türkmen adı, 11. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmiş olan Oğuzlar için kullanılmıştır. Buna göre 11. yüzyıla kadar aynı adla anılan; ancak bu yüzyılda İslamiyet'i kabul etmiş olan Oğuzların bir kısmı Türkmen adını almıştır (Akpınar 1988: 111).

Selçuk Bey önderliğinde batıya doğru hareket ederek Horasan ve Hazar taraflarına yönelmişler, geldikleri bölgede Peçenek ve Kıpçak Türkleri ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Ataları Selçuk Bey'in adını taşıyan Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuşlar; sonra bu devlet geniş bir coğrafyaya hâkim olmuştur. Ancak yaygınlaşan Moğol istilası Selçuklu Devleti'nin ve Türkmenlerin kaderini değiştirmiş; Türkmen uruğlarının bir kısmı Maverâünnehir, Horasan, Mangışlak civarında kalmış; diğer uruğlar Azerbaycan'a ve Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Bu olaydan sonra Hazar ötesi Türkmenleri ile Azerbaycan ve Anadolu Türkmenleri ayrı topraklarda yaşamış, kültürlerinde ve dillerinde farklı eğilimler ortaya çıkmıştır (Kara, 2000: 1).

18. yüzyılda biraz kendini toparlayan Türkmenler, İran Şahlığı'nın ve Hive Hanlığı'nın baskısından kurtulmak amacıyla Merv bölgesine doğru yayılmışlar; burada giriştikleri mücadelelerde İranlıları ve Hive Hanlığı'nı yıldırmışlardır. Bundan sonra derin bir nefes alan Türkmenler, 1860 yılından itibaren hür ve müstakil bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Ama ne yazık ki bu sakin dönem pek fazla sürmemiş; 1879 yılında Ruslarla yapılan ilk savaşta Ruslar yenilgiye uğramış ancak Türkmenler de ağır kayıplar vermiştir. Bundan iki yıl sonra yapılan savaşta Türkmenler artık Rus yenilgisini kabullenmek zorunda kalmışlardır. Ocak 1884'te de bütün Türkmenler Rus hâkimiyetine girmeyi kabul etmek zorunda kalmışlardır. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında birkaç defa ayaklansalar bile bu ayaklanmalar Ruslar tarafından bastırılmıştır. Bu gelişmelerin tabii bir sonucu olarak 27 Ekim 1924 tarihinde Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur (Saray, 2014: 379-404).

Yetmiş yıl kadar Rus egemenliği altında yaşayan Türkmenler, örf, adetlerini korumaya çalışmışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 27 Ekim 1991 tarihinde istiklallerine kavuşan Türkmenler, iyi bir yol izledikleri takdirde artık inançlarını, örf ve adetlerini istedikleri gibi yaşayabilecek; kendi kararlarını kendileri verebileceklerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan Türkmenistan, batıda Hazar Denizi, güneybatıda İran, güneydoğuda Afganistan, kuzeybatıda Kazakistan ve kuzeydoğuda Özbekistan ile çevrelenmiştir. 488.100 kilometrekarelik büyüklüğe sahiptir. Ülkede, büyük çoğunluğu Türkmenler oluşturmakla birlikte, Azeriler, Karakalpaklar, Kazaklar, Özbekler, Tatarlar ve Ruslar da yaşamaktadır (Akpınar, 1988: 111). Türkmenler günümüzde Türkmenistan dışında İran ve Afganistan'ın kuzeyinde, Özbekistan'da, Kafkasya'nın kuzeyinde bulunan Stavropol bölgesinde ve Türkiye'de yaşamaktadırlar (Kara, 2002: 226). Bugün Türkmenistan'da çeşitli Türkmen boyları yaşamaktadır. Bu Türkmen boyları; Çovdur, Ersarı, Salır, Sarık, Teke ve Yomutlar'dır (Akpınar, 1988: 111).

2. TÜRKMEN TÜRKÇESİ

Türklerin Oğuz boyundan olan Türkmenler, uzun bir süre Çağatay ve Kıpçak sahası Türk boylarının arasında kaldıkları için, dil özellikleri bakımından diğer Oğuz

boylarından farklı özellikler gösterirler. Türkmen Türkçesi, bir taraftan Oğuz Türkçesinin özelliklerini barındırırken, diğer taraftan diğer Oğuz boylarının diyalektlerinde görülmeyen, Doğu Türkçesini karakterize eden özellikleri de bünyesinde taşımaktadır. Bu bağlamda Türkmen Türkçesi, diğer Oğuz diyalektlerinden farklı özellikler göstermekte; buna karşılık Oğuz grubu Türk lehçeleri arasında değerlendirilmektedir (Akpınar, 1988: 111). Türkmen Türkçesi yönleri göre yapılan tasnif çalışmalarında Güneybatı grubuna dâhil edilmektedir. Batı Türkçesinin ise doğu kolunu oluşturur.

Türkmenler Oğuzların boy birlikleri anlayışına göre uzunca bir süre yazılı edebiyata sahip olamamışlardır. Bu yönüyle 13. yüzyıldan itibaren eski Oğuz geleneğine bağlı zengin bir sözlü halk edebiyatı ürünlerine sahip olmuşlardır. Türkmen Türkçesinin müstakil bir yazı dili haline gelmesi 18. Yüzyılda Mahtumgılı ile başlamıştır (Gökçür, 2016: 276).

Türkmenler tarih boyunca tek bir alfabeye bağlı kalmamışlardır. Yazılı edebiyatlarının başlangıcından (18. yüzyıl) 1928'e kadar Arap, 1928-1940 yılları arasında Latin alfabesini kullanılmışlardır. Fakat bu alfabeı yalnızca on iki yıl kullanabilmişlerdir. Rus istilaları ve baskıları neticesinde alfabeleri tekrar değışmek zorunda kalmıştır. 1940'dan sonra ise Kiril alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Bağımsızlıklarını kazanana kadar bu alfabeı kullanmışlardır. Türkmenistan meclisi 12 Nisan 1993 tarihinde aldığı bir kararla, Lâtin alfabesini esas alan yeni Türkmen alfabesine geçmeyi kabul etmiştir. Bu karara göre yeni alfabe, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren resmen kullanılmaya başlanmış; daha sonra alınan bir kararla birkaç harfte değışiklik yapılarak 1 Ocak 2000'de bütünüyle Lâtin alfabesine geçilmiştir (Kara, 2015: 19-20).

Türkmencenin birçok ağızı bulunmaktadır. Sovyet döneminde, edebi dil için Yomut ve Teke ağızları esas alınmıştır. Ancak Türkmen aydınları bütün ağızlardan faydalanmayı prensip edinmişlerdir. Bu çizgide gelişen Türkmençeyle yazan birçok sanatçı yetişmiş ve bunlar zaman zaman kendi ağızlarında bulunan bazı kelimelere de eserlerinde yer vermişlerdir. Söz konusu ağızlar şu şekilde sıralanabilir: Yomut, Teke, Ahal, Ersarı, Sarık, Salır, Gökleñ, Çovdur, Alili, Nohur, Garadaşlı, Änew, Yemreli, Hasar, Ata, Nerezim, Çandır, Mukrı, Sakar, Bucak, Olam, İğdir, Surhı,

Düyci, Hatap, Eski, Bayat, Hıdırili, Mehin, Çärce, Mürçe, Kırac, Burkaz, Mücevür ve Arabacı.

Türkmen Türkçesi'nde bilindiği üzere 9 ünlü vardır: “a, e, ə, ı, i, o, ö, u, ü”. Bu ünlülerin hepsinin uzun şekli bulunur. Bu nedenle Türkmen Türkçesinin en belirgin özelliği uzun ünlülere sahip olmasıdır. Eski Türkçe döneminden günümüze kadar, uzun ünlüleri en iyi koruyan Türk lehçesidir. Uzun ünlüler günümüzde yazı dilinde kullanılmamaktadır. Bu nedenle uzun ünlüler, yazılışları aynı olan sözcüklerde anlam farklılığı meydana getirmektedir. Sözlüklerde ise uzun ünlüyü belirtmek için sesli harften sonra “:” işareti kullanılır. Bu, onun uzun ünlü olduğunu göstermektedir.

3. TÜRKMEN EDEBİYATI

Türkler dünya tarihinin köklü milletlerinden biridir. Tarih boyunca geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Türkmenler de bu geniş coğrafyadaki Türk topluluklarından biridir. Türkmenler XI. yüzyılda Oğuzların batıya doğru olan göçü esnasında geride kalan boylardır. Türkmenlerin sözlü edebiyatları oldukça zengindir. Türkmenlerin yazılı edebiyat gelenekleri geç tarihlerde oluşturmaları sözlü edebiyat geleneğini ön plana çıkarmaktadır.

Türk Dünyası Edebiyatı'nın bir parçası olan Türkmen Edebiyatı, hem sözlü hem de yazılı ürünleriyle Türk Dünyası Edebiyatı içinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye, Azeri, Özbek, Kazak, Kırgız ve diğer Türk soylu topluluklarla birlikte, aynı kaynaktan doğan ve aynı köklerden beslenen Türkmen edebiyatı da bu topluluklarla aynı tarihi, aynı ruhu, aynı kaymakları ve dolayısıyla aynı kültürü paylaşmıştır (Toz, 1999: 235).

Türkmen edebiyatının ilk yazılı ürünleri 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren Türkmenler'in 20. yüzyılın başına kadar yazdıkları eserler genellikle halk edebiyatı ürünlerinden meydana gelmiştir. Türkmen halk edebiyatı ürünlerinde daha çok halkın yaşayış tarzı, örf ve adetleri, toplumsal sevinçleri ve hüzneleri gibi konular işlenmiştir.

Önceki yüzyıllarda daha çok halk şiiri tarzında eserlere sahip olan Türkmen edebiyatı, 20. yüzyılın bilhassa ortalarından itibaren çağdaş anlamda şiirleri de bünyesinde barındırmaya başlamıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda Türkmen şiirinin halk şiiri tarzında olmasının, Türkmenlerin çok zengin sözlü edebiyat geleneğine sahip olması, bu yüzyıllarda hanlıkların ortaya çıkması ve bundan kaynaklanan büyük kültür merkezlerinin oluşmaması ve savaş yıllarında birçok münevverin hayatını kaybetmesi gibi birçok sebebi vardır (Kara, 1996: 853).

Sağlam ve Biray (2018: 425-434), 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın başlarının, Türk dünyası için büyük sarsıntıların yaşandığı bir dönem olduğunu vurgulamıştır. Bu dönemde, Türkmenistan zorla Rusya'ya dâhil edilir, bu uygulama siyasi, askeri, iktisadi ve kültürel alanlarda etkisini gösterir. 20. Yüzyıl başındaki Türkmen edebiyatı ise Rus baskısı altında gelişmesini sürdürmüş, gazete ve dergi yazıları, Türkmen Türkçesinin gramer ve sözlükleri gibi eserler etrafında şekillenmiştir. Bu yüzyılda, 18.-19. yüzyıllarda Türkmen edebiyatında yazılmış olan şiir ve destan tarzındaki bazı eserler yeniden yayımlanır. Rus edebiyatından tercüme eserler yayımlanmaya başlar. Bu süreçte baskı rejimi, baskılara karşı çıkan yazar ve şairlerin çeşitli şekillerde cezalandırılması sadece eserlerin üretimini değil Türkmen edebiyatının ilerleyip gelişmesini de yavaşlatmış ve engellemiştir. Bu dönemde yazılan eserler gerçek hayatın içinden olup, Rusların baskılarına karşı Türkmenlerin sıkıntıları kaleme alınmıştır. Bu dönemde yazarlar ve şairler ölüm tehditleriyle karşılaşmışlar hatta bazıları çeşitli iftiralarla öldürülmüştür. Bu durum Türkmen edebiyatını olumsuz yönde bir hayli etkilemiştir. Daha sonra savaş yıllarında anlatılan ve şahit olunan olaylar neticesinde savaş, vatan sevgisi, kahramanlık gibi konularda oldukça fazla eser yazılmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra, savaşın ortaya çıkardığı yaraları sarmak için mücadele eden Türkmen Türklerinin bu dönemde yazdıkları eserler de içinde bulundukları durum ile ilgilidir. İkinci Dünya savaşından hemen sonraki yıllarda genellikle savaşın kötülüğü ve sebep olduğu acıları dillendiren, barış ve huzurun önemini vurgulayan ve Türkmenistan'ın yeniden imar edilişi konularını ele alan şiirler yazılmıştır (Akpınar, 1988: 111). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından konu itibarıyla çeşitlenen Türkmen şiirinin, bu yıllarda çocuk şiirine ait örnekleri de yazılmaya başlanmıştır. Birçok şair çocuk şiirleriyle ilgilenmeye başlamışlardır fakat

çocuk şiiri Türkmen edebiyatında yeni bir saha olduğu için bu sahada birtakım eksiklikler göze çarpar.

Türkmen edebiyatı 1950’li yıllardan sonra gelişmeye başlamıştır. Sovyet rejiminden kaynaklanan baskıların azalması ve savaş psikolojisinin ortadan kalkmasıyla özgür bir ortam yakalayan Türkmen şair ve yazarları, daha farklı konularda ve türlerde eserler vermeye başlamışlardır. Bilhassa 1960 ve 1970’li yıllarda Türkmen edebiyatında şiirin yanı sıra roman, uzun hikâye ve tiyatro türlerinde de başarılı eserler verildiği görülmektedir. Yazarların birçoğu, romana ve roman gibi uzun hikâyeleri yöneldiği için, kısa hikâye bu dönemde çok fazla gelişemedi. Şiirde ise önceki yıllardaki kısa şiirin yerine uzun şiirler yazılmaya başlamıştı. Daha önceki yıllarda aşk, kahramanlık, savaş, vatan sevgisi gibi konularda yazılan şiirlere, güncel hayatı konu alan şiirler ve Türkmen şairlerin gezip gördükleri ülkeler, o ülkedekilerin hayatlarını konu alan şiirler yazılmaya başlandı. Türkmen şiirinin konusunun çoğalmasıyla edebiyattaki zenginlik de göze çarpmıştır. Artık Türkmen edebiyatı birçok yönden gelişme göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. KERİM GURBANNEPESOV

1.1. HAYATI³

Kerim Gurbannepesov, 18 Ekim 1929'da Aşgabat'da dünyaya gelmiştir. Çocukluk yılları Gökdepe ilçesinin Yılgın köyünde geçmiştir. Kerim Gurbannepesov'un ailesi geçimini çiftçilik yaparak sağlamakta idi. Bu nedenle Kerim Gurbannepesov da tipik bir köylü çocuğu gibi büyümüştür. O, özel okullarda okumamış, özel eğitimler almamıştır. Tıpkı köydeki diğer çocuklar gibi eğitimine köy okulunda başlamıştır. İlkokul çağlarında kendini birden savaşın ortasında bulur. II. Dünya Savaşı'na ve o zor dönemlere henüz çocukken şahit olur. Bu şahitlik de onun eserlerinde fazlasıyla yer almıştır. Kerim Gurbannepesov'un edebiyata merak salmasının en büyük sebeplerinden birisi babası iken diğer önemli faktörler de öğretmenleri ve amcası Şirnepes'tir. Babasının kitaplara olan ilgisi, amcasının okumuş, bilgi sahibi bir insan olması onun bu yolda ilerlemesini sağlamıştır. Bilindiği üzere Kerim Gurbannepesov, henüz ilkokul çağlarında birçok önemli kitabı okumuş ve akabinde eli de kalem tutmaya başlamıştır. O artık şiirler yazıp, hedeflediği yolda ilk adımlarını atmıştır. Ve nihayet Kerim Gurbannepesov daha on yaşındayken ilk şiiri bir gazetede yayımlanır. Hemen ardından aynı gazetede ikinci şiiri de yayımlandıktan sonra çevresindekiler, arkadaşları, öğretmenleri ona şair gözüyle bakmaya başlamışlardır. Kerim Gurbannepesov, hem fiziksel açıdan hem de edebi kişilik açısından iyice gelişmeye başladığı sıralarda, 1943'te babasını kaybeder. Ne olduğunu anlamaz. Hem yol göstericisi hem de sırtını yasladığı dağ artık yoktur. Annesi ve kendisinden küçük dört kardeşi ile birlikte bir başlarına kalmışlardır. Daha sonra Tecen şehrine taşınmışlardır. Bunca sıkıntıya rağmen yazmaya devam etmiştir. Çünkü kalemi onun en güçlü silahı olmuştur. Yıl 1949 olduğunda Kerim Gurbannepesov'un için askere gitme vakti gelmişti. O dönemde bir şairin askerde, savaşta gördüklerini şiirlerine yansıtmaması imkânsızdı. Nitekim Kerim Gurbannepesov da askerde gördüğü, şahit olduğu, duyduğu hadiselerle şiirlerinde

---

³ Şairin hayatı hakkındaki bilgiler için, Toz (1999) ve Arıkan (2008) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

olabildiğince yer vermiştir. Dört yılın ardından askerden döndüğünde başka bir işle uğraşmadan hayatını kalemi ile kazanacağı kanaatine varmıştır. Bu arada tahsil gördüğü “Magtumgılı” adındaki devlet üniversitesini de tamamlamıştır. Daha sonra ilk olarak dergilerde çok önemli görevlerde bulunmasa da ilerleyen yıllarda hak ettiği yere gelmiştir. Türkmenistan Yazarlar Birliği’nde başkan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Bu görev Kerim Gurbannepesov’un ününü daha da gün yüzüne çıkarmıştır ve artık Kerim Gurbannepesov “Sovyet Edebiyatı” dergisinin baş redaktörü olmuştur.

Kerim Gurbannepesov, Türkmenistan’ın “Mıdam Tayyar Gazetesi”nin ve “Pioner Dergisi”nin en önemli yazarlarından (Toz, 1999: 149). Onun yayımladığı kitaplardan ziyade gazete ve dergilerde yayımlanan şiirleri ve makaleleri de bir hayli fazladır. Esasında yayımladığı birçok kitabındaki şiirlerini ilk önce gazete ve dergilerde yayımlamış, daha sonra bir kitap halinde toplamıştır. 1967 yılında Kerim Gurbannepesov’a başarılarından ötürü “Türkmen Halk Yazarı” unvanı verilmiştir. Eserlerinde halka verdiği önemin karşılığını bu şekilde almıştır. Kerim Gurbannepesov, başarılarına bir yenisini katarak 1970’de Türkmenistan Cumhuriyeti’nin “Magtumgılı” adındaki devlet ödülünün sahibi olur. Dönemin en önemli ödülünü kazanmıştır. 1978 yılında Sovyetler Birliği’nin verdiği “Hakların Barış Ödülü”ne layık görülmüştür.

Şairin eserlerinden bazıları önce Rusça olarak basılmıştır. İlerleyen yıllarda eserleri birçok farklı dile çevrilen Kerim Gurbannepesov’un ünü dünyaya yayılmıştır. Şairin çevirdiği yaklaşık 250 eser, Türkmenistan’da çeviri edebiyatının altın hazinesi olarak kabul edilir⁴. Türkmenler tarafından da kendi döneminin Magtumgılı’sı olarak adlandırılmıştır. Kerim Gurbannepesov 1 Eylül 1988’de dünyada, Türkmenistan’da, edebi ve siyasi hayatında iz bırakarak vefat etmiştir (Arıkan, 2018: 19).

1.2. ESERLERİ⁵

Şairin yayımlanan 27 kitabı bulunmaktadır. Bunları kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

---

⁴ Bk. Oylanma Bayrı, s.4-6. <http://gozyetim.com> (27.09.2019).

⁵ Şairin hayatı hakkındaki bilgiler için, Toz (1999) ve Arıkan (2008) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

İlk olarak “Güycümin Gözbaşı” adlı eserini 1951 yılında yayımlamıştır. Kitap halinde yayımladığı ilk eser olan “Güycümin Gözbaşı”, onun edebiyat sahnesine attığı ilk adımdır. Bundan sonra eserlerinin ardı arkası kesilmeyecektir. Şairin ikinci kitabı olan “Soldat Yüreği” 1953 yılında yayımlanır. Eserdeki şiirleri birçoğunda asker ve cephe hayatı anlatılır. Askerden geldiğinde 1950’li yıllarda çocuk edebiyatı sahasında da eserler vermiştir. Fakat dönem itibari ile gerek şiirde gerek nesirde çocuk edebiyatının eksik yönleri göze çarpmaktadır. Yazarlar şairler eserlerinde çocuğun içinde bulunduğu durumu doğal bir şekilde yansıtamamışlardır. Lakin Kerim Gurbannepesov, bu sorunların büyük bir kısmını aşarak dönem şartları göz önüne alındığında oldukça başarılı eserler vermiştir. Şairin çocuk edebiyatına ait olan ilk eseri 1954’te yazdığı “Maşgala ve Mekdep”tir. Bu eserde çocuk psikolojisi göz önüne alınmış ve onun ruh dünyasına eğilmek suretiyle okulu ve aileyi sevdirmeye gibi temalar öne çıkarılmaya çalışılmıştır. 1956’da “Yaşacık Dostlarıma” adlı eseri yayımlanan Kerim Gurbannepesov, bu eserde kitap, okul, çocuk, sosyalizm, yalanın kötülüğü, Sovyet ordusu gibi konuları ele almıştır. 1958 yılında “Goşgular ve Poemalar” adlı şiir kitabı, şairin kâmilliğe adım attığının işaretidir ve şair, güzel poemler yaratmaya bu eserinden sonra başlamıştır. Onun hayatının dönüm noktası ise 1960 yılında yazdığı “Taymaz Baba” adlı eseridir. Şairin bu eseri halkın içinde bulunduğu durumu en iyi şekilde yansıtmaya ve sanat ustalığını ortaya koymasına bakımından büyük bir öneme sahiptir. Halk, onun eserlerini okudukça eserin büyük bir bölümünde kendisini görür. Bu durum da halkın onu sevmesi için yeterli olmuştur. Kerim Gurbannepesov yıllar geçtikçe epik şiir geleneği yerine lirik şiiri benimsemiştir (Kara, 1998: 177). Arkasındaki desteği de gören Kerim Gurbannepesov, 1961 yılında “Ata ve Oğul” adlı eseriyle tekrar ses getirmiştir. Bu eserde savaş yıllarının hemen sonrasını konu edinmiştir. Gurbannepesov, 1962 yılında “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserini kaleme almıştır. Bu eser II. Dünya Savaşı yıllarını ve savaş sonrasını konu alır. Savaşta oldukça fazla etkilenen Kerim Gurbannepesov, o dönemki bütün duygu ve düşüncelerine bu eserde yer vermiştir. 1965 yılında “Gumdan Tapılan Yürek” adlı eseri yayımlanmıştır. Bu eserde, “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserde işlenen, II. Dünya Savaşı yıllarının içinde yaşayan halkın yaşantısından çok ruhi durumu öne çıkarılmıştır. 1967 yılında ise “Kırk” adlı eserini yayımlar. Kırk adlı eserde, şair kırk yaşına yaklaştığı için o yaşına kadar

olan anılarına, hatıralarına, kendisinde iz bırakan hadiselerle yer vermiştir. 1972 yılında, “Ayal Bağşı” adlı eserini yayımlar. Şair bu poemde de kolhozların kuruluşunu, sınıf mücadelesini ve Türkmen halkının önceki dönemlerdeki hayatını işlemeye devam eder. Ancak bu meseleleri şair, eserin içine sindirmeyi ve sanatlarla anlatmayı başarmıştır. 1973 yılında, “Atalar Bilen Çagalar” adlı kitabını yayımlar. Eserde bulunan 16 şiir, ağırlıkla şairin, ideolojisini ve nasihatlarını ihtiva etmekle beraber, savaşa karşıtlık, yeni yıla ve hayata ait düşüncelerini de çocuklara yansıtmaya dikkati çeker. Aynı yıl “Bahar Poeması” adlı kitabını neşrettirir. Bu eserde savaş konularının dışına çıkarak insan güzelliklerini ve insani duyguları işlemiştir. Sene 1974 olduğunda, halkın gözünde yıllardır bir kahraman olan Kerim Gurbannepesov, halkın desteğiyle bu yıl milletvekili olmuştur. 14 yıl milletvekilliği yapmıştır. Vefat edene kadar görevinin başında olmuştur. 1975’te çocuk edebiyatına ait “Ös Saçım Ös” adlı eserini yayımlamıştır. Bu eserde, Karakum kanalının Türkmenler’e getirdiği bolluk, çocuklara nasihatlar ve öğütler işlenir. Bu kitapla beraber aynı yıl “Ömür” adlı eseri yayımlanır. Bu kitapta daha çok vatandaşlık duygusu, zahmet, vatana ve dostluğa vefalık ve temiz sevginin nitelikleri üzerinde durmuştur. 1977 yılında, şairin çocuk kitabı olan “Yaz Şemalı” ilk defa basılır. Çocuklara yönelik olan bu kitapta da şair, sade ve açık bir dil kullanmış, kitabın içine bulmacalar yerleştirmiş ve eserini bir takım resimlerle zenginleştirme yoluna gitmiştir. Eserin 1982 yılında ise ikinci baskısı yapılmıştır. Gurbannepesov, 1978’de “Toprak” adlı kitabını yayımlar. Şair, toprağın anlamını, ana, baba sevgisi, sevgi, çalışma, ömür ve nesil gibi konuları toprakla ilişilendirerek lirik bir şekilde ele alır. 1979 yılında, şairin daha önce çeşitli vesilelerle yayımlattığı şiirler ile birlikte şairin son yıllarda kaleme aldığı şiirler ve iki tane de lirik poeminin bulunduğu “Menzil” adlı eseri yayımlanır. Devam eden yılda, şairin çeşitli konulardaki fikirlerini ortaya koyduğu, düz yazılı eseri olan “Edebiyat ve Durmuş” yayımlanmıştır. Gurbannepesov’un 1983 yılında yayımladığı “Yedi Yaprak” adlı eseri ise yedi poemden oluşmaktadır. Şairin daha önce kaleme aldığı poemlerin yanı sıra, son yıllarda yazdığı üç poem de bu kitaba yerleştirilmiştir. Şairin 1986 yılında yayımladığı eser olan “Dostluk Çemeni” tamamen bir tercüme şiir kitabıdır. Dünya edebiyatının önemli şairlerinin şiirlerinden Türkmen Türkçesine yapılan çeviriler yer almaktadır. Şairin aynı yıl yayımladığı bir diğer eser olan “Vepa”, daha önceleri yayımlanan

çeşitli poem ve şiirlerden oluşmaktadır. 1987 yılında ise “Şahırın Gözi” adlı eserini yayımlamıştır. Bu eserde, 106 sayfalık bir poem ve 101 sayfalık “Tomus Yazgıları” adıyla kaleme alınan ve şairin çeşitli konulardaki fikirlerini işlediği düz yazılı bir bölüm bulunur. Şairin ölümünden önce yayımladığı son kitap olan “Düyn ve Şu Gün” adlı eser, onun poemlerinden, uzun şiirlerinden, düz yazılı felsefi fikir ve düşüncelerinden örnekleri ihtiva eden bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kitap içindeki poem, şiir ve nesirler, daha önce yayımlanmış olan eserlerden seçmeler ve ölümünden önce kaleme aldığı son şiirlerini ve nesir yazılarını içermekle birlikte, daha çok bir seçmeler kitabı görünümü arz eder. Eser, içindekileriyle şairin hayatının sonunda oluşturduğu sanat, edebiyat ve felsefi düşüncelerinin bir özeti gibidir (Toz, 1999: 149-191).

1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Birçok şairin olduğu gibi Kerim Gurbanpesov’un da edebi kişiliğinin gelişmesinde kendinden önce yaşamış, halkın sevgilisi haline gelmiş, üstad şeklinde tabir edilen rol modeller etkili olmuş. Bu özellikleri taşıyanlar Magtumgılı, Azadi, Zelili, Kemine gibi Türkmen edebiyatının şekillenmesinde önemli rol oynayan isimlerdir. Klasik dönem şairleri diye bilinen bu şairler kendilerinden sonra gelen şairleri etkilemiş, kendi yollarından gitmelerini sağlamışlardır. Nitekim öyle de olmuştur. Son dönem şairleri dahi güncel olaylar dışında konu, muhteva ve sanatsal açıdan klasik dönem şairlerinin izinden gitmişlerdir. Kerim Gurbanpesov da çizgisini bozmamıştır. Bu yolda başarılı bir şekilde ilerleyerek döneminde ikinci Magtumgılı olarak anılmayı hak etmiştir (Toz, 1999: 238-239).

Kerim Gurbanpesov, kendi yaşadığı dönemdeki II. Dünya Savaşı’nı konu alan eserlerinin dışında, tamamen klasik dönem şairlerinin özelliklerini yansıtmıştır. Ahlak, felsefe, vatan sevgisi, emek, insan, savaş ve barış konuları onun şiirlerinde yer almış, işlediği konuların çeşitliliği yanında şairin kendi dönemini şiirine taşıması ona başarı sağladığı gibi o dönemin şiir anlayışına da büyük katkı sağlamıştır (Arıkan, 2008: 19).

1960’lı yıllarda Türkmen şiirinde liriki özellikli, küçük hacimli eserler verilmiştir. Bu eserlerde şairler, dönemlerinin insanlarını ve olaylarını yakından ele alan konuları işlemişlerdir. Bu durum Türkmen şiirinde bir yenilik ve gelişme olarak

görülebılır. Kerim Gurbannepesov da epik şiir geleneğinden lirik şiir tarzına yönelmiştir. Elinden geldiği kadar kahramanların iç dünyalarını vermeye çalışmış, şiirlerini duygu yönünden geliştirmiştir (Kara, 1998: 177).

Kerim Gurbannepesov'un eserlerinde kahramanın halktan biri oluşunu görmek oldukça basittir. Kerim Gurbannepesov üstü kapalı cümlelerden, imgelerden, sanatsal söylemlerden uzak durmuş, eserlerini halk diliyle yazmıştır. Dönem itibariyle onun eserlerini okuyanlar herhangi bir zorluk yaşamamışlardır. Bilakis yazıları sohbet havasında olduğu için okurları yeni eserlerinin çıkması için dört gözle beklemişlerdir. Kerim Gurbannepesov bu tarzıyla okurlarında okuma hevesi uyandırmış, şiiri, edebiyatı halka sevdirmeyi başarmıştır. Belki de hayatı boyunca en büyük gayesi bu olmuştur. Bu nedenle Türkmen edebiyatının son dönemdeki gelişmesinde Kerim Gurbannepesov'un payı epeyce fazladır.

Kerim Gurbannepesov, eserlerinde kendi duygularını zaman zaman kahramanlara yüklemiştir. Kerim Gurbannepesov'un şiirlerindeki kahramanlar, muhafazakâr, iyinin yanında kötünün karşısında olan tiplerdir. Birçok konuda şiir yazdığı için oldukça fazla okuyucu kitlesi vardır. Hemen herkesin yüreğine dokunacak bir şiir yazmıştır. Şairin bakış açısı çok kuvvetli olduğu için okuyucunun isteklerini, arzularını önceden sezmiş ve ona göre eserler kaleme almıştır.

Kerim Gurbannepesov'un kendisini okuyucuya tanıttasındaki, benimsetmesindeki den önemli faktör dildir. Kerim Gurbannepesov, gerek kelime hazinesi, gerek kelime seçimindeki dikkati gerekse halka uygun söylemlerle kendi tarzını yaratmıştır. O eserlerinde kalıp sözlere sıkça yer vermiştir. Şairin söyleyiş çeşitliliğine önem vermesi, günlük hayatta kullanılan kelimeleri tercih etmesi ve yalın bir dil kullanması onun toplum için sanat yaptığının bir göstergesidir. Bu sanat anlayışına bağlı kaldığı için bazı edebi kesim tarafından da eleştirilmiştir. Lakin bahsettiğimiz gibi halka yönelen şair, halkın dilini de başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Hatta şair halkla iç içe oluşu için onun şiirleri bestelenip şarkı sözü yapılmıştır.

Şiirlerinde değişik nazım şekillerini de kullanan Kerim Gurbannepesov, beyit, dörtlük ve bentlerden kurulu nazım şekillerini şiirlerinde kullanmıştır. Şair, bunların hepsinde zaman zaman bölünmüş mısraları da kullanmaktan uzak durmaz ve kırık

mısralar yaratır. Aynı durum hece ölçüsü şiirleri için de söz konusudur. Şair, aynı hece ölçüsündeki bir mısrayı kırarak bir alt mısraya geçer ve bu mısralar birleştirildiğinde şiir düz hale gelir (Toz, 1999: 237). Bu duruma, “Acı Günler Süyci Günler” adlı incelediğimiz eserin 34. sayfasındaki ilk dördlüğü örnek verebiliriz:

“Ýöne weli
hiç çözüde
Mätäç dälür
iki ýürek.
Olar üçin
ne aklawjy,
Ne-de garalawjy gerek”.

Kerim Gurbannepesov’un manzum ve mensur şekilde eser verdiği bilinmektedir. Yalnız şaşırtıcı olan durum ise elde edilen bazı kitaplarının manzum, mensur karışımı şeklinde yayımlanmış olmasıdır (Toz, 1999: 191).

Kerim Gurbannepesov’un Türkmen edebiyatının en önemli şairlerinden olmasının nedenlerinden biri de eserlerindeki konuların çeşitliliğidir. Bu özelliğiyle de dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Şair eserlerinde beşikten mezara kadar bir insanın başına gelebilecek ne varsa hepsini konu edinmiştir.

1.4. KERİM GURBANNEPES İLE İLGİLİ LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Bu kısımda, Türkmen şair Kerim Gurbannepesov ile ilgili bir literatür taraması yaptık. Bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmaların bir hayli az olması dikkat çekmektedir. Elde edilen kaynaklar şunlardır:

Türkmen Edebiyatı Tarihi, Cilt 1 – VI, Ilm Neşriyat, Aşgabat, 1975 – 1984

Türkmen edebiyatı tarihi ile ilgili geniş ve kapsamlı kaynakların fazla olmaması bu konuda araştırma yapanların işini zorlaştırmaktadır. Bu konudaki sınırlı kaynaklardan şüphesiz en önemlilerinden biri Türkmenistan Ilımlar Akademisi

tarafından yayımlanan, altı ciltten oluşan “Türkmen Edebiyatının Tarihi” adlı eserdir. Bu eserde, 8. yy.dan itibaren Türkmen edebiyatı hakkında bilgiler verilmiş, Türkmen edebiyatının gelişmesine katkıda bulunan şairler ve yazarlardan da bahsedilmiştir. Bunlardan biri de Kerim Gurbannepesov olmuştur. Gurbannepesov’un Türkmen edebiyatındaki yeri ve önemi de vurgulanmıştır.

Hıfzı Toz, *Türkmen Şair Kerim Gurbannepesov –Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri-*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

Toz, ilk önce Türkmen edebiyatı tarihi hakkında bilgiler verip, Türkmen edebiyatını dönem dönem ele almıştır. Daha sonra verilen bilgiler ise Kerim Gurbannepesov’a yöneliktir. Şiirlerinden örnekler de verilen bu çalışmada eserler kronolojik olarak sıralanmış ve türüne göre sınıflandırılmıştır. Hazırlanan bu tez Kerim Gurbannepesov’un ve eserlerinin işlendiği en kapsamlı çalışmalardan biridir. Toz’un, 2012 yılında, “Çağdaş Türkmen Edebiyatı Şairi Kerim Gurbannepesov” adında kitabı da yayımlanmıştır.

Zuhal Kültüral, “Kerim Gurbannepesov’un Dövür Beyle Däldir Şiiri ve Sosyal Hayatta Yarış”, *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 2, Sayı 1, Ocak 2010.

Bu yazıda Kerim Gurbannepesov’un hayatından bahsedilip eserlerine değinilmiştir. Şairin hangi konularda eserler verdiğine vurgu yapılmıştır. Bu yazıda örnek verilen “Dövür Beyle Däldir” şiirini, yaşlıların dertleşmelerini, devirden şikâyet etmelerini göz önüne alarak yazmıştır. Gurbannepesov, birçok şiirinde olduğu gibi bu şiiriyle de önemli öğütler vermiştir.

Metin Arıkan, Kerim Gurbannepesov’un Ölümünün 20.Yılı Anısına: Hayat Hikâyesi ve Eserleri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. VIII, S. 1, İzmir 2008, s. 17-29,

Bu makalede, ölümünün 20. yıldönümünde kendi döneminin ‘Mahtumkulu’ su olarak bilinen Kerim Gurbannepesov’un hayatı hakkında bilgi verip şiirlerinden bazılarını aktararak onu hatırlamak amaçlanmıştır. Yazı bir makale niteliğinde

olduğu için şairin hayatına etki eden önemli hususlar kaleme alınmıştır. Bu makale ile Türk dünyası edebiyatları için önemli bir isim olan Kerim Gurbannepesov hafızalarda yeniden canlanmıştır.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkmenistan Türk Edebiyatı 10.-11. Ciltler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-Kitap aracılığıyla Türkiye dışındaki Türk edebiyatlarını da sistemli bir şekilde okuyucular ve araştırmacılar için derlemiştir. Türkmen edebiyatı bölümünde çeşitli yazarlar ve şairler de ele alınmıştır. Bunlardan biri de Kerim Gurbannepesov'dur. Gurbannepesov'un Türk edebiyatı için öneminden, aldığı ödüllerden ve neşredilen kitaplarından bahsedilmiş, şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Salim Çonoğlu, Türkmen Edebiyatından Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatına Doğru, *Türkler Ansiklopedisi*, 2002, s. 860-871.

Bu yazıda Türkmen edebiyatının günümüze kadar olan tarihi gelişiminden bahsedilirken 1950-1960'lı yıllara gelindiğinde Kerim Gurbannepesov'dan da bahsedilmiştir. Şairin gerçekçi düşünceleri ve halk dilini büyük bir ustalıkla eserlerine yansıttığı vurgulanmıştır. Bazı eserlerinin isimlerine değinmiştir.

Kerim Gurbannepesow, <http://gollanma.com/kerim-gurbannepesow.html> (27.09.2019)

Hazynaly Halypa, <http://gollanma.com/hazynaly-halypa.html> (27.09.2019)

Bu internet sitelerinde de Kerim Gurbannepesov hakkında Türkmençe olarak bilgiler verilmiştir. Onun dönüm noktası olan eserlerinden bahsedilmiş, dergilerde ve gazetelerdeki kariyerinden söz edilmiştir. <http://gollanma.com> internet adresinde Kerim Gurbannepesov ve eserlerinden bazı bölümlere yer verilmiştir.

Kerim Gurbannepesov (1929 – 9188)

<http://www.tkm.8m.net/gurbannepes.htm> (27.09.2019)

Yukarıda verilen adreste Kerim Gurbannepesov'un hayatı hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Çok fazla bilgi içermeyen sayfa şairi tam manasıyla tanımak için yeterli değildir. Şairin aldığı ödüllerden bahsedilip iki şiirine yer verilmiştir.

A.Garayev, “Dürli Günlerin Beyanı”, Edebiyat ve Sungat, 24 Nisan 1963

Bu makalede Garayev, incelediğimiz eser olan “Acı Günler Süyci Günler” adlı poemin başkahramanları olan Bugra ve Oğulmenli'nin kısa bir incelemesini yapar ve şairin gittikçe olgunlaştığına dikkat çeker (Toz 1999: 164).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. ACI GÜNLER SÜYCI GÜNLER POEMİ

“Acı Günler Süyci Günler” adlı eserin ilk baskısı 1962 yılında, 140 sayfa olarak Aşgabat’da yayımlanır. İkinci baskı ise yine Aşgabat’da 1983 yılında 146 sayfa olarak tekrar basılır. Bu çalışmada 1983 yılında basılan ikinci baskı esas alınmıştır. “Acı Günler Süyci Günler” poemi dokuz bölümden oluşmaktadır. Bölümler birbirinin devamı niteliğinde olup olay örgüsünün dışına çıkılmamıştır.

Poem (manzum hikâye) türündeki bu eser, nazım şekli olarak bentlerden oluşmuştur. Çoğu kısmında şiirsellik ön plana çıkarak kafiye ve rediflere yer verilmiştir. Kulak kafiyesi de kullanan şair bu kafiye ve redifleri benzer seslere ve seslerin oluşma noktalarına dayamıştır. Kerim Gurbannepesov, hece vezni ve serbest vezni eserinde büyük bir ustalıkla uyarlamıştır.

1900’lü yıllarda, Türkmen halkı siyasi, sosyal, ekonomik açıdan sıkıntılı dönemler geçirmiştir. Savaşların ve Rus istilalarının olduğu bu dönemde, yazılan eserlerin çoğu savaş ve zulmü konu almıştır. “Acı Günler Süyci Günler” adlı bu eser de Kerim Gurbannepesov’un, II. Dünya Savaşı’nı ve savaş yıllarını anlattığı eseridir. Bu eserde, Almanlara karşı yapılan savaş ve savaş yılları konu edinmiştir.

1.1. ESERİN ÖZETİ

Eserin başkahramanları genç yaşlarıyla göze çarpan Bugra Çoban ve Ogulmenli’dir. Bugra Çoban bekâr ve babasız bir delikanlıdır. Annesi Solmaz ile birlikte yaşamaktadır. Çobanlık yaptığı için eserin birçok yerinde “Bugra Çoban” olarak geçmektedir. Ogulmenli ise evli ve bir çocuk sahibidir. Eşinin adı Hasan’dır. Hasan savaş sırasında şehit olmuştur. Ogulmenli dul, çocuğu babasız kalmıştır. Ogulmenli Hasan’ın ölümüne çok üzülmüştür.

Bugra utangaç bir delikanlıdır. Köyün dul gelini Ogulmenli’ye âşık olmuştur. Ogulmenli’ye içini açıp, ona olan aşkını dillendirmek ister ama utangaçlığı yüzünden uzun süre Ogulmenli ile konuşamamıştır. Uzaktan da olsa o kadar güzel sevmiştir ki, yanağından bir kere okşasa ona altı aylık azık gibi yeteceğini söylemiştir. Bugra

utangaçlığından bıkmış, hatta utangaçlığı başına bela açmaya başlamıştır. Hırsından mıdır, sinirinden midir elindeki aynayı sıkarak elini kesmiştir.

Ogulmenli kaşı, gözü, fiziği ve güzelliği ile köyün en güzel kadınıdır. Bugra çoban, yine bir gün aklına düşen Ogulmenli için gözlerine bir kere baksam yedi cihan huzur bulur diye geçirmiştir içinden. Nihayet günün birinde Bugra ile Ogulmenli bir araya gelmişlerdir. Bugra çoban hala çok heyecanlı ve utangaç iken eve Ogulmenli'nin kardeşi Selbinyaz gelmiştir. Selbinyaz onları hareketleri ile güldürdükçe Bugra'nın heyecanı ve utangaçlığı iyice azalmıştır.

Bugra Ogulmenli'ye âşık olduğunda on dokuz yaşlarındaymış. Bugra bir gün uykusunda sayıklarken annesi duymuş ve onu evlendirmenin zamanının geldiğini düşünmüş. Köydeki kızlardan Selbinyaz ile onu evlendirmek istediğini iletmış. Bugra ise bu duruma şiddetle karşı çıkarak bunun imkânsız bir şey olduğunu söylemiştir. Bugra apar topar Moskova'ya gitmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra aylardan mayıs olmuştur. Solmazların evinin önünde büyük bir kalabalık toplanmıştır. İçi kemik ve etlerle dolu beş tane kazan hazırlanmış, hepsinin başında yaşlı birileri varmış. Renkli giyim kuşamlarıyla, farklı fiziksel özellikleriyle gelinler ve damatlar da evin önünde toplanmışlar. Solmaz, Bugra babasının yokluğunu hissetmesin diye elli yaşından sonra evlenmeye karar vermiş. Bir yıl sonra köye geri döndüğünde bu durumla karşılaşan Bugra şaşırıp kalmıştır. Annesi onu bağrına basıp başını okşamıştır. Fakat Bugra bu durumdan hayli rahatsızdır. Böylelikle o düğünü de bozmuştur. Aradan aylar geçmiştir. Bugra annesinin evine gitmiş, sarılıp ağlamışlardır. Aralarında geçen konuşmalardan sonra annesi onu Selbinyaz ile evlendirmek istediğini tekrarlamıştır. Bugra diz çöküp annesine dünyadaki tek kızın Selbinyaz olmadığı, defterinin arasından çıkardığı resmi göstererek Ogulmenli'yi sevdiğini söylemiştir.

Savaş yılları cereyan ettiğinde, Bugra'nın cepheye gitme vakti gelmiştir. Bugra, annesine Ogulmenli'yi gözünden sakınmasını, gelini gibi görmesini söylemiştir. O saatten sonra Solmaz, gözünü Ogulmenli'den ayırmamış, oğlunun emanetine sahip çıkmıştır. Bugra savaşta yaralanmış, üç ay hastanede yatmıştır. Bu süre zarfında bir tarafı Ogulmenli'nin özlemi ile yanıp tutuşurken diğer tarafı da cepheye olamadığı için yanmıştır. Ogulmenli Bugra'dan bir yılda sadece üç kere

mektup alabilmiştir. Geçen sürede Solmaz ile Ogulmenli'nin yediği içtiği ayrı gitmemiş, köylü artık onlara gelin - kaynana şekilde hitap etmeye başlamıştır.

Savaş yılları olduğu için kıtlık had safhada idi. Solmaz ve Ogulmenli çalışmalarına rağmen emeklerinin karşılığını alamamış, ellerindeki erzaklar bitmiş, un çuvalları boşalmıştı. Böylesi zor durumda dahi kimseye minnet etmemiş, başlarını her zaman dik tutmayı başarmışlardır.

Bugra, üç yıl sekiz aydır cephede savaşılmaktadır. İşin kötü tarafı da son bir yıldır kendisinden haber alınamamasıdır. Bu durum Ogulmenli ve Solmaz'ı fazlasıyla düşündürmektedir. Solmaz, Bugra cephede iken, açlığa, kıtlığa ve zorluklara dayanamayıp zengin birisiyle evlenmiştir. Solmaz'ın karnı doymuş, giyinip kuşanmıştır. Eşinin zenginliği herkesin dilinde yer edinmiştir. Hatta eşi, bulundukları obanın başı olmuştur. Bugra ise ilerleyen günlerde köyüne sağ salim geri dönmüştür. Lakin annesinin evine gidip kapıyı çaldığında kapı duvar olmuştur. Evde kimsenin olmadığını gören Bugra, Ogulmenli'nin evine doğru yola koyulur. Bugra kapıyı çaldığında içeriden ürkek bir sesle kimsin diyen Ogulmenli'nin sesini duymuştur. Benim, Bugra, diye cevap verdiğinde kapıyı açan Ogulmenli donup kalmış, kelimeler boğazına düğümlenmiş, dili tutulmuş, beti benzi atmıştır. Biraz oturup hasret giderdikten sonra Bugra Ogulmenli'ye annesini sormuş, Ogulmenli annesinin bir süre sonra bırakıp gittiğini söylediğinde, o dağ gibi yiğit Bugra orak gibi iki büküm olmuştur.

Bir süre sonra Bugra tekrar cepheye gitmek zorunda kalmıştır. Ogulmenli yine tek başına kaldığında köylü tarafından dışlanmış, kötülenmiş, bırakın bir yerde çalışmayı elindeki erzakları bile yemesine müsaade edilmemiştir. Bugra Ogulmenli'nin imdadına Hızır gibi yetişmiştir. Fakat Ogulmenli söylenenlerden, dedikodulardan rahatsız olduğunu Bugra'ya söylemiştir. Bugra'yı karşısına alıp ben dulum sen genç bir delikanlısın... Benden ötürü bahtsız olma! Sen bir bülbül ben ise selinim (iğne yapraklı ve çok yıllık bir bitki)... Senin gibi bülbül için genç ve güzel güller gerek demiştir. Bugra'ya başkalarıyla da mutlu olabileceğini hatırlatmıştır. Buna karşılık Bugra, başkalarının bahtı açık olsun benim alın yazım sensin demiş ve Ogulmenli'nin gönlünü bir kere daha fethetmiştir.

Aylar geçmiş, yıllar geçmiş. Bugra ve Ogulmenli'nin yedi yıllık birlikteliğinden bir kız çocuğu ve ikiz erkek çocukları dünyaya gelmiş. İkizler Ogulmenli'ye kız ise utangaçlığıyla babasına benzemektedir. Onlar ilerleyen yıllarda köy halkı tarafından dışlansa da aşklarının önüne hiçbir şeyin geçemeyeceğini herkese göstermişlerdir.

1.2. ESERİN KURGUSAL ÖZELLİKLERİ

Eserin kurgusal özellikleri, olay, bakış açısı, mekân, zaman, şahıs kadrosu başlıklarıyla incelenmiştir.

1.2.1. Olay Örgüsü

Vaka, eserde nakledilen hadise veya hadiseler zinciridir. Destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve romanda vaka asıl unsurdur, diğerleri vakanın etrafında birleşerek eseri vücuda getirirler. Anlatma esasına bağlı edebi eserlerde, bu arada tabii olarak hikâye ve romanda, belirli bir süre içerisinde birbirine bağlanmış hadiseler zinciri nakledilir Vaka, cereyan ettiği yer, zaman ve şahıs kadrosuyla bir bütün olarak taslak halinde hayal meyal de olsa sanatkârın zihninde canlanır. Aktaş, vakayı “yaşanmış bir hadisenin sanatkârın muhayyilesinde yeniden çiçeklenmesi” olarak da ifade edilebileceğini söylemiştir (Aktaş 2000: 11-45). Tekin'e göre, hikâye, olayların kronolojik olarak anlatılması, olay örgüsü ise, olayların sebep-sonuç ilişkisine göre anlatılmasıdır. Tasvir ise romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır (Tekin 2001: 67-200).

“Acı Günler Süyci Günler” adlı poemde de tam olarak bu durum söz konusudur. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar eserde yer almış, okuyucunun gözünde canlanmıştır. Eserde savaş yıllarından, savaşta başa gelen kötü olaylardan, II. Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı verilen mücadeleden ve savaş yıllarındaki sıkıntılı günlerden bahsedilmiştir. Bu manzum hikâyedeki asıl konu ise Bugra ile Ogulmenli'nin yaşadığı aşktır. Halk tarafından eleştirilen bu ilişki eserin asıl temasını oluşturmaktadır. Bugra çoban aşkı için yeri geldiğinde canını vermeye hazırdır. İkisi de birbirini seven temiz kalpli insanlardır. Ogulmenli, Bugra'yı çok sevse de onun arkasından konuşulan lafları, edilen

dedikoduları aklına getirerek kendini ona layık görmemeye başlamıştır. Fakat Bugra'nın ona olan aşkı bunların hepsinin üstesinden gelmiştir.

Ogulmenli, savaşın sıkıntılı yıllarından alını ak, başarılı bir şekilde çıkmayı başarmıştır. Onun ağırbaşlı hareketleri, namuslu oluşu, temiz sevgisi göze çarpmıştır.

Her hâlükârda vakanın zuhuru, şahıs kadrosuna, zamana ve mekâna ihtiyaç gösterir. Vakayı mekân, şahıs kadrosu, zaman ve dile ait unsurlardan ayrı olarak düşünmek de mümkün değildir. Bütün bunlar bir terkip halinde eserde karşımıza çıkarlar (Aktaş 2000: 45- 51).

“Acı Günler Süyci Günler” adlı eserde tek bir vaka vardır. Bu manzum hikâyede Bugra'nın annesinin evlenmesi gibi çok kısa yer edinen hadiseler de olmuştur. Lakin eserde fazla yer edinmediğinden ve konuyu saptırmadığından dolayı bu kısımları farklı bir vaka olarak ele almamak gerekir.

Tarihi roman, geçmişte belirli bir zaman diliminde olup bitmiş olayların, yaşantıların, belirli dönemlerin, önemli kişilerin hayat hikâyelerinin, tarihi gerçekliğe bağlı kalınarak, romancı muhayyilesinde zenginleştirilip yeniden üretildiği metindir. Tarihi romanda olaylar ve kişiler tarihten alınır, ancak bunlar olduğu gibi nakledilmek yerine belirli bir amaca göre yeniden düzenlenir, canlı yaşantı sahnesine dönüştürülerek sunulur (Çetin 2009: 220). “Acı Günler Süyci Günler” adlı manzum hikâyede de aynı durumdan bahsedebiliriz. Bu eser de gerçekliğe bağlı kurgu türlerindendir. Kerim Gurbanepesov bu gerçekliği kendi zihninde süsleyerek, kendisinden bir şeyler katarak okuyucuya sunmuştur.

1.2.2. Bakış Açısı

Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir. Sanatkâr ifade etmek istediği fikre göre bir bakış açısı seçmek zorundadır. Bu sanatkârın değil anlatıcının bir bakış açısı olacaktır. Anlatıcı, vaka içinde yer alan şahıs kadrosunu teşkil eden faktörleri bir kamera tarafsızlığıyla izler, yaptıklarını gözler önüne serer (Aktaş 2000: 77-105).

“Acı Günler Süyci Günler” adlı eser de müşahit-anlatıcıya ait bakış açısı ile kaleme alınmıştır. Söz konusu eserde, özet kısmında bahsettiğimiz gibi halkın Bugra ve Ogulmenli'nin yaşadığı aşka karşı çıktığı görülmektedir. Biz anlatıcının bakış

açısıyla okuduğumuzda bu gençlerin kavuşmasına mani olacak bir husus göremiyoruz. Lakin anlatıcı halkın içinden biri olsaydı hikâyenin seyri değişirdi. Çünkü halk bu birlikteliğe karşı çıktığı için okuyucu da okuduğunda karşı çıkacaktır. Anlatıcı, okuyucunun aynasıdır. Hikâye, anlatıcının yansıttığı kadarıyla okuyucunun aklında canlanır.

1.2.3. Zaman

Vaka, bir müddet zarfında cereyan eder. Anlatıcı bu vakayı yine bir müddet zarfında öğrenir ve nakleder (Aktaş, 2000: 107). Yani vaka ve anlatılma zamanı birbirinden farklı olabilir. Bu husus dikkate alındığında, söz konusu eserdeki vaka II. Dünya Savaşı ve hemen akabindeki yıllara denk gelmesine rağmen anlatılma zamanı ise 1962'dir. Vaka ile eserin anlatılma zamanı arasında yaklaşık yirmi yıllık bir fark vardır. Bu farklılığı eserde karşımıza çıkan olay örgüsünden, zaman bildiren unsurlardan saptamak mümkündür.

1.2.4. Mekân

Mekân, vaka zincirinde ifade edilen hadiselerin sahnesi durumundadır (Aktaş, 2000: 128). Eserde mekân köydür. Köyün ismi poemde geçmemektedir. Olayların büyük bir çoğunluğu köyde geçmiştir. Konu itibari ile mekânın başka bir yer olması, hikâyenin gerçekliğine gölge düşürürdü. Eserde bahsedilen zorlukların hepsi köyde geçmiştir. Savaş yılları konu edinse de cephede karşılaşılan zorluklar değil, köyde yaşanan sıkıntılı süreç işlenmiştir. Mekân köy olsa da poem de bazı şehir ve ülke isimleri geçmektedir: Wenezzyam (Venezuela), Belorus (Belarus), Moskow (Moskova), Lwow (Lviv), Bolgoriya (Bulgaristan), Woronyojin (Voronej), Aşgabat, Mogilyowe (Mogilev), Ukraina (Ukrayna), Budapeştei Dnepr (Dnipro).

1.2.5. Şahıs Kadrosu

İncelediğimiz eserde de Bugra ve Ogulmenli adındaki gençlerin aşklarından ve bu aşkın yol açtığı bazı durumlardan bahsedilmiştir. Bugra utangaç bir delikanlıdır. Köyün dul gelini Ogulmenli'ye âşık olmuştur. Ogulmenli'ye içini açıp, ona olan aşkını dillendirmek ister ama utangaçlığı yüzünden uzun süre Ogulmenli ile konuşamamıştır. Uzaktan da olsa o kadar güzel sevmiştir ki, yanağından bir kere okşasa ona altı aylık azık gibi yeteceğini söylemiştir. Bugra utangaçlığından bıkmış,

hatta başına bela açmaya başlamıştır. Ya hırsından ya da sinirinden olsa gerek elindeki aynayı sıkarak elini kesmiştir.

Romancı, kişilerini çizer ve onları romanın kurmaca dünyasına yerleştirirken, farklı konumlarda karşımıza çıkarabilir. Kişiler sistemini meydana getiren bu figürlerin kimisi başkişi, kimisi dekoratif konumda bulunabilir. Bir romanda merkez konumunda bulunan kişiye “başkişi” veya daha yaygın bir nitelemeyle ‘asıl kahraman’ (protagonist) denir (Tekin, 2001: 84-85). Dekoratif unsur durumundaki kahramanların vaka içinde yüklendikleri herhangi bir fonksiyon yoktur (Aktaş, 2000: 142). Söz konusu eserin başkahramanları da genç yaşlarıyla göze çarpan Bugra çoban ve Ogulmenli’dir. Bugra çoban bekâr ve babasız bir delikanlıdır. Annesi Solmaz ile birlikte yaşamaktadır. Ogulmenli ise evli ve bir çocuk sahibidir. Eşinin adı Hasan’dır. Hasan savaş sırasında şehit olmuştur. Ogulmenli dul, çocuğu babasız kalmıştır. Ogulmenli Hasan’ın ölümüne çok üzülmüş, matem bağlamıştır. Eserde dekoratif unsur durumundaki kahramanlar, Bugra’nın annesi Solmaz, köyün bilgilerinden olan Aşır Aga, ismi tek bir yerde geçen, Ogulmenli’nin ölen eşi olan Hasan ve Solmaz’ın Bugra ile evlendirmeye çalıştığı Selbinyaz’dır. Eserde bunların dışında şu isimler de geçmektedir: “Magtımğulı, Hurma, Tugur Çopan, Umman Baba, Beki, Lenin.

1.3. ESERİN DİLİ

Söz konusu eser gayet açık ve anlaşılır bir dil ile yazılmıştır. Eserin yazıldığı dönemde Türk dünyası edebiyatları göz önüne alınacak olursa, yabancı sözcükler ve tamlamalar bir hayli sık kullanılmıştır. Lakin Gurbannepesov “Acı Günler Süyci Günler” adlı eserde, yabancı sözcüklere ve tamlamalara yok denecek kadar az yer vermiştir. Poemi kaleme alırken son derece samimi bir üslup kullanmaya özen gösteren şair, halk dilini başarıyla eserine yansıtmıştır. Söz konusu eserde atasözlerine hiç yer vermemiş, deyimleri sıklıkla kullanmıştır. Eserde sanatsal ifadelere de yer vermeyen şair, doğrudan anlatımı tercih etmiştir.

Türkmen Türkçesinde hem Oğuz hem de Kıpçak Türkçelerinin dil özellikleri görülür. Kerim Gurbannepesov da söz konusu eserde Oğuz ve Kıpçak Türkçelerine ait unsurları bir arada kullanmıştır. Şimdiki zaman yapımında kullanılan *yör-* ve *dur* yardımcı filleri ve *ol-* ile *bol-* yardımcı fiillerinin kullanımı bunun en güzel örneklerindendir.

düzläp ýör-: dizmek, sıralanmak. *Gözedürtme garaňkydy / Bir atyzy düzläp ýördi* (85/4)

düzlüp dur-: dizmek, sıralamak. *Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy* (11/18)

ol-: olmak. *Aýyň nury iýip baryar / Eýýäm olaň köpüsini* (3/21)

bol-: olmak. *Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar* (7/27)

Yardımcı fiillerin ve fiillerin yanı sıra eserde rastlanılan aşağıdaki örneklerde ‘alın’ anlamındaki ‘manlaý’ kelimesi kullanılmıştır. Nartıýew, Türkmen Türkçesinde kullanılan ‘alyn’ kelimesinin Oğuz, ‘manlaý’ kelimesinin ise Kıpçak unsuru olduğunu belirtmiştir (Nartıýew, 2010: 48-50).

Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/25)

Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylp (65/23)

Eserin imlasına bakıldığında bazı sözcüklerin özel ad olmamasına rağmen cümle içinde baş harfinin büyük yazıldığı görülmektedir. Aşağıdaki cümlelerde bu durum örneklendirilmiştir.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/7)

Hemme zatlar Front üçin / Hemme zatlar Ýeňiş üçin (46/32)

Eserde aynı anlam ve işlevdeki bazı kelimelerde harf değişiklikleri ve harf eksiklikleri bulunmaktadır. Bu durum lehçelerde diyalektizmin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

aňry / aňryk , arka / arkan, bärden / birden, bări / bärık, bir iki / birki, bol- /bor- / ol-, ädim / ädip, gözü düş- / gözi düş-, jöwen / juwan, lakyrda- / lykyrda, million/milon, nirede/nirde, otyr-otur-, saýyl bol- /saýyl bor-, sekis / sekiz, serge / sergi, söýgi / söýgü, süri / sürü, şo /şol /şu, ulu / uly, ýarý / ýarym, ýassy / ýassyn.

Eserde, şo /şol /şu işaret sıfatları üç farklı şekilde de kullanılmıştır. Bunlardan ‘şol’ on sekiz, ‘şu’ on beş, ‘şo’ on kez tekrar edilmiştir.

Kerim Gurbanpesov yazı dilinin yanı sıra bazı sözcükleri konuşma dili ile kaleme almıştır. Bu sözcükler genelde ‘ne’ ile ‘et-’ yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşmuştur. Örnekleri řu şekildedir: *Nädeýin, nädip, nämüçin, nätse ätsin, näm et-*.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. ESERİN SÖZ VARLIĞI

Sözcük türleri genel itibari ile adlar ve fiiller olarak iki başlık altında incelenmektedir. Biz de bu çalışmada ele aldığımız sözcükleri, tür bakımından iki başlık altında inceledik. İnceleme kısmında sadece sözlüksel anlamı olan kelimeler incelendiği için edat, bağlaç, ünlem, özel isim, zamir gibi dilbilgisel anlamlı unsurlar ele alınmamıştır.

1.1. ADLAR

Alan (2019: 13-39), adları sözcük yapısında, söz öbeği yapısında ve tümce yapısında olmak üzere üçe ayırmıştır. İncelediğimiz eserde sözcük yapısında ve söz öbeği yapısında olan unsurları tespit ettik. Tespit edilen unsurlar, sıklık sayıları çoktan aza olacak şekilde sıralanmıştır. Sıklık sayıları aynı olan unsurlar ise alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.1.1. Sözcük Yapısındaki Adlar

Sözcük yapısındaki adlar, tek anlamlı ve çok anlamlı olmak üzere iki başlık halinde incelenmiştir.

1.1.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar

Tek anlamlı sözcük yapısındaki adlar en fazla 99, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Bunların çoktan aza sıralanışı şöyledir: çopan (99), gyz (52), iki (48), üç (42), oba (33), birden (27), gerek (26), başlyk (24), mün (24), ýigit (24), bala (22), hat (22), soldat (22), ýygra (22), ýyl (22), goşa (20), ýeñiş (19), jan (18), öý (18), bări / bärık (17), aşyk (16), halta (16), söýgi/söýgü (16), derek (15), sygyr (15), gapdal (14), dört (13), kän (13), dünýä (12), gaş (12), gezek (12), gyñaç (12), hawa (12), toý (12), sekiş/sekiz (12), ene (11), häzir (11), ogul (11), saç (11), sary (11), uruş (11), ayak (10), aşak (10), depä (10), onsoñ (10), onýança (10), ýaby (10), ýap (10), beter (9), çep (9), jora (9), soñ (9), söwüt (9), ýañak (9), ýaşyl (9), çäýnek (8), dogan (8), gözel (8), gül (8), jogap (8), surat (8), añryk / añry (7), baş (7), çay (7), dyz (7), dost (7), gowaça (7), haram (7), kagyz (7), köp (7), köýnek (7), meñzeş (7), molla (7), ogry (7), on (7), orak (7), sapar (7), sebäp (7), suw (7), ýar (7), alkym (6), alty (6), bogaz

(6), bütün (6), dag (6), deregne (6), ädik (6), gije (6), guş (6), işik (6), kâte (6), mele (6), mert (6), nirde/nirede (6), setir (6), ýaprak (6), at (5), aýal (5), duşman (5), erkek (5), eýýäm (5), gaýra (5), golak (5), goş (5), gulak (5), kaka (5), keç (5), kümüş (5), mahir (5), nan (5), pikir (5), sag (4), tomus (5), tüpeň (5), watan (5), ýedi (5), ýorga (5), zalym (5), agaç (4), arzuw (4), aýa (4), bagt (4), baýyr (4), bägül (4), bela (4), bilbil (4), çar (4), çen (4), çyra (4), çigît (4), duruş (4), gaýyn (4), golaý (4), goşar (4), gum (4), gündiz (4), günä (4), gürrüň (4), hakda (4), harman (4), hatar (4), haýran (4), höküm (4), ilki (4), ir (4), jaý (4), kâriz (4), kise (4), kitap (4), köçe (4), küýze (4), maşyn (4), maýor (4), medal (4), meýlis (4), otly (4), ozal (4), pil (4), sany (4), saýa (4), segsen (4), selme (4), söweş (4), süri/sürü (4), süýji (4), şyrdak (4), şowhun (4), şöhrat (4), toprak (4), tutuş (4), waka (4), ýagyr (4), ýañra (4), ýarym (4), ýassyk (4), ýeň (4), ýurt (4), ýuwaş (4), zähmet (4), zyýan (4), ad (3), agşam (3), ajy (3), aklaw (3), alçy (3), arman (3), arpa (3), asman (3), baba (3), bagyr (3), bara (3), barmak (3), belet (3), belli (3), beýik (3), beýin (3), bilek (3), bir iki / birki (3), böwet (3), bugdaý (3), buşluk (3), çaga (3), çet (3), çöp (3), çümür (3), damja (3), demir (3), deňiz (3), dert (3), diş (3), dogrudan (3), dokuz (3), dolak (3), duz (3), düýe (3), düzüm (3), eğin (3), äpişge (3), elli (3), esen (3), esli (3), gabak (3), gala (3), ganat (3), garak (3), gaty (3), gazan (3), gep (3), gylçyk (3), gynanç (3), gytlyk (3), gol (3), goňşy (3), gulp (3), haraz (3), hasrat (3), horaz (3), ynam (3), ikinci (3), il (3), iýul (3), karta (3), kätmen (3), kel (3), keşde (3), keten (3), mawy (3), maý (3), mekan (3), mülk (3), onsoňam (3), papak (3), pel (3), pide (3), saz (3), serge/sergi (3), sorag (3), sowal (3), sowuk (3), söwer (3), süň (3), süýt (3), şat (3), şaý (3), şemal (3), taý (3), topar (3), tut (3), uzak (3), wagon (3), wäşi (3), ýalňyz (3), ýaşlyk (3), ýedinji (3), ýyldyz (3), ýokar/ýokary (3), ýumak (3), adalat (2), agyz (2), ahyrsoň (2), akyl (2), alkyş (2), aňsat (2), aprel (2), arkaýyn (2), aslyýet (2), az (2), azyk (2), bagana (2), bajy (2), başagaý (2), batmyk (2), bedre (2), belent (2), belki (2), bergi (2), besdir (2), betbagt (2), bezeg (2), bilezik (2), birçak (2), bogdak (2), boýdaş (2), boýun (2), böwür (2), bukaw (2), bukja (2), bulut (2), çekiç (2), çemçe (2), çemedan (2), çynar (2), çola (2), çow (2), çörek (2), çukanak (2), daşary (2), däne (2), degirmen (2), degre (2), deň (2), depder (2), derrew (2), dik (2), dilek (2), diri (2), diwar (2), duzak (2), dürli (2), düşek (2), ädim (2), ädip (2), äpet (2), egri (2), ekiz (2), elmydama (2), endam (2), ep eslije (2), epeý (2), eýläk (2), galpak (2), gam (2), gan (2), gar (2),

garaz (2), garyn (2), garyp (2), garyş (2), garry (2), gasyn (2), gaýgy (2), gaýys- (2), gaýrat (2), gazap (2), geçi (2), geň (2), gylyk (2), gyra (2), gysga (2), gyş (2), gyzgyn (2), gyzjagaz (2), gidiş (2), giň (2), goçak (2), goltuk (2), gowy (2), göwre (2), göwün (2), gurgun (2), gurşun (2), guzy (2), gülegen (2), gülki (1), gülle (2), gür (2), güýç (2), güýz (2), hak (2), halal (2), hanym (2), hemmäh (2), heniz (2), hoş (2), hozanak (2), hüjüm (2), hünji (3), yklym (2), ynanç (2), ys (2), in (2), janly (2), jansyz (2), jir (2), jorap (2), jübüt (2), kelam (2), kenar (2), kile (2), kilt (2), kir (2), köprü (2), kükürt (2), küme (2), kündük (2), künji (2), küşt (2), mahorka (2), mata (2), maýsa (2), mäkäm (2), mekdep (2), mekir (2), million (2), murt (2), müdir (2), namart (2), naýza (2), ne (2), nejis (2), nije (2), nire (2), nohut (2), ogryn (2), okalga (2), okyjy (2), öküç (2), ömür (2), örk (2), özge (2), pagta (2), panus (2), paý (2), penje (2), penjek (2), petde (2), pişme (2), pogon (2), porhan (2), rowa (2), sakgal (2), salam (2), säher (2), syr (2), siňnit (2), soňky (2), sur (2), şäher (2), şinel (2), tabak (2), tara (2), telpek (2), togalak (2), tokga (2), toýnak (2), tozan (2), tüý (2), tüydük (2), uky (2), uyluk (2), üýtgeşik (2), üstaşyr (2), üýtgeşik (2), ýadygär (2), ýaglyk (2), ýagşy (2), ýalyn (2), ýañadandan (2), ýapy (2), ýarag (2), ýel (2), ýerine (2), ýetmiş (2), ýygy (2), ýorgan (2), ýük (2), ýüň (2), ýüpek (2), zal (2), zar (2), zarp (2), abraý (1), adamzat (1), agy (1), agraslyk (1), agsak (1), ahlak (1), ahwal (1), ajap (1), akga (1), aklawjy (1), akmak (1), al (1), ala (1), alamat (1), alan (1), alçak (1), algy (1), alyndiş (1), alla (1), altyn (1), amanmykan (1), anna (1), aňry (1), aralyk (1), arkanlyk (1), arkalaş- (1), artyk (1), arwah (1), arza (1), asylassa (1), ast (1), atanlyk (1), aýdyň (1), aýyr- (1), aýjemal (1), azap (1), babaý (1), bada (1), bag (1), bahana (1), bahar (1), bahyllyk (1), bal (1), barada (1), barha (1), baryş (1), basgançak (1), basylma (1), başdaş (1), bat (1), batyr (1), batman (1), baý (1), baýdakçy (1), baýram (1), bäbek (1), bälçik (1), bärden (1), bede (1), beden (1), begenç (1), berk (1), berşim (1), betnamlyk (1), bykyn (1), biderek (1), bigaýrat (1), bigünä (1), bihabar (1), bije (1), bil (1), bilgiç (1), bilit (1), binamys (1), birneme (1), boguk (1), bogun (1), bol (1), bolşoý (1), bomba (1), boş (1), botinka (1), boýunturyk (1), boz (1), bölek (1), böwrek (1), bulamak (1), burç (1), buşlukçy (1), but (1), buýra (1), buz (1), bürenjek (1), çanak (1), çaýyr (1), çençak (1), çygly (1), çykalga (1), çile (1), çilim (1), çirkin (1), çiş (1), çit (1), çola (1), çomuç (1), çözü (1), çür (1), çüýrük (1), dal (1), daň (1), daragt (1), daýaw (1), daýy (1), daýza (1), dädä (1), däli (1), dekabr (1), delil (1),

dem (1), demli (1), deri (1), dyzyna (1), didar (1), dik (1), diñ (1), diýjek (1), dogum
 (1), domma (1), doňak (1), dastoýno (1), dowam (1), döş (1), döwran (1), döwür (1),
 duman (1), durmuş (1), dutar (1), düşelge (1), düwür (1), är (1), äýnek (1), edep (1),
 ejap (1), eliç (1), elinlik (1), elip (1), ellik (1), emgek (1), eneýap (1), entek (1), er
 (1), erin (1), ertä (1), ertesi (1), esger (1), esgi (1), eşik (1), et (1), etli (1), etmiş (1),
 eýe (1), eýjejik (1), eýmenç (1), eýýähaçan (1), ferma (1), gabarçak (1), gabyr (1),
 gaçak (1), gahar (1), gahyrman (1), galam (1), galan (1), galla (1), gamyş (1), gandal
 (1), gapan (1), garaguş (1), garalawjy (1), garaňky (1), garynja (1), gartaň (1),
 gatyрак (1), gaz (1), gazaply (1), gazet (1), gädik (1), geçen (1), geçmiş (1), gelinlik
 (1), gezegine (1), gyjak (1), gykylyk (1), gyl (1), gyrasary (1), gyrtyç (1), gysym (1),
 gyt (1), gyz jigim (1), giç (1), goja (1), gonç (1), gor (1), gorküýze (1), gospital (1),
 göjek (1), gökje (1), gönezlik (1), görk (1), gözedürtme (1), guraý (1), gurruk (1),
 guşak (1), gutap (1), guty (1), guý (1), gülli (1), güman (1), gündag (1), günäkär (1),
 günäli (1), günäzsiz (1), güýçli (1), güzer (1), habar (1), habardar (1), haçça (1),
 hakyda (1), hakykat (1), halasgär (1), halypa (1), halk (1), hapa (1), haramzada (1),
 harasat (1), harp (1), hasam (1), haýyr (1), haýyş (1), haýwanat (1), heleý (1), hesret
 (1), hyrçyn (1), hyrydar (1), hyzmat (1), horda (1), horruldy (1), hoşluk (1), hökman
 (1), höküwmet (1), hurma (1), yhlas (1), ynsan (1), ynsap (1), yrsgal (1), yssy (1), yşk
 (1), ikisinem (1), ikuçly (1), ilat (1), ileri (1), ini (1), iñňe (1), it (1), jadyly (1), jahyl
 (1), jalbar (1), jam (1), jellat (1), jeñ (1), jeñňel (1), jeza (1), jyn (1), jigi (1), jöwen
 (1), juwan (1), jübi (1), kabina (1), kabinet (1), kamys (1), kanagat (1), kartoşka (1),
 kaska (1), kaýyl (1), käbe (1), keçä (1), käl (1), kekirdek (1), kempir (1), kendirik (1),
 kenek (1), kerpiç (1), kesek (1), kesgir (1), keşp (1), keýik (1), keýip (1), kyrk (1),
 kilim (1), kilo (1), kirebat (1), kirebat (1), kolbasa (1), kombat (1), komissar (1),
 konserwa (1), köje (1), kök (1), köpek (1), kör (1), körek (1), köse (1), köwüş (1),
 kuwwat (1), külte (1), küren (1), kürte (1), küý (1), laýyk (1), leb (1), magat (1),
 magşuk (1), mahal (1), mahmal (1), maksat (1), mañlaý (1), mañňal (1), maşgala (1),
 maýak (1), maýyp (1), maýyplyk (1), maýypsyra (1), mazmun (1), mähriban (1),
 mälim (1), mäme (1), märeke (1), mäş (1), mätäç (1), meşik (1), mydam (1),
 mynasyp (1), myrap (1), myssyk (1), mil (1), mintowka (1), minut (1), mirap (1),
 moý (1), mugallym (1), nagra (1), nakyl (1), nalam (1), namys (1), näbelet (1), nebir
 (1), nep (1), nepes (1), neressä (1), nyşan (1), nobat (1), nokat (1), norma (1), ogrulyk

(1), okara (1), okuw (1), omaça (1), orden (1), oý (1), owadan (1), öçük (1), ökdä (1), ökje (1), ökünç (1), ölje (1), öñem (1), örän (1), örküç (1), örüm (1), öten (1), öýken (1), özbaş (1), pahyr (1), palow (1), pamador (1), paňkelle (1), paýapyl (1), paýtagt (1), pähim (1), päk (1), päkize (1), peç (1), pelsepe (1), peşmek (1), petik (1), pyýala (1), pişek (1), pos (1), posalak (1), purajın (1), puşman (1), put (1), razy (1), rehim (1), rowaç (1), saçak (1), sagry (1), sahypa (1), saka (1), sakga (1), sallançak (1), san (1), sapak (1), saraý (1), satlyk (1), sawçy (1), saý (1), saýgyç (1), selin (1), serçe (1), serhet (1), serhoş (1), serkerde (1), sykylyk (1), syrat (1), syrgyn (1), siñeräk (1), sogan (1), soluk (1), soltan (1), sorkuldy (1), sowgat (1), söýünji (1), sözleñgir (1), sud (1), suwçy (1), suwsun (1), süpürgi (1), sürgün (1), süýem (1), şagga (1), şapba (1), şatlyk (1), şer (1), şygyr (1), şir (1), şura (1), tagta (1), tahyr (1), tahýa (1), talon (1), tanyş (1), tanyşmak (1), tañry (1), tapylygysyz (1), taraz (1), tas (1), taýak salym (1), taýçanak (1), täç (1), täleý (1), tegelek (1), telegram (1), telim (1), ten (1), ter (1), ters (1), tersine (1), timarsyz (1), tirsek (1), togalak (1), togsan (1), tokaý (1), tokmak (1), tomaşa (1), top (1), topbak (1), torba (1), torgaý (1), torguş (1), toşap (1), towuk (1), tötenlik (1), tupan (1), tutluk (1), tutuşlaýyn (1), tümmek (1), tüñçä (1), tütün (1), tüwe (1), tüýlek (1), tüýli (1), tüýs (1), ugrunda (1), ullakan (1), umyt (1), umman (1), un (1), urba (1), uz (1), üzümlik (1), wagg (1), wehim (1), wepa (1), weýran (1), ýaba (1), ýadow (1), ýagly (1), ýagty (1), ýalan (1), ýalaňaç (1), ýalkym (1), ýalňys (1), ýalta (1), ýandak (1), ýapbyldak (1), ýapyk (1), ýara (1), ýary (1), ýarpy (1), ýas (1), ýassy (1), ýassyn (1), ýaşuly (1), ýat (1), yay (1), ýaýla (1), ýaz (1), ýazlag (1), ýeñil (1), ýeser (1), ýetik (1), yezit (1), ýyly (1), ýylky (1), ýyllyk (1), ýoldaş (1), ýowuz (1), ýöne (1), ýöriş (1), ýörite (1), ýumşak (1), yüzük (1), zadam (1), zer (1), zyba (1), zolak (1), zor (1), zürýat (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki tek anlamlı sözcük yapısındaki adların sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir:

Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve Üzeri	48	970

9	7	63
8	6	48
7	18	126
6	16	96
5	23	115
4	63	252
3	93	279
2	203	406
1	550	550
Toplam	1027	2905

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, tek anlamlı sözcük yapısındaki 1027 farklı ad, 2905 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, kelimelerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan kelimelerin sayılarını, sağ taraf ise tekrarlanan kelimelerin sıklık sayılarının toplamını ifade etmektedir. Dikkat çeken bir husus da adların tekar sayıları azaldıkça, ad sayılarının ve sıklık sayılarının toplamı bir istisna dışında artmaktadır.

1.1.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar

Sözcük yapısında olan çok anlamlı adlar en fazla altı, en az iki farklı anlamda kullanılmıştır. Bunlar anlamlarına ve sıklık sayılarının çokluğuna göre şöyle sıralanmıştır.

Altı Anlamlı Sözcük Yapısındaki Ad: yer (25).

Beş Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar: bir (148), yüz (21), gara (18), uly/ulu (9).

Dört Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar: gün (55), gyzyl (20), ýan (20), iş (15), yz (12), adam (11), iç (10), eziz (9), baş (8), sagat (7), uzyn (7).

Üç Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar: gök (33), yürek (30), söz (26), gapy (21), õň (19), ýol (16), wagt (13), kelle (9), ýeke (9), orta (8), aýna (7), dil (7), ýaňy (7), agyr (5), kiçi (5), kişi (5), çal (3), nur (3), tãze (3), üst (3).

İki Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar: bar (64), eje (63), ýene (52), gelin (49), göz (42), aý (31), el (30), indi (26), ak (23), tam (20), ara (17), tarap (16), ses (12), saç (11), arka (11), daş (10), dogry (10), ýar (10), kolhoz (9), ýaş (8), boý (7), ertir (7), ok (7), dodak (6), gap (6), garşy (6), köne (6), dul (5), ugur (5), eşek (4), goýun (4), heň (4), kãse (4), kem (4), taýak (4), ýegen (4), agla- (3), etek (3), gap (3), geçeň (3), gujak (3), ot (3), aýık (2), bent (2), derýa (2), garga (2), kesek (2), takyr (2), ýaka (2), ýaman (2), ýaş (2).

Aşağıda söz konusu eserdeki çok anlamlı sözcük yapısındaki adların sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir:

Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar

Farklı Anlam Sayıları	Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
6	1	25
5	4	196
4	11	174
3	20	232
2	51	633
Toplam	87	1260

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı sözcük yapısındaki 87 farklı ad, 1260 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, adların kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane ad olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip kelimelerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.1.2. Söz Öbeği Yapısındaki Adlar

Söz öbeği yapısındaki adlar da tek anlamlı ve çok anlamlı olarak incelenmiştir. Lakin metinde sadece tek anlamlı söz öbeği yapısındaki adlar tespit edilebilmiştir. Bunlar en fazla 7, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Sıklık sayılarına göre şöyle sıralanmıştır: gelin gyz (7), bir azajyk (6), birgün (5), öz ýan (5), ýer ýüzü (5), dem salym (4), günbatar (4), gündogar (4), gözýaş (4), bar zad (3), gije gündüz (3),

on dokuz (3), bir ýanynda (2), bu gün (2), geç günämi (2), gije ýary (2), hat-habar (2), yz yzyna (2), on baş (2), onluk çyra (2), otuz ýedi (2), sag el (2), ýarygije (2), alny açyk (1), asma sagat (1), aýak biten (1), az owlajyk (1), başambarmak (1), birwagt (1), bir ýapy (1), daňdan (1), dan sazy (1), daş işik (1), dokmadarak (1), galam gaşly (1), gamyş gulak (1), dapy agzy (1), gara baş (1), gaýyn ata (1), guk paňk (1), gül ten (1), gül ýigit (1), günortan (1), yşk ody (1), iki ýanly (1), il gün (1), in boý (1), keşden keş (1), kyrk birinji (1), kyrk dördünji (1), mollatorgaý (1), ojakbaşy (1), on sekiz (1), on ýedi (1), otluçöp (1), ömrumboýy (1), ömürylla (1), öy goşy (1), öz özüne (1), perizād (1), rezin ādik (1), saçýüzü (1), sag gurgunlyk (1), sesýetim (1), soňabaka (1), sözen boýly (1), şondan ýaña (1), tutha tutluk (1), umyt ody (1), ýan hemra (1), yapy ýaly (1), ýekatar (1), ýekenil (1), ýer suw (1), ýöne ýerden (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki tek anlamlı söz öbeği yapısındaki adların sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir:

Tablo 3. Söz Öbeği Yapısındaki Adlar

Tekrar Sayıları	Söz Öbeği Sayıları	Sıklık Sayıları
7	1	7
6	1	6
5	3	15
4	4	16
3	3	9
2	10	20
1	52	52
Toplam	74	125

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, söz öbeği yapısındaki 74 farklı ad, 125 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, söz öbeği yapısındaki unsurların kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane söz öbeği olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.2 EYLEMLER

Eylemler sözcük yapısındaki eylemler ve söz öbeği yapısındaki eylemler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.2.1. Sözcük Yapısındaki Eylemler

Sözcük yapısındaki eylemler de kendi arasında tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere sınıflandırılmıştır.

1.2.1.1. Tek Anlamli Sözcük Yapısındaki Eylemler

Tek anlamlı basit eylemler en fazla 188, en az 1 kere tekrarlanmıştır: söy- (28), bar- (24), otyr-/otur- (17), bak- (14), geý- (13), şeyt- (13), ýaz- (12), bök- (11), sal- (11), aýt- (10), oka- (10), iç- (9), et- (8), gizle- (8), iy- (8), beýt- (7), gujakla- (7), meñze- (7), aýla- (6), diñle- (6), gora- (6), görün- (6), gül- (6), sözle- (6), ugra- (6), boz- (5), doñ- (5), yşykla- (5), it- (5), ogşa- (5), ýeñ- (5), ýöre- (5), zyñ- (5), aç- (4), demle- (4), dym- (4), düşün- (4), akla- (4), döz- (4), ylga- (4), ysga- (4), öl- (4), tana- (4), titre- (4), tur- (4), ýada- (4), ýatla- (4), ýáyka- (4), ýylgyr- (4), ýyrt- (4), ýuw- (4), aýryl- (3), begen- (3), dişle- (3), egil- (3), eşit- (3), garaş- (3), gaýgyr- (3), gez- (3), gygyr- (3), gynan- (3), gop- (3), gork- (3), göç- (3), işle- (3), öp- (3), sag- (3), salamaş- (3), sara- (3), sark- (2), sesle- (3), sypa- (3), sora- (3), tegele- (3), titre- (3), topla- (3), ýaraş- (3), ýyg- (3), ýygna- (3), añ- (2), art- (2), aýa- (2), bälçire- (2), birik- (2), bog- (2), boşa- (2), buk- (2), bulaşdyr- (2), buşla- (2), çal- (2), çerme- (2), çyda- (2), çykar- (2), çök- (2), çöple- (2), çözle- (2), çüfle- (2), dara- (2), dart - (2), derle- (2), dyza- (2), dikil- (2), dogra- (2), dola- (2), döre- (2), äber- (2), äkit- (2), ätle- (2), eg- (2), gan- (2), gaýtala- (2), gädil- (2), getir- (2), gys- (2), gyz- (2), görkez- (2), göter- (2), gutul- (2), ylalaş- (2), in- (2), jykla- (2), jyzyrda- (2), mäle- (2), mola- (2), ol- (2), otla- (2), öýt- (2), petre- (2), salla- (2), samyrda- (2), samra- (2), serp- (2), syz- (2), silk- (2), siñe- (2), sow- (2), sowul- (2), süý- (2), süýn- (2), tarpylla- (2), taşla- (2), ýar- (2), uzat- (2), üýş- (2), ýapyş- (2), ýaşa- (2), ýyk- (2), ýyljyrakla- (2), ýit- (2), ýörme- (2), açyl- (1), agyr- (1), ak- (1), aldat- (1), alyş- (1), añkar- (1), anla- (1), ar- (1), atla- (1), bağla- (1), bagyşla- (1), bas- (1), basyrgan- (1), bat- (1), bejár- (1), besle- (1), beze- (1), birigiş- (1), bor- (1), boşa- (1), boýla- (1), böwüs- (1), buk- (1), büdre- (1), бүkle- (1), бүкүдikle- (1), büre- (1), çalşyr- (1), çay- (1), çayka- (1), çekil- (1), çekiştir- (1), çetir- (1), çyglan- (1), çñer- (1), çirkiz- (1),

çolaş- (1), çöpleşdir- (1), çöpünde- (1), çüm- (1), dak- (1), dam- (1), darga - (1), daş- (1), deş- (1), dygla- (1), dyrma- (1), dyrmala- (1), digle- (1), dik- (1), doganlaş- (1), dogrula- (1), doka- (1), dökül- (1), duş- (1), dürse- (1), düwün- (1), ätle- (1), edin- (1), ejizle- (1), elle- (1), elleş- (1), em- (1), eñ- (1), ere- (1), eýle- (1), gaçyr- (1), gagşa- (1), galk- (1), galma- (1), gapyş- (1), garba- (1), garga- (1), gata- (1), gatyşma- (1), gatna- (1), gaý- (1), gaýyş- (1), gaýtar- (1), gazan- (1), gazar- (1), gäwşe- (1), geñeş- (1), geril- (1), geze- (1), gyjyrda- (1), gyp- (1), gytratla- (1), gyrpylda- (1), gysymla- (1), gyý- (1), gyýyl- (1), gyzar- (1), gine- (1), gizläp ýör- (1), gobsun- (1), golaýlaş- (1), goltukla- (1), gowşa- (1), gowuş- (1), göreş- (1), gujakla- (1), gujjüllet- (1), gurşa- (1), gus- (1), guwan- (1), güldür- (1), gümle- (1), gürrüñleş- (1), güwle- (1), hala- (1), harbylaş- (1), hatarla- (1), haýalla- (1), haýyk- (1), heñle- (1), hokral- (1), hopuk- (1), horla- (1), hoşlaş- (1), ylgaşla- (1), ynjyt- (1), yrala- (1), ysyrgan- (1), iber- (1), igle- (1), irin- (1), irkil- (1), itekle- (1), jemle- (1), jetleş- (1), jyrkylda- (1), jyzala- (1), käýin- (1), kepe- (1), kert- (1), kes- (1), kiçelt- (1), kow- (1), könel- (1), köpel- (1), köpürcet- (1), köpükle- (1), küküre- (1), küýse- (1), lakyrda- (1), leñkille- (1), lykyrda- (1), myçyrda- (1), myrla- (1), nagyşla- (1), ogurla- (1), or- (1), ora- (1), oýan- (1), oýat- (1), oýna- (1), öç- (1), ökün- (1), ölçe- (1), öldür- (1), ön- (1), ös- (1), öwrül- (1), öýlen- (1), pasyrda- (1), paýlaş- (1), paýra- (1), peltekle- (1), pyşyrda- (1), pytra- (1), saç- (1), salga- (1), sana- (1), sandyra- (1), sañnyldat- (1), sataş- (1), saýgar- (1), saýra- (1), ser- (1), sermele- (1), syha- (1), syl- (1), syla- (1), syn- (1), synla- (1), synan- (1), syp- (1), sypanyr- (1), syryl- (1), syzla- (1), siñ- (1), sogur- (1), soja- (1), sok- (1), sowa- (1), sök- (1), sön- (1), söweş- (1), süller- (1), sülmüre- (1), süpür- (1), süýş- (1), süz- (1), şagla- (1), şanla- (1), şapbatla- (1), şapydyñla- (1), şatlan- (1), şepbeş- (1), şykyrda- (1), şuwuwulda- (1), tapbatla- (1), togala- (1), togarla- (1), towus- (1), tözle- (1), tukatlan- (1), tutaş- (1), tüte- (1), tüydül- (1), ugrat- (1), ulalt- (1), utan- (1), utluş- (1), uýal- (1), uzaklaş- (1), uzak- (1), ýag- (1), ýalazlan- (1), ýalpyldat- (1), ýan- (1), ýañlan- (1), yap- (1), ýara- (1), ýarala- (1), ýaryş- (1), ýaşas- (1), ýaý- (1), ýetir- (1), ýygryl- (1), ýygryljyra- (1), ýyljyrakla- (1), ýylpylla- (1), ýigren- (1), ýogna- (1), ýol- (1), ýumşa- (1), zeñlä- (1), ziñkille- (1).

Tabloda söz konusu eserdeki tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yer verilmiştir:

Tablo 4. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve Üzeri	11	162
9	1	9
8	3	24
7	3	21
6	7	42
5	8	40
4	18	72
3	28	84
2	73	146
1	245	245
Toplam	397	845

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, tek anlamlı sözcük yapısındaki 397 farklı eylem, 845 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, kelimelerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan kelimelerin sayılarını, sağ taraf ise tekrarlanan kelimelerin sıklık sayılarının toplamını ifade etmektedir. Yine dikkat çeken bir husus, eylemlerin tekar sayıları azaldıkça, eylem sayılarının ve sıklık sayılarının toplamı bir istisna dışında artmaktadır. Bu değerlendirmeye 10 ve üzeri tekrar eden eylemler dâhil değildir.

1.2.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Çok anlamlı basit eylemler en fazla on, en az iki farklı anlamda kullanılmıştır. Altı anlamlı sözcük yapısında eylem bulunmamaktadır.

On Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: tap- (16).

Sekiz Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: al- (30).

Yedi Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: gel- (99), geç- (33), çık- (37).

Beş Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: diý- (190), öt- (13), çek- (11), sayla- (9), bas- (7).

Dört Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: çık- (38), git- (33), ber- (16), yat- (8), dol- (5).

Üç Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: bol- (62), bil- (29), gaýt- (18), kak- (13), ýet- (13), düş- (9), geple- (9), goý- (7), dök- (5), tut (5), ýak- (3).

İki Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: gör- (26), gir- (17), seret- (12), gara- (11), dur- (10), dog- (9), doý- (8), gaç- (8), sür- (8), deg- (7), duý- (7), tur- (7), gözle- (6), at- (5), dön- (5), bagyşla- (4), çoğ- (4), düz- (4), gal- (4), gaýna- (4), gutar- (4), süzül- (4), uç- (4), ur- (4), agla- (3), gur- (3), köý- (3), seple- (3), ukla- (3), ýetiş- (3), ard- (2), biş- (2), bit- (2), lowurda- (2), seç- (2), syna- (2), uza- (2), uzal- (2).

Aşağıda söz konusu eserdeki çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir.

Tablo 5. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Farklı Anlam Sayıları	Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
10	1	16
8	1	30
7	3	169
5	5	231
4	5	100
3	10	171
2	36	213
Toplam	61	930

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı sözcük yapısındaki 61 farklı eylem, 930 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, eylemlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane eylem olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip eylemlerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.2.2. Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler

Söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemler de tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemlerin bazıları yardımcı eylemler vasıtasıyla oluşurlar. Bu tür eylemler (*al-*, *ver-*, *bul-* *işle-*, *gör-* gibi), esasen özlüksel sözlüksel eylem olup sadece belli durumlarda birleşik eylem öbeği oluşturmaktadırlar. Yarı yardımcı eylemlerin yardımcı eylemlerden ayrılan tek yönü, başlı başına anlamlı sözlüksel eylem olmalarıdır (Kamacı Gencer, 2019: 305-331).

1.2.2.1 Tek Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler

Tek anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemler en fazla dört, en az bir kere tekrarlanmıştır: âşık bol- (4), dowam et- (4), arkaýyn bol- (3), deň bol- (3), duçar bol- (3), ejap et- (3), kilt çek- (3), suw tut- (3), uyuýat eýle- (3), alçak bol- (2), aşak bak- (2), bizar bol- (2), çatak bol- (2), duw ak bol- (2), haýbat at- (2), höküm et- (2), myradyna ýet- (2), orta et- (2), syn et- (2), suwa düş- (2), tamam bol- (2), wepa ber- (2), ýarsyz gal- (2), açyk bol- (1), agyz aç- (1), alkyş aýt- (1), aman çyk- (1), arza ber- (1), aşak çök- (1), aýlaw et- (1), bagtly bol- (1), bagtsyz bol- (1), bark ur- (1), başy säme- (1), başlyk bol- (1), batyrak bol- (1), baýrak al- (1), çalşyk et- (1), çendan bol- (1), çyn bol- (1), daşyňyza üýş- (1), dat et- (1), dāli bol- (1), degip geç- (1), dynçlyk bol- (1), dyz çök- (1), dogan bol- (1), döwlet bol- (1), düzgün bol- (1), ejiz bol- (1), ekinsöy- (1), el degme- (1), eziz bol- (1), gabsap al- (1), gan aýal- (1), gapa çyk- (1), gara ber- (1), gaýgy et- (1), gelin bol- (1), gemre bol- (1), geňeş sal- (1), gep tap- (1), gysga et (1), gijä tut- (1), gömgök bol- (1), göreş et- (1), gurgunlyk bol- (1), gülki bol- (1), günä et- (1), gür ber- (1), habar et- (1), haýwankädem bol- (1), hödür et- (1), humar tap- (1), hünär et- (1), ykrar et- (1), yza çekil- (1), yzyraga gal- (1), jogap al- (1), jogap tap- (1), karar tap- (1), kelte bol- (1), kirpikleri hurmala- (1), laňña gal- (1), mälim et- (1), myhman bol- (1), möhür bas- (1), näzik bol- (1), nesihat galdyr- (1), oýlanyp dur- (1), öňe ümzük at- (1), öý edin- (1), palta sal- (1), pes gel- (1), pynhan bol- (1), rugsat sora- (1), saýyl bol- (1), saýyl bor- (1), sena et- (1), syrtmak sal- (1), sogrup al- (1), söz okla- (1), sud et- (1), suwsuz tebse- (1), suw ýak- (1), şap bol- (1), şeýtel al- (1), tamam et- (1), tap ber- (1), taýýar dur- (1), toy gur- (1), ugur tap- (1), uýat et- (1), ýadan bol- (1), ýakasyndan ebşitle- (1), ýala çyk- (1), ýanyp köý- (1), ýaryş et- (1), ýygra bor- (1).

Söz konusu eserdeki tek anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo şu şekilde verilmiştir:

Tablo 6. Tek Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler

Tekrar Sayıları	Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Sayıları	Sıklık Sayıları
4	2	8
3	7	21
2	13	26
1	97	97
Toplam	119	152

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki 119 farklı eylem, 152 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, söz öbeği yapısındaki unsurların kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane söz öbeği (birleşik eylem) olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.2.2.2. Çok Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler

Çok anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemler sadece iki ve üç farklı anlamda kullanılmıştır.

Üç Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler: bar bol- (4), tolkun at- (4).

İki Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler: sag bol- (3), adyn tut- (2), sayılap seç- (2).

Aşağıda söz konusu eserdeki çok anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir:

Tablo 7. Çok Anlamlı Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Yapısındaki Eylemler

Farklı Anlam Sayıları	Söz Öbeği (Birleşik Eylem) Sayıları	Sıklık Sayıları

3	2	8
2	3	7
TOPLAM	5	15

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki 5 farklı eylem, 15 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, eylemlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane eylem olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip eylemlerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

İncelediğimiz eserde yardımcı fiiller sözcüklere zaman anlamı katmakla birlikte bir hayli söz öbeği oluşturmuşlardır. Aşağıda da söz konusu eserdeki yardımcı eylemler ile onların sayıları ve sıklıkları verilmiştir (bk. Tablo 8).

Tablo 8. Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemler

Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemler	Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemlerin Kullanıldığı Kelimelerin Sayıları	Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemlerin Kullanıldığı Kelimelerin Sıklık Sayıları
dur-	42	58
ýör-	33	37
bol-	22	35
et-	19	27
git-	9	12
gal-	8	9
bar-	8	8
at--	4	8
ber-	6	7
ýat-	5	6
bil-	5	5
tur-	4	5
al-	4	4

geç-	3	3
gel-	3	3
sal-	3	3
ýat-	3	3
eýle-	1	3
bas-	2	2
bor-	2	2
çyk-	2	2
tap-	2	2
tut-	1	2
TOPLAM		
23	191	246

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 23 yardımcı / yarı yardımcı eylem 191 farklı kelime ile birlikte kullanılmıştır. Kullanılan yardımcı / yarı yardımcı eylemlerin sıklıkları toplamı ise 246'dır. Bunlar, sıklığı çoktan aza doğru sıralanmıştır. Sıklığı aynı olan ise alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.3. KALIP SÖZLER

Türkçenin söz varlığında atasözü, deyim, ikileme gibi kalıplaşmış sözler bulunmaktadır. Bu özellik, dilin söz varlığını zenginleştirdiği gibi, dil kullanıcılarına sözlü ve yazılı iletişimde çok çeşitli anlatım yolları sunmakta ve Türkçenin yabancılara öğretiminde belirgin bir rol oynamaktadır.

Bu başlık altında eserde tespit ettiğimiz kalıplaşmış sözler olarak deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, ikilemeler, dualar ve beddualara yer verilmiştir. Eserde atasözlerinin olmadığı tespit edilmiştir. Diğer kalıp sözler şu şekildedir:

1.3.1. Deyimler

Aksan, deyimi, belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözler olarak tanımlar (1998: 35). Deyimler, bir toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, gelenek, görenek ve inançlarını, kısacası maddi-manevi kültürünü yansıtan sözlerdir (1990: 83). Bir başka ifadeyle “deyimler,

asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1981: 642).

Deyimler dilimizin, beşeri ilişkilerimizin yaratılışımızla ilgili anlayışımızın, inançlarımızın ve devlet felsefemizin, kısacası kültürümüzün, yüzyıllar içinde kalıplaşmış anahtarlarıdır. Bu sebeple deyimlerimize kalıplaşmış özlü ifadeler gözüyle bakmalıyız (Altaylı, 2005: 6). Eserdeki deyimler tespit edilirken Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü⁶ ve Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü⁷ adlı eserlerden yararlanılmıştır.

İncelediğimiz eserde deyimler en fazla 5, en az 1 kere tekrarlanmıştır. 115 farklı deyim 224 yerde kullanılmıştır: halas et- (5), salam ber- (5), ýola düş- (5), dem al- (4), gözi düş- (4), iç dök- (4), göz dik- (4), kömek et- (4), tolkun at- (4), ýalkym at- (4), başyn ýaýka- (3), duçar bol- (3), ejap et- (3), bagryn dagla- (3), bar bol- (3), ejap et- (3), güýç tap- (3), huşy göç- (3), nazar sal- (3), sag bol- (3), ýüz tap- (3), bagty açık bol- (2), baş eg- (2), derman bol- (2), diş gys- (2), el ber- (2), gadam bas- (2), gije ýary (2), gözlerini ýum- (2), gözü doýma- (2), gözü petre- (2), gümra bol- (2), gürrüň ber- (2), haýbat at- (2), iç dök- (2), kabul et- (2), matam bagla- (2), maý berme- (2), peýda bol- (2), syn et- (2), üstün çyk- (2), ýada sal- (2), ýarygije (2), ýere gaç- (2), ýerin tap- (2), ýola sal- (2), ýüregini daşa bağla- (2), ýüz dönder- (2), adam bol- (1), ad dak- (1), adyn tut- (1), agyz açyp gal- (1), ah çek- (1), ak pata al- (1), ak pata ber- (1), alyn ber- (1), alny açyk (1), aňk-taňk bol- (1), aram tap- (1), ayak bit- (1), ayak çek- (1), aýda ýylda bir (1), aýdym et- (1), azar ber- (1), az gal- (1), badak sal- (1), bagra bas- (1), bagty gel- (1), bark ur- (1), baş at- (1), başa bela in- (1), başymyz dik (1), bili бүкүк (1), böwrün dinle- (1), buýruk ber (1), çekip al- (1), daň at- (1), deň bol- (1), dep bol- (1), derek bol- (1), dynç al- (1), dil aç- (1), dilden gal- (1), dile gel- (1), dili göwne- (1), diline näne gel- (1), döw çal- (1), döwre gura- (1), duzaga düş- (1), dünýä in- (1), ejiz gal- (1), el degme- (1), el agaýtar- (1), el gys- (1), eli göwne- (1), elinden aýryl- (1), eline al- (1), elli bizar bol- (1), el ser- (1), erniň sal- (1), gadam ur- (1), ganat tap- (1), gara baş (1), gara ber- (1), gaýgy et-

⁶ Gurbangulı Berdimuhamedow, Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü, Türkmenistan’ın Ilımlar Akademiyası Magtumguly Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı, Aşgabat 2016.

⁷ Mehmet Kara, Ahmet Karadoğan, Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2014.

(1), gaýra tes- (1), gaýrat et- (1), geň gal- (1), gol ger- (1), göwni gine- (1), göwnü geç- (1), göwün al- (1), göwün ber- (1), göwün ýyk- (1), göz aýla- (1), göz deg- (1), göz düş- (1), göze görün- (1), göz gapyl- (1), göz gyp- (1), gözi gyz- (1), gözü git- (1), gözünden ýaş paýra- (1), gözlerinde ot görün- (1), gözlerine lebin bas- (1), gözlerini tegele- (1), göz süz- (1), gözü düş- (1), gulak sal- (1), gurban bol- (1), guzy bol- (1), güm bol- (1), gün ur- (1), habar et- (1), habar gat- (1), hamyr ýas- (1), haýran gal- (1), höküm ber- (1), ynam et- (1), iç çek- (1), iç tut- (1), iç yak- (1), işdäsinden kes- (1), jepa ber- (1), jepa çek- (1), jyn ur- (1), kellesine gel- (1), kellesine näme gel- (1), kellesine pikir gel- (1), kellesine ýet- (1), kellesini ýaýka- (1), köçe çyk- (1), köpük saç- (1), lütüm çyk- (1), maýyl bor- (1), medet al- (1), melul et- (1), meý ur- (1), müddetini tamam et- (1), orta dök- (1), ot al- (1), ot saç- (1), ot sal- (1), oyuna gel- (1), ömrümboýy (1), ömür sür- (1), pena et- (1), perwana dek köý- (1), peýda et- (1), pida çek- (1), pikir çözle- (1), pikir gel- (1), posa ber- (1), rehim et- (1), rugsat ber- (1), rüstem bol- (1), sem bol- (1), ses gelme- (1), syr aç- (1), syr al- (1), syr ber- (1), syrtmak sal- (1), signal ber- (1), sowal ber- (1), söz okla- (1), suwa özi ýak- (1), şapak yaş- (1), şap bol- (1), sesýetim (1), ümzük at- (1), wagty gel- (1), ýakasyndan sepele- (1), ýakasyndan tut- (1), ýalkym saç- (1), ýan ber- (1), ýatdan çyk- (1), ýel ur- (1), ýer ber- (1), ýere bak- (1), ýere sal- (1), ýer göter- (1), ýeri gel- (1), ýesir bol- (1), ýok ol- (1), ýola düş- (1), ýoldan çyk- (1), ýoldan gel- (1), ýol gatyş- (1), ýüreginde ýat- (1), ýüregine howul düş- (1), ýüregine ur- (1), ýüregini dök- (1), ýüregini sal- (1), ýüregini ýar- (1), ýüreginiň kildin aç- (1), ýüz dönder- (1), ýüzi asyl- (1), ýüzi gözi ak tam bol-, ýüz ur- (1), ýüzü düş- (1), zat et- (1).

Tabloda söz konusu eserdeki deyimlerin tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 9. Deyimler

TEKRAR SAYILARI	DEYİM SAYILARI	SIKLIK SAYILARI
5	2	10
4	7	28
3	12	36

2	29	58
1	172	172
TOPLAM	222	304

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 222 farklı deyim 304 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, deyimlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane deyim olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.3.2. İlişki Sözleri

Sözvarlığı içinde yer alan bu ögeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir. İnsan ilişkilerinin başka başka durumlarında doğrudan doğruya Türkçeye özgü kalıp sözler kullanılmakta, bunlar Türk kültürünün birçok yönüne ışık tutmaktadır (Aksan, 1996: 34).

Atasözleri, deyimler ve ikilemelerle birlikte kalıplaşmış dil birimlerini oluşturan ilişki sözleri, araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, kültür birim olarak da adlandırılmıştır. İlişki sözleri terimini tercih eden Aksan'a (1996: 35) göre bu sözler, 'bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir' (Gökdayı, 2008: 90).

Bu çalışmada ilişki sözlerinin bir nesneyi veya bir durumu ifade edenler ve ilişki kurmak amacıyla söylenen sözler olarak iki farklı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bir nesneyi veya bir durumu ifade edenlerin 11 farklı kalıplaşmış söz olup 31 yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar en fazla 22, en az 1 kere tekrar edilmiştir: köşek göz (22), garadag (2), bary ýogy (1), elip ýaly (1), hany manym (1), kâdi başy göçen (1), tas taýyp (1), torskuk ýaly (1), ýarpy ýalta (1), ýeke ýalňyz (1), ýöne möne (1),

İlişki sözlerin ise 15 farklı kelime olup 18 yerde kullanıldığı saptanmıştır. Bunlar en fazla 2 en az 1 kere tekrar edilmiştir: armaweri (2), nädeýin (2), nädip (2), berekella (1), eliñize berekella (1), gözüñ aýdyñ (1), güle güle (1), hoş geldin (1),

nām et- (1), nāmüçin (1), nātse etsin (1), owarram (1), şojagazam (1), tüweleme (1), zaluwat (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki ilişki sözlerinin tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 10. İlişki Sözleri

Tekrar Sayıları	İlişki Sözlerin Sayıları	Sıklık Sayıları
22	1	22
2	4	8
1	21	21
Toplam	26	51

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 26 ilişki sözü 51 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, ilişki sözlerinin tekrar sayılarını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane ilişki söz olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.3.3. İkilemeler

İkilemeler, Güncel Türkçe Sözlük'te “anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” olarak geçmektedir. Örneğin; Yavaş yavaş, irili ufaklı, aşağı yukarı gibi.

Türkiye’de bu konu üzerine kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Hatiboğlu ise ikilemeleri “anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” diye tanımlamıştır (1981: 9).

Metinde geçen ikilemeler şunlardır: yuwaş yuwaş (7), sag aman (4), mahal mahal (3), biri birin (2), sag salamat (2), sessiz üýnsüz (2), açlyk ýalañaçlyk (1), akja bukja (1), alla billä (1), dim dik (1), entek entek (1), ertir – agşam (1), eýle beýle (1), milon-milon (1), paňk paňk (1), üst baş (1), ýeke ýeke (1), bir iki (1), ikän ýekän (1), şeyde şeyde (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki ikilemelerin tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir.

Tablo 11. İkilemeler

Tekrar Sayıları	İkilemelerin Sayıları	Sıklık Sayıları
7	1	7
4	1	4
3	1	3
2	3	6
1	14	13
Toplam	20	34

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 20 ikileme 34 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, ikilemelerin tekrar sayılarını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane ikileme olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

1.3.4. Dualar ve Beddualar

Türkiye de dua ve beddua şeklinde, Türk dünyasında ise genellikle alkış ve kargış olarak adlandırılan bu yapılar aslında iyi dilek ve kötü dilekleri ifade ederken kullandığımız, metni süsleyen, duygu aktarımını güçlendiren ifadelerdir.

İncelediğimiz eserde dualar en fazla 5, en az 1 kere tekrarlanmıştır. 4 farklı dua 8 yerde kullanılmıştır: şükür (5), geç günämi (2), enşalla (1), toba toba (1), yolun rowaç (1).

Beddualar ise en fazla 2, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Toplam 3 yerde kullanılmıştır. Kullanılan beddualar aynı anlamdadırlar: nâlet saña(2), nâlet (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki duaların tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 12. Dualar

Tekrar Sayıları	Duaların Sayıları	Sıklık Sayıları
5	1	5
2	1	2
1	4	4
Toplam	6	11

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 7 dua 13 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, duaların tekrar sayılarını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane dua olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

Aşağıda söz konusu eserdeki bedduaların tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 13. Beddualar

TEKRAR SAYILARI	BEDDUALARIN SAYILARI	SIKLIK SAYILARI
2	1	2
1	1	1
TOPLAM	2	3

Tablo incelendiğinde, toplamda 2 beddua 3 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, bedduaların tekrar sayılarını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane beddua olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

“ACI GÜNLER SÜYÜCİ GÜNLER” ADLI ESERİN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

abraý: otorite, saygı, şeref.

Ýöne weli abraý diýip / Dişin gysyp ýören eken (74/25)

aç-: açmak, kapalı bir şeyi açık hale getirmek.

Öpmek üçin güýç tapsa da / Açmak üçin güýç tapmady (4/3)

Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/18)

Kakdy çekdi / Açylmady Kukurt çykdy (66/24)

Ogulmeňli baryp açdy / Magtymgulyň kitabyny (78/11)

agyz aç-: alt çene ve üst çeneyi birbirinden uzaklaştırmak.

Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/21)

açyl-: açığa vurmak.

Diýe diýe diýe gitdi / İndi çiläm açylyşdy (42/13)

açyk: aktif olan, çalışır durumda olan.

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/27)

açyk: açık bir şekilde, doğrudan.

Açyk aýtmaz. Ejap eder / Ejapsyzy çendan bolar (30/1)

açyk bol-: engelsiz, pürüzsüz, açık, serbest.

Birden laňňa galdy soldat / Açyk bolsun Ogulmeňlim (78/26)

açlyk ýalaňaçlyk: yokluk, yoksulluk.

Gitdi açlyk ýalaňaçlyk / Bol elinlik dynçlyk boldy (57/1)

ad: ad, isim.

Ýüreginde ýeňiş sözi / Gapdalynda Meňliň ady (47/21)

Ýazylypdyr Bugraň ady / Ýa ne horoş strelok (54/29)

Kellesine bogup çykdy / Bugraň ady bogazyndan (67/28)

adalat: adalet.

Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/14)

Adalatyň garşysynda / Ötülmejek bergiň kändir (81/22)

adam: 1. erkek kişi.

Beýik beýik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/22)

İki elin serip gitdi / Adam bary akly haýran (32/9)

Müňläp adam müň köçede / Sorup durdy Lewitany (60/3)

Adamlaryň kişilerin / Kä kiçeltdi ulularyn (69/10)

Maýypsyrap eglip ýören / Ýuwaş adam diýlip ýeren (70/6)

Wenezzynan biri geçdi / Şeýdip maýyp ýuwaş adam (70/8)

Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/5)

2. akli başında kişi.

Giň ýerdäki paňk paňklary / Saýlanýardy adamlaryň (51/2)

Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/7)

3. iyi huylu güvenilir kimse.

Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/5)

4. asker.

Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/22)

adam bol-: adam olmak, kişiliği, karakteri yerinde olmak.

Onda menden ömürylla / Erkek diyen adam bolmaz (38/10)

adamzat: insan, insan soyu.

Diňe adamzady däl de / Hay'wanatam etdik halas (62/1)

ad dak-: isim vermek, ad takmak.

Näzijege Näzik adyn / Dakyp gitdi söwer ýary (5/16)

adyn tut-: 1. adını sayıklamak.

Gijelerne samyrdanda / Tutardy-la Meňliň adyn (44/30)

2. yerini tutmak.

Adyn tutan tapylmady / Ne ýagşydan, ne ýamandan (82/26)

adin: tek, bir.

Mintowkany dabay diýdi / Adin golak zaryajayyt (51/15)

agaç: ağaç.

Üstündäki serlen eşik / Üç haçjaly uzyn agaç (45/14)

Beloruslaň topragnyň hem / Agaçlarnyň ýapragnyň hem (46/8)

Her agaja, her bir gara / Hyp hyrydar bakyp düşdi (62/26)

Penjesini uzadanda / Sallançagyň agajyny (75/10)

agy: ağlama, ağlayış.

Agy ökünç jebir bilen / Ynsabynyň hapasyny (86/19)

agyr-: ağrımak, sancımak.

Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkaýyn bol (36/12)

agyr: 1. ağır, hafif olmayan.

Agyrmy sen / Ýeňilmi sen (50/25)

2. zor.

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/20)

3. sıkıntılı.

Kim kimdigin bilip geçdi / Agyr günler saylap seçdi (69/9)

Gamly günü agyr günü / Ynanç söýgi mähir basdy (76/13)

Beýle diýsem agyr günden / Ejizländir öýtmegin sen (76/21)

agyzy: ağız, yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ.

Kä gataýar kä ýumşayar / Solmaz ejän agzy kepäp (32/24)

Kelam agyz sözlemedi / Sözlemese sözlemesin (42/24)

agzyn aç-: sinirlenmek.

Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/21)

agyzlary açyp gal-: ağızı açık kalmak, şaşırmaq.

Adam bary akly haýran, / Agyzlaryn açyp galdy (32/10)

agla-: 1. ağlamak, gözyaşı dökmek.

Önündäki çemedanyň / Ýok aglama eje diýip (35/28)

2. yakınmak, sızlanmak.

Aglap galdy Ogulmeňli / Hakym diýip bagryn daglap (5/25)

İne şeýdip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öýüne (33/22)

agraslyk: ağırbaşlılık, ciddiye.

Aýda ýylda bir ýylgyryň / Agraslykda belli maýor (55/10)

agsak: aksak, topal.

Dik asmana göçüp gitdi / Ylgap barsam Gökhan agsak (71/32)

agşam: akşam.

Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/32)

Külte kätmen maňňal orak / Agşamlar körek artdyk (69/15)

Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz Gerek geldi (71/5)

ah çek-: ah çekmek, derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek.

Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/18)

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/26)

Garabaglar Güm bol diýdi / Çydap bilmän bir ah çekdi (83/15)

ahyrsoň: sonunda, en sonunda.

Ahyrsoňy seň ugruňda / Ogry boldum Ogulmeňlim (11/11)

Ahyrsoňy üstün çykdyk / Faşist diýen garaguşdan (76/7)

ahlak: bir toplumun uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları.

Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/32)

ahwal: durum, hal.

Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/22)

ajap: çok güzel.

İne şeydip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öýüne (33/21)

ajy: dokunaklı, kederli.

Ajy gözyaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumaýdygy (16/2)

Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/12)

İki damja ajy gözyaş / Öňündäki suwa düşdi (85/25)

ak: 1. beyaz.

Bugra çopan öpdi gelip / Akja tamyň gapysyny (4/2)

Bugra çopan yşyklady / Akja tamyň işiginden (5/4)

Oýuna-da gelenokdy / Bugra çopan akja jaýyň (6/9)

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/13)

Ak papakly Aşyr aga / A gyz Jeren başlygmyza (14/17)

Üç aýlyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/6)

Ak galpakly onluk çyra / Keşdesine ýalkym atýar (20/4)
 Özüň urýar kâriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/28)
Ak şyrdagyn zyňdy göge / Hanha gelyär Aşyr aga (31/7)
 Meňliniň hem gözi düşdi / Ak şyrdakly at çopana (37/26)
 Diýip, Bugra ak atyndan / Böküp düşdi bady bile (38/13)
Ak bukjaly bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/12)
 Ýuregini daşa baglap / Ak bukjany zyndy çopan (41/23)
 Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/10)
 Ýorganyna salan ýigit / Ogulmeňliň akja tamy (45/10)
 Gujklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/21)
 Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/24)
Ak dolagy dokap otyr / Ogulmeňli aşak garap (53/6)
 Diýip, ýene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/2)
 Solmaz ejän elindeki / Ak selmesi titröp gitdi (56/28)
 Ogulmeňli gujjülledip / Ak geçini sagyp otyr (61/4)
 Dondon gaydan sowgatjyk bar / Ejesine ak gyňaçlyk (64/12)
 Derekleriň gapdalynda / Meňlisiniň akja tamy (66/12)
 Söwütleriň gapdalynda / Ejesiniň akja tamy (66/16)
 Myrlap ýatyr akja Näzik / Köýnejigi ýaglyjagy (68/16)
 On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/10)
Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/17)
Ak Akgady / Gök Gökhandy (71/19)
Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/24)
 Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/7)

2. soluk, beniz hakkında.

Çukanakly ak ýañagna / Baýdak ýaly syratyna (16/17)

ak ol-: dürüst olmak.

Ýer ýüzünde satlygy ýok / Ne gara ol ne de ak ol (86/14)

akja bukja: rengi beyazı andıran, beyazımtırak.

Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/3)

ak pata al-: anne, baba, değerli büyükler tarafından kendisine iyi dileklerde bulunulması.

Çykyp gitdi obasyndan / Ak patany alyp gitdi (42/29)

ak pata ber-: anne, baba, değerli büyükler tarafından iyi dilek sözünün söylenmesi.

Şirisine öten tomus / Ak patany beren gelin (49/18)

ak-: söz konusu maddenin bir yerden başka bir yere doğru hareket etmesi.

İki damja akyp gitdi / Eräp gaydan gurşun ýaly (57/33)

akga: ağabey, amca gibi hitap sözü.

Ak Akgady / Gök Gökhandy (71/19)

akyl: akıl, zekâ.

İki elin serip gitdi / Adam bary akly haýran (32/9)

İki akyl iki pikir / Bir birinden sowa düşdi (85/23)

akla-: temize çıkarmak, haklı çıkarmak.

Hiç haýsynam aklamady / Her haýsynyň ýakasyndan (33/29)

Aklamaga synanyryn / Ýöne weli hiç çözgüde (34/4)

Ýüz yzyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/21)

aklaw: aklama, temize çıkarma.

Ogulmeňliň ellerinde / Gaýynynyň aklaw haty (81/11)

Bugranyň hem ellerinde / Kakasynyň aklaw haty (81/13)

Eginleri guşaklylar / Onuň ähli aklawyny (83/29)

aklawjy: haklı çıkarıcı, açığa çıkarıcı.

Mätäç dälir iki ýürek / Olar üçin ne aklawjy (34/7)

akmak: ahmak, akılsız.

Ýa da Söýgi diýlen zadyň / Akmaklykmy aslyýeti (48/28)

al: cin.

Haýsy ala / Haýsy arwaha (9/27)

al-: 1. almak, yanında taşımak.

Tüýdüginem alyp barar / İndi bizde çopanlara (7/31)

Meňlilere işin alyp / Gelegendi Selbinýaz gyz (20/8)

Bilyänsiňiz işin alyp / Menlilere gelen gyzy (25/19)

Özüm garşy aljak diýip / Toýa bile geljek diýip (31/1)

Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/3)

İl bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/2)

Alty batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/12)

Gijäň ýary aldy gitdi / Berekella gaýratyna (56/19)

Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldym (74/10)

Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/12)

Diýip meniň alaryma / Almazyma garamandy (70/23)

Diýip meniň alaryma / Almazyma garamandy (70/24)

Eteginini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (83/9)

2. kendine iletilmek.

Jogabynam alyp alman / Gelşi ýaly çykyp gitdi (24/11)

Jogabynam alyp alman / Gelşi ýaly çykyp gitdi (24/11)

Alan hatyn ýatlap baryar / Çiliminiň birin zyňyp (64/29)

Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl, (83/10)

Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasyna (83/12)

3. yanında götürmek.

Ynha ony Aşyr başly / Alyp geler özi bilen (30/34)

Alyp bardy ýany bilen / Arkasynyň goşy bilen (51/13)

Alybergin Ogulmeñli / Ýmeli zat ýerin tapar (70/21)

4. satın almak.

İtden guşdan gorap ýörün / Münläp Bugra ýarag alyp (72/28)

Duşman bile söweşip ýer / Münläp Menli ýarag alyp (72/30)

5. sahip olmak.

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/31)

Suw almady Selbinýazym / Tugur bilen bir ýassyga (83/2)

6. kazanmak.

Ýa almaly ýa Ölmeli / Söweşimiz şeýle söweş (46/27)

7. kabul etmek.

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/14)

ala: ala, alaca.

Gapydaky ala sygryň / Gapdalynda heňläp durdy (34/25)

alamat: işaret.

Wah bu nämäň alamaty / Biri alçy biri eşek (18/5)

alan: alan, bölge.

Üç normany alan kätmen / Kümäň ýanda süýnüp ýatyr (13/31)

alçak: cana yakın, munis.

Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/32)

Gözellerde alçak gözel / Gelin gyzlaň birisi de (29/18)

Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/22)

Alçak kempir Gurbanbagt / Gyz küýsemez şo gelini (45/7)

Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzýa nelzýa babay diýdi (51/18)

alçagrak / alçak bol-: cana yakın olmak.

Alçagrak bol / Gülki bolma ile çopan (17/12)

Zyýany ýok Bugra çopan / Alçak bolup dogmaz her kim (17/19)

alçy: aşık kemiğinin at tarafı.

Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/1)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/3)

Wah bu nämäň alamaty / Biri alçy biri eşek (18/6)

aldat-: kandırmak, aldatmak, kandırmak.

Aldadyp ýör üç gün bäre / Tapjak diýdi tapbermedi (73/11)

algy: alacak.

Algyň bolsa bersin Bugra / Bergiň bolsa geçsin Bugra (4/17)

alyn: ön, ön taraf.

Üçüsi de ýanyndadyr / Elmydama alynyndadyr (48/16)

Alyndaňyň arasynda / Gözleriniň alyndadyr (48/17)

Alyndaňyň arasynda / Gözleriniň alyndadyr (48/18)

alyn ber-: alını dayamak, yaslamak.

Tüpenimin gündagyna / Alnym berip otyrdym men (73/16)

alyndiş: ön diş.

Alyndişin gyjyrdatdy / Elindeki aýnajaýgny (9/18)

alkym: birinin ya da bir şeyin hemen yanı, yakını.

Köşek gözleň alkymynda / Guzy bolup mäle çopan (17/14)

Ýygralykdan çykjak günüm / Alkymynda çökjek günüm (20/27)

Menlim diýip alkymynda / Dyza çöküp bilmesem men (38/7)

Çökdi onuň alkymynda / Bir sagatlap için dökdi (42/18)

Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/32)

Diýen bolup ap arkaýyn / Alkymyma dyzap gelyär (74/2)

alkys: iyi dilek, dua.

Saýraber sen mollatorgaý / Okaber sen alkyslary (61/24)

Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkys okap (81/1)

alkys aýt-: iyi dileklerde bulunmak.

Arkasyna kakyp kakyp / Alkys aýdyp geçesiň ger (80/32)

alla: Allah.

Şükür alla başymyz dik / Edeniňe şükür ene (55/31)

alla billä: vallahi billahi.

Ýöne weli alla billä / Duýmandyryn beýle zadyn (44/31)

alny açyk: hesap verilebilecek durumda olan, dürüst.

Alnyň açyk / Ýoluň rowaç (44/20)

alyş-: deňiş tokuş etmek, takas etmek.

Egni bile alşyp gidýär / Gözüň gidip diýýän muny (15/21)

alty: altı sayısı.

Altı aýlyk azyk gyzym / Diýip, hanha Ogulmeňli (5/11)

Altı günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/27)

Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit altı günün (40/9)

Altı batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/11)

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyn ýary (78/8)

altyn: altın, sarı renkli değerli mücevher.

Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/19)

Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gylçyk bala meňzäp (55/25)

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyn ýary (78/8)

aman çyk-: sağ çıkmak.

Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdym baş hüjümden (65/11)

amanmykan: sağlık, sıhhat.

Ejem janym, Ogulmeňlim / Dosty ýarym amanmykan (63/20)

anla-: anlamak.

O zatlary anlamady / Ýa aňsa da aňdy weli (38/33)

aň-: anlamak, kavramak, idrak etmek.

O zatlary anlamady / Ýa aňsa da aňdy weli (38/34)

O zatlary anlamady / Ýa aňsa da aňdy weli (38/34)

aňkar-: şaşkın şaşkın bakınmak.

Hayran galyp aňkaryp dur / Münläp goýun, müňläp geçi (61/19)

aňk-taňk bol-: hayran kalmak.

Meň urdumy / Diýip Şiri aňk-taňk bolup (22/3)

anna: cuma günü.

Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/8)

aňry / aňryk: bu taraf, beri taraf.

Aňryk geçdi serhetinden / Ozal özi eken ýaly (10/16)

Otyr ene dala meňzäp / Aňrysynda başlyk otyr (32/20)

Bir pidesin sökdü birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/3)

Aňryk döndü ýygra çopan / Alnyň açyk (44/19)

Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/6)

Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/17)

Özi duýman aňryk itdi / Gädilmedik gutabyňy (78/9)

aňsat: kolay.

Aý onsoňam her iş bolsun / İş diýleniň aňsady ýok (18/28)

Tukatlanyp beýdip durma / Ap aňsatja çykalga bar (21/4)

aprel: nisan ayı.

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/3)

İne şeýdip aprel geçdi / Maý ýumagy orta etdi (26/3)

ar-: yorulmak.

Özün arma, meskewaly / Sag salamat geldinizmi (39/8)

ara: 1. içerisinde, arasında.

Ýabylaryň arasynda / Ähli oýy ähli küyi (11/6)

Suratlaryň arasyndan / Meňlisini sogrup aldy (11/29)

Aşyk size çopan gözler / Ýüzlöp gözüň arasyndan (12/6)

Söwütleriň arasyndan / Onýançada yük maşyny (14/11)

Kisesine elin sokdy / Paý depdemiň arasyndan (36/19)

Kisesine elin sokdy / Paý depdemiň arasynda (36/28)

Epeý epeý ätlöp baryar / Dostlarynyň arasyndan (37/14)

Hawa yüpek geýjek bolsaň / Arasında bu da gerek (37/20)

Alyndaňyň arasynda / Gözleriniň alyndadyr (48/17)

Ýuwaş-ýuwaş ýöräp gelyär / Gowaçalaň arasyndan (48/4)

Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasynda (50/16)

DPsiniň taýagyny / Gamyşlygyň arasyndan (54/26)

Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätlöp ýörün (71/15)

Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasynda (83/13)

Böwetleri tapbatlap ýör / Köne diňleň arasynda (84/30)

2. iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe, aralık, boşluk.

Şol derekleň arasyndan / Gelmelidi Bugra çopan (30/29)

Dodaklaryň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/3)

aralyk: aralık, mesafe, uzaklık.

Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/33)

aram tap-: huzur bulmak.

Aram tapan ýaly boldy / İki miniüt geçip geçmän (12/24)

ard-: 1. artmak.

Sekiz sany gor küýzesin / Günün güni sekiz ardyp (80/24)

2. örtmek, sermek.

Meñli bilen ardyp otyr / Çal ýaprakly selmesini (56/3)

arka: 1. arka, arka taraf.

Başga ýoldaş tapynsana / Hanha ýabyň arkasynda (4/30)

Ýene birden arkan serpip / Gumra boldy işi bile (16/25)

Keyik ýaly bökdi birden / Arkasynda tudun alyp (40/5)

Alyp bardy ýany bilen / Arkasyňyň goşy bilen (51/11)

Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/5)

Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/24)

Arkasynda bir haltady / Üçüsi - de бүкүдүклөп (71/23)

Baş ýyl bäri Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/12)

Dogrudanam gelin gyzlar / Kakyp geçýär arkasynda (80/34)

Döňär kümäň arkasynda / Gowaçalaň kartasynda (81/2)

2. sırt.

Arkasynda kakyp kakyp / Alkyş aýdyp geçesiň ger (80/31)

arkalaş-: yardımlaşmak, karşılıklı yardım etmek.

Öýün ýaly barybergin / Arkalaşyp zat edişip (44/16)

arkanlyk: arka, geri taraf.

Eýmenç çirkin gygyrdy da / Arkanlygna gaýtdy jellat (74/14)

arkaýyn: sakın.

Diýip ene öz ýanyndan / Arkaýyndy çenden beter (25/34)

Diýen bolup ap arkaýyn / Alkymyma dyzap gelyär (74/1)

arkaýyn bol-: sakın olmak.

Arkaýyn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/33)

Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkaýyn bol (36/13)

Arkaýyn bol Solmaz eje / Demle gaýnan kündügiňi (52/3)

arman: başa gelmeyen, gerçekleşmeyen, yaşanılmayan hayal, arzu.

Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/31)

Degip geçse armany ýok / Öýlenmedik oğlan diýip (54/15)

Ýöne arman bigünäler / Bu günleri görmän ötdi (81/16)

armaweri: kolay gelsin.

Armaweri Ogulmeňli / Bar bol Bugra, gel geç otur (18/11)

Armaweri, Meňli gelin / Bugraň sesi boguk çykdy (38/17)

arpa: buğdaygillerden bir bitki.

Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gylçyk bala meňzäp (55/26)

İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/7)

Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/12)

art-: artmak, geride kalmak.

İçim ýakan ýygralyk sen / Kime dartyp kimden artyp (8/31)

Külte kätmen maňňal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/15)

artyk: artık, bundan böyle, bundan sonra.

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/25)

arwah: ruh.

Hay'sy ala / Hay'sy arwaha (9/28)

arza: dilekçe.

On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/7)

arza ber-: dilekçe vermek.

Merdi bilen guk paňklary / Front diýip arza berdi (51/5)

arzuw: arzu, istek, dilek.

Görnüp geçýän çopan gyzy / Süýji süýji arzuwlarda (28/22)

Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/19)

Ýüreginde näçe arzuw / Näçe söýgi, näçe gynanç (48/1)

Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap berýärdi bedenine (60/21)

asyl: aslında.

Erkeklikden elli bizar / Asyl haýwankädem bolmaz (38/12)

Asyl indi üp üýtgeşik / Daş işikde Ogulmeňli (45/17)

aslyýet: gerçek, asıl.

Ýa da Söýgi diýlen zadyň / Akmaklykmy aslyýeti (48/28)

Ömür sürýän dünýäde sen / Aslyýetiň haýyrdanmy (58/25)

asman: gökyüzü.

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/16)

Murmanskiň gök asmany / Ýa gaýgyryp goýdumyka (46/13)

Dik asmana göçüp gitdi / Ylgap barsam Gökhan agsak (71/31)

asma sagat: duvar saati.

Orak ýaly eglip otыр / Jyrkyldap dur asma sagat (69/1)

assa: yavaş, yavaşça.

Syrtmak salyp assalaram / Ýagyrynyňa eliň sarap (12/32)

ast: alt, alt kısım.

Rehim etjek gümany ýok / Diýip, okuň astynda da (54/18)

aşak: aşagy kısım.

Bu gün ýaman şat görünyär / Äýneklerniň aşagyndan (14/20)

Daragtyna palta saldy / Diýip Jeren aşak garap (15/34)

Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/18)

Özün urýar kâriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/28)

Ak dolagy dokap otyr / Ogulmeňli aşak garap (53/7)

Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/4)

Diýip, ene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/1)

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/36)

Gara tüýleň aşagyndan / Zalym gözler yşyklady (74/7)

Eteginini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (84/10)

aşak bak-: utanmak, başını öne eğmek.

Jogap ýerne bir ýylgyryp / Ogulmeňli aşak bakar (19/2)

Soragyna jogap tapman / Ogulmeňli bakýar aşak (48/32)

aşak çök-: yıkılmak, devrilmek.

Bagyşlama çigit ýaly / Bugra çopan aşak çökdi (36/3)

aşyk: âşık.

Jyklap duran aşygyndan / Nüzijegim Nâzik gyzym (5/7)

Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/3)

Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/4)

Aşyk size çopan gözler / Ýüzläp gözüň arasyndan (12/5)

Menden beter aşykdyrlar / Hemmejesi döwre gurap (12/9)

Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/23)

Aşyklygyň çynyň bolsa / Moladaram ýürek seni (17/26)

Gidip baryar aşyk ýigit / Ellerinde gürşun kenek (17/32)

Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryar aşyk ýigit (19/14)
Aşyk çopan äpişgeden / Yşyklady ogry ýaly (19/31)
Bir mahallar aşyk dälkän / Merdemsiräk gepleşerdi (38/21)
Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günün (40/9)
Bälçireýär aşyk oğlan / Uýlugyndan gan sarkyp dur (54/19)
Solmaz Solmaz diýip ýören / Aşyk ýigit serhoş ýigit (56/18)
Ýapdan bekdi. / Aýak çekdi aşyk ýigit (66/8)
Birden ýöne atanlykda / Öldüräýme aşygyňy (73/31)

aşık bol-: âşık olmak.

Ýaşjak ýaşjak ýaşjak bolup / Ogulmeňlä aşyk bolup (14/8)
Aşyk bolup söýüşseňem / Dogan bolup söýüşseňem (15/5)
Birden ýöne Meskewada / Aşyk bolup mele saçly (31/20)
Bütün oba eder mälüm / Ýok ýok aşyk bolup bolmaz (40/23)

at: at (hayvan).

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/25)
At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/26)
Diýip, Bugra ak atyndan / Böküp düşdi bady bile (38/13)
Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/7)
Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi etdi. (85/6)

at çap-: at koşturmak.

Meskew batyp Lwow batyp / At gynladyp at çapana (37/28)

at gynlat-: ata semer vurmak.

Meskew batyp Lwow batyp / At gynladyp at çapana (37/28)

at sal-: telaşla yürümek, acele etmek.

Solmaz eje eňin çermäp / At salyp ýör her tarapa (28/6)

at-: 1. atmak, fırlatmak.

Gurruk guýa atsalaram / Ogulmeňliň garşysynda (12/34)

Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyňa atanmyşyn (75/2)

Çözläp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/8)

2. eklemek, bir şeyin içine koymak.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/13)

İne onsoň çäýnek geler / Çay atylar çay demlener. (18/16)

atanlyk: rastlantı, tesadüf.

Birden ýöne atanlykda / Öldüräýme aşygyňy (73/29)

atla-: sıçramak.

Üç örküçli gara dagyň / Depesine atlanan gün (49/30)

ay: 1. ay, otuz günlük zaman dilimi.

Alty aylyk azyk gyzym / Diýip, hanha Ogulmeňli (5/11)

Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir ay geçmän (5/18)

Üç aylyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/6)

İçen çayyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç ay ýatyp (47/13)

Üçünjisi bir ay ýöräp / Woronyojiň ýandan geldi (48/9)

Ogulmeňliň suratyny / Üç ay ogşap ýatan kagyz (53/13)

Geçip baryar günler aylar / Her birisi ýyla meňzäp (55/27)

Şo günden soň üç ay geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/27)

Bir ay bari gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/11)

Dört ayy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyň gidenine (60/23)

İýul ayy / Gijäň ýary (62/7)

Gulpuna da kildine de / El degmändir aylap ýyllap (66/34)

Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/22)

Her haýsysy bir ay ýaly / Geçip gitdi uzak ýyllar (79/10)

Üç aya da ýetip ýetmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/20)

2. ay (gezegen).

Aýyň nury iýip barýar / Eýýäm olaň köpüsini (3/20)

Gädik aýyň gapdalyndan / Topbak bulut üýşüp barýar (19/21)

Göýä diýrsiň bulut süýşmän / Aýyň özi süýşüp barýar (19/24)

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/13)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmāň gözi bir tarapa (28/7)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmān, gözi bir tarapa (30/19)

Gijāň ýary / Aý aýdyňdy Sagat birdi (62/9)

aýda ýylda bir: çok sık olmayan, aralıklı olan.

Aýda ýylda bir ýylgyrýan / Agraslykda belli maýor (55/9)

aýa: avuç içi.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzyl gany (9/34)

Aýalary şepbeşerdi / Ynha ýene bu gezegem (38/27)

İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/20)

Dyrmap otыр ýaşyl gaşly / Gyzyl gaşly aýasyny (49/28)

aýa-: esirgemek, korumak.

Gan aýalmaz / Jan aýalmaz (46/29)

Gan aýalmaz / Jan aýalmaz (46/30)

aýak: ayak (uzuv).

Ýabylaryň, taýçanaklaň / Aýaklary ýel ýalydyr (18/32)

Gulagna çen gömgök bolup / Aýaklaryn tarpylladyr (22/7)

El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/13)

Aýaklary şemal Durna / Gulaklary gamyş Durna (37/9)

Aýagynda rezin ädik / Kellesinde soluk gyňaç (47/32)

Sarady da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/23)

Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/9)

Geç günämi Meň Men diýip / Aýagyny kakyp ýatyr (72/2)

Küküreşip, haýbat atyp / Aýaklary ele döndi (80/16)

Protezli Tugur çopan / Bir ayagyn Bolgariýada (83/7)

aýak bit-: yürümeye başlamak.

Aýak biten telpek ýaly / Sessiz üýnsüz bári gelyär (73/19)

aýak çek-: durmak, duraklamak.

Ýapdan bekdi / Aýak çekdi aşyk ýigit (66/8)

aýal: kadın.

Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/20)

Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/25)

Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/31)

Gelyän ýokdy gidýän ýokdy / Aýaly hem (82/3)

Habar gatan tapylmady / Üç aýala salam berdi (82/29)

aýdym et-: türkü söylemek.

Ýapbyldakdan heňin tapyp / Aýdym edip synap gördi (41/13)

aýdyň: aydın, ıııklı.

Gijäň ýary / Aý aýdyňdy Sagat birdi (62/9)

aýyr-: ayırmak.

Diýip, Bugraň botinkasyn / Aýryp otyr Solmaz eje (24/32)

aýjemał: ay yüzlü kimse.

Gel Aýjemał eý / Diýen bolup tüýdük çalar (8/5)

aýla-: dönmek, yönelmek, çevirmek.

Nur aýlanyp ýaňagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/29)

Gündogara garap gitdi / Aýlanyp ýör Bugra çopan (11/5)

Ajy gözýaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumaýdygy (16/2)

Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanaýyn (45/32)

Bugram janyň mähri siňen / Gözlerinden aýlanayyn (45/34)
Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/18)
Jeren gelin mähir bilen / Gözüň aýlap jorasyna (50/14)
Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/3)

aýlaw et-: daire çizmek.

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bäre (81/25)

aýna: 1. ayna, ışıgı yansitan, varlıkların görüntüsünü veren sırlı cam.

İçim döküp gaýtsam gerek / Diýip ynha aýna garap (3/12)
Kisesinden çykardy-da / Tegelejik aýna bakdy (9/3)
Alyndişin gyjyrdady / Elindeki aýnajygny (9/19)
Birinjimiz Ogulmeňli / Aýna bakyp ýaryşsagam (15/28)
Diwardaky aýna bakyp / Syn edip dur suratyna (16/15)

2. pencere.

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/30)

3. cam.

Üstün başyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/32)

aýry: ayrı, farklı.

Gelin gözi gaýyndady / Aýry däl di iýýänleri (53/1)

aýryl-: ayrılmak, uzaklaşmak.

Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/26)
Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/26)
Kä ulaltdy kiçilerin / Elimizden aýrylmady (69/13)

aýt-: söylemek.

Maksadymy aýtsam gerek / Köşek gözlim Ogulmenlä (3/9)
Näsin aýdýan Ogulmeňli / Bu başlygmyz ýeser başlyk (14/26)

Her ugurdan gürrüň çykar / Emma weli aytjak sözün (19/4)
Aýdan gepi göçen çöpi / Öz ýerine şap bolayar (22/34)
Açyk aytmaz. Ejap eder / Ejapsyzy çendan bolar (30/1)
Aýdyp durdy gizlänokdy / Indi käbir sözleňgirler (50/27)
Nä sebäpden böküp geçýär / Aýdyp durmak kime gerek (53/25)
Ýöne weli aydyp durmak / Gerekmikä onuň hakda (64/21)
Diýip Jeren aydyp aýdyp / Suwsunyny gandýranmyş (75/7)
Diýip Jeren aýdyp aydyp / Suwsunyny gandýranmyş (75/7)
Näme diýsen diýgin weli / Beýle söz bir aytmagyn sen (76/24)

az: az.

Ýöne weli beýle waggda / Radioda az diňlener (18/20)
Belki az küş nepiň eter / Ýok ýok ony çüflemäge (22/26)

azap: azap.

Hakydadan boşanok ol / Zähmet bilen azap bilen (86/18)

azar ber-: huzursuzluk vermek.

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/12)

azyk: azık, yemek, erzak.

Alty aýlyk azyk gyzym /, hanha Ogulmeňli (5/11)
Hoşlaşdy ol eşek bile / Gümlediler ol azgyny (75/24)

az gal-: az kalmak.

Az galypdy tutuş ýeri / Çençaksyzdy Mogilyowe (46/9)

az owlajyk: birazcık.

Mahal mahal az owlajyk / Köse de maýyplygym (58/31)

baba: dede.

Çopanlara meýlis haram / Diýseler de babalarymyz (7/24)

Men nädeýin İçin tutup / Geňeş saldy babasyna (84/2)

Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (84/6)

babaý: dedeciğim.

Alçak maýor lah-lah güliüp / Nelzýa nelzýa babaý diýdi (51/19)

bada: başlangıçta.

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/9)

badak sal-: yenmek, bir sıkıntının üstesinden gelmek.

Tutuş ýyllyk emgegim / Selbinýaz gyz badak saldy (20/33)

bag: bağ, bahçe.

Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasyna (83/13)

bagana: kuzu postu, kuzu derisi.

Durşy bilen nur bagana / Ýöne weli müňüsinden (43/10)

Ýöne weli müňüsinden / Käte biri sur bagana. (43/12)

bagyr: bağır, göğüs.

Aglap galdy Ogulmeňli / Hakym diýip bagryn daglap (5/26)

Kim kim Bugra / Bagryn gerip (67/24)

Söýdüm seni / Ýürek bagrym bendi saňa (77/12)

bagryn dagla-: yüreğini yakmak.

*Aglap galdy Ogulmeňli, / “Hakym!” diýip bagryn daglap,
(5/26)*

Toşap eje bagryn daglap / Toý döregne matam baglap (82/10)

Bagryn daglap yören gelin / Şonun geçen güzerinden (82/36)

bagra bas-: bağına basmak.

Bagra basar Bugrasyny / Ynha balam, ejeň saňa (28/17)

bagryň ýak-: büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek.

Dile gelmez / Bagryň ýakar (19/6)

bagyşla-: 1. bağışlamak, affetmek, bahşetmek.

Bilýärin men, eje janym / Men nädeýin bagyşla sen (35/24)

Gir diýende çykan bolsam / Onda meni bagyşlama (36/1)

Bagyşlama çigit ýaly / Bugra çopan aşak çökdi (36/2)

2. söz söylemek.

Üç sözjagaz bagyşlapdyr / Hünji ýaljak tegeläpdir (65/4)

bagşlaweri: affet, bağışla!

Bardygyňy bilmändiris / Bagşlaweri Äşebibi (23/14)

bagt: baht, talih, şans.

Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/31)

Belki geljek bagtlaryňy / Şonuň bilen paylaşarsyň (77/29)

Meňlidedir Bugraň bagty / Diýip Bugra Meňlisiniň (78/29)

Öz dereden kolhozlaryň / Belent bagtyn görrmän gitdi (81/19)

bagty açık bol-: bahtlı açık olmak, şans yaver gitmek.

Açyk bolsun Ogulmeňlim, / Açyk bolsun Hurmaň bagty!
(78/26)

Açyk bolsun Hurmaň bagty / Ýöne weli Hurmada däl (78/27)

bagty gel-: işleri yolunda gitmek, şans yaver gitmek.

Şol çopana duçar bolup / Ýylkylaryň bagty geldi (8/15)

bagtsyz bol-: bahtsız olmak, şanssız olmak.

Sen bir indi men sebäpli / Bagtsyz bolma, Bugra dogan (77/2)

bagtly bol-: şanslı olmak.

Sen dünýäde bagtly bolsaň / Gapdalyňda menem muň şat
(78/1)

bahana: bahane.

Ynha indi bahana ýok / Ogulmeňliň ýalňyz özi (23/25)

bahar: bahar, ilkbahar.

Bahar geldi tomus düşdi / Bugdaý bişdi orak geldi (71/1)

bahyllyk: cimrilik.

Bahyllyk däl Toba toba / Muny diýýän ýeke men däl (15/21)

bajy: baci, kardeş.

Bar da haram süpürgiňi / Heleýňe ber bajyňa ber (75/4)

Ejesi hem / Göze görmen bajysy hem (82/5)

bak-: bakmak.

Şol ogurlan suratyna / Bakyp otyr Bugra çopan (11/34)

Gözleriňe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/16)

Birinjimiz Ogulmeňli / Aýna bakyp ýaryşsagam (15/28)

Diwardaky aýna bakyp / Syn edip dur suratyna (16/15)

Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/19)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh gözi bir tarapa (28/7)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmän, gözi bir tarapa (30/19)

Ýere bakdy / Bugra bakdy (35/14)

*Sen bolmasaň hiçdir maňa hemme gyz / Gönzleriňe baksam gözlerim
doýmaz* (41/3)

Her agaja, her bir gara / Hyp hyrydar bakyp düşdi (62/27)

Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/32)

Kirpikleri hurmalady / Ýene birden Bugra bakdy (77/8)

Bir küýzesin içesiň ger / İçmeseňem Meňlä bakyp (80/30)

Humm diýdi de ýere bakdy / Togsan ýaşly Umman baba (84/3)

bal: bal.

Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gylçyk bala meňzäp (55/26)

bala: yavru, çocuk

Bu nä ýatyş, Bugra balam / Ýadapdyryn Wah eý wah eý (24/23)

Ýetişipdir balam diýip / Guwanardy öz içinden (25/13)

Bagra basar Bugrasyny / Ynha balam, ejeň saňa (28/18)

Bu betnamlyk ýazylandyr / Balam janyň täleýine (33/24)

Kim kim Balam Bugram diýip / Solmaz eje böküp çykdy (35/3)

Wah geldiňmi balam diýip / Gujaklady Bugrasyny (35/9)

Gargalaryň gaz balasy / Her kişinin öz balasy (35/7)

Gargalaryň gaz balasy / Her kişinin öz balasy (35/8)

Beletdi ol ezizine / Balasyndan çigit ýaly (36/11)

Sen sag bolsaň galany hiç / Balaňa döw çalmaz eje (44/6)

Solmaz eje yzy bilen / Balam diýip gerlip gitdi (44/12)

Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/30)

Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanayyn (45/31)

Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanayyn (45/31)

Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/18)

Jyzyrdap dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/19)

Alty batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/2)

Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/6)

Ol ýigidin kimdigine / Özüň belet eziz balam (56/24)

Dim dik galdy misli baýdak / Kim iberdi, balam muny (58/15)

Şeýdip bizi goýup gitdi / Enşallasa geler balam (68/25)

Gynanjagnam bilenokdy / Kim bolsa da öz balasy (82/15)

bar: 1. mevcut evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı.

Çopanlaryn garrysy bar / Çopanlaryň jahyly bar (7/13)

Çopanlaryn garrysy bar / Çopanlaryň jahyly bar (7/14)

Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/15)

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/17)
Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/18)
Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/20)
Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/20)
Seret ynha göz ýerinde / Gözüňem bar (9/5)
Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/6)
Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/7)
Diş ýerinde dişiňem bar / Iş ýerinde işiňem bar (9/8)
Diş ýerinde dişiňem bar / Iş ýerinde işiňem bar (9/9)
Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşıňam bar (9/11)
Dogrudanam Ogulmeňlä / Göz degmesin diyerçe bar (15/4)
Nädip söýsen söyerçe bar / Tozan siňen gaşlary hem (15/7)
Tukatlanyp beýdip durma / Ap aňsatja çykalga bar (21/4)
Hanha edil gapdalyňda / Şaňlap duran okalga bar (21/6)
Bardygyňy bilmändiris / Bagşlaweri Äşebibi (23/13)
Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/6)
Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/8)
Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/10)
Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzlyly bar (26/28)
Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzlyly bar (26/29)
Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzlyly bar (26/29)
Hemmesi de ýyldyz weli / Birbirinden gözeli bar (26/31)
Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/32)
Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/32)
Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/33)
Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/1)
Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/2)
Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/2)
Obamyzda bary bardyr / Her haýsysy öz ýaryny (27/11)
Gürrüňim bar baş üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/2)
Şol sözde ölýänçäm bar Ogulmeňlim / Setirlerniň bogünlaryn (41/8)
Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/19)

Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/19)
Ol nemäniň sebäbi bar / Bu soragyn ýüregimde (39/26)
Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/28)
Men bilmedim näme bardyp göwnünde / Syrymy açdym men şol tut
ýygaňda (41/6)
Wah bu zatlaň hemmesiniň / Öz sebäbi bar ekeni (44/24)
Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/3)
Ol haltada ýüz Uranyň / Ýüz wakanyň ysy bardy (63/34)
Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwründe (64/3)
Sekiz okuň yzy bardy / Gidip baryar Bugra soldat (64/5)
Meňlisine gök gyňaçlyk / Näzijege sagatjyk bar (64/14)
Mahorkasy portsigary / Sapagy bar inňesi bar (64/16)
Mahorkasy portsigary / Sapagy bar inňesi bar (64/16)
Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/18)
Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/20)
Şondan bäri habarym bar / Ne Meňlimden (65/12)
Ezizlerim barmykalar / Eken söwdüm guran tamym (65/16)
Eziz obam ene mekan / Kimleriň bar, kimleriň ýok (67/3)
Bar da haram süpürgiňi / Heleýňe ber bakyňa ber (75/3)
Ýýse de bar / Geýse de bar (86/5)
Ýýse de bar / Geýse de bar (86/6)
Git diýenok ona hiç kim / İl günün öz jezasy bar (86/24)

2. sahiplik bildiren olumlu ad cümlelerini kuran söz.

Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/16)
Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/16)
Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/19)
Her haýsynyň Meňlisi bar / Her haýsynyn Jereni bar (7/21)
Her haýsynyň Meňlisi bar / Her haýsynyn Jereni bar (7/22)
Çynar ýaly gelinleň hem / Tokmak ýaljak äri bardyr (27/8)
Derek ýaly ýigitleň hem / Golça ýaljak ýary bardyr (27/10)
Şol öküze höküm ýokdur / Gynanmaga hakym bardyr (34/15)

On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/7)

Dondon gaýdan sowgatjyk bar / Ejesine ak gyňaçlyk (64/11)

bar bol-: var ol, helal olsun anlamlarında övgü sözü.

Armaweri Ogulmeňli / Bar bol Bugra, gel geç otur (18/12)

Dogan ýaly söýýärdi ol / Wiý senmidin Bar bol Bugra (39/7)

bar bol-: var olmak, mevcut olmak.

Ne de bar ol ne de ýok ol / Günäsinden boşasa da (86/15)

bar bol-: yaşa!

Salam diýip älim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/19)

bary ýogy: varı yoğu, herşeyi.

Bir azajyk bulaşdyrды / Bary ýogy üç sözi hem (38/30)

bar zad: hepsi, bütün.

Orta dökyär bar zadyny / Dili gysga edip bilmen (27/33)

Çigit ýaly zar zady ýok / Bir seretsen bar zady bar (86/8)

Bir seretseň bar zady ýok / Iýeniniň siňňidi ýok (86/9)

bar-: gitmek, varmak, ulaşmak.

Göge garap Gökhan ýatyr / Häzir bar da şol ýañranyň (4/34)

Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/23)

Barjak wagtyn barabilmän / Görjek wagtyň görebilmän (9/14)

Barjak wagtyn barabilmän / Görjek wagtyň görebilmän (9/14)

Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/7)

Size ejem gelmedimi / Baryp ähli geplän sözi (24/10)

Gaýdyp gelyär Bugra bilen / Sörgä baryp baýrak alan (28/12)

İne oňam üstesine / Sawçy bardy Solmaz eje (30/10)

Solmaz senden Senden Solmaz / Häzir meniň ýanyma bar (32/1)

Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüňe (33/19)

Meskeu baryp Lwow baryp / At synladyp at çapana (37/27)
Meskeu baryp Lwow baryp / At synladyp at çapana (37/27)
Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/19)
Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/31)
Öýüň ýaly barybergin / Arkalaşyp zat edişip (44/15)
Ýureginiň urgusyny / Gorady ol baryp gaýdan (47/17)
Sag aman bar diýýän ýaly / Berdi uzyn signalyny (63/11)
Sekiz okuň yzy bardy / Gidip baryar Bugra soldat (64/6)
Ene mähri üstün çykdy / Gapa bardy (66/22)
Bir gün barsam Piriň ýanna / Çiñerildi garagyma. (70/13)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/31)
Durnaň gözem gapylypdyr / Orden baryp low urd adyp (75/16)
Ogulmeňli baryp açdy / Magtymgulyň kitabyňy (78/11)
Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/12)

bara: hak, sahip olunan.

Aýlanyp ýör Bugra çopan / Ogulmeňli barasynda (11/8)
Göýä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paýtagt barasynda, (37/12)
Özi bilen gepleşmp ýör / Öz etmişi barasynda (84/32)

barada: husus, konu.

Ne de garalawjy gerek / Bu barada bolup biler (34/9)

barha: gittikçe.

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/24)

baryş: gitme, gidiş, seyir.

Şo barşyna / Şo durşuna (24/15)

bark ur-: parlamak, parıldamak.

Sary güller gyzył güller / Bark urup dur kartasynda (47/31)

barmak: parmak.

Barmagynyň sorkuldysyn /. Gygyranda bilip galdy (10/28)

Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/14)

Pogonlaryň her haýsynda / Barmak ýaly sary zolak (62/17)

barmak bas-: parmak basmak.

Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mäkäm ýapyp (41/10)

bas-: 1. baskı yapmak, üstüne koymak.

Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/19)

Haýallady basylmady / Meňli elin çekip aldy (43/20)

Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/4)

2. sis, duman vb. inerek kaplamak.

Duman basan daga meňzäp / Gayta gayta murtun sypap (32/21)

3. bir şeyin etkisinde kalıp duyguların yaşanması.

Gamly günü agyr günü / Ynanç söýgi mähir basdy (76/14)

4. adım atmak.

Gapyň agzy ýandak çayyr / Basylmandyr syrylmandyr (66/30)

basgançak: basamak, merdiven.

Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzyl pogon (62/14)

basylma: bunalma, bunalım.

Bärik sowdy ýorgasyny / Gayrat etgin! Basylmagyn (58/3)

basyrgan-: uykuda mırıldanmak, uyur vaziyette bir şeyler söylemek.

Basyrganyp bir zat samrap / Ene birden dymdy çopan (25/7)

baş: 1. baş, kafa.

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/36)
Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/5)

2. başlangıç.

Gyşyň başy / Çöpleň başy (52/12)
Gyşyň başy / Çöpleň başy (52/13)

3. önde gelen.

Moskwany baş galany / Görüp gelen kümüş Durna (37/7)
Baş Söýgüsin ýada salyp / Öz özüne berýär sowal (48/19)
Indi ynha Baş söýgime / Dowam üçin doglan ýaly (48/25)

4. yukarı, üst, doruk noktası.

Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/31)

baş bela in-: çözülmesi güç, sıkıntılı bir durumla karşılaşmak.

Başymyza inen bela / Ýöne möne bela däldi (59/17)

baş at-: onaylamak, selam almak anlamında kullanılmıştır.

Başyn atan tapylmady / Taýak salym beýlesinden (82/30)

baş eg-: başını eğmek, kafayla selam vermek.

Başyn egip salamlaşdy / Ogulmeňliň öýi bile (23/23)

Başyn egip salam berdi / Meňlisiniň deregine (67/7)

başymyz dik: onurlu, gururlu.

Şükür alla başymyz dik / Edeniňe şükür ene (55/31)

baş bela in-: başına bir hal gelmek, başına bela gelmek.

Başymyza inen bela / Ýöne möne bela däldi (59/17)

başyn ýaýka-: başını iki yana sallayarak memnuniyetsizliğini bildirmek, razı olmamak.

Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/30)

Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkyş okap (80/35)

Gazan ýaly başyn ýaýkap / Dodaklaryn dişläp ýör ol (86/3)

başy säme-: başı dönmek.

Başy sämäp / Gözüň süzdi (70/11)

bir ýassyga baş koý-: evlenmek, evli olmak.

Tugur bilen bir ýassyga / Başyn goýan ala – ýazym (83/3)

başagaý: aceleci, telaş içinde koşturan.

Ogulmeňli başagaýdy / Gök ýaprakly tudy bile (38/15)

Başagaýdy sygry bile / Goýny bile gaýry bile (85/21)

başambarmak: baş parmak.

Buşlaýsa da buşluk erne / Başambarmak görünjekdi (82/9)

başdaş: ilk, birinci (eş, çocuk).

Gyzjagazyn ogşap otyr / Başdaşyny ýada salsa (5/14)

başlyk: baş, başkan, önde gelen kimse.

Ýa doljakdyr ýüň plany / Bu başlygmyz güýçli başlyk (14/24)

Ak papakly Aşyr aga / A gyz Jeren başlygmyza (14/18)

Ýa doljakdyr ýüň plany / Bu başlygmyz güýçli başlyk (14/24)

Näsin aýdýan Ogulmeňli / Bu başlygmyz ýeser başlyk (14/27)

Näsin aýdýan Ogulmeňli / Bu başlygmyz ýeser başlyk (14/27)

Nä günlere saldy bizi / Ol ozalky Esen başlyk (14/29)

Kolhozçynyň yrsgalyny / İçip içip gusan başlyk (14/31)

Geňeşipdi başlyk bile / Başlyk bolsa lah lah gülüp (28/33)

Geňeşipdi başlyk bile / Başlyk bolsa lah lah gülüp (28/34)

Gur toýuňy zarpçy Solmaz / Diýip başlyk şu ömründe (29/7)

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/23)
Ynha ony Aşyr başlyk / Alyp geler özi bilen (30/33)
Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/5)
Otyr ene dala meňzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/20)
Şu kolhozda men başlykkam / O tetelli düzgün bolmaz! (33/1)
Äkiderler Selbi gyzy / Diýip başlyk her dyzyna (33/17)
Aşyr başlyk turdy birden (33/20)
Bugra janyň kakasy hem / Oba şura başlyk boldy (57/4)
Kendirigiň urbasyny / Geçip baryňan Aşyr başlyk (58/1)
Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/7)
Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/28)
Aşyr başlyk Aşyr aga / Solmaz ejäň ýañagyndan (58/16)
Diýip başlyk fin urşunyň / Ädigini geýip gitdi (59/3)
Başlykdanam gizledim men / Gerekenem gizledim men (72/5)
Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/11)

bat: bir iş yaparken kullanılan güç, kuvvet.

Urdy özüň bady bile / Ýassygyny tas ýakypdy (24/19)

bat-: batmak, saplanmak.

İçi çüýrük kartoşkaly / Dnepre batan halta (63/28)

batyr: cesur, yiğit.

Batyr oglun soldat oglun / Sazy bile kabul etdi (66/1)

batyrak bol-: cesur olmak.

Diriligme çüýräp ýörün / Batyrrak bol (17/11)

batman: tahmini yirmi kilograma denk gelen ağırlık ölçüsü.

Alty batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/11)

batnyk: sevimlilik, sempatiklik.

Geýeniniň batnygy ýok / Ol siňňidiň ol batnygyn (86/11)

Geýeniniň batnygy ýok / Ol siňňidiň ol batnygyn (86/12)

baý: çok.

Bir köpek-baý ysyrغانyp / Işigiňden geler gider (56/9)

baýdak: bayrak.

Çukanakly ak ýañagna / Baýdak ýaly syratyna (16/18)

Dim dik galdy misli baýdak / Kim iberdi, balam muny (58/14)

baýdakçy: bayrağa sahip olan.

Şöhrat saňa Kompartiýam / Şol doganlaň baýdakçysy (59/28)

baýyr: dağ eteklerindeki büyüklü küçüklü tepeler.

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/4)

Göýä baýryň depesinden / Düşüp bilmän duran ýaly (14/5)

Baýyrlaryň saçlaryny / Ýalyn ýaly çirkizipdir (50/1)

Goşa baýry tutan saçlar / Jaýyn saýlap ýatan saçlar (78/19)

baýrak al-: ödül almak.

Gaýdyp gelyär Bugra bilen / Sörgä baryp baýrak alan (28/12)

baýram: bayram.

Il bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/1)

bäbek: bebek.

Üç aýlyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/6)

bägül: hoş kokulu gül çiçeği.

Edil bägül ysgan ýaly / Gyrtýç bilen ogşaşyp ýör (8/18)

Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/27)

Onýançada pyşyrdan ýer / Bägül ýaly naşyrdady (43/29)

Ýene şeýdip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/16)

bälçik: neşeli, şen şakrak.

Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasý bar (26/32)

bälçire-: şaka yapmak.

Bälçiräpdi ilki sapar / Gelin gyzlar öýe girýär (29/8)

Bälçireýär aşyk oglan / Uýlugyndan gan sarkyp dur (54/19)

bärden: birden, aniden.

Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasyna (83/12)

bäri / bärrik: beri, bu yana.

Şondan bäri habarym bar / Ne Meňlimden (5/12)

Onda näme bir ýyl bäri / Erniň sallap, uklap ýörsüň (9/12)

Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bäri samyrdardy (25/10)

Öten ýylyň maýyndady / Şondan bäri Solmaz eje (52/25)

Öňki ýaly bolmasa da / Bäri ýany ýygra çopan (55/14)

Hat habar ýok şondan bäri / Garry enäň gözlerinden (57/31)

Bärrik sowdy ýorgasyny / Gaýrat etgin! Basylmagyn (58/2)

Bir aý bäri gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/11)

Emma indi bir ýyl bäri / Hat-habary gelenokdy (60/25)

Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/17)

Aldadyp ýör üç gün bäri / Tapjak diýdi tapbermedi (73/11)

Aýak biten telpek ýaly / Sessiz üýnsüz bäri gelyär (73/20)

Dört ýyl bäri hiç haýsysy / Menden şeýtel alan dälidir (76/27)

Ondan bäri ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gýşy geçdi (79/4)

Baş ýyl bäri Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/11)

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bäri (81/25)

Kän ýyl geçdi ondan bäri / Kolhozynda işläp ýör ol (86/1)

bäş: beş sayysı.

Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan bäs gazanda (26/7)
Gürrüñim bar bäs üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/2)
Şonuň üçin Bugra soldat / Dört bäs kilo süýji dyza (64/26)
Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdy bäs hüjümden (65/11)
Dört bäşden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/30)
Öňem şýdip bäs deregne / On beripdi birki sapar (70/17)
Bäs ýyl bäri Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/11)

bede: kuru ot.

Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bede (45/12)

beden: beden, vücut.

Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap beryärdi bedenine (60/22)

bedre: kova.

Häphäzirem bedresinde / Köpükläp dur kümüş süýdi (60/13)
Jir gyňaçly kellesini / Bedresine egip otыр (61/6)

begen-: sevinmek, memnun olmak.

“İki dürli soldat!” diýip, / Öz ýanymdan begenerdim (72/35)
Dymyp otыр bürenjekli / Begenjegnem bile nokdy (82/13)
Begenmän hem bolanokdy / Piri bolsa çümre geýip (82/16)

begenç: sevinç, mutluluk.

Hem Gynanjy hem Begenji / İkisinem ykrar edip (58/22)

bejär-: işlemek, yapmak.

Bejär weli Tugur zalym / Ýöne weli ertä etmän (40/20)

bela: bela, felaket.

Tas maňa da sataşypdy / Şo tetelli bela beter (56/14)
Ýöne meni ol beladan / Gutarypdy bir ýaş ýigit (56/15)

Başymyza inen bela / Ýöne möne bela däl di (59/18)

Müňläp Bugra günbatara / Kowup baryar ol belany (59/22)

belent: yüksek, ulu.

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/36)

Öz dereden kolhozlaryň / Belent bagtyn görrmän gitdi (81/19)

belet: iyi bilen, aşina.

Ýuwaş ýuwaş dogrulandy / Beletdi ol Bugrasyna (36/9)

Beletdi ol ezizine / Balasyndan çigit ýaly (36/10)

Ol ýigidin kimdigine / Özüň belet eziz balam (56/24)

belki: belki, bir ihtimal.

Sizi gözläp tapan gözler / Belki size kirpikler hem (12/8)

Belki geljek bagtlaryňy / Şonuň bilen paylaşarsyň (77/29)

belli: belli, bilinen, net.

Ne ýüzüňde peýda eter / İle belli pelsepäni (27/20)

Aýda ýylda bir ýylgyrýan / Agraslykda belli maýor (55/10)

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/14)

bent: bent, kıta.

Soňabaka gyzdy çopan / İň soňundan iki bentjik (40/31)

bendi: bağımlı, tutkulu.

Söydüm seni / Ýürek bagrym bendi saňa (77/12)

ber-: 1. üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine erişirmek, iletmek.

Suratlaryň ortasynda / Hemmesine bezeg berip (11/20)

Bezeg berip birbirine / Öz yerine ýaraşyp dur (15/13)

Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/13)

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/28)
Öz ýanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/7)
Bar da haram süpürgiňi / Heleýňe ber bajyňa ber (75/4)
Bar da haram süpürgiňi / Heleýňe ber bajyňa ber (75/4)
Duluwdaky mämeleri / Tözläp ugran kiçiňe ber (75/6)
Meger beren telegramym / Gowşan dälidir Berşimem giç (62/28)
Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/6)
Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/21)

2. ödemek.

Algyň bolsa bersin Bugra / Bergiň bolsa geçsin Bugra (4/17)
Öňem şeydip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/18)

3. feda etmek.

Watan üçin beren oba / Jorap bile dolak bile (65/30)
Watan üçin beren gelin / Şirim Şirim Şirim diýip (82/34)

4. yerleştirmek.

Nämüçindir, haram Piri / Tüpeňime ok bermedi (73/10)

berekella: aferin, tebrik için kullanılan bir söz.

Gijäň ýary aldy gitdi / Berekella gayratyna (56/20)

bergi: borç, verecek.

Algyň bolsa bersin Bugra / Bergiň bolsa geçsin Bugra (4/18)
Adalatyň garşysynda / Ötülmejek bergiň kändir (81/23)

berk: iyi anlamında.

Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/20)

berşim: teslim.

Meger beren telegramym / Gowşan dälidir Berşimem giç (62/29)

bes: yeter, yeterli, kâfi.

Besdir indi ugra çopan / Mawy asman—mawy gazan (3/15)

Ýog ey ýog ey besdir diýip / Ýtekläpdim ilki sapar (70/19)

besle-: bakmak, beslemek.

Ýygrylarsyň towuk ýaly / Düşelgede besläp otyr (80/22)

betbagt: talihsiz, şanssız.

Turdy uruş zalym uruş / Ähli äden betbagtlygy (42/7)

Dogry zada dogry diýjek / Ol betbagta dözmedim men (72/4)

beter: daha fazla, aşırı.

Menden beter aşykdyrlar / Hemmejesi döwre gurap (12/9)

Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/30)

Emma gelin gelenden soň / Hozanakdy menden beter (25/32)

Diýip ene öz ýanyndan / Arkayyndy çenden beter (25/34)

Uzaltmaýyn mundan beter / Bugralaryň işiginde (27/21)

Senden beter gynanyaryn / Pikir çözläp delil Gözläp (34/2)

Tas maňa da sataşypdy / Şo tetelli bela beter (56/14)

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/24)

Ondan beter duw ak bolup / Ýokarsynda Bugra gelyär (85/11)

betnamlyk: utanmazlık, rezillik, namussuzluk.

Bu betnamlyk ýazylandyr / Balam janyň täleýine (33/23)

beýik: 1. geniş, kapladığı alanı büyük olan.

Göyä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paytagt barasynda, (37/12)

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/22)

2. yaşça daha büyük olan.

Beýik beýik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/22)

Beýik beýik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/22)

beýin: beyin, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ.

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/2)

Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/30)

Ýüregine beýnisine / Dikdi gara gözlerini (39/30)

beýt-: böyle yapmak, öyle yapmak.

Ýöne häzir ugra şundan / Näme beýdip o neressä (4/20)

Doýjak wagty doýduraňok / Beýdip horlap ýörer ýaly (4/26)

A how Bugra näme beýdip / Däli ýaly samrap ýörsüň (9/25)

Hiý geçermi Tugur waşi / Näme beýdip doňup dursuň (10/5)

Tukatlanyp beýdip durma / Ap-aňsatja çykalga bar (21/3)

Beýdip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/13)

Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/15)

beze-: süslemek.

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/14)

bezeg: süs, süs eşyası, ziynet.

Suratlaryň ortasynda / Hemmesine bezeg berip (11/20)

Bezeg berip birbirine / Öz ýerine ýaraşyp dur (15/13)

bykyn: kalça.

Bykynlary göjek sygyr / Sürüsinden saýlandyda (10/14)

biderek: boş, boşuna, beyhude.

Şu biderek ýygralygym / Gelin gyza gözüm düşse (3/5)

bigaýrat: korkak, yüreksiz.

Bigaýratlaň umytjygy / Binamyslaň puşmany sen (85/29)

bigünä: günahsız, suçsuz.

Ýöne arman bigünäler / Bu günleri görmän ötdi (81/16)

bihabar: habersiz.

Ogulmeňli bihabardy / Eli titräp gözi peträp (5/5)

Bu şowhundan bu şatlykdan / Ogulmeňli bihabardy (60/10)

bije: kura.

Mülkimiň hem ýakasyndan / Ebşitledi gara bije (57/12)

bil-: 1. bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak.

Ogulmeňli bilenokdy / Beýle zatlar ýatsa-tursa (6/6)

Barmagyňyň sorkuldysyn / Gygyranda bilip galdy (10/29)

Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinýaz gyz (20/10)

Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinýaz gyz (20/10)

Bardygyňy bilmändiris / Bagşlaweri Äşebibi (23/13)

Bilýänsiňiz işin alyp / Menlilere gelen gyzy (25/19)

Beýle zady bilenokdy / Söýşen dälde bular diýip (29/20)

Ynjytdymmy eje seni / Dünýä inip özüm bilip (35/32)

Ýañagyndan togalady / Bilýän eje bilýän bilýän (35/18)

Ýañagyndan togalady / Bilýän eje bilýän bilýän (35/18)

Ýañagyndan togalady / Bilýän eje bilýän bilýän (35/18)

Sekiz gezek tutaşansyň / Bilýärin men hemmesini (35/22)

Bilýärin men, eje janym / Men nädeýin Bagyşla sen (35/23)

Men bilmedim näme bardyp göwnünde / Syrymy açdym men şol tut ýygaňda (41/6)

Men gurayyn Bilmändirin / Menli bile ýar ekeni (44/25)

Sen kimdigňi bilmesen-de / Faşist bildi kimdigňi (52/5)

Sen kimdigňi bilmesen-de / Faşist bildi kimdigňi (52/6)

Bileňok sen bileňok sen / Ýarsyz galdyň Ogulsapar (59/13)

Bileňok sen bileňok sen / Ýarsyz galdyň Ogulsapar (59/13)

Ýeňiş nirde Bugra nirde / İkisinem bilenokdy (60/28)

Kim kimdigin bilip geçdi / Agyr günler saýlap seçdi (69/8)
Ýere saldy söwer ýary / Hawa şeydip bildir tomus (75/20)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/20)
Bilip bolmaz sözleşersiň / Söýüşersin, halaşarsyn (77/27)
Dymyp otyr bürenjekli / Begenjegnem bilenokdy (82/13)
Gynanjagnam bilenokdy / Kim bolsa da öz balasy (82/14)
Eý sen Gözyaş indi bildim / Ýene nämäň nyşany sen (85/27)

2. hissedilmek, farkına varmak.

Döwran döndi garyplara / Gaýgy hasrat bilinmedi (57/8)

bil: bir nesnenin orta kısmı.

Çözläp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/8)

bilbil: bülbül.

Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/16)
Sen bir bilbil / Men bir selin (77/15)
Bilbil üçin ter gül gerek / Seniň ýaly bilbil üçin (77/17)
Bilbil üçin ter gül gerek / Seniň ýaly bilbil üçin (77/18)

bilek: bilek.

Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/30)
Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/12)
Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/7)

bilezik: genellikle altından yapılan ve bileğe süs için takılan halka.

Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/31)
Bilezikleň gandal bolup / Sypdyrmasa duzagyndan (52/7)

bilgiç: bilgili kimse.

Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/7)

bili bükük: beli bükük, güçsüz, zavallı anlamlarında.

Däne geldi uly bogdak / Bili bükük Solmaz eje (58/13)

bilit: bilet.

Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/18)

binamys: namussuz.

Bigayratlaň umytjygy / Binamyslaň puşmany sen (85/30)

bir: 1. herhangi bir varlığı belirsiz olarak belirten sayı.

Ýüreginiň doňagyna / Öz ugrunda bir ýigidiň (6/1)

Şeýde şeýde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/6)

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/21)

Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy (11/18)

Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/18)

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/29)

Häphäzirem bir zat tapyp / Güldürýärdi jorasyny (20/12)

Oturanlaň her haýsysy / Öz gezegne bir söz tapdy (23/4)

Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/5)

Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/4)

Demlije dur garadagym / Bir zat bolaýdymkan öýdüp (24/28)

Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/7)

Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/6)

Märekäniň bir tarapy / Birigşipdir mekdep bile (26/20)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy kâriz ýaby (26/22)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy kâriz ýaby (26/23)

Gelinleriň, ýigitleriň / Her biri bir ýyldyz ýaly (26/27)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh gözi bir tarapa (28/8)

O zeyilli ejiz dälidi / Ýa bir ejem gyzam dälidi (29/27)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmän, gözi bir tarapa (30/20)

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/22)

Niredekä Aşyr aga / Onýançada bir ýaş çopan (31/6)

Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan älip ýaly (32/15)
İne şeýdip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öýüne (33/21)
Şäherde bir dostunkyda / Myhman bolan Bugra çopan (34/19)
Bir mahallar aşyk dälkän / Merdemsiräk gepleşerdi (38/21)
Üýtgeşik bir taňlamady / Gyz gylykly ýigitdigin (38/35)
Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/31)
Käte biri sur bagana / Ýer ýüzünde kändir Meňlim (43/12)
Diňe biri sur gelindir / Şol hem sensiň Meňlim diýip (43/16)
İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/26)
Bir gowaçaň aşagynda / Meňli gelin irkilipdir (50/3)
Ýeňiş diýip bir ýürege / Öwrulipdi muňläp ýürek (51/20)
Bir duluňa geçüp geldim / Şu sözleriň aýdylany (52/22)
Ne sowuljak / Garaz seniň bir ýeriňe (54/14)
Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/28)
Ýöne meni ol beladan / Gutarypdy bir ýaş ýigit (56/16)
Ýeňiş üçin ýola düşdi / Ýene de bir uly ýürek (59/8)
Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/1)
Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/2)
Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/15)
Ortadaky bir wagondan / İlerligne bökup düşdi (62/24)
Alan hatyn ýatlap barýar / Çiliminiň birin zyňyp (64/30)
Hoş gelipsiň diýýän ýaly / Bir silkindi goşa derek (67/10)
Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/2)
Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/2)
İkän-ekän galanlaň hem / Hobat günü etdi bir gün (70/2)
Bir gün barsam Piriň ýanna, / Çiňerildi garagyma. (70/13)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/19)
Şiri näme Piri näme / Dünýäň özi bir gün gelin (74/28)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/31)
Düşenlerem tapylypdyr / Bir gyňaja gäzi düşüp (75/14)
Gulak salsan başga bir zat / Diýjek bolýan Bugra saňa (76/29)
Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/31)

Sen bir indi men sebäpli / Bagtsyz bolma, Bugra dogan (77/1)
Sen bir bilbil / Men bir selin (77/15)
Sen bir bilbil / Men bir selin (77/16)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/19)
Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyň ýary (78/7)
Nazaryny saldy soldat / Uludan bir demin alyp (78/14)
Gözedürtme garaňkydy / Bir atyzy düzläp ýördi (85/4)
Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/12)
Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/12)
Bir ýuwaşja eýjejik zat / Bugra ýaly ýygra meñzeş (79/30)
Ýene de bir Ogulmeňli / Ýuwaş ýuwaş döräp gelyär (80/5)

2. bir sayısı.

İyiň diýip Abdalgolak / Bir el bilen hödür etdi (3/19)
Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir aý geçmän (5/18)
Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/30)
Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/20)
Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşyňam bar (9/10)
Onda näme bir ýyl bäri / Erniň sallap, uklap ýörsüň (9/12)
Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzyl gany (9/33)
Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/22)
Gayta bir gün daranmasa / Öňküdenem gelşip gidýär (15/15)
Birinjimiz Ogulmeňli / Sygyr sagyp ýaryşsagam (15/25)
Birinjimiz Ogulmeňli / Aýna bakyp ýaryşsagam (15/27)
Birinjimiz Ogulmeňli / Ýöne weli şeýle gelniň (15/29)
Bir dem salym iş salyşyp / Gözi bile, gaşy bile (16/23)
Çaýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/10)
Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/33)
Titräp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otyr (20/1)
Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliş göter (22/24)
Daşardaky bir tüňçäni / Ýol ugruna ýykyp gitdi (24/13)
Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bäri samyrdardy (25/10)

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/10)
Selbinýaz hem bir ýyl bäri / Eja edip gezen gyzdy (30/5)
Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüňe (33/18)
Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/23)
Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/24)
Bir pidesin sökdi birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/2)
Ak bukjaly bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/12)
Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/14)
Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/17)
Çökdi onuň alkymynda / Bir sagatlap için dökdi (42/19)
Bir gutusyn dökdi çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/8)
Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/22)
Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/23)
Üçünjisi bir aý ýöräp / Woronyojiň ýandan geldi (48/9)
Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/9)
Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/13)
Bir dyzynda çişli jorap / Bugraň hatyn okap otыр (53/8)
Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/22)
Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/9)
İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/8)
Bir köpek-baý ysyrғанyp / İşigiňden geler gider (56/9)
Bir aý bäri gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/11)
Emma indi bir ýyl bäri / Hat-habary gelenokdy (60/25)
Gijäň ýary / Aý aýdyňdy Sagat birdi (62/9)
Kyrk dördünjiň ortasynda / Birden üçden (69/29)
Arkasynda bir haltady / Üçüsi - de бүküidikläp (71/23)
Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyna atanmysyn (75/1)
Jayı bile tolkun atdy / Hurma gyza bir dem salym (78/12)
Her haýsysy bir aý ýaly / Geçip gitdi uzak ýyllar (79/10)
Bir küýzesin içesiň ger / İçmeseňem Meňlä bakyp (80/29)
Suw almady Selbinýazym / Tugur bilen bir ýassyga (83/3)
Protezli Tugur çopan / Bir aýagyn Bolgariýada (83/7)

Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (86/6)
Birinjisi ýoldan geldi / İkinjisi Dondan geldi (48/7)
Ne ikinji ne üçünji / Diňe, diňe birinjidir (49/14)

3. bir kere, bir sefer.

Näziklerde uzyk gyzym / Ýañagyndan bir ogşasam (5/10)
Bir gysanda myjyrdatdy / Bir seretse arkasyndan (9/20)
Bir gysanda myjyrdatdy / Bir seretse arkasyndan (9/21)
Diýip Bugra gorkup durdy / Bir elleşmân salamlaşman (10/3)
Gözleriňe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/16)
Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/18)
Kolhozdaky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/18)
Jogap ýerne bir ýylgyryp / Ogulmeňli aşak bakar (18/35)
Birje göwnüp ýykan bolsam / Çyk diýende giren bolsam (35/33)
Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/3)
Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/5)
Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/18)
Gayrallygna bir serpemde / Ýene ýapdan ötüpdirin (70/33)
Bir seretsem öň ýanymdan / Tos togalak biri gelyär (73/17)
Bir seretsem Piriň sesi / Onki süňňüm dyglap gitdi (73/25)
Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/3)
Näme diýsen diýgin weli / Beýle söz bir aýtmagyn sen (76/24)
Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/19)
Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/9)
Çigit ýaly zar zady ýok / Bir seretsen bar zady bar (86/8)
Bir seretseň bar zady ýok / Ýeniniň siňňidi ýok (86/9)
Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/8)

4. sadece, yalnız.

Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bäri samyrdardy (25/9)
Alty batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/12)
Ýasa, toýa — hiç haýsyna / Gatyşmaýan bir özüdi (69/4)

Bir çopana gözüň dikip / Köydürdiňle ýaşlygyňy (73/31)

5. aniden, birden.

Meňlisine gözün dikip / Bir gobsundy Bugra soldat (78/4)

Garabaglar Güm bol diýdi / Çydap bilmän bir ah çekdi (83/15)

bir azajyk: birazcık, aczıcık.

Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/30)

Bir azajyk bulaşdyrdy / Bary ýogy üç sözi hem (38/29)

Diýip Bugra näm üçindir / Bir azajyk irnip gitdi (44/8)

Bir azajyk durup gitdi / Gaýnap duran selme bilen (58/8)

Ädimini çalşyk ädip / Bir azajyk göwni ginäp (84/16)

Bir azajyk yş görnüpdü / Ojagazam söndi diýdi (85/13)

birçak: çok önce, çoktan, çok önceden.

İndi birçak ol nakyly / Tazeläpdür obalarmyz (7/25)

Gitdi daňyn sazy bilen / Otly birçak geçip gitdi (31/4)

birden: birden, aniden.

Haýsy ýerden / Ýene birden (4/10)

Yzy bilen birden turdy / Gorküyzäniň gapdalynda (6/16)

Bir gezek däl telim basdy / Göyä birden aşyk çopan (12/23)

Ýene birden däli boldy / Haçana çen kagyz ysgap (12/26)

Ýene birden arkan serpip / Gumra boldy işi bile (16/25)

Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/4)

Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/8)

Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/23)

Birden ýöne Meskewada / Aşyk bolup mele saçly (31/19)

Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüňe (33/18)

Aşyr başlyk turdy birden / İne, şýdip bir ajap gyz (33/20)

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/21)

Birden Bugraň gözi düşdi / Ýaşyl gyňaç Meňlisine (37/23)

Diýen pikir geldi birden / Ogulmeňliň kellesine (38/1)
Bir pidesin sökdi birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/2)
Keyik ýaly bökdi birden / Arkasynda tudun alyp (40/4)
Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/30)
Gelniň ýaly görübergin / Diýip birden boz ýaz bolup (44/18)
Obasynyň gyrasyndan / Birden ini digläp gitdi (65/21)
Meňlim beri öýdemikän / Diýip, Bugraň ýene birden (67/5)
Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/20)
Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/12)
Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/29)
Birden ýöne atanlykda / Öldüräýme aşygyňy (73/29)
Kirpikleri hurmalady / Ýene birden Bugra bakdy (77/8)
Birden laňňa galdy soldat / Açyk bolsun Ogulmeňlim (78/25)
Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi etdi. (85/5)

bir gün: herhangi bir zaman.

Garşysynda böwet bolmaz / Ynha bir gün Bugraň gelyär (29/5)
İne bir gün şol gazaply / Tutha tutluk ýylyndady (57/9)
Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz Gerek geldi (71/5)
İne bir gün Ogulmeňli / Gepläp bilmän için çekdi (73/1)
Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/5)

biri birin: birer birer, teker teker.

Onlap gelin towsup turup / Gujaklady biri birin (61/12)
Biri birin mäkäm öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/12)

birigiş-: birleşmek, bir araya gelmek.

Märekäniň bir tarapy / Birigşipdir mekdep bile (26/21)

birik-: birleşmek.

Göz gidermi başga taýa / İki yürek birikmese (27/16)
Öz saýlanyn öz diýenin / Birikmese iki pikir (33/7)

bir iki / birki: birkaç, azlığı ifade eden bir kalıp.

İki gara gaçyp gitdi / Ýene de bir iki gülle (7/30)

Ogluna da birki sapar / Syzdyrypdy Solmaz eje (25/21)

Önem şeydip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/18)

birneme: biraz.

Eliiñize berekella / Birneme hä ýadyansyňyz (18/24)

birwagt: eskiden, öncede, bir zamanlar.

Bizdenki uýat eýleyir / Diýip birwagt Pyragy hem (17/1)

bir ýanynda: bir tarafta, hem...hem.

Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/22)

Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/23)

bir ýapy: bir nokta, bir yer.

Sarady da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/24)

biş-: 1. sıcak olmak.

Nä günlere sataşansyn / Ýedi bişip ýedi sowap (35/20)

2. olgunlaşmak, sararmak.

Bahar geldi tomus düşdi / Bugday bişdi orak geldi (71/2)

bit-: 1. bitmek, sona ermek.

Üç aýa da etip etmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/21)

2. bitmek, yetişmek.

Göýä dagda biten hurma / Öz gyz jigim (77/23)

bizar bol-: bıkmak, usanmak.

Ynha indi nije aýdyr / Bizar boldy Bugra senden (4/16)

Ýok, ýok, indi ertir gelmen! / Bizar boldum ertirlerden! (24/2)

bog-: bağlamak.

Bukawlaryň boýunturyk / Bolup bogýar (52/10)

Kellesine bogup çykdy / Bugraň ady bogazyndan (67/27)

bogaz: insan boğazı, gırtlak.

Íymän gäwşäp ýörmeli sen / Şu gün edil bogazyňdan (12/31)

Saýlap seçip tapan gyzy / İçen suwy bogazyndan (28/20)

Bogazynda duzaklady / Ýüreginiň nagrasyny (35/11)

Bogazynda çolaşdyrды / Emma häzir Ogulmeňli (38/31)

Bogazyndan / Gyşyň başy (52/11)

Kellesine bogup çykdy / Bugraň ady bogazyndan (67/28)

bogdak: un veya dene koyulan çuval.

İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/7)

Däne geldi uly bogdak / Bili бүкүк Solmaz eje (58/12)

boguk: boğuk.

Armaweri, Meňli gelin / Bugraň sesi boguk çykdy (38/18)

bogun: hece.

Şol sözde ölyänçäm bar Ogulmeňlim / Setirlerniň bogunlaryn (41/9)

bol: bol, çok.

Gitdi açlyk ýalaňaçlyk / Bol elinlik dynçlyk boldy (57/2)

bol-: 1. olmak.

Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/27)

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/20)

Haý boldy da welin diýip / Bugra jak jak gülüp galdy (10/26)

Ahyrsoňy seň ugruňda / Ogry boldum Ogulmeňlim (11/12)

Alty günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/28)
Aram tapan ýaly boldy / İki minüt geçip geçmän (12/24)
Häzir bolsa daş gapyda / Çaykap otur çäýnegini (13/13)
Bugra bolsa ýapa çykyp / Obasyna gözläp durdy (13/15)
Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/21)
Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/21)
Meňli bolsa daş gapyda / Gepleşip dur Jeren bile (13/25)
Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/14)
Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/17)
Aý onsoňam her iş bolsun / İş diýleniň aňsady ýok (18/27)
Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/24)
Şeýle bolsa halypalar / El ogly ýolda gerek! (23/19)
Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/30)
Dodagynyň ody bile / Bu nä geliş bu nä boluş (24/22)
Demlije dur garadagym / Bir zat bolaydymkan öýdüp (24/28)
Gelin ogluň özi tapar / Ýok beýle zat bolmaz eje (25/24)
Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/29)
Geňeşipdi başlyk bile / Başlyk bolsa lah lah gülüp (28/34)
Ardynypdy hoşluk bile / Boh ow boh ow beýle bolsa (29/1)
Ona etes döwlet bolmaz / Beýle beýle söýgi bolsa (29/3)
Garşysynda böwet bolmaz / Ynha birgün Bugraň gelýär (29/4)
Bugra gelin boljak gözel / Selbinýaz gyz ala ýaz gyz (29/16)
Ýeri, onsoň beýle gözel / Nedip diýsin Bolmaz eje (30/12)
Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/24)
Mele gözli perizada / Çümüp yatan bolaymasyn (31/22)
Ne de garalawjy gerek / Bu barada bolup biler (34/9)
Taparmyka şu yklymdan / Şo gyz ýaly boljak gyzy (37/32)
*Sen bolmasaň hiçdir maňa hemme gyz / Gönzleriňe baksam gözlerim
doýmaz (41/2)*
Gelniň ýaly görübergin / Diýip birden boz ýaz bolup (44/18)
Zyýany ýok zyýany ýok / Gelin bolsun (45/2)
Ýa gyz bolsun / O zatlar hiç Kim bolsa da (45/3)

Ýa gyz bolsun / O zatlar hiç Kim bolsa da (45/4)
Litwa bolsa tutuşlaýyn / Faşistleriň elindedi (46/3)
Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/3)
Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/4)
Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/19)
Gelinligiň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRİ bolup gitdi (52/2)
Bilezikleň gandal bolup / Sypdyrmasa duzagyndan (52/7)
Bukawlaryň boýunturyk / Bolup bogýar (52/10)
Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/9)
Öňki ýaly bolmasa da / Bäre ýany ýygra çopan (55/13)
Duşman bolsa sesetimde / Ýagdyrýardy güllesini (55/23)
Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/5)
Ýeňiş bolsa eýýähaçan / Ogulmeňliň goýnundady (60/29)
Bugra bolsa Budapeştda / Gök Dunaýyň boýundady (61/1)
Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/16)
Sag gurgunlyk bolsa bolýar / Galany hiç (62/30)
On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/29)
Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/23)
Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/25)
Üçüsi de Bugra bile / Ogulmeňliň özi boldy (79/27)
Gynanjagname bilenokdy / Kim bolsa da öz balasy (82/15)
Begenmän hem bolanokdy / Piri bolsa çümre geýip (82/16)
Begenmän hem bolanokdy / Piri bolsa çümre geýip (82/17)
El gaýtarman indi diýdi / Bugra bolsa sessiz üýnsüz (85/18)

2. doğmak, dünýaya gelmek.

Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/25)

3. bir durumdan başka bir duruma geçmek.

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/8)
Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/9)

bolşoý: büyük.

Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/31)

bomba: bomba.

Orşa düşýän bombaň sany / Durşy bilen harasatdy (46/11)

bor-: olmak.

Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/6)

boş: boş, dolu olmayan.

Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/24)

boşa-: boşaltmak.

Ne de bar ol ne de ýok ol / Günäsinden boşasa da (86/16)

Hakydadan boşanok ol / Zähmet bilen azap bilen (86/17)

boşal-: boşalmak, boş bırakılmak.

Gadam urdy boşalyp galan / Müňläp öýleň gapysyndan (59/7)

botinka: potin, çizme.

Diýip, Bugraň botinkasyn / Aýryp otyr Solmaz eje (24/31)

boý: 1. boy, bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık, en, geniş karşıtı.

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/18)

Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/1)

Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/18)

2. kenar, kıyı.

Käriz ýabyň boýy bile / Özbaşyna gepläp barýar (18/7)

Bugra çopan yola düşdi / Käriz ýabyň boýy bile (23/22)

İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/17)

Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/19)

boýdaş: aynı boyda.

İşiginden yşyklap dur / Diwar bilen boýdaş gelni (6/11)

İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/25)

boýla-: bir yerin derinliğini kendi boyu ile ölçmek.

Bug derýasyn boýlap baryar / Haty ýazan ýigdiň özi (54/3)

boýun: gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.

Bugra bolsa Budapeştdе / Gök Dunaýyň boýundady (61/2)

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/10)

boýunturyk: boyunduruk.

Bukawlaryň boýunturyk / Bolup bogýar (52/9)

boz-: tahrip etmek, zarar vermek.

Ortasında bozdun Bugra / Nemeň ädip Selbi gyza (39/16)

Seniň üçin bozdum Meňlim / Ol gyza da ejeme de (39/34)

Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/17)

Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/18)

Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/29)

boz: boz, gri, kır.

Köşek gözleň sakasyndan / Boz şineliň ýakasyna (68/5)

bök-: atlamak, sıçramak

Jeren gelin böküp gitdi / Dolup duran gabagyny (16/8)

Kim kim Balam Bugram diýip / Solmaz eje böküp çykdy (35/4)

Diýip, Bugra ak atyndan / Böküp düşdi bady bile (38/14)

Keyik ýaly bökdi birden / Arkasyna tudun alyp (40/4)

Ogulmeňli okap otyr / Kä setirden böküp geçýär (53/21)

Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/23)
Nä sebäpden böküp geçýär / Aýdyp durmak kime gerek (53/24)
Ortadaky bir wagondan / İlerligne bökup düşdi (62/25)
Ýapdan bökdi / Aýak çekdi aşyk ýigit (66/7)
Kimsiň diýip böküp turup / Gezedim men ýekenili (73/21)
Öňki ýaly bökjeklemän / Üp üýtgeşik ýöräp gelyär (80/3)

bölek: kalıp, parça.

Zyýany ýok Nätse ätsin / Sekiz bölek dograp gitsin (85/16)

böwet: baraj, bent.

Garşysynda böwet bolmaz / Ynha birgün Bugraň gelyär (29/4)
İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/18)
Böwetleri tapbatlap ýör / Köne diňleň arasynda (84/29)

böwrek: böbrek.

Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/11)

böwüs-: delip geçmek.

Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/10)

böwür: böğür, yan.

Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/33)
Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwüründe (64/4)

böwrün dinle-: düşünmek, düşünceye dalmak.

Diýip Bugra böwrün diňläp / Keşden-keşe ätläp baryar (11/13)

brigadir: ustabaşı, sorumlu.

Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz gerek geldi (71/6)

bugdaý: buğday.

Sekiz kile bugday çekdi / Dört kiläniň deregine (70/15)
Bahar geldi tomus düşdi / Bugday bişdi orak geldi (71/2)
Diýip bugday tümmegine / Ýanym berip otyrdym men (73/13)

bu gün: bugün, içinde bulunulan gün.

Bu gün onuň şat gününde / Gurban bolsun hany manym (28/3)
Bu gün diňe seni däl de / Halas etdik kân guşlary (61/25)

buk-: 1. saklamak, gizlemek.

Keteniniň ýeňi bile / Çep ýañagyn bukup gitdi (23/12)
Ýüzün çöpe bukup ýatyr / Indi etmen meň meň diýip (71/33)

2. silkmek, silkelemek.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzyl gany (9/33)

bukaw: gümüş kolye.

Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/31)
Bukawlaryň boýunturyk / Bolup bogýar (52/10)

bukja: bohça.

Ak bukjaly bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/12)
Ýuregini daşa baglap / Ak bukjany zyndy çopan (41/23)

bulaşdyr-: karıştırmak.

Hawa Solmaz işler şeýle / Bulaşdyran seniň özüň. (32/28)
Bir azajyk bulaşdyrdy / Bary ýogy üç sözi hem (38/29)

bulamak: yemek türü.

Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/10)

bulut: bulut, gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı.

Tozan siñen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/28)

Göýä diýrsiň bulut süýşmän / Aýyň özi süýşüp baryar (19/23)

burç: köşe.

Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwründe (64/4)

buşla-: müjdelemek.

Goňşularna buşlamakdan / Ýüz dönderdi üçüsi hem (82/6)

Buşlaýsa da buşluk erne / Başambarmak görünjekdi (82/8)

buşluk: müjde, iyi haber.

Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/9)

Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/9)

Buşlaýsa da buşluk erne / Başambarmak görünjekdi (82/8)

buşlukçy: müjdecî.

Şöhrat saňa Radiom / Ýeňişimiň buşlukçysy (59/30)

but: bacak.

Dodagyny köpürjedip / Öz buduny şapbatlap ýör (22/13)

buýra: bukle, kıvrıcık.

Buýralyja galpagyny / Şojagazam käte käte (82/20)

buýruk ber-: emir vermek.

Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/29)

buz: buz.

Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/5)

büdre-: sürçmek, ayağı takılmak.

Goşa depä büdräp gidýär / Emma weli Bugra çopan (20/18)

bükle-: bükmek, eğmek.

Üç büklenip ýere degdi / Saçlaryňy ýygna Meňlim (6/22)

büküdikle-: kıvrılmak.

Arkasynda bir haltady / Üçüsi - de büküdikläp (71/24)

büre-: bürümek, kaplamak.

Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre büräp (29/11)

bürenjek: başörtüsü.

Dymyp otyr bürenjekli / Begenjegnem bile nokdy (82/12)

bütün: tüm, bütün.

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/23)

Jemlenipdir bütün oba / Geçmişinden gürrüň berýär (27/23)

El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/14)

Bütün oba eder mälüm / Ýok ýok aşyk bolup bolmaz (40/22)

Gelinligniň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRİ bolup gitdi (52/2)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/17)

çaga: çocuk.

Segsen ýaşly Umman baba / Çagajyklar şapydyňlap (27/26)

Şu ýaşymda gören zadym / Ýeke Bugra ýalňyz çaga (28/28)

Ýaş payrady misli çaga / Meňliniň hem gözlerinden (58/18)

çal: 1. saç sakalı ağarmış kimse.

Sekis ýuwýar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/26)

2. gri, kır renkli.

Meňli bilen ardyp otyr / Çal ýaprakly selmesini (56/4)

3. içki.

Küýzeleri ýaryp baryar / Meňliň tutýan sowuk çaly (80/18)

çal-: müzik aleti çalmak.

Gyjagyny syhap barar / Dutaryny çalyp barar (7/30)

Gel Aýjema! eý / Diýen bolup tüýdük çalar (8/7)

çalawek: adam.

Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/13)

çalşyk ät-: deňişmek, mübadele etmek.

Ädimini çalşyk ädip / Bir azajyk göwni ginäp (84/15)

çalşyr-: üstünü deňiştirmek.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/5)

Edil ýaňy işden gelip / Çalşyrypdy köýnegini (13/12)

çanak: çanak, kap kacak

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/24)

çar: dört.

Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/4)

çatak bol-: ters olmak.

Çatak boldy / Çatak boldy (20/30)

Çatak boldy / Çatak boldy (20/31)

çay: çay, sıcak içilen bir içecek.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/13)

Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/13)

İne onsoň çäýnek gelir / Çay atylar çay demlener. (18/16)

İne onsoň çäýnek gelir / Çay atylar çay demlener. (18/16)

Çaýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/9)
Owarramla wah owarram / Ýadan bolsan ynha çaýyň (24/26)
İçen çaýyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç aý ýatyp (47/12)

çaý-: kaplamak, bürümek.

Garagyna nur çaýyldy / Beýle söze (84/17)

çaýyr: çayır.

Gapyň agzy ýandak çaýyr / Basyľmandyr syryľmandyr (66/29)

çaýka-: çalkalamak.

Häzir bolsa daş gapyda / Çaýkap otyr çäýnegini (13/14)

çäýnek: çaydanlık.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/13)
Häzir bolsa daş gapyda / Çaýkap otyr çäýnegini (13/14)
Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/14)
İne onsoň çäýnek geler / Çay atylar çay demlener. (18/15)
Çaýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/10)
Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/35)
Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/9)
Diýip Meňli gaýtardy da / Täze demlän çäýnegini (76/10)

çek-: 1. çekmek, kendine doğru hareket ettirmek.

Hayallady Basyľmady / Meňli elin çekip aldy (43/21)
Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy (50/24)
Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/19)
Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/20)
Kakdy çekdi / Açylmady Kukurt çykdy (66/23)
Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/31)
İne bir gün Ogulmeňli / Gepläp bilmän için çekdi (73/2)

2. kapıyı açmak.

Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/27)

3. benzemek.

Pelin özi çeken ýaly / Suwa özi ýakan ýaly (10/18)

4. kapatmak.

Özüň uýat eýläp ýörün / Gapylaryň çekip bilmän (17/7)

5. tartmak.

Sekiz kile bugdaý çekdi / Dört kiläniň deregine (70/15)

çekiç: çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti.

Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär çekiç orak (51/25)

Çekijimden tüpeň öňýär / Oragyndan mele çörek (51/26)

çekil-: kenara çekilmek.

Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldym (74/9)

çekiştir-: uçlarından tutarak ayrı yönler doğrultmak.

Uýaljyrap çekişdirdi / Dyzy süzlen köýnegini (76/11)

çemçe: kaşık.

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/8)

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/8)

çemedan: bavul, valiz.

Önündäki çemedanyň / Ýok aglama eje diýip (35/27)

Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/4)

çen: tahmini, tahminen, zannetme, sanı.

Gulagna çen gömgök bolup / Aýaklaryň tarpylladyr (22/6)

Diýip ene öz ýanyndan / Arkayyndy çenden beter (25/34)
Gapa çenli uzap durdy / Şol älibiň gapdalynda (32/17)
Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (84/5)

çendan bol-: tahmini olmak.

Açyk aýtmaz. Ejap eder / Ejapsyzy çendan bolar (30/2)

çençak: bir şeyin sınırı, derecesi.

Az galypdy tutuş ýeri / Çençaksyzdy Mogilyowe (46/10)

çep: sol, sol taraf.

Çep gabagnyň çep tarapy / Künji ýaly meňli gelin (16/13)
Çep gabagnyň çep tarapy / Künji ýaly meňli gelin (16/13)
Titräp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otyr (19/35)
Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otyr (20/2)
Käriz ýabyň çepindedi / Posýologyň çetindedi (21/23)
Keteniniň yeňi bile / Çep ýañagyn bukup gitdi (23/12)
Çep ýañagyn ýakyp gitdi / Solmaz eje kakşdyrdy (57/35)
Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwründe (64/4)
Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/10)

çerme-: sıvamak.

Solmaz eje eňin çermäp / At salyp ýör her tarapa (28/5)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp yeňin (74/20)

çet: kenar, uç.

Girdi maýsaň bir çetinden / Häh sen diýip Tugur çopan (10/20)
Käriz ýabyň çepindedi / Posýologyň çetindedi (21/24)
Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/5)

çetir -: kıyıya, kenara çekilmek.

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/17)

çyda-: sabretmek, dayanmak, katlanmak, tahammül etmek.

Gabyr ýaly gapyşýardy / Çydap bilmän öýden çykdy (82/25)

Garabaglar Güm bol diýdi / Çydap bilmän bir ah çekdi (83/15)

çyglan-: ıslatmak.

Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/14)

çygly: nemli.

Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/17)

çyk-: 1. çıkmak, bulunduğu yerden ayrılmak.

Çykyp gitdi söwer ýary / Şo çykyşy, şo çykyşy (5/19)

Çykyp gitdi söwer ýary / Şo çykyşy, şo çykyşy (5/20)

Ýigitleriň gürrüňinden / Ejap edip çykyp gitdi (23/10)

Jogabynam alyp alman / Gelşi ýaly çykyp gitdi (24/12)

Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre бүрәп (29/10)

Kim kim Balam Bugram diýip / Solmaz eje böküp çykdy (35/4)

Birje göwnüň ýykan bolsam / Çyk diýende giren bolsam (35/34)

Gir diýende çykan bolsam / Onda meni bagyşlama (35/35)

Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/20)

Sebäbini özem duýman / Okap çykdy ýañadandan (42/2)

Çykyp gitdi obasyndan / Ak patany alyp gitdi (42/28)

Gospitaldan çykyp gitdi / Gorady ol Moskwasyň (47/14)

Şol hatlaryň üçüsi de / Gözläberseň çykar ýandan (48/12)

Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdyň baş hüjümden (65/11)

Bu golaýda çykylmandyr / Bu golaýda girilmändir (66/31)

On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/29)

Tayak bile, kesek bile / Putin oba köçä çykyp (75/22)

Gabyr ýaly gapyşýardy / Çydap bilmän öýden çykdy (82/25)

Hanha panus hanha ädik / İki eglip çykyp gitdi (84/14)

2. çıkmak, tırmanmak.

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/20)

Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/32)

Degirmeniň gapdalyndan / Gaýralygna çykyp baryar (37/6)

Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/16)

Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/18)

3. dışarıya yayılmak.

Armaweri, Meňli gelin / Bugraň sesi boguk çykdy (38/18)

Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/20)

Kellesine bogup çykdy / Bugraň ady bogazyndan (67/27)

Dodaklaryň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/4)

4. görünmek, oluşmak, meydana gelmek.

Kakdy çekdi / Açylmady Kukurt çykdy (66/24)

Men men Meňlim Menle menle / Sen kim diýip sowal çykdy (67/22)

Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/25)

5. tırmanmak.

Bugra bolsa ýapa çykyp / Obasyna gözläp durdy (13/15)

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/7)

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/7)

6. belirlemek.

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/30)

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/20)

7. bitmek.

Ýygralykdan çykjak günüm / Alkymynda çökjek günüm (20/26)

çykalga: çıkış, çıkış kapısı.

Tukatlanyp beýdip durma / Ap aňsatja çykalga bar (21/4)

çykar-: ortaya çıkarmak, gün yüzüne getirmek.

Kisesinden çykardy-da / Tegelejik aýna bakdy (9/2)

Ynha çykar Ezber aga / Bugradyrda-a, Ýygradyrda-a (31/15)

çyn bol-: doğru olmak, gerçek olmak.

Aşyklygyň çynyň bolsa / Moladaram ýürek seni (17/26)

çynar: çınar ağacı gibi görkemli.

Çynar ýaly gelinleň hem / Tokmak ýaljak äri bardyr (27/7)

Köşek Gözli çynar gelnim / Menä ynha kabul etsen (52/20)

çyra: lamba.

Razezdiň dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/13)

Semaforýň gök çyrasy / Gündogara gol gerip dur (63/15)

Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylyp (65/22)

Onluk çyraň ýagtysyna / Hurma gözel ýalkym atdy (78/17)

çigit: tohum, çekirdek.

Bagyşlama çigit ýaly / Bugra çopan aşak çökdi (36/2)

Beletdi ol ezizine / Balasyndan çigit ýaly (36/11)

Kemim ýokdur çigit ýaly / Ýeňjegimiz ikuçly däl (53/32)

Çigit ýaly zar zady ýok / Bir seretsen bar zady bar (86/7)

çile: alın yazısı.

Diýe diýe diýe gitdi / İndi çiläm açylyşdy (42/13)

çilim: sigara, tütün.

Alan hatyn ýatlap barýar / Çiliminiň birin zyňyp (64/30)

çiňer-: dikkatle bakmak, dikkatle incelemek.

Bir gün barsam Piriň ýanna, / Çiňerildi garagyma (70/14)

çirkin: kulağa hoş olamayan.

Eýmenç çirkin gygyrды da / Arkanlygna gaýtdy jellat (74/13)

çirkiz-: ateşe tutmak.

Baýyrlaryň saçlaryny / Ýalyn ýaly çirkizipdir (50/2)

çiş: şiş, ucu sivri demir çubuk.

Bir dyzynda çişli jorap / Bugraň hatyn okap otyr (53/8)

çit: basma (elbise).

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/17)

çog-: kaynayıp taşmak.

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/17)

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/18)

çog-: coşmak.

Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/20)

On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/29)

çola: kuytu, ıssız, ücra.

Şunuň ýaly çola ýerde / İçim döküp bilmesem men (38/5)

Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/7)

çolaş-: dolaşmak.

Bogazynda çolaşdyrды / Emma häzir Ogulmeňli (38/31)

çoluk: çoban yamağı.

Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/28)

çomuç: dağda, kumda yetişen yoğun saplı ufak bitki.

Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/7)

çopan: çoban.

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/1)

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/1)

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/2)

Bugra çopan / Dis-dirije ýakýar meni (3/3)

Ýüziň görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem erin ýok (3/13)

Besdir indi, ugra çopan! / Mawy asman – mawy gazan (3/15)

Bugra çopan öpdi gelip / Akja tamyň gapysyny (4/1)

Näm edipmiş çopan saňa / Sen özüňe iň gowusy (4/27)

Bugra çopan ysýklady / Akja tamyň işiginden (5/3)

Oýuna-da gelenokdy / Bugra çopan akja jaýyň (6/9)

Diýjek boldy Bugra çopan / Emma diller göwnemedi (6/25)

Obamyzda çopan kändir, / de gowy çopan (7/9)

Obamyzda çopan kändir, / Hemmesi de gowy çopan (7/10)

Goýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/11)

Goýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/11)

Goýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/12)

Goýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/12)

Çopanlaryn garrysy bar / Çopanlaryň jahyly bar (7/13)

Çopanlaryn garrysy bar / Çopanlaryň jahyly bar (7/14)

Çopanlara meýlis haram / Diýseler de babalarmyz (7/23)

Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/28)

Tüýdüginem alyp barar / Indi bizde çopanlara (8/1)

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/8)

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/9)

Düýe çopan / Sygyr çopan (8/10)

Düýe çopan / Sygyr çopan (8/12)

Bugra çopan haýsy çopan / Tanyşmagyň wagty geldi (8/12)

Bugra çopan haýsy çopan / Tanyşmagyň wagty geldi (8/12)

Şol çopana duçar bolup / Ýylkylaryň bagty geldi (8/14)

Haýsy jyna gargap ýörsüň / Hiç le diýip Bugra çopan (9/30)
Girdi maýsaň bir çetinden / Häh sen diýip Tugur çopan (10/21)
Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (11/1)
Gündogara garap gitdi / Aýlanyp ýör Bugra çopan (11/5)
Köşek gözler süzlüp durdy / Bugra çopan ertir – agsam (11/22)
Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/22)
Şol ogurlan suratyna / Bakyp otyr Bugra çopan (11/22)
Köşek gözler süzlüp durdy / Bugra çopan ertir – agsam (11/22)
Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/22)
Şol ogurlan suratyna / Bakyp otyr Bugra çopan (11/22)
Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/4)
Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/4)
Aşyk size çopan gözler / Ýüzläp gözüň arasyndan (12/5)
Ýeri onsoň Bugra çopan / Neneň niçik karar tapar (12/14)
Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/23)
Alçagrak bol / Gülki bolma ile çopan (17/13)
Köşek gözleň alkymynda / Guzy bolup mäle çopan (17/15)
Zyýany ýok Bugra çopan / Alçak bolup dogmaz her kim (17/18)
Ýöne näçe molasan da / Diýdirmegin Ýañra çopan (17/29)
Wah sensizem bü dünýäniň / Ýanrasy köp Bugra çopan (17/31)
Ýüregini daşa baglap / Bugra çopan gayşyp barýar (19/26)
Aşyk çopan äpişgeden / Yşyklady ogry ýaly (19/31)
Goşa depä büräp gidýär / Emma weli Bugra çopan (20/19)
İne onsoň gayratyňy / Synaýarys Bugra çopan (21/12)
Beydip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/14)
Bugra çopan küşt oýnaýar / Togalajyk Şiri bile (21/15)
Gözlerini gyropyldadýar / Tugur çopan güle güle (22/5)
Bugra çopan yola düşdi / Käriz ýabyň boýy bile (23/21)
Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/6)
Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/8)
Görnüp geçýän çopan gyzy / Süýji süýji arzuwlarda (28/21)
Selbi gyz hem çopan ýigdi / Öz ýanyndan söýer ýördi (29/30)

Moskwadan gaydyp gelyär / Çopanymyz Bugra şu gün (28/10)
 Şol derekleň arasyndan / Gelmelidi Bugra çopan (30/30)
 Moskwany görüp gaydan / Gum mekanly, ýygra çopan (30/32)
 Niredekä Aşyr aga / Onýançada bir ýaş çopan (31/6)
 Şäherde bir dostunkyda / Myhman bolan Bugra çopan (34/17)
 Günortanlar Moskwadan / Gaydyp gelen Bugra çopan (34/18)
 Bugra çopan ejesiniň / Horruldysyn diňläp durdy (34/27)
 Bagyşlama çigit ýaly / Bugra çopan aşak çökdi (36/3)
 Bugra çopan ýabalaryn / Sowuk suwa ýakyp baryar (37/3)
 Meňliniň hem gözi düşdi / Ak şyrdakly at çopana (37/26)
 Onýançada Bugra çopan / Etdi etjek kellesine (38/3)
 Ýa ejene eh dözdün Bugra / Ynha indi geple çopan (39/19)
 Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/29)
 Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/28)
 Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/28)
 Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/29)
 Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/29)
 Soňabaka gyzdy çopan / Iň soňundan iki bentjik (40/30)
 Goşgujyk hem düzdi çopan / Seniň üçin köýýärin gije gündiz (40/32)
 Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çopan esir boldy ýoluňda
 (41/5)
 Gidip baryar Bugra çopan / Köne ýabyň ugry bile (41/16)
 Ýassynara äpişgäniň / Garşısında doňdy çopan (41/21)
 Ýuregini daşa baglap / Ak bukjany zyndy çopan (41/23)
 Ýer ýüzünde mälim uruş / İne şýdip Bugra çopan (42/9)
 Diýdi çopan, gizlemedi / Emma weli Ogulmeňli (42/22)
 Gözlerini dikdi çopan / Ýüreginde ýatan sözleň (43/6)
 Bir gutusyn dökdi çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/8)
 Aňryk döndi ýygra çopan / Alnyň açyk (44/19)
 Ýoluň rowaç / Sag aman gel Bugra çopan (44/22)
 Bugra çopan Bugra soldat / Girdi ýene öň hatara (47/24)
 Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/8)

Meñli eto ne me diýip / Ýere bakdy Bugra çopan (55/12)
Öňki ýaly bolmasa da / Bäre ýany ýygra çopan (55/14)
Uçup baryar çopan soldat / Onki süňňi guş ýalydy (63/21)
Bir çopana gözün dikip / Köýdürdiňle ýaşlygyňy (73/31)
Bugra çopan / Bugra soldat (80/9)
Protezli Tugur çopan / Bir aýagyn Bolgariýada (83/6)
Goyup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/8)

çow: dikiş için kullanılan kesici bir alet.

Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/19)
Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/26)

çök-: çökmek, çömelmek, eğilmek.

Çökmedigiň / Erkek dälşiň (13/2)
Çökdi onuň alkymynda / Bir sagatlap için dökdi (42/18)

çöp: çer çöp.

Aýdan gepi göçen çöpi / Öz ýerine şap bolayar (22/34)
Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/17)
Ýüzün çöpe bukup ýatyr / Indi etmen meň meň diýip (71/33)

çöple-: toplamak, yığmak.

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/8)
Gyşyň başy / Çöplän başy (52/13)

çöpleşdir-: çöp haline getirmek.

Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/33)

çöpünde-: bir işle meşgul olmak.

Öňündäki çöpündedi / Emma weli küý köçesi (21/21)

çörek: çörek, ekmek.

Çekijimden tüpeñ önyär / Oragymdan mele çörek (51/27)
Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/4)

çözü: çözüm.

Aklamaga synanyryn / Ýöne weli hiç çözüde (34/5)

çözle-: çözmek, çözülmek, açmak.

Müň pikiriň ýumagyny / Sarap ýördi çözläp ýördi (84/34)
Çözläp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/7)

çukanak: çukur.

Çukanakly ak ýañagna / Baydak ýaly syratyna (16/17)
Ýañaklaryň çukanagy / Hokralsa da käse ýaly (60/17)

çüfle-: okumak, dua etmek.

Molla bolsañ bir çüfle de / Mañlaýyna eliç göter (22/24)
Belki az küş nepiň eter / Ýok ýok ony çüflemäge (22/27)

çüm-: saplanmak, batmak, suya batmak.

Mele gözli perizada / Çümüp yatan bolaymasyn (31/22)

çümür: şapkayı kullarına doğru çekerek giymek.

Diýip, tüýlek şyrdagyny / Çümüripdi gulagyna (25/26)
Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre büräp (29/11)
Begenmän hem bolanokdy / Piri bolsa çümre geýip (82/17)

çür: sivri, dik.

Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/31)

çüýrük: çürük.

İçi çüýrük kartoşkaly / Dnepre batan halta (63/27)

dag: dağ.

Duman basan daga meñzäp / Gayta gayta murtun sypap (32/21)

Üç örküçli gara dagyň / Depesine atlanan gün (49/29)

Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deňziň, gumuň içi (61/22)

Garagumuň eteginde / Daga meñzäp duran oba (65/35)

Sen gideňde dag dek gäwräm / Ynha indi ýeke gysym (76/19)

Göýä dagda biten hurma / Öz gyz jigim (77/23)

dak-: ad takmak, isim takmak.

Dakandan soň bir aý geçmän / Çykyp gitdi söwer ýary (5/18)

dal: dal, odun, çubuk.

Otyr ene dala meñzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/19)

dam-: damlamak.

Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/6)

damja: damla.

İki damja akyp gitdi / Eräp gaydan gurşun ýaly (57/33)

Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/6)

İki damja aý gözyaş / Öňündäki suwa düşdi (85/25)

daň: tan, tan yeri.

Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/5)

daň at-: sabah olmak, şafak sökmek.

Diýip şol gün Üzüme eje / Daň atýança uklamady (33/26)

daňdan: sabah, sabahın köründe.

Daňdan bilen Bugrasyny / Ýola saldy Solmaz eje (44/3)

daň sazy: güneş doğmadan önceki alaca karanlık.

Toýa bile geljek " — diýip / Gitdi daňyn sazy bilen. (31/3)

dara-: taramak.

Gayıta bir gün daranmasa / Öñküdenem gelşip gidýär (15/15)

Bizdenki uýat eýleyir / Kä daranyp uz ýörişläp (16/29)

daragt: ağaç.

Daragtyna palta saldy / Diýip Jeren aşak garap (15/33)

darga-: dağılmak, saçılmak, yayılmak.

Ýogsa meniň bu gürrüňim / Dargap baryar her tarapa (30/18)

dart-: çekmek.

İçim ýakan ýygralyk sen / Kime dartyp kimden artyp (8/31)

Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldym (74/10)

daş: 1. taş.

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/6)

İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/20)

Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gylçyk bala meňzäp (55/25)

Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/5)

2. dış.

Meňli bolsa daş gapyda / Gepleşip dur Jeren bile (13/25)

Häzir bolsa daş gapyda / Çaykap otur çäýnegini (13/13)

Ogulmeňli daş gapyda / Başagaýdy sygry bile (41/18)

Asyl indi üp üýtgeşik / Daş işikde Ogulmeňli (45/18)

Hatyn daşyn nagyşlapdyr / Meňliňden hem salam diýip (65/2)

Ýüregine söz toplady / Emma weli daş gapydan (83/23)

daşyňyza üýş-: etrafına üşüşmek, etrafında toplanmak.

Daşyňyza üýşüpdirlir / Göýä gaşlar ýañaklar hem (12/11)

daş-: taşmak, bir yere ve şeye sığmamak.

Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/5)

daşary: dışarı.

Daşardaky bir tüňçäni / Ýol ugruna ýykyp gitdi (24/13)

Titräp duran goşardady / İki gözi daşardady (43/25)

dat et-: feryat etmek.

Ol nejisden dat etdiler / Olaň biri öz goňşymyz (74/21)

daýaw: sağlıklı, çevik, zinde

Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy daýaw kombat (55/6)

daýy: dayı.

Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/17)

daýza: teyze.

Daýzasyndan ýüz tapmady / Ýarpy- ýalta ýüz tapsada (83/18)

dädä: baba

Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/13)

däli: deli.

A how Bugra näme beýdip / Däli ýaly samrap ýörsüň (9/26)

däli bol-: deli olmak, delirmek.

Ýene birden däli boldy / Haçana çen kagyz ysgap (12/26)

däne: tahıl tanesi.

Bu günlerem öter gider / Däne-düzür gerek bolsa (58/5)

Däne geldi uly bogdak / Bili бүкүк Solmaz eje (58/12)

deg-: 1. dokunmak, temas etmek.

Üç бүklenip ýere degdi / Saçlaryňy ýygna Meňlim (6/22)
Saçlaryňy ýygna, Meňlim, / Kire degdi kire degdi (6/24)
Saçlaryňy ýygna, Meňlim, / Kire degdi kire degdi (6/24)
Degip geçse armany ýok / Öýlenmedik oğlan diýip (54/15)
Duşar boldum gazabyna / Gül tenime degdi onun (75/28)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/30)

2. bir şeye değmek, karşılık olmak.

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/25)

degirmen: kahve, buğday, nohut vb. taneleri öğüten araç veya alet, değirmen.

Diýip Bugra jetleşip dur / Degirmeni guran bile (13/24)
Degirmeniň gapdalyndan / Gaýralygna çykyp baryar (37/5)

degre: etraf, çevre.

Gurşar Bugraň degresini / Solmaz eje ogşap ogşap (28/15)
Gabsap aldy degresini / Hany Bugra, Aşyr aga (31/27)

dekabr: aralık ayı.

Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/20)

delil: kanıt, delil.

Senden beter gynanyaryn / Pikir çözläp delil Gözläp (34/3)

dem: nefes.

Dodaklaryň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/4)

dem al-: nefes almak.

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/7)
Ogulmeňli haty okap / Demin alman dymdy dondy (41/29)
Solmaz ejäň gyzgyn demin / Özi bilen alyp gitdi (51/32)

Nazaryny saldy soldat / Uludan bir demin alyp (78/24)

dem salym-: çok kısa, dar vakit.

Bir dem salym iş salyşyp / Gözi bile, gaşy bile (16/13)

Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/2)

Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/7)

Jaýy bile tolkun atdy / Hurma gyza bir dem salym (78/22)

demir: demir.

Uzynly gün ýadan demir / Dürsöp ýatyr nepesini (14/1)

Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/3)

Ýabylylar eşekliler / Agaç demir aýaklylar (83/27)

demle-: çayı suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek.

İne onsoň çäýnek geler / Çay atylar çay demlener. (18/16)

Arkaýyn bol Solmaz eje / Demle gaýnan kündügiňi (52/4)

Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/8)

Diýip Meňli gaýtardy da / Taze demlän çäýnegini (76/10)

demli: demli, demini almış.

Demlije dur garadagym / Bir zat bolaýdymkan öýdüp (24/27)

deň: eş, eşit, denk, aynı.

Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/21)

Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/28)

deň bol-: eşit olmak.

Söýen üçin söýjek üçin / Hemmesi de des deň bolar (27/4)

İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/8)

Ýöne weli hemme ogry / Hemme egri bolmaz des deň (72/16)

deñiz: deniz.

Köşek gözün goşa deñziň / Kenarynda gyýlyp ýatyr (13/29)

İki orta tolkun atýar / Müň maýakly deñiz ýaly (26/25)

Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deñziň, gumuň içi (61/22)

dep bol-: def olmak.

İne onsoň Bugramyzyň / Ähli derdi dep bolayar (22/33)

depä: tepe.

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/20)

Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/31)

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/4)

Göýä baýryň depesinden / Düşüp bilmän duran ýaly (14/5)

Goşa depä büräp gidýär / Emma weli Bugra çopan (20/18)

Depäni de görenokdy / Ýapyny da görenokdy (20/20)

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/7)

Üç örküçli gara dagyň / Depesine atlanan gün (49/30)

Ýeňiş geldi ýurdumyza / Reýhstagyň depäsinden (60/8)

Depäsinde syndyranmyş / Ýöne onuň duzagina (75/11)

depder: defter.

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyndan (36/19)

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyna (36/28)

deregne: yerine.

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/25)

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/26)

Başyn egip salam berdi / Meňlisiniň deregine (67/8)

Sekiz kile bugday çekdi / Dört kiläniň deregine (70/16)

Önem şýdip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/17)

Toşap eje bagryn daglap / Toý deregne matam baglap (82/11)

derek: kavak ağacı.

Geçeni hem şoldy weli / Derekleriň saýasyndan (19/2)
Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/15)
Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/17)
Derek ýaly ýigitleň hem / Golça ýaljak ýary bardyr (27/9)
Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/27)
Şol derekleň arasyndan / Gelmelidi Bugra çopan (30/29)
Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bede (45/11)
Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/9)
Derekleriň gapdalynda / Meňlisiniň akja tamy (66/11)
Seslensene goşa derek / Ogulmeňlim öýde bamy (66/13)
Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/19)
Hoş gelipsiň diýýän ýaly / Bir silkindi goşa derek (67/10)
Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/14)
Gatyrak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/16)
Her sözünde düwnüp otyr / Derek ýaly uzyn soldat (68/29)

derek bol-: karşılık olmak, karşılığı olmak.

Ol söýgüde bolmaz derek / Düşün mana Durmuş üçin (33/10)

deri: yüz ifadesi.

Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/22)

derle-: terlemek.

Dodaklary sepleşerdi / Endam jany şagga derläp (38/26)
Sülmüreşip ogşaşyp dur / Derläp ýatan gelin bile (50/8)

derman bol: soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek.

Bugra boldy Meňlä derman / Meňli boldy Bugra derman (79/14)
Bugra boldy Meňlä derman / Meňli boldy Bugra derman (79/15)

derrew: hemen, derhal.

Emma ýüzi asylmady / Bugraň eli ýene derrew (43/23)

Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasyňa (50/15)

dert: dert, sıkıntı.

İne onsoň Bugramyzyň / Ähli derdi dep bolayar (22/33)

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/17)

Arkayn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/34)

derýa: 1. ırmak, nehir.

Bug derýasyn boýlap baryar / Haty ýazan ýigdiň özi (54/3)

2. bir şeyin bol olduğu yer.

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/17)

deş-: deşmek, delmek.

Ädiginiň ökjeleri / Takyr eri deşip gitdi (63/4)

dygla-: titremek.

Bir seretsem Piriň sesi / Onki süňňüm dyglap gitdi (73/26)

dym-: susmak, sesini kesmek.

Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/8)

Ogulmeňli haty okap / Demin alman dymdy dondy (41/29)

Dymyp otyr bürenjekli / Begenjegnem bile nokdy (82/12)

Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (84/6)

dynçlyk bol-: huzurlu olmak.

Gitdi açlyk ýalaňaçlyk / Bol elinlik dynçlyk boldy (57/2)

dynç al-: dinlenmek.

Goý ukласyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/11)

dyrma-: eşelemek, kazmak.

Dyrmap otыр ýaşyl gaşly / Gyžyl gaşly aýasyny 49/27)

dyrmala-: tırmalamak.

Keçän gülün dyrmalady / Söýdü meni (77/9)

dyz: baldır, kaval ve uyluk kemiğinin birleştiği yer, diz.

Ellerine hökümi etdi / İki dyzy göwnemedi (6/30)

Dyzlaryna hökümi etdi / Onsoň özi göwnemedi (6/31)

Titräp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otыр (19/35)

Äkiderler Selbi gyzy / Diýip başlyk her dyzyna (33/17)

Bir dyzynda çişli jorap / Bugraň hatyn okap otыр (53/8)

Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/6)

Uýaljyrap çekişdirdi / Dyzy süzlen köýnegini (76/12)

dyz çök-: diz çökmek.

Menlim diýip alkymynda / Dyza çöküp bilmesem men (38/8)

dyza-: atılmak, ileri doğru hareket etmek.

Ýüregime Moskwama / Dyzap gelyär ýuwaş ýuwaş (46/26)

Diýen bolup ap arkaýyn / Alkymyma dyzap gelyär (74/2)

dyzyna: düzine.

Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/20)

didar: yüz, surat.

Ýüregimi döküp bilmän / Didaryna bakyp bilmän (17/9)

digle-: irkilmek.

Obasynyň gyrasyndan / Birden ini digläp gitdi (65/21)

dik-: diremek, yaslamak.

Sarady da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/24)

dik: dik, sarp, eğik olmayan.

Dik asmana göçüp gitdi / Ylgap barsam Gökhan agsak (71/31)

Dim dik galdy misli baýdak / Kim iberdi, balam muny (58/15)

dikil-: sabit kalmak.

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/22)

dil: 1. dil (organ).

Bugraň dili peltekledi / Ogulmeňli ýygryljyrap (39/12)

Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/6)

Dillerinde Ýeňiş sözi / Gözlerinde umyt ody (60/15)

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bäre (81/24)

2. söz, laf, konuşma.

Orta dökyär bar zadyny / Dili gysga edip bilmen (27/34)

3. lisan.

Başga kişiň dili bilen / Diýip Bugra ýüregini (40/24)

Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl (83/11)

dil aç-: konuşmaya başlamak.

On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/30)

dilden gal-: dili tutulmak.

Meňli göýä dilden galdy / Janly diýseň janly däl (67/31)

dile gel-: dile gelmek, söylemek.

Dile gelmez / Bagryň ýakar (19/5)

diline nâme gel-: ağzına geleni söylemek.

Köşek gözleñ ýalkymynda / Dillerine nâme gelse (42/21)

dili göwneme-: razı olmamak.

Diyjek boldy Bugra çopan / Emma diller göwnemedi (6/26)

dilek: dilek, istek, arzu.

Gökden eden dilegmizi / Ýerde tapdyk Mülki bile (56/33)

Tä ýolýänçäm ýadamaryn / Senin etjek dileginden (70/28)

diň: minare, kule.

Böwetleri tapbatlap ýör / Köne diňleñ arasynda (84/30)

diňle-: dinlemek.

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/18)

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/18)

Ýöne weli beýle waggda / Radioda az diňlener (18/20)

Beýdip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/14)

Bugra çopan ejesiniň / Horruldysyn diňläp durdy (34/28)

Ýüzi gäzi ak tam bolup / Diňläp otyr Bugra soldat (74/16)

diri: diri, sağ, canlı.

Bugra çopan / Dis-dirije ýakýar meni (3/4)

Diriligme çüýräp ýörün / Batyrrak bol (17/10)

diş: diş.

Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/8)

Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/8)

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/28)

diş gys-: dişini sıkamak, dayanmak, sabretmek.

Diyip Bugra dişin gysyp / Öz özüne berdi höküüm (17/16)

Ýöne weli abraý diýip / Dişin gysyp ýören eken (74/26)

dişle-: dişlemek, ısırmaq.

Äpişgeden jyklap ýörsüň / Diýip Bugra hyrçyn dişläp (9/17)

Menli hanym golun dişläp / Bizdenki uýat eýleyir (16/27)

Gazan ýaly başyn ýaýkap / Dodaklaryn dişläp ýör ol (86/4)

diwar: duvar.

İşiginden ysýklap dur / Diwar bilen boýdaş gelni (6/11)

Diwardaky aýna bakyp / Syn edip dur suratyna (16/15)

diý-: 1. demek, söylemek.

İçim döküp gaýtsam gerek / Diýip ynha aýna garap (3/ 12)

İyiň diýip Abdalgolak / Bir el bilen hödür etdi (3/18)

Söýjegini söýdüreňok / Diýjegini diýdireňok (4/22)

Alty aýlyk azyk gyzym / Diýip, hanha Ogulmeňli (5/12)

Aglap galdy Ogulmeňli / Hakym diýip bagryn daglap (5/26)

Diýjek boldy Bugra çopan / Emma diller göwnemedi (6/25)

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/1)

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/2)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (7/4)

Çopanlara meýlis haram / Diýseler de babalarmyz (7/24)

Gel Äýjemaý eý / Diýen bolup tüýdük çalar (8/7)

Kimden ýokan ýygralyk sen / Diýip Bugra için çekip (8/33)

Äpişgeden jyklap ýörsüň / Diýip Bugra hyrçyn dişläp (9/17)

Haýsy jyna gargap ýörsüň / Hiç le diýip Bugra çopan (9/30)

Diýip Bugra gorkup durdy / Bir elleşmän salamlaşman (10/2)

Elin ýokmy Äber başı / Diýip Bugrañ tirsegine (10/7)

Girdi maýsañ bir çetinden / Häh sen diýip Tugur çopan (10/21)

Haý boldy da welin diýip / Bugra jak jak gülüp galdy (10/26)

Müň öňünden gaçan sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/33)

Diýip Bugra böwrün diňläp / Keşden-keşe ätläp baryar (11/13)

Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/18)
Erkek dälşiň / Diýip Bugra (13/7)
Diýip Bugra jetleşip dur / Degirmeni guran bile (13/23)
Dogrudanam Ogulmeňlä / Göz degmesin diýerçe bar (15/4)
Egni bile alşyp gidýär / Gözüüm gidip diýýän muny (15/20)
Bahyllyk däl Toba toba / Muny diýýän ýeke men däl (15/22)
Daragtyna palta saldy / Diýip Jeren aşak garap (15/34)
Bizdenki uýat eýleýir / Diýip birwagt Pyragy hem (17/1)
Uýat edýär diýen eken / Emma meniň Meňlim däl de (17/4)
Diýip Bugra dişin gysyp / Öz özüne berdi höküm (17/16)
Men men diýen ýigitler hem / Sandyrarmyş aşyk wagty (17/20)
Ýöne näçe molasan da / Diýdirmegin Ýaňra çopan (17/29)
Meňlisine diýjek sözün / Birbirine sepläp baryar (18/9)
Göýä diýrsiň bulut süýşmän / Aýyň özi süýşüp baryar (19/23)
Diýip Bugra hem käýinýär / Hem ýylgyrýar öz ýanyndan (20/34)
Meň urdumy / Diýip Şiri aňk-taňk bolup (22/3)
Salam diýip älim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/18)
Salam diýip älim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/19)
Diýip, biri Bugra garap / Ýyljyraklap gözün gypdy (23/1)
Diýip gyzyň yzy bilen / Söz oklady wäşi biri (23/15)
Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/29)
Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/30)
İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (23/32)
Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/3)
Diýip, Bugraň botinkasyn / Aýryp otyr Solmaz eje (24/31)
Diýip Bugra çykarynman / Penjegini jalbaryny (25/1)
Ýetişipdir balam diýip / Guwanardy öz içinden (25/13)
Diýip tüýlek şyrdagyny / Çümüripdi gulagyna (25/25)
Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/29)
Diýip ene öz ýanyndan / Arkayyndy çenden beter (25/33)
Ýürek söýse gerek diýse / Hemme zatdan rüstem bolar (27/5)
Ep eslije jepa berýän / Men men diýen gelin gyzlar (26/17)

Niçik borka Aşyr aga / Diýip öňňin Solmaz eje (28/32)
Gur toýuňy zarpçy Solmaz / Diýip başlyk şu ömründe (29/7)
Beýle zady bilenokdy / Söýşen däldir bular diýip (29/21)
Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/23)
Ýeri, onsoň beýle gözel / Nedip diýsin Bolmaz eje (30/12)
Özüň garşy aljak diýip / Toýa bile geljek diýip (31/1)
Özüň garşy aljak diýip / Toýa bile geljek diýip (31/2)
Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/5)
Äkiderler Selbi gyzy / Diýip başlyk her dyzyna (33/17)
Ýa sogan däl gyz diýeniň / Äbereris Bugramyza (33/4)
Öz saýlanyn öz diýenin / Birikmese iki pikir (33/6)
Diýip şol gün Üzüň eje / Daň atýança uklamady (33/25)
Gynanmaga hakym bardyr / Şeýt diýmäge hakym ýokdur (34/16)
Kim kim Balam Bugram diýip / Solmaz eje böküp çykdy (35/3)
Wah geldiňmi balam diýip / Gujaklady Bugrasyny (35/9)
Geç günämi mähribanym / Diýip Bugra beýläk itdi (35/26)
Önüňdäki çemedanyn / Ýok aglama eje diýip (35/28)
Birje göwnüp ýykan bolsam / Çyk diýende giren bolsam (35/34)
Gir diýende çykan bolsam / Onda meni bagyşlama (35/35)
Köpdür dünýäň gelin gyzy / Diýip, Bugra penjeginiň (36/17)
Göýä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paýtagt barasynda, (37/11)
Diýen pikir geldi birden / Ogulmeňliň kellesine (38/1)
Onda menden ömürylla / Erkek diýen adam bolmaz (38/10)
Diýip, Bugra ak atyndan / Böküp düşdi bady bile (38/13)
Emma weli soňabakan / Ýeke söz hem diýjek bolsa (38/24)
Ýumşak ýigit diýýärdi ol / Eýle beýle pikri ýokdy (39/4)
Seniň uçin dözdüm Meňlim / Diýip, Bugra ýüreginiň (40/1)
Başga kişiň dili bilen / Diýip Bugra ýüregini (40/25)
Näme bolsa bolsun diýip / Ýa nazaryň salsyn diýip (42/14)
Näme bolsa bolsun diýip / Ýa nazaryň salsyn diýip (42/15)
Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/16)
Diýdi çopan, gizlemedi / Emma weli Ogulmeňli (42/22)

Köşek gözlen saýasyndan / Bizä gidýäs sag bol diýip (42/31)
Diňe biri sur gelindir / Şol hem sensiň Meňlim diýip (43/17)
Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/26)
Diýip Bugra näm üçindir / Bir azajyk irnip gitdi (44/7)
Solmaz eje yzy bilen / Balam diýip gerlip gitdi (44/12)
Gelniň ýaly görübergin / Diýip birden boz ýaz bolup (44/18)
Bir birine eziz bolsun / Ýöne erden diýýäň dälidir (45/6)
Gujaklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/22)
Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/23)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/8)
Merdi bilen guk paňklary / Front diýip arza berdi (51/5)
Mintowkany dabaý diýdi / Adin golak zaryajayyt (51/14)
Durgoý golak strilýayyt / Net nepaydu damoý diýdi (51/17)
Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzýa nelzýa babay diýdi (51/19)
Ýeňiş diýip bir ýürege / Öwrulipdi muňläp ýürek (51/20)
Ýeňiş!” diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiş Orak (51/24)
Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/19)
Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (54/1)
Degip geçse armany ýok / Öýlenmedik oglan diýip (54/16)
Rehim etjek gümany ýok / Diýip, okuň astynda da (54/18)
Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/3)
Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy daýaw kombat (55/5)
Kto takoy Menli diýip / Ýyljyraklap güldi maýor (55/7)
Meňli eto ne me diýip / Ýere bakdy Bugra çopan (55/11)
Mundan gizläp näme diýip / Ýüreginiň kildin açdy (55/15)
Wot eto daa diýip maýor / Ýaýkalady kellesini (55/21)
Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/1)
Solmaz Solmaz diýip ýören / Aşyk ýigit serhoş ýigit (56/17)
Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/5)
Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/7)
Diýip başlyk fin urşunyň / Ädigini geýip gitdi (59/3)
Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/6)

Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/9)
Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deňziň, gumuň içi (61/21)
Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/21)
Bu nämäniň şowhunyka / Şatlygyka diýýän ýaly (61/18)
Diýip otlyň gaýrasyndan / Uly ýola düşüp gitdi (63/1)
Sag aman bar diýýän ýaly / Berdi uzyn signalyny (63/11)
Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gür beripdi (64/23)
Hatyn daşyn nagyşlapdyr / Meňliňden hem salam diýip (65/3)
Öz ýerinde durmukalar / Diýip Bugra gadam basdy (65/19)
Meňlim beri öýdemikän / Diýip, Bugraň ýene birden (67/5)
Gatyrak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/15)
Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/8)
Hökman geler diýip gitdi / Ogulmeňli gepläp bilmän (68/26)
Ýog eý ýog eý besdir diýip / İtekläpdim ilki sapar (70/19)
Diýip meniň alaryma / Almazyma garamandy (70/23)
Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/29)
Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/31)
Ýüzün çöpe bukup ýatyr / İndi etmen meň meň diýip (71/34)
Geç günämi Meň Men diýip / Aýagyny kakyp ýatyr (72/1)
Dogry zada dogry diýjek / Ol betbagta dözmedim men (72/3)
Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/18)
Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/19)
Egri bile göreşip ýör / Diýip käte gijelerne (72/32)
Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diýip (72/34)
Aldadyp ýör üç gün bäre / Tapjak diýdi tapbermedi (73/12)
Diýip bugday tümmegine / Ýanym berip otyrdym men (73/13)
Diýen bolup ap arkaýyn / Alkymyma dyzap gelyär (74/1)
Hiç kim duýmaz Meňlim diýip / Goltugymdan gujaklady (74/5)
Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldym (74/9)
Ýöne weli abraý diýip / Dişin gysyp ýören eken (74/25)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/31)
Diýip Jeren aýdyp aýdyp / Suwsunyny gandyranmyş (75/7)

Diýip Meňli gaýtardy da / Täze demlän çäýnegini (76/9)
Beýle diýsem agyr günden / Ejizläendir öýtmegin sen (76/21)
Näme diýsen diýgin weli / Beýle söz bir aýtmagyn sen (76/23)
Näme diýsen diýgin weli / Beýle söz bir aýtmagyn sen (76/23)
Gulak salsan başga bir zat / Diýjek bolýan Bugra saňa (76/30)
Meňlidedir Bugraň bagty / Diýip Bugra Meňlisiniň (78/30)
Ýarym ýyldan ýa gutular / Ýa gutulmaz diýlen ýara (79/19)
Sekis ýuwýar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/26)
Başyn goýan ala ýazym / Tüf ýüzüne diýip geçdi (83/5)
Garabaglar Güm bol diýdi / Çydap bilmän bir ah çekdi (83/14)
Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/16)
Humm diýdi de ýere bakdy / Togsan ýaşly Umman baba (84/3)
Bir azajyk yş görnüpdü / Ojagazam söndi diýdi (85/14)
El gaýtarman indi diýdi / Bugra bolsa sessiz üýnsüz (85/17)
Süpürse de sabyr bilen / Gel diýenok ona hiç kim (86/22)
Git diýenok ona hiç kim / İl günün öz jezasy bar (86/23)

2. seslenmek.

Meňlim diýip oba bakyp / Özbaşyna samrap ýatyr (8/22)
Arma diýip ýanna barsam / Şükür diýip gyzaryp dur (22/16)
Arma diýip ýanna barsam / Şükür diýip gyzaryp dur (22/17)
Menlim diýip alkymynda / Dyza çöküp bilmesem men (38/7)
Ene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/19)
Men men Meňlim Menle menle / Sen kim diýip sowal çykdy (67/22)
On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/30)
Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/26)
Kimsiň diýip böküp turup / Gezedim men ýekenili (73/21)
Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/23)
Watan üçin beren gelin / Şirim Şirim Şirim diýip (82/35)

3. mırıldanmak, söylenmek.

Gije gündiz köýüp ýörşün / Meňlim jan diýip ýörşün (6/3)

Bugra: Meňlim diýip ýörse / Gyz hem Bugram diýer ýördi (29/32)

Bugra: Meňlim diýip ýörse / Gyz hem Bugram diýer ýördi (29/33)

Diýe diýe diýe gitdi / Indi çiläm açylyşdy (42/12)

Diýe diýe diýe gitdi / Indi çiläm açylyşdy (42/12)

Diýe diýe diýe gitdi / Indi çiläm açylyşdy (42/12)

4. adlandırmak.

Ýa da Söýgi diýlen zadyň / Akmaklykmy aslyýeti (48/27)

Söýgi diýlen jadyly zat / Senden rugsat sorap gelmez (49/5)

Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/4)

Maýypsyrap eglip ýören / Ýuwaş adam diýlip ýeren (70/6)

Obamyzyň Gökhan hakda / Ogry diýen gepi ýatdy (72/10)

Ahyrsony üstün çykdyk / Faşist diýen garaguşdan (76/8)

5. saymak, kabul etmek.

Diýip, ene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/1)

Meňli göýä dilden galdy / Janly diýseň janly däldi (67/32)

Jansyz diýseň jansyz däldi / Ýaşyl papak (67/33)

diýjek: söylenecek söz, laf.

Söýjegini söýdüreňok / Diýjegini diýdireňok (4/22)

dodak: 1. dudak.

Dodagynyň ody bile / Bu nä geliş bu nä boluş (24/21)

Dodaklary sepleşerdi / Endam jany şagga derläp (38/25)

Dodaklaryň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/3)

Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasyna (83/12)

Gazan ýaly başyn ýaýkap / Dodaklaryn dişläp ýör ol (86/4)

2. ağız.

Dodagyny köpürjedip / Öz buduny şapbatlap ýör (22/12)

dog-: 1. güneş, ay, yıldızın ufuktan yükselerek görünmesi.

Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/20)

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/13)

Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/29)

Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/30)

Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/30)

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/2)

Sagrykyndan gujaklady / Gün dogupdy Ogulmeňli (79/2)

2. dünyaya gelmek.

Zyýany ýok Bugra çopan / Alçak bolup dogmaz her kim (17/19)

İndi ynha Baş söýgime / Dowam üçin doglan ýaly (48/26)

dogan: kardeş.

Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/19)

Aşyk bolup söýüşseňem / Dogan bolup söýüşseňem (15/6)

Dogan ýaly söýýärdi ol / Wiý senmidin Bar bol Bugra (39/6)

Ömrumboýy Bugra bilen / Gatnaşypdym dogan ýaly (48/24)

Yza çekil Bugra dogan / Köýneginiň ýeňi bile (54/21)

Şöhrat saňa Kompartiýam / Şol doganlaň baýdakçysy (59/28)

Sen bir indi men sebäpli / Bagtsyz bolma, Bugra dogan (77/2)

Wah onsoňam Bugra dogan / Dünýän örki Hurma dälidir (77/31)

dogan bol-: kardeş olmak.

Aşyk bolup söýüşseňem / Dogan bolup söýüşseňem (15/6)

doganlaş-: kardeş olmak, kardeş gibi davranmak.

Şöhrat saňa Lenin ýurdy / Doganlaşan müňläp ýürek (59/24)

dogra-: doğurmak.

Sebäbini duýup otyr / Dogran ýürek (53/27)

Zyýany ýok Nätse ätsin / Sekiz bölek dograp gitsin (85/16)

dogry: 1. doğru, gerçek, hakiki.

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otyr (29/14)

Dogry dogry örän dogry / Gyzlan güli saýlan gyzyň (32/29)

Dogry dogry ýorän dogry / Gyzlan güli saýlan gyzyň (32/29)

Dogry dogry ýorän dogry / Gyzlan güli saýlan gyzyň (32/29)

Dogry dogry Bugraň özem / Pigitleriň serkerdesi (37/32)

Dogry dogry Bugraň özem / Pigitleriň serkerdesi (37/32)

Dogry zada dogry diýjek / Ol betbagta dözmedim men (72/3)

Dogry zada dogry diýjek / Ol betbagta dözmedim men (72/3)

Dogry eken Ogryny da / Eňdim şýdip Ynam bile (72/13)

2. dürüst, yolundan şaşmadan.

Bu dünýäde on dokuz ýyl / Dogry gezdim Ogulmeňlim (11/10)

dogrudan: gerçekten, hakikaten.

Dogrudanam Ogulmeňlä / Göz degmesin diyerçe bar (15/3)

Kellelerne gelenokdy / Dogrudanam, Selbinýaz gyz (29/25)

Dogrudanam gelin gyzlar / Kakyp geçýär arkasyna (80/33)

dogrula-: düzeltmek.

Ýuwaş ýuwaş dogrulandy / Beletdi ol Bugrasyna (36/8)

dogum: yürek, gönül.

Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/22)

doka-: dokumak.

Ak dolagy dokap otyr / Ogulmeňli aşak garap (53/6)

dokmadarak: dokuma tezgahı.

Gije kakdyk dokmadarak / Hemme zada döz gelindi (69/16)

dokuz: dokuz sayısı.

Öz özümden göwnüm geçip / Sekiz ýanyp dokuz öçüp (8/27)

Eýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/7)

Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/8)

dol-: 1. yerine gelmek.

Görýän weli, ýa dolandyr /Ýa doljakdyr ýüň plany (14/22)

Görýän weli, ýa dolandyr /Ýa doljakdyr ýüň plany (14/23)

2. dolu duruma gelmek.

Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/5)

3. dolmak, tamamlanmak.

Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyň gidenine (60/21)

4. sabrı tükenip öfkesi taşacak duruma gelmek.

Jeren gelin böküp gitdi / Dolup duran gabagyny (16/9)

dola-: sarmak, dolamak.

Dolanmady myrap Haky / Nälet saňa, nälet saňa (5/21)

Gözlerinde ot görünyär / Görýän weli, ýa dolandyr (14/22)

dolak: ayak sargısı.

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzyl ellik (51/28)

Ak dolagy dokap otyr / Ogulmeňli aşak garap (53/6)

Watan üçin beren oba / Jorap bile dolak bile (65/31)

domma: somurtkan.

Alçagy bar bälçigi bar / Aralygy dommasy bar (26/33)

doň-: şaşırnak, hareketsiz kalmak.

Hiý geçermi Tugur waşi / Näme beýdip doňup dursuň (10/5)

Ýassynara äpişgäniň / Garşısında doňdy çopan (41/21)
Ogulmeňli haty okap / Demin alman dymdy doňdy (41/29)
Doňup galdy Bugra soldat / Ne günlere duçar bolduň (66/37)
Gyzyl gyňaç / İkisi de doňup durdy (68/3)

doňak: don, soğukla kaplı.

Ýüreginiň doňagyna / Öz ugrunda bir ýigidiň (5/31)

dost: dost, arkadaş.

Kim günäli kim günäzsiz / Okygy dost özüň ölçe (30/16)
Sepeledi günä baryn / Okygy dost saýladynmy (33/32)
Şäherde bir dostunkyda / Myhman bolan Bugra çopan (34/19)
Epeý epeý ätläp baryar / Dostlarynyň arasyndan (37/14)
Ak bukjaly bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/13)
Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/9)
Ejem janym, Ogulmeňlim / Dosty ýarym amanmykan (63/20)

dostoin: haklı.

Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy dayaw kombat (55/5)

dowam: sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme.

İndi ynha Baş söýgime / Dowam üçin doglan ýaly (48/26)

dowam et-: sürmek, devam etmek

Gürrüňim bar baş üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/3)
Dowam eder toýuň zýy / Dünyäň örki Selbinýaz däl, (36/14)
Ýene onsoň “Meňlim!” diýip / Dowam edýär hatyn zýy (54/2)
Otly ýene ýuwaş-ýuwaş / Dowam etdi öz ýoluny (63/10)

doý-: 1. isteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak.

Doýjak wagty doýduraňok / Beýdip horlap ýörer ýaly (4/25)
Doýjak wagty doýduraňok / Beýdip horlap ýörer ýaly (4/25)

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözi doýmaz (10/13)
Otdan doýup suwdan ganyp / Her haýsysy pil ýalydyr (18/33)
Gelinleriň päkizesin / Garnyň doýsa, gözüň doýmaz (80/28)

2. yetinmek, tatmin olmak.

Sen bolmasaň hiçdir maňa hemme gyz / Gönzleriňe baksam gözlerim doýmaz (41/3)
Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/16)
Solmaz eje ol kagyzy / Ysgaý ysgaý doýanokdy (53/17)

dök-: 1. dökmek, boşaltmak.

Bir gutusyn dökdi çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/8)
İçen çayyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç ay ýatyp (47/12)

2. açıklamak, açığa çıkarmak, gün yüzüne çıkarmak.

Pide pide sylaryňy / Ýeke ýeke dökmedigiň (13/5)
Orta dökýär bar zadyny / Dili gysga edip bilmen (27/33)

3. gözyaşı, kan, ter vb.akıtmak.

Dolup duran gabagyny / Ýol ugruna döküp gitdi (16/10)

dökül-: saçılmak, yerlere dağılmak.

Döküljekdi goşa tabak / Jaý gözünde kömek etdi (16/4)

dön-: 1. bir şeye benzemek, çevrilmek, dönüşmek.

Ýene nohut togarlandy / Ýaýa dönen ýagyrnysy (36/7)
Sygyrlarmyz pile döndi / Düýelerimiz özün tutup (80/13)
Küküreşip, haýbat atyp / Aýaklary ele döndi (80/16)

2. bir şeyi bir istikamete döndürmek, dönmek, dönmesini sağlamak, yönelmek.

Aňryk döndi ýygra çopan / Alnyň açyk (44/19)

Dönyär kümäñ arkasyna / Gowaçalañ kartasyna (81/2)

döre-: türemek, oluşmak.

Ýene de bir Ogulmeñli / Ýuwaş ýuwaş döräp gelyär (80/6)

Öz döreden kolhozlarnyñ / Belent bagtyn görrmän gitdi (81/18)

dört: dört sayısı.

Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (10/34)

Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan älip ýaly (32/15)

Gözlerini tegeledi / Dört nohudy yz yzyna (35/16)

Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyñ gidenine (60/23)

Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyñ gidenine (60/23)

Razezdiñ dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/13)

Razezdiñ dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/14)

Şonuñ üçin Bugra soldat / Dört baş kilo süýji dyza (64/26)

Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/27)

Dörtden başden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/30)

Sekiz kile bugday çekdi / Dört kiläniñ deregine (70/26)

Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeñin (74/19)

Dört ýyl bäre hiç haýsysy / Menden şeytel alan dälidir (76/27)

döş: göğüs.

Ala ýaz gyz / İki döşi her gülende (20/15)

döw çal-: başına beklenmedik bir felaket gelmek.

Sen sag bolsañ galany hiç / Balaña döw çalmaz eje (44/6)

döwlet bol-: aile olmak.

Ona etes döwlet bolmaz / Beýle beýle söýgi bolsa (29/2)

döwran: devran, kader, talih.

Bir ajynyñ bir süýjüsü / İki juwan sürdi döwran (79/13)

döwran dön-: şansı dönmek.

Döwran döndi garyplara / Gaýgy hasrat bilinmedi (57/7)

döwre gur-: halka oluşturmak.

Menden beter aşykdyrlar / Hemmejesi döwre gurap (12/10)

döwür: devir, dönem, çağ.

Ynha ene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/8)

döz-: dayanmak, tahammül etmek, katlanmak.

Seniň uçin dözdüm Meňlim / Diýip, Bugra ýüreginiň (39/36)

Ýa ejene eh dözdün Bugra / Ynha indi geple çopan (39/18)

Gije kakdyk dokmadarak / Hemme zada döz gelindi (69/17)

Dogry zada dogry diýjek / Ol betbagta dözmedim men (72/4)

duçar bol-: düşmek, maruz kalmak.

Şol çopana duçar bolup / Ýylkylaryň bagty geldi (8/14)

Donup galdy Bugra soldat / Ne günlere duçar bolduň (66/38)

Duçar boldum gazabyna / Gül tenime degdi onun (75/21)

dul: 1. eşsiz, eşinden boşanmış veya eşi ölmüş kimse.

Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/19)

Bir duluňa geçüp geldim / Şu sözleriň aýdylany (52/22)

Duluwdaky mämeleri / Tözlöp ugran kiçiňe ber (75/5)

2. Türkmen çadırında şerefli yer, güzel köşe.

Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otyr (20/2)

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otyr (29/15)

duman: sis, pus, duman.

Duman basan daga meňzäp / Gaýta gaýta murtun sypap (32/21)

dur-: 1. durmak, hareket etmemek.

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/25)

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/25)

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/25)

Göýä baýryň depesinden / Düşüp bilmän duran ýaly (14/6)

Ýaşyp bilmän duran ýaly / Göz güldürip yşyklar dur (14/9)

Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/11)

Öz ýerinde durmukalar / Diýip Bugra gadam basdy (65/18)

Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/26)

2. durmak, kesilmek, bitmek.

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/18)

Dulunda Aý dogany bar / Dogjak bolup durany bar (7/20)

durgoý: arkadaş.

Durgoý golak strilýaýyt / Net nepaýdu damoý diýdi (51/16)

durmuş: yaşam, hayat.

Ol söýgüde bolmaz derek / Düşün mana Durmuş üçin (33/11)

duruş: durma, duruş.

Şo barşyna / Şo durşuna (24/16)

Durşy bilen nur bagana / Ýöne weli müňüsinden (43/10)

Durşy bilen nur gelinler / Ýöne weli hemmesinden (43/14)

Orşa düşýän bombaň sany / Durşy bilen harasatdy (46/12)

duş-: karşılaşmak, rastlamak.

Ýene duşup eýesine / Öňe ümzük atan halta (63/31)

duşman: düşman.

Hey faşistem gaýgyrarmy / Heyde beýle mekir duşman (46/18)

Öz güýjünden ökdä duşman / Kiewiňi saýgararmy (46/19)
Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/19)
Duşman bolsa sesetimde / Ýagdyrýardy güllesini (55/23)
Duşman bile söweşip ýer / Münläp Menli ýarag alyp (72/29)

duatar: iki telli Türkmen sazı.

Gyjagyny syhap barar / Dutaryny çalyp barar (7/30)

duw ak bol-: bembeyaz olmak.

Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/9)
Ondan beter duw ak bolup / Ýokarsynda Bugra gelyär (85/11)

duý-: 1. duymak, işitmek.

Sebäbini özem duýman / Okap çykdy ýañadandan (42/1)
Ozaldanam duýýardy ol / Gyzyl ýaly tapylgysyz (39/2)
Ýöne weli alla billä / Duýmandyryn beýle zadyn (44/32)
Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/16)
Hiç kim duýmaz Meňlim diýip / Goltugymdan gujaklady (74/5)
Özi duýman aňryk itdi / Gädilmedik gutabyny (78/9)

2. öğrenmek, bilgi almak.

Sebäbini duýup otyr / Dogran ýürek (53/16)

duz: tuz.

Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/18)
Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/20)
Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gür beripdi (64/23)

duzak: tuzak.

Bogazynda duzaklady / Ýüreginiň nagrasyny (35/11)
Bilezikleň gandal bolup / Sypdyrmasa duzagyndan (52/8)

dünýä: dünya.

Bu dünýäde on dokuz ýyl / Dogry gezdim Ogulmeňlim (11/9)
Wah sensizem bu dünýäniň / Ýanrasy köp Bugra çopan (17/30)
Dowam eder toýuň yzy / Dünýäň örki Selbinýaz däl, (36/15)
Köpdür dünýäň gelin gyzy / Diýip, Bugra penjeginiň (36/16)
Gelinligniň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRI bolup gitdi (52/2)
Ömür sürýän dünýäde sen / Aslyýetiň haýyrdanmy (58/24)
Ýeňiş üçin siziň üçin / Bu dünýäde sizden özge (69/19)
Şiri näme Piri näme / Dünýäň özi bir gün gelin (74/28)
Wah onsoňam Bugra dogan / Dünýäň örki Hurma dälidir (77/32)
Sen dünýäde bagtly bolsaň / Gapdalyňda menem muň şat (78/1)
Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/14)
Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/15)

dünýä in-: doğmak, dünyaya gelmek.

Ynlytdymmy eje seni / Dünýä inip özüm bilip (35/32)

dürli: türlü, çeşitli.

Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/20)
Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diýip (72/34)

dürse-: düzeltmek, çeki düzen vermek.

Uzynly gün ýadan demir / Dürsöp ýatyr nepesini (14/2)

düş-: 1. düşmek, istemsizce bulunduğu yerden devrilmek.

Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/21)
Diýip, Bugra ak atyndan / Böküp düşdi bady bile (38/14)
Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/7)
Ortadaky bir wagondan / İlerligne böküp düşdi (62/25)
Her agaja, her bir gara / Hyp hyrydar bakyp düşdi (62/27)

2. olmak, belirli bir vaktin gelmesi.

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatyşdy (45/30)
Bahar geldi tomus düşdi / Bugday bişdi orak geldi (71/1)

3. yer çekiminin etkisiyle boşluktan, yukarıdan aşağıya düşmek.

Göýä bayryň depesinden / Düşüp bilmän duran ýaly (14/6)
Orşa düşýän bombaň sany / Durşy bilen harasatdy (46/11)
İki damja ajy gözyaş / Öňündäki suwa düşdi. (85/26)

düşek: yatak, döşek.

Köwşi bile zady bile / Taýýar duran düşegine (24/18)
Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/8)

düşelge: durak, çardak.

Ýygrylarsyň towuk ýaly / Düşelgede besläp otyr (80/22)

düşün-: düşünmek.

Ol söýgüde bolmaz derek / Düşün mana Durmuş üçin (33/11)
Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/21)
Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/21)
Ynha indi nije ýyldyr / Düşünemok sebäbine (57/24)

düwün-: sözü ağızda kalarak oturup kalmak, konuşamamak.

Her sözünde düwnüp otyr / Derek ýaly uzyn soldat (68/28)

düwür: parça.

Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/5)

düýe: deve.

Góýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/11)
Düýe çopan / Sygyr çopan (8/10)
Sygyrlarmyz pile döndi / Düýelerimiz özün tutup (80/14)

düz -: 1. dizmek, sıralanmak.

Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy (11/18)

Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/27)

Gözedürtme garaňkydy / Bir atyzy düzläp ýördi (85/4)

2. hazırlamak.

Goşgujyk hem düzdi çopan / Seniň üçin köýýäriň gije gündiz (40/32)

düzgün bol-: dürüst olmak.

O tetelli düzgün bolmaz / Saýlar ýaly pamador däl (33/2)

düzüm: dizi, sıra.

Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaýlar (28/24)

Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaýlar (28/24)

Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaýlar (28/24)

äber-: bir şeyi (biri için) alıp vermek, satın almak.

Elin ýokmy Äber başı / Diýip Bugraň tirsegine (10/6)

Ýa sogan däl gyz diýeniň / Äbereris Bugramyza (33/5)

ädik: çizme.

Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/28)

Diýip başlyk fin urşunyň / Ädigini geýip gitdi (59/4)

Ädiginiň ökjeleri / Takyr eri deşip gitdi (63/3)

Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/26)

Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/27)

Hanha panus hanha ädik / İki eglip çykyp gitdi (84/13)

ädim: adım.

Hayallatdy ädimini / Gonjundaky esgi bile (65/24)

Ädimini çalşyk ädip / Bir azajyk göwni ginäp (84/15)

ädip: adım.

Säher bilen ýola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip. (58/30)

Säher bilen ýola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip. (58/30)

äkit-: götürmek.

Äkiderler Selbi gyzy / Diýip başlyk her dyzyna (33/16)

Äkitdiler ýarygije / Näme hünär edipdir ol (57/15)

äpet: çok büyük.

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/13)

Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy. (50/23)

äpişge: pencere.

Äpişgeden jyklaý ýörsüň / Diýip Bugra hyrçyn dişläp (9/16)

Aşyk çopan äpişgeden / Yşyklady ogry ýaly (19/30)

Ýassynara äpişgeniň / Garşısında doňdy çopan (41/20)

är: koca, eş.

Gaýdyp geldi Durnaň äri / Emma onuň gyzyl ýüzün (75/17)

ätle-: gitmek, adım atmak.

Diýip Bugra böwrün diňläp / Keşden-keşe ätläp baryar (11/14)

Epeý epeý ätläp baryar / Dostlarynyň arasyndan (37/13)

Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätläp ýörün (71/16)

äýnek: gözlük.

Bu gün ýaman şat görünýär / Äýneklerniň aşagyndan (14/20)

edep: edep, ahlak, terbiye.

Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/19)

edin-: edinmek, sahip olmak.

İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/25)

eg-: eğmek, düz duran bir şeyi bir yana doğru meylettirmek.

Diyip, ýene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/1)

Jir gyňaçly kellesini / Bedresine egip otыр (61/6)

egil-: belini eğmek.

Hanha panus hanha ädik / İki eglip çykyp gitdi (84/14)

Orak ýaly eglip otыр / Jyrkyldap dur asma sagat (68/30)

Maýypsyrap eglip ýören / Ýuwaş adam diýlip ýören (70/5)

egin: omuz, sırt.

Egni bile alşyp gidýär / Gözüim gidip diýýän muny (15/19)

Ýapy ýaly eginleri / Süllerse de maýsa ýaly (60/19)

Eginleri guşaklylar / Onuň ähli aklawyny (83/28)

egri: eğri, düz olmayan.

Ýöne weli hemme ogry / Hemme egri bolmaz des deň (72/16)

Egri bile göreşip ýör / Diýip käte gijelerne (72/31)

ejap: utanma, hicap, haya.

Açık aýtmaz. Ejap eder / Ejapsyzy çendan bolar (30/2)

ejap et-: utanmak, haya etmek.

Ýigitleriň gürrüňinden / Ejap edip çykyp gitdi (23/10)

Açyk aýtmaz. Ejap eder / Ejapsyzy çendan bolar (30/1)

Selbinýaz hem bir ýyl bäre / Ejap edip gezen gyzdy (30/6)

eje: 1. anne.

Size ejem gelmedimi / Baryp ähli geplän sözi (24/9)

Arkaýyn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/34)

Gelin ogluň özi tapar / Ýok beýle zat bolmaz eje (25/24)

Solmaz eje eñin çermäp / At salyp ýör her tarapa (28/5)
Bagra basar Bugrasyny / Ynha balam, ejeň saňa (28/18)
O zeyilli ejiz däl di / Ýa bir ejem gyzam däl di (29/27)
Ýeri, onsoň beýle gözel / Nedip diýsin Bolmaz eje (30/12)
Bugra çopan ejesiniň / Horruldysyn diňläp durdy (34/27)
Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/1)
Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/1)
Ýañagyndan togalady / Bilýän eje bilýän bilýän (35/18)
Bilýäriň men, eje janym / Men nädeýin Bagyşla sen (35/23)
Önüňdäki çemedanyn / Ýok aglama eje diýip (35/28)
Ynjytdymmy eje seni / Dünýä inip özüm bilip (35/31)
Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkaýyn bol (36/13)
Sepiň üçin bozdum Meňlim / Ol gyza da ejeme de (39/35)
Ýa ejene eh dözdün Bugra / Ynha indi geple çopan (39/18)
Daňdan bilen Bugrasyny / Ýola saldy Solmaz eje (44/4)
Sen sag bolsaň galany hiç / Balaňa döw çalmaz eje (44/6)
Solmaz eje yzy bilen / Balam diýip gerlip gitdi (44/11)
Eje nemäň Ogulmeňliň / Ýanyňa da gara bergin (44/13)
Ýene ýürek / Gaýgy etme eje meni (53/29)
Ýeňiş indi magat eje / Sen sag bolsaň bolany şol (53/34)
Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (53/36)
Ejem janym, Ogulmeňlim / Dosty ýarym amanmykan (63/19)
Dondon gaýdan sowgatjyk bar / Ejesine ak gyňaçlyk (64/12)
Ejem janyň tarapyndan / Gyzyl ýaşyl galam bilen (64/35)
Ne ejemden / Ejem janym Ogulmeňlim (65/14)
Ne ejemden / Ejem janym Ogulmeňlim (65/15)
Söwütleriň gapdalynda / Ejesiniň akja tamy (66/16)
Seslensene , goşa söwüt / Kábäm ejem öýde bamy (66/18)
Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/23)
Ejesi hem / Göze görnen bajysy hem (82/4)
Toşap eje bagryn daglap / Toý döregne matam baglap (82/10)

2. yaşlı kadınlara hürmet için isminden sonra getirilen ünlem.

Diýip, Bugraň botinkasyn / Aýryp otyr Solmaz eje (24/32)
Samyrdylaň mazmunyndan / Solmaz eje habardardy (25/12)
Ogluna da birki sapar / Syzdyrypdy Solmaz eje (25/22)
Solmaz eje näbeletmi / Bugrasynyň gylygyna (25/27)
Solmaz eje Bugrasyny / Üç yralap üç oýatdy (26/1)
Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/29)
Gelin bolan Solmaz eje / İki ýana hozanaklap (27/31)
Gurşar Bugraň degresini / Solmaz eje ogşap ogşap (28/16)
Niçik borka Aşyr aga / Diýip öňňin Solmaz eje (28/32)
İne oňam üstesine / Sawçy bardy Solmaz eje (30/10)
Hem Selbinýaz ganat tapdy / Hem şatlandy Üzüüm eje (30/14)
Gahar bilen sürüp gitdi / Solmaz eje yzy bilen (32/7)
Diýip şol gün Üzüüm eje / Daň atýança uklamady (33/25)
Tupan ýýkan söwüt ýaly / Solmaz ejäň gözlerinden (36/5)
El berilen köne meşik / Solmaz ejäň gözlerine (45/16)
Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/20)
Solmaz ejäň iki gözi / Köşek gözli gelinedi (46/1)
Solmaz ejäň gyzgyn demin / Özi bilen alyp gitdi (51/32)
Arkaýyn bol Solmaz eje / Demle gaýnan kündügiňi (52/3)
Jyzalapdy keşde keşde / Solmaz eje Bugraň hatyn (52/15)
Öten ýylyň maýyndady / Şondan bári Solmaz eje (52/25)
Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/5)
Solmaz eje ol kagyzy / Ysgaý ysgaý doýanokdy (53/16)
Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ýene (55/29)
Solmaz ejän elindeki / Ak selmesi titräp gitdi (56/27)
Çep ýañagyn ýakyp gitdi / Solmaz eje kakýşdyrды (57/36)
Däne geldi uly bogdak / Bili бүкүк Solmaz eje (58/13)
Aşyr başlyk Aşyr aga / Solmaz ejäň ýañagyndan (58/17)
Şol garaşan eňşiň geldi / Sen nirede Solmaz eje (62/6)

ejizle-: acizleşmek.

Beýle diýsem agyr günden / Ejizländir öýtmegin sen (76/22)

ejiz bol-: gücsüz, dirayetsiz olmak.

Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/23)

ejiz gal-: gücsüz kalmak.

Yöne weli şeýle gözel / Tötenlikden ejiz galdy (29/29)

ekin söy-: ekin sevmek.

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözi doýmaz (10/12)

ekiz: ikiz.

Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/24)

Ekizjeler Meňlä meňzeş / Gyzjagazy Bugra meňzeş (79/28)

el: 1. el (uzuv).

Íyiň diýip Abdalgolak / Bir el bilen hödür etdi (3/19)

Ellerine höküim etdi / İki dyzy göwnemedi (6/29)

Alyndişin gyjyrdatdy / Elindeki aýnajygny (9/19)

Üstün başyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/32)

Elin ýokmy Äber başı / Diýip Bugraň tirsegine (10/6)

Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/19)

Syrtmak salyp assalaram / Ýagyrynyňa eliň sarap (12/33)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/11)

Gidip barýar aşyk ýigit / Ellerinde gurşun kenek (17/33)

Jeren gelniň ýary bile / İki eli iki gözi (21/20)

El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/13)

Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüňe (33/18)

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyndan (36/18)

Kellesinde ýaşıl gyňaç / Ellerinde kesgir orak (37/18)

Hata saldy eli bilen / Kellesine näme gelse (40/26)

Hayallady Basylmady / Meňli elin çekip aldy (43/21)

Emma ýüzi asylymady / Bugraň eli ýene derrew (43/23)
Solmaz ejän elindeki / Ak selmesi titräp gitdi (56/27)
Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/1)
Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/2)
Onýança da sypyp gitdi / Elindäki süýtli elin (61/8)
Onýança da sypyp gitdi / Elindäki süýtli elin (61/8)
Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylp (65/23)
Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/31)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/29)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/29)
Küküreşip, haýbat atyp / Aýaklary ele döndi (80/16)
Ogulmeňliň ellerinde / Gaýynynyň aklaw haty (81/10)
Bugranyň hem ellerinde / Kakasynyň aklaw haty (81/12)

2. egemenliği altında, yetkisinde olmak.

Litwa bolsa tutuşlaýyn / Faşistleriň elindedi (46/4)

el ber-: selamlaşmak için elini uzatmak.

Salam diýip elim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/18)
El berilen köne meşik / Solmaz ejän gözlerine (45/15)

el degme-: elini sürmemek, dokunmamak.

Gulpuna da kildine de / El degmändir aýlap ýyllap (66/34)

el gaýtar-: fiziki güç ile birine karşılık vermek, eliyle kuvvetli bir şekilde vurmak.

Sekiz bölek dograp gitsin / El gaýtarman indi!” diýdi (85/17)

el gys-: tokalaşmak.

Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy daýaw kombat (55/6)

eli göwneme-: eli gitmemek.

Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/28)

elinden ayrılma-: elinden bırakmamak.

Kä ulaltdy kiçilerin / Elimizden aýrylmady (69/13)

eline al-: eliyle tutmak.

Eteginini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (84/9)

eliňize berekella: eline saglık! Teşekkür mahiyetinde.

Eliňize berekella / Birneme hä ýadyňsyz (18/23)

el ser-: ellerini açmak, yaymak.

İki elin serip gitdi / Adam bary akly haýran (32/8)

eliç: avuç içi.

Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/25)

elinlik: bolluk.

Gitdi açlyk ýalaňaçlyk / Bol elinlik dynçlyk boldy (57/2)

elip: elif, düz, doğru.

Gapa çenli uzap durdy / Şol elibiň gapdalynda (32/18)

elip ýaly: düm düz, dos doğru.

Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan elip ýaly (32/16)

elle-: ellemek, dokunmak.

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/35)

elleş-: karşılıklı dokunmak.

Diýip Bugra gorkup durdy / Bir elleşmän salamlaşman (10/3)

elli: elli sayısı.

Elli gyzyň ortasyndan / Saýlapdy ol Selbinýazy (25/17)
Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/30)
On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/6)

elli bizar bol-: bıkmak, bezmek, usanmak.

Erkeklikden elli bizar / Asyl haýwankädem bolmaz (38/11)

ellik: eldiven.

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzyl ellik (51/29)

elmydama: sürekli, daima.

Şeýle söýgi elmydama / Ynsan üçin söýünjidir (49/11)
Üçüsi de ýanyndadyr / Elmydama alnyndadyr (48/16)

em-: emmek.

Ýüzün görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/14)

emgek: hastalık.

Tutuş ýyllyk emgegime / Selbinýaz gyz badak saldy! (20/32)

endam: endam, vücut, beden.

Dodaklary sepleşerdi / Endam jany şagga derläp (38/26)
Geplemegiň ýeri geldi / Ýene Bugran endamyna (39/21)

ene: anne.

Diýip ene öz ýanyndan / Arkayyndy çenden beter (25/33)
Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaýlar (28/23)
Otyr ene dala meňzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/19)
Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkayyn bol (36/12)
Ene ýürek / Gaygy etme eje meni (53/28)
Diýip, ene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/1)
Hat habar ýok şondan bäri / Garry enäň gözlerinden (57/32)

Ene mähri üstün çykdy / Gapa bardy (66/21)

Eziz obam ene mekan / Kimleriň bar, kimleriň ýok (67/2)

Ynam hakda käň nesihat / Galdyrypdy enem bize (72/12)

Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/19)

eneýap: ana su kanalı.

Gayrallygna bir serpemde / Eneýapdan ötüpdirin (70/34)

enşalla: inşallah.

Şeýdip bizi goýup gitdi / Enşallasa geler balam (68/25)

entek: şu anda, şimdi, henüz.

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/2)

entek entek: uzun zaman, çok zaman.

Entek entek Watanymyň / Hyzmatyna laýykdyryn (59/1)

eň-: saldırmak.

Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/30)

epeý: büyük, uzun.

Epeý epeý ätläp baryar / Dostlarynyň arasyndan (37/13)

Epeý epeý ätläp baryar / Dostlarynyň arasyndan (37/13)

er: er, yiğit.

Onda näme bir ýyl bäri / Erniň sallap, uklap yörsüň (9/13)

ere-: erimek, yok olmak.

İki damja akyp gitdi / Eräp gaýdan gurşun ýaly (57/34)

erkek: erkek.

Çökmedigiň / Erkek dälşiň (13/3)

Ýeke-ýeke dökmedigiň / Erkek dälşiň! (13/6)

Onda menden ömürylla / Erkek diýen adam bolmaz (38/10)

Erkeklikden elli bizar / Asyl haýwankädem bolmaz (38/11)

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/25)

eriň: dudak.

Ýüzün görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/14)

erniň salla-: somurtmak.

Onda näme bir ýyl bäri, / Erniň sallap, uklap ýörsüň (9/13)

ertä: yarın.

Bejär weli Tugur zalym / Ýöne weli ertä etmän (40/21)

ertes: ertesi, bir sonraki.

Tersine hä gözlemedi / Ertesi gün säher bilen (42/27)

ertir: 1. yarın.

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (7/4)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (23/32)

Ýok ýok indi ertir gelmen / Bizar boldum ertirlerden (24/1)

Ýok ýok indi ertir gelmen / Bizar boldum ertirlerden (24/2)

Bugraň hatyn ertirden soň / Görüp galdy köşek gözler (41/24)

Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/14)

2. sabah.

Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/28)

ertir-agşam: sabah akşam, gündüz gece, sürekli.

Köşek gözler süzlüp durdy / Bugra çopan ertir-agşam (11/22)

esen: esen, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli, salim.

Nä günlere saldy bizi / Ol ozalky Esen başlyk (14/29)

Wah Esenem Esen weli / Sen soňkyny sorasana (14/32)

Wah Esenem Esen weli / Sen soňkyny sorasana (14/32)

esger: asker.

Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/28)

esgi: çaput.

Haýallatdy ädimini / Gonjundaky esgi bile (65/25)

esli: epeyce, bir hayli, pek çok.

Ep eslije jepa berýän / Men men diýen gelin gyzlar (26/16)

Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/17)

Ýöne weli süňňüme de / Ep esliji möhür basdy (76/16)

esse: kat, misli.

Suratyndan sekiz esse / Zybarakdyr görseň özi (78/15)

eşek: 1. eşek.

Hoşlaşdy ol eşek bile / Gümlediler ol azgyny (75/23)

Geçip gitdi ugry bile / Eşek bilen işi ýokdy (83/20)

Ýabylylar eşekliler / Agaç demir aýaklylar (83/26)

2. aşık kemiğinin eşek tarafı.

Wah bu nämäň alamaty / Biri alçy biri eşek (18/6)

eşik: giysi, elbise.

Üstündäki serlen eşik / Üç hacjaly uzyn agaç (45/13)

eşit-: işitmek, duymak.

Gulaklarym eşitse de / Garaklarym kör ekeni (44/27)

Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/16)

Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/16)

et-: etmek, eylemek, yapmak.

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/11)

Gelip etdi keç ýygralyk / Goý görkezsini Meňlisini (36/22)

Ortasında bozdun Bugra / Neneň edip Selbi gyza (39/17)

Bejär weli Tugur zalym / Ýöne weli ertä etmän (40/21)

Turdy uruş zalym uruş / Ähli eden betbagtlygy (42/7)

Ýüziün çöpe bukup ýatyr / İndi etmen meň meň diýip (71/34)

Ähli eden etmişlerin / Sakgal bile gizläp ýerdi (85/1)

Ähli eden etmişlerin / Sakgal bile gizläp ýerdi (85/1)

et: et, deri ile kemik arasındaki et ve yağdan oluşan tabaka.

Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/11)

etek: 1. dağ, tepe vb. yamaçlı yerlerin alt bölümü.

Gaynatdyryp içen frist / Moskwanyň eteginde (47/11)

Garagumuň eteginde / Daga meňzäp duran oba (65/34)

2. beden belden aşağısına giyilen, genellikle kadınların giydiği giysi.

Etegin elne alyp / Gara ýüziün aşak salyp (84/9)

etli: eti bol olan.

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/23)

etmiş: doğru olmayan şey, hareket, davranış.

Özi bilen gepleşip ýör / Öz etmişi barasynda (84/32)

eýe: sahip.

Ýene duşup eýesine / Öňe ümzük atan halta (63/31)

eýjejik: şirin, hoş.

Bir ýuwaşja eýjejik zat / Bugra ýaly ýygra meňzeş (79/30)

eýläk: öylece anlamında bir sözcük.

Şol gözlere maýyl bordy / Eýläk geçse (11/24)

Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/19)

eýle-: etmek, eylemek.

Özüüm uýat eýläp ýörün / Gapylaryn çekip bilmän (17/6)

eýle beýle: öyle böyle, tahmin ettiğin gibi.

Ýumşak ýigit diýýärdi ol / Eýle beýle pikri ýokdy (39/5)

eýmenç: korkunç, korkuluk.

Eýmenç çirkin gygyrdy da / Arkanlygna gaýtdy jellat (74/13)

eýýähaçan: çoktan, önceden.

Ýeňiş bolsa eýýähaçan / Ogulmeňliň goýnundady (60/29)

eýýäm: bundan sonra, bundan böyle gibi bir şeyin olup bittiğini anlatan söz.

Aýyň nury iýip baryar / Eýýäm olaň köpüsini (3/21)

Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryar aşyk ýigit (19/13)

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otyr (29/15)

Eýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/7)

Gije eýýäm harmandadym / Egenjigim Beki bile (71/13)

eziz: 1. değerli, kıymetli.

Beletdi ol ezizine / Balasyndan çigit ýaly (36/10)

Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/30)

Goý ukласyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/12)

Ol ýigidin kimdigine / Özüň belet eziz balam (56/24)

Ezizlerim barmykalar / Eken söwdüm guran tamym (65/16)

Eziz obam ene mekan / Kimleriň bar, kimleriň ýok (67/2)

2. önem arz eden.

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/20)

3. saygı duyulani hürmet ediilen, sevgili, dost.

Eziz barmy biziň üçin / Şeýde şeýde günler ötdi (69/20)

4. sevgi sözü.

Eziz jigim / On dokuzdan öten Hurma (77/25)

eziz bol-: dost olmak.

Bir birine eziz bolsun / Ýöne ýerden diýýäň däl (45/5)

faşist: faşizme bağlı, faşizm taraftarı, faşizm yanlısı.

Litwa bolsa tutuşlaýyn / Faşistleriň elindedi (46/4)

Hey faşistem gaýgyrarmy / Heyde beýle mekir duşman (46/17)

Sen kimdiği bilmesen-de / Faşist bildi kimdiği (52/6)

Kätmen bile, orak bile / Faşistleri uran oba (65/33)

Ahyrsony üstün çykdyk / Faşist diýen garaguşdan (76/8)

ferma: çiftlik.

Baş ýyl bäre Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/11)

frits: kişi, özel biri.

Kädi başy göçen frits / Okaň, Upaň köprüsinden (47/6)

Haybat atyp geçen frits / Tulaň kümüş semawaryn (47/8)

Gaýnatdyryp içen frits / Moskwanyň eteginde (47/10)

Bugraň ýüzi eňşe tarap / Frits ýüzi günbatara (47/27)

front: savaşın olduğu bölge, cephe.

Munuň ýaly söweş üçin / Hemme zatlar Front üçin (46/32)

Merdi bilen guk paňklary / Front diýip arza berdi (51/5)

gabak: göz kapağı.

Jeren gelin böküp gitdi / Dolup duran gabagyny (16/9)

Çep gabagynyň çep tarapy / Künji ýaly meňli gelin (16/13)

Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/13)

gabarçak: kabarcık.

Gökli gyzył gabarçaklaň / Her birisi mäşe meňzeş (49/21)

gabyr: kabir, mezar.

Gabyr ýaly gapyşýardy / Çydap bilmän öýden çykdy (82/24)

gabsap al-: dışını çevrelemek, içine almak.

Gabsap aldy degresini / Hany Bugra, Aşyr aga (31/27)

gaç-: 1. elinden ya da yukarıdan yere düşmek.

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/30)

Meňliniň hem gözlerinden / Ýere gaçdy goşa hüňji (28/20)

2. kaçmak, uzaklaşmak.

Utanjyrap gaýra tesdi / Gaçmak üçin güýç tapmady (4/6)

Gaç ýygralyk / Gaç ýygralyk (4/13)

Gaç ýygralyk / Gaç ýygralyk (4/14)

Müň öňünden gaçan sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/32)

Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/24)

3. gitmek, uzaklaşmak.

İki gara gaçyp gitdi / Ýene de bir iki gülle (71/29)

gaçak: kaçak, firari.

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/11)

gaçyr-: kaçırarak.

Ýalan sözden hamyr ýasýan / Oklawyny gaçyryýardy (83/33)

gadam bas-: 1. adım atmak, girmek.

Öz ýerinde durmukalar / Diýip Bugra gadam basdy (65/19)

2. yaşına girmek.

On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/30)

gadam ur-: adım atmak, girmek.

Gadam urdy boşap galan / Müňläp öýleň gapysyndan (60/7)

gagşa-: titremek.

Tomus günü gagşar otyr / Näzijege Näzik adyn (5/15)

gahar: öfke, kızgınlık.

Gahar bilen sürüp gitdi / Solmaz eje yzy bilen (32/6)

gahyrman: kahraman.

İl bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/2)

gal-: arta kalmak, geride kalmak.

Sen sag bolsaň galany hiç / Balaňa döw çalmaz eje (44/5)

gala: kale.

Sürüp geldi Gargasyny / Ýüzläp göwre gala ýaly (31/23)

Moskwany baş galany / Görüp gelen kümüş Durna (37/7)

Halas edip müň obany / Halas edip müň galany (59/20)

galam: kalem.

Ejem janyň tarapyndan / Gyzylyň ýaşyl galam bilen (65/1)

galam gaşly: düz ve ince kaşlı.

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/29)

galan: kalan, arta kalan.

İkän-ekän galanlaň hem / Hobat güni etdi bir gün (70/1)

galk-: kalkmak, çıkmak.

Ogulmeňli horaz ýaly / Galkynjyrap gapa çykdy. (13/11)

galla: tahıl.

Jogabyňy sorap ýörün / Namysy da gallany da (72/26)

galma-: kalmamak, olmamak, yoksun olmak.

Tara janym galmadyla / Tara janym (24/29)

galpak: küçük çocukların saçları kesildikten sonra başlarında arta kalan saç.

Ak galpakly onluk çyra / Keşdesine ýalkym atýar (20/4)

Buýralyja galpagyny / Şojagazam käte käte (82/20)

gam: gam, kaygı.

Gamly güni agyr güni / Ynanç söýgi mähir basdy (76/13)

Meňlinin hem gaýgy gamy / Sogurlan dek ýitip gitdi (79/22)

gamyş: kamış.

DPsiniň taýagyňy / Gamyşlygyň arasyndan (54/26)

gamyş gulak: kulakları ince, düzgün ve dik şekilde olan.

Aýaklary şemal Durna / Gulaklary gamyş Durna (37/10)

gan: kan.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzył gany (9/34)

Ukraina wesweýrandy / Gyzył gandy latyş ýeri (46/6)

gan ayal-: elinden geleni esirgememek.

Gan aýalmaz / Jan aýalmaz (26/29)

gan-: suya doymak, kanmak, doyana kadar su içmek.

Otdan doýup suwdan ganyp / Her haýsysy pil ýalydyr (18/33)

Diyip Jeren aýdyp aýdyp / Suwsunyny gandyranmys (75/8)

ganat: kanat.

Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/24)

Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/24)

Halas etdik ganatlylar / Toýnaklylar maşgalasyn (61/27)

ganat tap-: havalara uçmak, çok sevinmek.

Hem Selbinýaz ganat tapdy / Hem şatlandy Üzümeje (30/13)

gandal: kelepçe, pranga.

Bilezikleň gandal bolup / Sypdyrmasa duzagyndan (52/7)

gap: 1. dış yüzey, kapak.

Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/18)

2. yan, yakın.

Gap böwürde bir gyz otыр / Nepes mollaň şygry ýaly (19/33)

Çözlöp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/8)

gapa çyk-: kapmak, tutmak, yakalamak.

Ogulmeňli horaz ýaly / Galkynjyrap gapa çykdy. (13/11)

gapan: kapan, hile, tuzak.

Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy. (50/23)

gapdal: yan, yakın, yan taraf.

Yzy bilen birden turdy / Gorküýzäniň gapdalynda (6/17)

İki topar sygyr gelyär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/23)
Hanha edil gapdalynda / Şaňlap duran okalga bar (5/21)
Gädik aýyň gapdalyndan / Topbak bulut üýşüp baryar (19/21)
Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/9)
Gapa çenli uzap durdy / Şol elibiň gapdalynda (32/18)
Gapydaky ala sygryň / Gapdalynda heňläp durdy (34/26)
Degirmeniň gapdalyndan / Gaýralygna çykyp baryar (37/5)
Ýüreginde ýeňiş sözi / Gapdalynda Meňliň ady (47/21)
Suw tutup ýör Ogulmeňli / Gapdalynda Jeren gelin (49/16)
Derekleriň gapdalynda / Meňlisiniň akja tamy (66/11)
Söwütleriň gapdalynda / Ejesiniň akja tamy (66/15)
Sen dünýäde bagtly bolsaň / Gapdalynda menem muň şat (78/2)
Gapdalyndan torgaý uça / Gözi peträp ziňkilläp ýör (84/27)

gapy: 1. kapi.

Bugra çopan öpdi gelip / Akja tamyň gapysyny (4/2)
Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/27)
Häzir bolsa daş gapyda / Çaykap otыр çäýnegini (13/13)
Meňli bolsa daş gapyda / Gepleşip dur Jeren bile (13/25)
Özüň uýat eýläp ýörün / Gapylaryn çekip bilmän (17/7)
Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otыр (19/18)
Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/3)
Gapa çenli uzap durdy / Şol elibiň gapdalynda (32/17)
Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/2)
Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mäkäm ýapyp (41/11)
Ogulmeňli daş gapyda / Başagaýdy sygry bile (41/18)
Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/9)
Gadam urdy boşap galan / Müňläp öýleň gapysyndan (60/8)
Ene mähri üstün çykdy / Gapa bardy (66/22)
Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/25)
Gök gapyny emay bilen / Kakdy Bugra iki gezek (67/11)
Ýüregine söz toplady / Emma weli daş gapydan (83/23)

2. evin önü.

Bugralaryň gapysynda / Bir ullakan tomaşa bar (26/5)

Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/18)

Gözüň aýdyň! edýän ýokdy / Gapysyndan salam berip (82/1)

3. eve ait olan.

Gapydaky ala sygryň / Gapdalynda heňläp durdy (34/25)

gapy agzy: kapının çıkış yeri, eşik.

Gapyň agzy ýandak çayýr / Basyľmandyr syryľmandyr (66/29)

gapy dinle-: bir yerde konuşulanları kapının arkasından gizlice dinlemek.

Beýdip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/13)

gapys-: kapışmak, kapmaya, tutmaya çalışmak.

Gabyr ýaly gapysýardy / Çydap bilmän öýden çykdy (82/24)

gar: kar, yeryüzüne donarak düşen su buharı.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/7)

Her agaja, her bir gara / Hyp hyrydar bakyp düşdi (62/26)

gara: 1. siyah.

Gara gözler umman ýaly / Kenaryna tolkun atýar (20/6)

On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/31)

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/18)

Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/18)

Ýüregine beýnisine / Dikdi gara gözlerini (39/31)

Jyzyrdap dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/18)

Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/16)

Mülkimiň hem ýakasyndan / Ebşitledi gara bije (57/12)

Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/13)
Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/7)
Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/3)
Gara tüýleň aşagyndan / Zalym gözler yşyklady (74/7)
Gara tüýli telpegini / Sypap otyr egenjigniň (82/18)

2. siyah at anlamında kullanılmıştır.

Hanha gelyär gara ýorga / O näm üçin ýeke gelyär (31/9)

3. karartı.

İki gara gaçyp gitdi / Ýene de bir iki gülle (71/29)

4. sıkıntılı.

Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/22)

5. esmer, teni karaya çalan, buğday renkli olan kimse.

Gara ýüzün gijä tutup / Ýene geldi obasyna (83/34)
Eteginini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (84/10)

gara baş: gün yüzü görmeyen, sürekli bir şeylerden mağdur olan.

Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/6)

gara ber-: hafiften görünmek, varlığı belli olmak.

Eje nemäň Ogulmeňliň / Ýanyna da gara bergin (44/14)

gara ol-: yüz kızartıcı durumda olmak.

Ýer ýüzünde satlygy ýok / Ne gara ol ne de ak ol (86/14)

gara-: 1. bakmak.

İçim döküp gaytsam gerek / Diýip ynha aýna garap (3/12)
Gündogara garap gitdi / Aýlanyp ýör Bugra çopan (11/4)
Daragtyna palta saldy / Diýip Jeren aşak garap (15/34)

Diýip, biri Bugra garap / Ýyljyraklap gözüň gypdy (23/1)

Ak dolagy dokap otыр / Ogulmeňli aşak garap (53/7)

Diýip meniň alaryma / Almazyma garamandy (70/24)

Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/20)

Näzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/2)

2. seyretmek, izlemek.

Göge garap Gökhan ýatyr / bar da şol ýañranyň (4/33)

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otыр (29/14)

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otыр (29/14)

garadag: övgü sözü, arkamdaki koca dağ gibi.

Demlije dur garadagym / Bir zat bolaýdymkan öýdüp (24/27)

Arkaýyn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/33)

Üç örküçli garadagyň / Depesine atlanan gün (49/29)

garaguş: kartal anlamına gelmektedir fakat vahşi, yırtıcı, saldırgan yönlerini ifade etmektedir.

Ahyrsony üstün çykdyk / Faşist diýen garaguşdan (76/8)

garak: göz.

Gulaklarym eşitse de / Garaklarym kör ekeni (44/28)

Bir gün barsam Piriň ýanna, / Çiňerildi garagyma (70/14)

Garagyna nur çayyldy / Beýle söze (84/17)

garalawjy: suçlayıcı.

Ne de garalawjy gerek / Bu barada bolup biler (34/8)

garaňky: karanlık.

Gözedürtme garaňkydy / Bir atyzy düzläp ýördi (85/3)

garaş-: birini, bir şeyi beklemek, yolunu gözlemek.

Syzdyrar ol garaşar ol / Ugrun tapsaň gurban bolar (30/3)

Toýa etmän Toýa gitdi / Garaş maňa Ogulmeňlim (42/11)

Şol garaşan eňşiň geldi / Sen nirede Solmaz eje (62/5)

garaz: kısacası.

Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/22)

Ne sowuljak / Garaz seniň bir ýeriňe (54/14)

gara ýer: toprak, zemin.

Taýagyny saýgyç edip / Gara ýeri tapbatlap ýör (22/15)

garba-: kavramak, kapmak, tutmak.

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/21)

garga: 1.taşıt.

Sürüp geldi Gargasyny / Ýüzläp göwre gala ýaly (31/25)

2. karga.

Gargalaryň gaz balasy / Her kişinin öz balasy (35/7)

garga-: lanetlemek, beddua etmek.

Haýsy jyna gargap ýörsüň / Hiç le diýip Bugra çopan (9/29)

garyn: karın.

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözi doýmaz (10/13)

Gelinleriň päkizesin / Garnyň doýsa, gözüň doýmaz (80/28)

garynja: karınca.

Serçejik de garynça da / Öz öýüni taşlamasyn (61/29)

garyp: garip, zavallı.

Döwran döndi garyplara / Gaýgy hasrat bilinmedi (57/7)

Näme günä edipdir ol / Garyp ýalaňaçdan başga (57/18)

garyş: karış.

Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätläp ýörün (71/16)

Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätläp ýörün (71/16)

garry: yaşlı.

Çopanlaryn garrysy bar / Çopanlaryň jahyly bar (7/13)

Hat habar ýok şondan bäri / Garry enäň gözlerinden (57/32)

garşy: 1. her seferinde, sürekli.

Özüň garşy aljak diýip / Toýa bile geljek diýip (31/1)

2. yön istikamet olarak karşı, karşı taraf.

Beyläk geçse / Garşysynda saýyl bordy (11/26)

Gurruk guýa atsalaram / Ogulmeňliň garşysynda (13/1)

Garşysynda böwet bolmaz / Ynha birgün Bugraň gelyär (29/4)

Ýassynara äpişgäniň / Garşısında doňdy çopan (41/21)

3. ön, kat, huzur.

Kime pena edipdir ol / Höküwmetiň garşysyna (57/20)

Adalatyň garşysynda / Ötülmejek bergiň kändir (81/22)

gartaň: yaşlı, yetişkin.

Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/31)

gasyn: kırışık, buruşuk, çatlak.

Ynha indem özün görýäň / Ýanaglarym gasyn gasyn (76/18)

Ynha indem özün görýäň / Ýanaglarym gasyn gasyn (76/18)

gaş: kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/6)
Daşyňyza üýşüpdirlir / Göýä gaşlar ýañaklar hem (12/12)
Tozan siňen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/27)
Nädip söýsen söýerçe bar / Tozan siňen gaşlary hem (15/8)
Öz gaşlary öz gözleri / Özüne de ýarýan ýaly (16/21)
Bir dem salym iş salyşyp / Gözi bile, gaşy bile (16/24)
Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/29)
Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/18)
Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/13)
Ýok yok zähmet ýüzüğine / Oturdylan gaşa meňzeş (49/24)
Dyrmap otyr ýaşyl gaşly / Gyzy gaşly aýasyny (49/27)
Dyrmap otyr ýaşyl gaşly / Gyzy gaşly aýasyny (49/28)

gata-: katılaşmak, sertleşmek.

Kä gataýar kä ýumşayar / Solmaz ejän agzy kepäp (32/23)

gaty: sağlam, iyi anlamında.

Tüweleme gaty sürýär / A how Bugra bu gün seni (21/29)
Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/5)
Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (84/5)

gatyarak: çabuk, hızlı bir şekilde.

Gatyarak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/15),

gatyşma-: karışmamak, müdahale etmemek.

Ýasa, toýa — hiç haýsyna / Gatyşmaýan bir özüdi (69/4)

gatna-: iyi ilişkiler içerisinde olmak.

Ömrumboýy Bugra bilen / Gatnaşypdym dogan ýaly (48/24)

gaý-: hızlıca gitmek.

Titröp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otyr (20/1)

gaýgy: kaygı, endişe, sıkıntı.

Meňlinin hem gaýgy gamy / Sogurlan dek ýitip gitdi (79/22)

gaýgy et-: kaygılanmak.

Ene ýürek / Gaýgy etme eje meni (53/29)

gaýgy-hasrat: gam, keder.

Döwran döndi garyplara / Gaýgy hasrat bilinmedi (57/8)

gaýgyr-: acımak, merhamet etmek.

Kiew bilen Odessany / Gaýgyranok hiç haýsyny (46/16)

Murmanskiň gök asmany / Ýa gaýgyryp goýdumyka (46/14)

Hey faşistem gaýgyrarmy / Heyde beýle mekir duşman (46/17)

gaýyn: kayın valide.

Ogulmeňliň jaýyndady / Gaýyn gözi gelninedi (52/27)

Gelin gözi gaýyndady / Aýry däl diýýänleri (52/28)

Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/4)

Ogulmeňliň ellerinde / Gaýynynyň aklaw haty (81/11)

gaýyn ata: kayın baba.

Gaýyn ataň Annaçary / Ýedilenji ýyla gitdi (57/29)

gaýyş-: eğilmek, bükülmek

Girip gitdi garabaga / Kabinada gaýşyp otyr (14/16)

Ýüregini daşa baglap / Bugra çopan gaýşyp barýar (19/26)

gaýna-: 1. kaynamak, suyun ısınıp fokurdaması.

Gaýnatdyryp içen frist / Moskwanyň eteginde (47/10)

Arkayyn bol Solmaz eje / Demle gaýnan kündügiňi (52/4)

Bir azajyk durup gitdi / Gaýnap duran selme bilen (58/9)

2. havanın sıcak olması.

Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/30)

gaýra: arka, geri, geriye.

Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/13)

Degirmeniň gapdalyndan / Gaýralygna çykyp baryar (37/6)

Ogulmeňli seredip dur / Gür tutlugyň gaýrasyndan (37/16)

Diýip otlyň gaýrasyndan / Uly ýola düşüp gitdi (63/1)

Gaýralygna bir serpemde / Eneýapdan ötüpdirin (70/33)

gaýra tes-: geriye çekilmek, arkaya doğru yürümek.

Utanjyrap gaýra tesdi / Gaçmak üçin güýç tapmady (4/5)

gaýrat: gayret, çaba.

İne onsoň gaýratyňy / Synaýarys Bugra çopa (21/11)

Gijäň ýary aldy gitdi / Berekella gaýratyna (56/20)

gaýrat et-: gayret etmek, çalışmak, çabalamak.

Bärik sowdy ýorgasyny / Gaýrat etgin! Basyľmagyn (58/3)

gaýt-: 1. dönmek, geri dönmek.

İçim döküp gaýtsam gerek / Diýip ynha aýna garap (3/11)

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/20)

Gaýta bir gün daranmasa / Öňküdenem gelşip gidýär (15/15)

Myhman gözel ynha gaýdar / Geläýerler yz ýanyndan (21/1)

Moskwadan gaýdyp gelýär / Çopanymyz Bugra şu gün (28/9)

Gaýdyp gelýär Bugra bilen / Sörgä baryp baýrak alan (28/11)

Moskwany görüp gaýdan / Gum mekanly, ýygra çopan (30/31)

Duman basan daga meňzäp / Gaýta gaýta murtun sypap (32/22)

Duman basan daga meňzäp / Gaýta gaýta murtun sypap (32/22)

Günortanlar Moskwadan / Gaýdyp gelen Bugra çopan (34/18)
Ýureginiň urgusyny / Gorady ol baryp gaýdan (47/17)
Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/18)
Dondon gaýdan sowgatjyk bar / Ejesine ak gyňaçlyk (64/11)
Şirin gaýdyp geläýýänçä / Piri bilen sürgün gelin (74/29)
Gaýdyp geldi Durnaň äri / Emma onuň gyzyl ýüzün (75/17)
Müddetini tamam edip / Gaýdyp geldi nejis Piri (81/27)
Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/7)

2. gitmek.

Eýmenç çirkin gygyrды da / Arkanlygna gaýtdy jellat (74/14)
Goýup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/8)

3. duygusundan dönmek.

Ýüregime urup gaýtdym / Hemmesiniň gönezligi (8/28)

gaýtala-: yinelemek, tekrar etmek.

Mün gaýtalap / Müň okadym (65/8)
Ýorganjygy gökje Näzik / Yz yzyna gaýtalandy (68/19)

gaýtar-: defetmek, geri çevirmek.

Diyip Meňli gaýtardy da / Täze demlän çäýnegini (76/9)

gaz: kaz (hayvan).

Gargalaryň gaz balasy / Her kişinin öz balasy (35/7)

gazan: kazan (dökme demir).

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/16)
Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/7)
Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/9)

gazan-: kazanmak.

Gazan ýaly başsyn ýaýkap / Dodaklaryn dişläp ýör ol (86/3)

gazap: öfke, hiddet, gazap.

Duçar boldum gazabyňa / Gül tenime degdi onun (75/27)

Çenden gaty gazaplansa / Bir humm edip dymýan baba (84/5)

gazaply: öfkeli.

İne bir gün şol gazaply / Tutha tutluk ýylyndady (57/9)

gazar -: ayakta dikilmek.

Salam diýip älim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/19)

gazet: gazete.

Bir gazetiň ýokarsynda / Bir birine sepleşdirip (41/34)

gädik: gedik, delik.

Gädik aýyň gapdalyndan / Topbak bulut üýşüp baryar (19/21)

gädil-: çentilmek, gedik açılmak.

Gädilipdir ojakbaşı / İçki tamda guz yýaly (68/14)

Özi duýman aňryk itdi / Gädilmedik gutabyny (78/10)

gäwşe -: geviş getirmek.

İýmän gäwşäp ýörmeli sen / Şu gün edil bogazyňdan (12/30)

geç-: 1. geçmek, gitmek, yol kat etmek.

Algyň bolsa bersin Bugra / Bergiň bolsa geçsin Bugra (4/18)

Hiý geçermi Tugur waşi / Näme beýdip doňup dursuň (10/4)

Aňryk geçdi serhetinden / Oza! özi eken ýaly (10/16)

Şol gözlere maýyl bordy / Eýläk geçse (11/24)

Beýläk geçse / Garşysynda saýyl bordy (11/25)

Gitdi daňyn sazy bilen / Otly birçak geçip gitdi (31/4)

Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/23)
Kendirigiň urbasyny / Geçip baryan Aşyr başlyk (58/1)
Geçip baryan pişekliler / Togalajyk maşynlylar (83/24)
Geçip gitdi ugry bile / Eşek bilen işi ýokdy (85/19)

2. üstünden zaman geçmek.

Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir aý geçmän (5/18)
Aram tapan ýaly boldy / İki minüt geçip geçmän (12/25)
Aram tapan ýaly boldy / İki minüt geçip geçmän (12/25)
İne şeýdip aprel geçdi / Maý ýumagy orta etdi (26/3)
Gelin toýun Meskew toýun / Bileräjik geçiräýsek (28/30)
Geçiripdi hasrat bile / Ýedinji gün ýola düşdi (40/10)
Geçip baryar günler aýlar / Her birisi ýyla meňzäp (55/27)
Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/11)
Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/11)
Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/27)
Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/6)
Kim kimdigin bilip geçdi / Agyr günler saýlap seçdi (69/8)
Ondan bäri ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gýşy geçdi (79/5)
Ondan bäri ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gýşy geçdi (79/5)
Her haýsysy bir aý ýaly / Geçip gitdi uzak ýyllar (79/11)
Kän ýyl geçdi ondan bäri / Kolhozynda işläp ýör ol (86/1)

3. bir şeyin üstünden aşmak, geçmek anlamında.

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/6)
Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/6)
Bagryn daglap ýören gelin / Şonun geçen güzerinden (83/1)

4. buyurmak, buyurun!

Armaweri Ogulmeňli / Bar bol Bugra, gel geç otur (18/12)

5. görev almak, göreve gelmek anlamında.

Skladyň müdirligne / Mirabymyz Piri geçdi (70/4)

6. bir şeyin yakınından veya içinden geçmek.

Wenezzynan biri geçdi / Şeýdip maýyp ýuwaş adam (70/7)

7. yaşamak, şahit olmak.

Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/6)

geçen: 1. geçen, giden kimse.

Geçeni hem şoldy weli / Derekleriň saýasyndan (19/27)

2. geçmiş, geçmişte kalan.

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/24)

Kel Kelewdi Üç ýaltady / Geçen ýylam her haýsynyň (71/22)

geç günämi: suçumu bağışla, affet!

Geç günämi mähribanım / Diýip Bugra beýläk itdi (35/25)

Geç günämi Meň Men diýip / Aýagyny kakyp ýatyr (72/1)

geçi: keçi.

Ogulmeňli gujjülledip / Ak geçini sagyp otыр (61/4)

Hayran galyp aňkaryp dur / Münläp goýun, münläp geçi (61/20)

geçmiş: eski, geride kalmış, mazi.

Jemlenipdir bütün oba / Geçmişinden gürrüň berýär (27/24)

gel-: 1. gelmek.

Bugra çopan öpdi gelip / Akja tamyň gapysyny (4/1)

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/11)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (7/4)

Söýjek bolsaň / Gel Aýjemal eý (8/5)

İki topar sygyr gelýär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/22)

Sygyrlaryn gapdalyndan / *Jak jak gülüp Tugur gelyär* (9/24)
 Bu zaluwat gelenden soň / *Ýene ynha müň gep tapar* (10/30)
 Edil ýaňy işden gelip / *Çalşyrypdy köýnegini* (13/11)
 Gayta bir gün daranmasa / *Öňküdenem gelşip gidýär* (15/16)
 Myhman gözel ynha gaydar / *Geläýerler yz ýanyndan* (21/2)
 Egni bile titräp gidýär / *Goşa örüm her gelende* (20/17)
 İkisi de ylalaşyp / *Geläýsene ertir diýdi* (23/32)
 Ýok ýok indi ertir gelmen / *Bizar boldum ertirlerden* (24/1)
 Size ejem gelmedimi / *Baryp ähli geplän sözi* (24/9)
 Dodagynyň ody bile / *Bu nä geliş bu nä boluş* (24/22)
 Bilyänsiňiz işin alyp / *Menlilere gelen gyzy* (25/20)
 Emma gelin gelenden soň / *Hozanakdy menden beter* (25/31)
 Garşysynda böwet bolmaz / *Ynha birgün Bugraň gelyär* (29/5)
 Kellelerne gelenokdy / *Dogrudanam, Selbinýaz gyz* (29/24)
 Täze başlyk gelenden soň / *Ýol bolupdy kolhoz ýoly* (30/23)
 Şol derekleň arasyndan / *Gelmelidi Bugra çopan* (30/30)
 Ynha ony Aşyr başly / *Alyp geler özi bilen* (30/34)
 Özüm garşy aljak diýip / *Toýa bile geljek diýip* (31/2)
 Ak şyrdagyn zyňdy göge / *Hanha gelyär Aşyr aga* (31/8)
 Hanha gelyär gara ýorga / *O näm üçin ýeke gelyär* (31/9)
 Hanha gelyär gara ýorga / *O näm üçin ýeke gelyär* (31/10)
 Sürüp geldi Gargasyny / *Ýüzläp göwre gala ýaly* (31/25)
 Hawa ilat Bugra geldi / *Ýöne bu gün öýe gelmez* (31/31)
 Hawa ilat Bugra geldi / *Ýöne bu gün öýe gelmez* (31/32)
 Günortanlar Moskwadan / *Gaydyp gelen Bugra çopan* (34/18)
 Obasynyň gyrasyndan / *Gelip girdi ýarygije* (34/22)
 Wah geldiňmi balam diýip / *Gujaklady Bugrasyny* (35/9)
Gelip etdi keç ýygralyk / *Goý görkezsiz Meňlisini* (36/22)
 Moskwany baş galany / *Görüp gelen kümüş Durna* (37/8)
 Özün arma, meskewaly / *Sag salamat geldinizmi* (39/9)
 Gurgunlykmy Meskew ili / *Şükür hawa gurgün geldik* (39/11)
 Geplemegiň ýeri geldi / *Ýene Bugra endamyna* (39/20)

Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/22)
Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/23)
Süri süri süri geldi / Hawa neme Ogulmeňli (39/24)
Hata saldy eli bilen / Kellesine näme gelse (40/27)
Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/32)
Köşek gözleň ýalkymynda / Dillerine näme gelse (42/21)
Sur goşardan gysymlydy / Ýene geldi keç ýygralyk (43/19)
Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/31)
Il bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/2)
Ýoluň rowaç / Sag aman gel Bugra çopan (44/22)
Gujaklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/22)
Ýüregime Moskwama / Dyzap gelyär ýuwaş ýuwaş (46/26)
Ýuwaş-ýuwaş ýöräp gelyär / Gowaçalaň arasyndan (48/3)
Birinjisi ýoldan geldi / Ikinjisi Dondan geldi (48/7)
Birinjisi ýoldan geldi / Ikinjisi Dondan geldi (48/8)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/8)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/8)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/9)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/9)
Bir duluňa geçüp geldim / Şu sözleriň aýdylany (52/22)
Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ýene (55/29)
Bir köpek-baý ysyranyyp / İşigiňden geler gider (56/10)
Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/13)
Däne geldi uly bogdak / Bili бүкүк Solmaz eje (58/12)
Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/12)
Ýeňiş geldi ýurdumyza / Reýhstagyň depesinden (60/5)
Emma indi bir ýyl bäri / Hat-habary gelenokdy (60/26)
Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/10)
Şol garaşan ýeňşiň geldi / Sen nirede Solmaz eje (62/5)
Üç tamlyja razezde / Otly gelip sakga durdy (62/11)
Şeýdip bizi goýup gitdi / Enşallasa geler balam (68/25)
Hökman geler diýip gitdi / Ogulmeňli gepläp bilmän (68/26)

Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/6)
Bahar geldi tomus düşdi / Bugdaý bişdi orak geldi (72/2)
Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/4)
Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz Gerek geldi (71/6)
Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/8)
Bir seretsem öň ýanymdan / Tos togalak biri gelyär (73/18)
Aýak biten telpek ýaly / Sessiz üýnsüz bári gelyär (73/20)
Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/24)
Diýen bolup ap arkaýyn / Alkymyma dyzap gelyär (74/2)
Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/4)
Şirin gaýdyp geläýýänçä / Piri bilen sürgün gelin (74/29)
Gaýdyp geldi Durnaň äri / Emma onuň gyzyl ýüzün (75/17)
Namartlyk da beýleki de / Golaýyma gelen dälidir (76/26)
Belki geljek bagtlaryňy / Şonuň bilen paylaşarsyň (77/29)
Näzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/2)
Öňki ýaly bökjeklemän / Üp üýtgeşik ýöräp gelyär (80/4)
Müddetini tamam edip / Gaýdyp geldi nejis Piri (81/27)
Geldiň gitdiň / Ýatdyň turduň (81/28)
Gelyän ýokdy gidýän ýokdy / Aýaly hem (81/32)
Gara ýüzün gijä tutup / Ýene geldi obasyna (83/35)
Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/7)
Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/10)
Ondan beter duw ak bolup / Ýokarsynda Bugra gelyär (85/12)
Süpürse de sabyr bilen / Gel diýenok ona hiç kim (86/22)

2. türemek.

Arkaýyn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/24)

3. katılmak.

Bu tetelli toýa gelmez / Bu zatlaryň hemmejesi (32/33)

4. ortaya çıkmak.

Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/22)

5. kendisine iletilmek.

Ol iýuldan ol iýula / Üç hat geldi Bugrasyndan (48/6)

6. ulaştırmak.

Üçünjisi bir aý ýöräp / Woronyojiň ýandan geldi (48/10)

7. bir şeyin zamanının gelmesi, vaktinin gelmesi.

Bahar geldi tomus düşdi / Bugday bişdi orak geldi (71/1)

gelin: 1. genç kız.

İşiginden yşyklap dur / Diwar bilen boýdaş gelni (6/11)

Jeren gelin böküp gitdi / Dolup duran gabagyny (16/8)

Birinjimiz Ogulmeňli / Ýöne weli şeýle gelniň (15/30)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/12)

Çep gabagynyň çep tarapy / Künji ýaly meňli gelin (16/14)

Jeren gelniň ýary bile / İki eli iki gözi (21/19)

Gelin oğluň özi tapar / Ýok beýle zat bolmaz eje (25/23)

Emma gelin gelenden soň / Hozanakdy menden beter (25/31)

Gelinleriň, ýigitleriň / Her biri bir ýyldyz ýaly (26/26)

Çynar ýaly gelinleň hem / Tokmak ýaljak äri bardyr (27/7)

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/20)

Armaweri, Meňli gelin / Bugraň sesi boguk çykdy (38/17)

Durşy bilen nur gelinler / Ýöne weli hemmesinden (43/14)

Diňe biri sur gelindir / Şol hem sensiň Meňlim diýip (43/16)

Alçak kempir Gurbanbagt / Gyz küýsemez şo gelini (45/8)

Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/20)

Solmaz ejäň iki gözi / Köşek gözli gelinedi (46/2)

Geň galma sen magşuk gelin / Bu soragyň jogaby ýok (49/1)

Suw tutup ýör Ogulmeňli / Gapdalynda Jeren gelin (49/16)

Şirisine öten tomus / Ak patany beren gelin (49/18)

Bir gowaçaň aşagynda / Meňli gelin irkilipdir (50/4)
Sülmüreşip ogşaşyp dur / Derläp ýatan gelin bile (50/8)
Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/10)
Onlap gelin towsup turup / Gujklady biri birin (61/11)
Gije kakdyk dokmadarak. / Hemme zada döz gelindi (69/17)
Gelinleriň päkizesin / Garnyň doýsa, gözüň doýmaz (80/27)
Dogrudanam gelin gyzlar / Kakyp geçýär arkasyna (80/33)
Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkyş okap (81/1)
Sowlup geçdi Jeren gelin / Myratjygnyň kakasyny (82/32)
Watan üçin beren gelin / Şirim Şirim Şirim diýip (82/34)
Bagryn daglap ýören gelin / Şonun geçen güzerinden (82/36)

2. gelin.

Gelin toýun Meskew toýun / Bileräjik geçiräýsek (28/29)
Bugra gelin boljak gözel / Selbinýaz gyz ala ýaz gyz (29/16)
Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/4)
Zyýany ýok zyýany ýok / Gelin bolsun (45/2)
İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/19)
Jeren gelin mähir bilen / Gözüň aýlap jorasyna (50/13)
İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/17)
Köşek Gözli çynar gelnim / Menä ynha kabul etsen (52/20)
Ogulmeňliň jaýyndady / Gaýyn gözi gelnindedi (52/27)
Gelin gözi gaýyndady / Aýry däl diýýänleri (52/28)
Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/4)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/19)
Şirin gelni Jeren eken / Şondan ýaňa ýanyp köýüp (74/23)
Şiri näme Piri näme / Dünýäň özi bir gün gelin (74/28)
Şirin gaýdyp geläýýänçä / Piri bilen sürgün gelin (74/30)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/30)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/30)
Ýöne Bugram söýen gelniň / Mynasypmy indi sana (77/13)

gelin bol-: gelin olmak, evlenmek (kız için).

Gelin bolan Solmaz eje / İki ýana hozanaklap (27/31)

gelin gyz: genç kız, evlilik çağına gelmiş kız.

Şu biderek ýygralygym / Gelin gyza gözüm düşse (3/6)

Ep eslije jepa berýän / Men men diýen gelin gyzlar (26/17)

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/11)

Gyzyl geýen gelin gyzlar / Zähmetde de wepa berýän (26/12)

Gözellerde alçak gözel / Gelin gyzlaň birisi de (29/19)

Bälçiräpdi ilki sapar / Gelin gyzlar öýe girýär (29/9)

Köpdür dünýäň gelin gyzy / Diýip, Bugra penjeginiň (36/16)

gelinlik: gelin olacak kızın düğünde giydiği elbise.

Gelinligiň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRİ bolup gitdi (52/1)

gemre bol-: gübre olmak.

Posdan ýaña gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/27)

geň: garip, şaşırtıcı.

Aý sagymam sagymdyr da / Ýadar ýaly geň zady ýok (18/26)

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/25)

geňeş-: fikir sormak, danışmak.

Geňeşipdi başlyk bile / Başlyk bolsa lah lah gülüp (28/33)

geňeş sal-: öğüt vermek, tavsiye vermek.

Men nädeýin İçin tutup / Geňeş saldy babasyna (84/2)

geň gal-: şaşırmak, hayret etmek.

Geň galma sen magşuk gelin / Bu soragyň jogaby ýok (49/1)

gep: söz.

Aýdan gepi göçen çöpi / Öz ýerine şap bolay'ar (22/34)

geple-: 1. konuşmak.

Käriz ýabyň boýy bile / Özbaşyna gepläp bary'ar (18/8)

Bir mahallar aşyk dälkän / Merdemsiräk gepleşerdi (38/22)

Ýa ejene eh dözdün Bugra / Ynha indi geple çopan (39/19)

Geplemegiň ýeri geldi / Ýene Bugran endamyna (39/20)

Hökman geler diyip gitdi / Ogulmeňli gepläp bilmän (68/27)

İne bir gün Ogulmeňli / Gepläp bilmän için çekdi (73/2)

Özi bilen gepleşip ýör / Öz etmiş barasynda (84/32)

2. söylemek.

Size ejem gelmedimi / Baryp ähli geplän sözi (24/10)

3. sohbet etmek.

Meňli bolsa daş gapyda / Gepleşip dur Jeren bile (13/26)

gep tap-: bahane üretmek.

Bu zaluwat gelenden soň / Ýene ynha müň gep tap'ar (10/31)

ger-: gerilmek, gergin duruma getirmek.

Kim kim Bugra / Bagryn gerip (67/24)

gerek: gerekli, lazım.

Maksadymy aýtsam gerek / Köşek gözlim Ogulmenlä (3/ 9)

İçim döküp gaytsam gerek / Diyip ynha aýna garap (3/11)

Emma onuň gerek tamyn / Gizläp otyr goşa haraz (13/19)

Keýpine däl mejbur bolup / Mälärsiň sen gerek günü (17/25)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/4)

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/28)

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/29)

On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/31)

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/18)
Şeýle bolsa halypalar / El ogly ýolda gerek! (23/20)
Ýürek söýse gerek diýse / Hemme zatdan rüstem bolar (27/5)
İki ýanly söýgi gerek / Onup bilen ýaşasmany (33/12)
Ne de garalawjy gerek / Bu barada bolup biler (34/8)
Hawa ýüpek geýjek bolsaň / Arasında bu da gerek (37/20)
Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/22)
Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/22)
Nä sebäpden böküp geçýär / Aýdyp durmak kime gerek (53/25)
Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/5)
Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/9)
Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/10)
Şöhrat saňa, Ritorika / Mahal mahal senem gerek (59/26)
Ýöne weli aýdyp durmak / Gerekmikä onuň hakda (64/22)
Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz Gerek geldi (71/6)
Başlykdanam gizledim men / Gerekdenem gizledim men (72/6)
Bilbil üçin ter gül gerek / Seniň ýaly bilbil üçin (77/17)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/19)

geril-: görmek.

Solmaz eje yzy bilen / Balam diýip gerlip gitdi (44/12)

getir-: getirmek, ulaştırmak.

Bugra dädä çay bereli / Bol Nāzik jan çäýnek getir (18/14)

Çäýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/10)

geý-: giymek.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/5)

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/17)

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/17)

Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/29)

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/11)

Gyzyl geýen gelin gyzlar / Zähmetde de wepa berýän (26/12)
Hawa ýüpek geýjek bolsaň / Arasında bu da gerek (37/19)
Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/28)
Diýip başlyk fin urşunyň / Ädigini geýip gitdi (59/4)
Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/27)
Begenmän hem bolanokdy / Piri bolsa çümre geýip (82/17)
Íýse de bar / Geýse de bar (86/6)
Geýeniniň batnygy ýok / Ol siňňidiň ol batnygyn (86/11)

gez-: dolaşmak, gezmek.

Bu dünýäde on dokuz ýyl / Dogry gezdin Ogulmeňlim (11/10)
Selbinýaz hem bir ýyl bäre / Ejap edip gezen gyzdy (30/6)
Ilki bada ýuwaş geydi / Soňabaka boýny ýognap (70/9)

geze-: hedeflemek, hedef almak.

Kimsiň diýip böküp turup / Gezedim men ýekenili (73/22)

gezegine: sırayla.

Oturanlaň her haýsysy / Öz gezegne bir söz tapdy (23/4)

gezek: kez, defa, sefer.

Ýatdan çykýar bugralygym / Ýöne welin şu gezegä (3/8)
Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/24)
Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/22)
Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/2)
Gujaklady ejesini / Şu ömrümde ýeke gezek (35/30)
Sekiz gezek tutaşansyň / Bilýärin men hemmesini (35/21)
Aýalary şepbeşerdi / Ynha ýene bu gezegem (38/28)
Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/15)
Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/16)
Eýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/7)
Ukrainaň tokaýynda / İki gezek ýiten halta (63/30)

Gök gapyny emay bilen / Kakdy Bugra iki gezek (67/12)

gygyr-: bağırmaq, seslenmek, çağırmaq.

Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (10/33)

Barmagynyň sorkuldysyn / Gygyranda bilip galdy (10/29)

Eýmenç çirkin gygyrды da / Arkanlygna gaytdy jellat (74/13)

gyjak: perdesiz ve üç telli bir çalgı aleti.

Gyjagyny syhap barar / Dutaryny çalyp barar (7/29)

gyjyrda-: gıcırdamak.

Alyndişin gyjyrdatdy / Elindeki aýnajygny (9/18)

gykylyk: bağırtı, gürültü.

Gykylyklap / Taýagyny salgap gitdi (10/24)

gyl: kıl.

Posdan ýaña gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/28)

gyłçyk: buğday ve arpa başaklarının üst kısmı.

Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gyłçyk bala meňzäp (55/26)

İki bogdak arpa gyłçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/7)

Alty batman gyłçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/11)

gylyk: kişilik, huy, karakter.

Solmaz eje näbeletmi / Bugrasynyň gylygyna (25/28)

Üýtgeşik bir taňlamady / Gyz gylykly ýigitdigin (39/1)

gynan-: üzölmek.

Şol öküze höküm ýokdur / Gynanmaga hakym bardyr (34/15)

Bu wakanyň günäkärin / Gynanýaryn Selbi gyza (34/1)

Senden beter gynanýaryn / Pikir çözläp delil Gözläp (34/2)

gynanç: keder, üzüntü.

Ýüreginde näçe arzuw / Näçe söýgi, näçe gynanç (48/2)
Hem Gynanjy hem Begenji / İkisinem ykrar edip (58/22)
Gynanjagnam bilenokdy / Kim bolsa da öz balasy (82/14)

gyňaç: şal.

Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/19)
Özün urýar kâriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/28)
Kellesinde ýaşıl gyňaç / Ellerinde kesgir orak (37/17)
Birden Bugraň gözi düşdi / Ýaşyl gyňaç Meňlisine (37/24)
Aýagynda rezin ädik / Kellesinde soluk gyňaç (47/33)
Diýip, ene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/2)
Jir gyňaçly kellesini / Bedresine egip otyr (61/5)
Dondon gaýdan sowgatjyk bar / Ejesine ak gyňaçlyk (64/12)
Meňlisine gök gyňaçlyk / Näziyege sagatjyk bar (64/13)
Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/26)
Gyzyl gyňaç / İkisi de doňup durdy (68/2)
Düşenlerem tapylypdyr / Bir gyňaja gözi düşüp (75/14)

gyp-: kırmak, göz kırmak.

Diýip, biri Bugra garap / Ýyljyraklap gözün gypdy (23/2)

gyra: kenar, kıy.

Obasynyň gyrasyndan / Gelip girdi ýarygije (34/21)
Obasynyň gyrasyndan / Birden ini digläp gitdi (65/20)

gyrasary: kenar.

Lowurdady keteniniň / Gyrasary ýoly ýalak (62/19)

gyratla-: denk, eşit düzeye getirmek

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/3)

gyrpylda-: kıpırdamak.

Gözlerini gyrpyldadyar / Tugur çopan güle güle (22/4)

gyrtyç: çayır, çimen.

Edil bägül ysgan ýaly / Gyrtyç bilen ogşaşyp ýör (8/19)

gys-: sıkmak.

Bir gysanda myjyrdatdy / Bir seretse arkasyndan (9/20)

Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy dayaw kombat (55/6)

gysga: kısa.

Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/2)

Säher bilen ýola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip. (58/30)

gysga et-: kısa kesmek.

Orta dökyär bar zadyny / Dili gysga edip bilmen (27/34)

gysym: avuç, avuç dolusu.

Sen gideňde dag dek gäwräm / Ynha indi ýeke gysym (76/20)

gysymla-: avuçlamak.

Sur goşardan gysymlady / Ýene geldi keç ýygralyk (43/18)

gyş: kış mevsimi.

Gyşyň başy / Çöpleň başy (52/12)

Ondan bäre ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gyşy geçdi (79/5)

gyt: kıt, az.

Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gür beripdi (64/23)

gytlyk: kıtlık, ihtiyaca yetmeyecek kadar azlık.

Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/5)

Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/5)

Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/6)

gyý-: kesmek.

Üstün başsyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/32)

gyýyl-: büzülüp yatmak, uzanmak.

Köşek gözün goşa deňziň / Kenarynda gyýlyp ýatyr (13/30)

gyz: kız.

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/2)

Jyklap duran aşygyndan / Näzjegim Näzik gyzym (5/8)

Näziklerde uzak gyzym / Ýañagyndan bir ogşasam (5/9)

Alty aýlyk azyk gyzym / Diýip, hanha Ogulmeňli (5/11)

Ak papakly Aşyr aga / A gyz Jeren başlygmyza (14/18)

Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/33)

Meňlilere işin alyp / Gelegendi Selbinýaz gyz (20/9)

Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinýaz gyz (20/11)

Ala ýaz gyz / İki döşi her gülende (20/14)

Tutuş ýyllyk emgegime / Selbinýaz gyz badak saldy (20/33)

Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/6)

Ýa on ýedi ýa on sekiz / İnin boýun etiren gyz (23/8)

Diýip gyzyn yzy bilen / Söz oklady wäşi biri (23/15)

Ähli gyzlaň soltanyny / Seçii opdl gyz içinden (25/15)

Ähli gyzlaň soltanyny / Seçipdi ol gyz içinden (25/16)

Bilýänsiňiz işin alyp / Menlilere gelen gyz (25/20)

Saylap seçip tapan gyz / İçen suwy bogazyndan (28/19)

Görnüp geçýän çopan gyz / Süýji süýji arzuwlarda (28/21)

Bugra gelin boljak gözel / Selbinýaz gyz ala ýaz gyz (29/17)

Bugra gelin boljak gözel / Selbinýaz gyz ala ýaz gyz (29/17)

Beýle alçak dogumly gyz / Birden ejiz bolar diýip (29/22)

Kellelerne gelenokdy / Dogrudanam, Selbin'az gyz (29/25)
O zeyilli ejiz daldi / Ya bir ejem gyzam daldi (29/27)
Selbi gyz hem copan yigdi / Oz yanyndan soyer yordi (29/30)
Bugra: Meñlim diyip yorse / Gyz hem Bugram diyer yordi (29/33)
Emma weli gyz söygüsü / Nüzik bolar, pynhan bolar (29/34)
Selbin'az hem bir yıl bari / Ejap edip gezen gyzdy (30/6)
Oz yanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/8)
Ya sogan däl gyz diyeniñ / Äbereris Bugramyza (33/5)
Dogry dogry yorän dogry / Gyzlan güli saylan gyzyñ (32/30)
Äkiderler Selbi gyzy / Diyip başlyk her dyzyna (33/16)
Dogry dogry yorän dogry / Gyzlan güli saylan gyzyñ (32/30)
İne şeydip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öyüne (33/21)
Solmazy hem, özüni hem / Bugrany hem gyzyny hem (33/28)
Bu wakanyñ günäkärin / Gynan'yaryn Selbi gyza (34/1)
Şeyle gyzdan yüz dönderip / Kimkä munuñ gyzy (37/29)
Şeyle gyzdan yüz dönderip / Kimkä munuñ gyzy (37/30)
Taparmyka şu yklymdan / Şo gyz ýaly boljak gyzy (37/32)
Taparmyka şu yklymdan / Şo gyz ýaly boljak gyzy (37/32)
Yöni weli Selbi gyzam / Däl ahyry gyz hordasy (37/35)
Yöni weli Selbi gyzam / Däl ahyry gyz hordasy (37/36)
Üýtgeşik bir tañlamady / Gyz gylykly ýigitdigin (39/1)
Ortasında bozdun Bugra / Nemeñ ädip Selbi gyza (39/17)
Sepiñ üçin bozdum Meñlim / Ol gyza da ejeme de (39/35)
*Sen bolmasañ hiçdir maña hemme gyz / Gözleriñe baksam gözlerim
doýmaz (41/2)*
Ya gyz bolsun / O zatlar hiç Kim bolsa da (45/3)
Alçak kempir Gurbanbagt / Gyz küýsemez şo gelini (45/8)
İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deñ bolandyr (56/8)
Ynha Bugra, synlap otur / Hurma jany Hurma gyzy (78/14)
Jayı bile tolkun atdy / Hurma gyza bir dem salym (78/22)
Ak posalak ekiz ogly / Yz yanyndan gyzy boldy (79/25)
Nüzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/1)

Dogrudanam gelin gyzlar / Kakyp geçýär arkasyna (80/33)

gyz-: kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek.

Soňabaka gyzdy çopan / İn soňundan iki bentjik (40/30)

gyzar-: utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak.

Arma diyip ýanna barsam / Şükür diyip gyzaryp dur (22/17)

gyzgyn: sıcak.

Solmaz ejäň gyzgyn demin / Özi bilen alyp gitdi (51/32)

Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/6)

gyzyl: 1. kırmızı.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzyl gany (9/34)

Gyzyl gülli ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/3)

Gyzyl geýen gelin gyzlar / Zähmetde de wepa berýän (26/12)

Ýyllyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzylly bar (26/29)

Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/29)

Ukraina wesweýrandy / Gyzyl gandy latyş ýeri (46/6)

Sary güller gyzyl güller / Bark urup dur kartasynda (47/30)

Gökli gyzyl gabarçaklaň / Her birisi mäşe meñzeş (49/21)

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzyl ellik (51/29)

Ejem janyň tarapyndan / Gyzyl ýaşyl galam bilen (65/1)

Gyzyl gyňaç / İkisi de doňup durdy (68/2)

Tüýdülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzyl kilim (68/13)

Gaydyp geldi Durnaň äri / Emma onuň gyzyl ýüzün (75/18)

2. kızıl, parlak kırmızı renk.

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/1)

Dyrmap otyr ýaşyl gaşly / Gyzyl gaşly aýasyny (49/28)

3. altın.

Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/25)

Ozaldanam duýýardy ol / Gyzyl ýaly tapylgysyz (39/3)

Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/5)

Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzyl pogon (62/15)

4. insanda hayranlık uyandıran niteleme.

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/21)

gyzjagaz: kendisine şefkat ve acıma duyulan kız.

Gyzjagazyn ogşap otyr / Başdaşyny ýada salsa (5/13)

Ekizjeler Meňlä meňzeş / Gyzjagazy Bugra meňzeş (79/29)

gyz jigim: kızcağız.

Göýä dagda biten hurma / Öz gyz jigim (77/24)

giç: geç, geç vakit.

Meger beren telegramym / Gowşan däldir Berşimem giç (62/29)

gidiş: gitme durumu, gidiş.

Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/11)

Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/11)

gije: gece.

Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bəri samyrdardy (25/9)

Gijelerne samyrdanda / Tutardy-la Meňliň adyn (44/29)

Näçe gündiz näçe gije / Gözüimize uky haram (50/9)

Gije kakdyk dokmadarak / Hemme zada döz gelindi (69/16)

Gije eýýäm harmandadym / Egenjigim Beki bile (71/13)

Egri bile göreşip ýör / Diýip käte gijelerne (72/32)

gijä tut-: kararmak, karanlık gibi olmak.

Gara ýüzün gijä tutup / Ýene geldi obasyna (83/34)

gije gündiz: daima, süreklî.

Gije gündiz köýüp ýörşün / Bax Meňlim jan diýip ýörşün (6/2)

*Goşgujyk hem düzdi çopan / Seniň üçin köýýäriň gije gündiz
(41/1)*

Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi etik (84/24)

gije ýary: gece yarısı.

Gijäň ýary aldy gitdi / Berekella gaýratyna (56/19)

Gijäň ýary / Aý aýdyňdy Sagat birdi (62/8)

giň: geniş.

Giň ýerdäki paňk paňklary / Saýlanýardy adamlaryň (51/1)

Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/21)

gine-: genişlemek, büyümek.

Ädimini çalşyk ädip / Bir azajyk göwni ginäp (84/16)

gir-: 1. girmek, dahil olmak, dışarıdan içeriye geçmek.

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/1)

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/1)

Girdi maýsaň bir çetinden / Häh sen diýip Tugur çopan (10/20)

Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/13)

Girip gitdi garabaga / Kabinada gaýşyp otyr (14/15)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/12)

Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/29)

Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/29)

Obasynyň gyrasyndan / Gelip girdi ýarygije (34/22)

Birje göwnüp ýykan bolsam / Çyk diýende giren bolsam (35/34)

Gir diýende çykan bolsam / Onda meni bagyşlama (35/35)

Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/15)

Öýe girdi bugra ýaly / Índi Bugra ýygra dälde (43/2)
Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasyna (50/15)
Bu golaýda çykylmandyr / Bu golaýda girilmändir (66/32)
Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/25)

2. bakmak.

Wepalydy jorasyna / Köşek gözler ýene girdi (36/27)

git-: 1. bir yerden bir yere gitmek, uzaklaşmak.

Müň öňünden geçen sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/33)
Göz gidermi başga taýa / İki ýürek birikmese (27/15)
Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/17)
Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/17)
Gitdi daňyn sazy bilen / Otly birçak geçip gitdi (31/3)
Toýa etmän Toýa gitdi / Garaş maňa Ogulmeňlim (42/10)
Diýe diýe diýe gitdi / Índi çiläm açylyşdy (42/12)
Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/17)
Köşek gözlen saýasyndan / Bizä gidýäs sag bol diýip (43/1)
Bir köpek-baý ysýrganyp / İşigiňden geler gider (56/10)
Gijäň ýary aldy gitdi / Berekella gaýratyna (56/19)
Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/30)
Gözüm zardyr jogabyna / Mülki bilen bile gitdi (57/28)
Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/6)
Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyň gidenine (60/24)
Sekiz okuň yzy bardy / Gidip baryar Bugra soldat (64/6)
Egenjsigem kino gitdi / Harmandadym ýalňyz özüm (73/7)
Sen gidende dag dek gäwräm / Inha indi ýeke gysym (76/19)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/20)
Öz döreden kolhozlaryň / Belent bagtyn görmän gitdi (81/19)
Geldiň gitdiň / Ýatdyň turduň (81/28)
Gelyän ýokdy gidýän ýokdy / Aýaly hem (81/32)
Dodakdanam bärden aldy / Gitdi baglaň arasyna (83/13)

Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/11)
Zýýany ýok Nätse ätsin / Sekiz bölek dograp gitsin (85/16)
Git diýenok ona hiç kim / İl günün öz jezasy bar (86/23)

2. bitmek, sona ermek.

Gitdi açlyk ýalaňaçlyk / Bol elinlik dynçlyk boldy (57/1)
Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/4)
Dörtiden başden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/31)
Dörtiden başden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/31)

3. peşini bırakmak.

Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/2)
Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/2)

4. uzamak, sürmek, devam etmek.

Gayýn ataň Annaçary / Ýedilenji ýyla gitdi (57/30)

gizle-: gizlemek, saklamak.

Emma onuň gerek tamyn / Gizläp otyr goşa haraz (13/20)
Diýdi çopan, gizlemedi / Emma weli Ogulmeňli (42/22)
Aýdyp durdy gizlänokdy / İndi käbir sözleňgirler (50/27)
Mundan gizläp näme diýip / Ýüreginiň kildin açdy (55/15)
Başlykdanam gizledim men / Gerekenem gizledim men (72/5)
Başlykdanam gizledim men / Gerekenem gizledim men (72/6)
Ýöne weli gizlänime / Ökünmedim nepi etdi (72/7)
Ähli eden etmişlerin / Sakgal bile gizläp ýerdi (85/2)

gobsun-: kalkmak.

Meňlisine gözün dikip / Bir gobsundy Bugra soldat (78/4)

goçak: büyük, devasa.

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözi doýmaz (10/12)

Aşyr agaň kabineti / Saray ýaly goçak zaldy (32/12)

goja: yaşlı, yaşlı kişi.

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/10)

gol: kol.

Menli hanym golun dişläp / Bizdenki uýat eýleyir (16/27)

Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldim (74/10)

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/9)

golak: elsiz, kolsuz.

Mintowkany dabaý diýdi / Adin golak zaryajaýyt (51/5)

Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/8)

Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/9)

Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/13)

Durgoý golak strilýaýyt / Net nepaýdu damoý diýdi (51/16)

golaý: yakın.

Arkaýyn bol garadagyň / Dert golaýna gelmez eje (24/34)

Bu golaýda çykylmandyr / Bu golaýda girilmändir (66/31)

Bu golaýda çykylmandyr / Bu golaýda girilmändir (66/32)

Namartlyk da beýleki de / Golaýyma gelen dälidir (76/26)

golaýlaş-: yaklaşmak, yakınlaşmak

Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/15)

gol ger-: kollarını açmak.

Semaforýň gök çyrasy / Gündogara gol gerip dur (63/16)

goltuk: koltuk, koltuk altı.

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/2)

Hiç kim duýmaz Meňlim diýip / Goltugymdan gujaklady (74/6)

goltukla-: koltuğunun altına girmek.

Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/14)

gonç: çizme.

Hayallatdy ädimini / Gonjundaky esgi bile (65/25)

goňşı: komşu.

Mugallymlaň biri bile / Meňlileriň goňşulary (21/18)

Ol nejisden dat etdiler / Olaň biri öz goňşymyz (74/22)

Goňşularna buşlamakdan / Ýüz dönderdi üçüsi hem (82/6)

gop-: istediği, arzu ettiği şekilde olmak.

Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/1)

Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/1)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/3)

gor: kor, köz.

Sekiz sany gor küýzesin / Günün günü sekiz ardy (80/23)

gora-: korumak, kollamak.

Gospitaldan çykyp gitdi / Gorady ol Moskwasyn (47/15)

Ýureginiň urgusyny / Gorady ol baryp gaydan (47/17)

On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/10)

Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/17)

İtlen guşdan gorap ýörün / Münläp Bugra ýarag alyp (72/27)

gork-: korkmak.

Diýip Bugra gorkup durdy / Bir elleşmän salamlaşman (10/2)

Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/23)

Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/23)

gorküýze: testi.

Yzy bilen birden turdy / Gorküýzäniň gapdalynda (6/17)

gospital: hastane.

Gospitaldan çykyp gitdi / Gorady ol Moskwasyň (47/14)

goş: eşya, mal, pılı pırtı.

Alyp bardy ýany bilen / Arkasynyň goşy bilen (51/11)

Ýagyrnysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/22)

Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/23)

Üzümligiň içi bile / Ýan hemrasy goş haltasy (64/8)

Tüýdülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzyl kilim (68/12)

goşa: çift.

Emma onuň gerek tamyn / Gizläp otyr goşa haraz (13/20)

Köşek gözün goşa deňziň / Kenarynda gyýlyp ýatyr (13/29)

Döküljekdi goşa tabak / Jaý gözünde kömek etdi (16/4)

Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/15)

Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/16)

Egni bile titräp gidýär / Goşa örüm her gelende (20/17)

Goşa depä büdräp gidýär / Emma weli Bugra çopan (20/18)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy kâriz ýaby (26/22)

Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bedde (45/11)

Seslensene , goşa söwüt / Kábäm ejem öýde bamy (66/17)

Ýere gaçdy goşa hünji / Eý sen gözýaş ne sebäpden (58/20)

Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/9)

Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/10)

Seslensene goşa derek / Ogulmeňlim öýde bamy (66/13)

Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/19)

Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/20)

Hoş gelipsiň diýýän ýaly / Bir silkindi goşa derek (67/10)

Gatyrak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/16)

Goşa baýry tutan saçlar / Jaýyn saýlap ýatan saçlar (78/19)
Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/8)

goşar: bilek.

Sur goşardan gysymlady / Ýene geldi keç ýygralyk (43/18)
Titräp duran goşardady / İki gözi daşardady (43/24)
Jak jak gülüp ýeketary / Gowşurdy ol oky bile (71/12)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/32)

gowaça: pamuk.

Ýuwaş-ýuwaş ýöräp gelýär / Gowaçalaň arasyndan (48/4)
İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/26)
Bir gowaçaň aşagynda / Meňli gelin irkilipdir (50/3)
Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasyna (50/16)
Doýanokdy eşde eşde / Gowaçanyň çygly çöpi (52/17)
Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/26)
Döňýär kümäň arkasyna / Gowaçalaň kartasyna (81/3)

gowy: iyi.

Näm edipmiş çopan saňa / Sen özüňe iň gowysy (4/28)
Obamyzda çopan kändir, / Hemmesi de gowy çopan (7/10)

gowşa-: zayıflamak, kuvvetten düşmek, gevşemek.

Kä hopugýar / Kä gowşayar (32/26)

gowuş-: kavuşmak.

Meger beren telegramym / Gowşan dälidir Berşimem giç (62/29)

goý-: 1. koymak, yerleştirmek.

Gyzyl gülli ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/4)
Gelip etdi keç ýygralyk / Goý görkezsini Meňlisini (36/23)
Goý ukласyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/11)

Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/19)
Gök Dunayyň ýakasynda / Progozy goýlan ýara (79/17)
Başyn goýan ala ýazym / Tüf ýüzüne diýip geçdi (83/4)

2. eklemek.

Alty batman gylçyk goýup / Bir balaňy alar gider (56/11)

3. bırakmak.

Goýup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/8)
Wagty bilen goýbermedi / Köşek gözden (45/25)
Şeýdip bizi goýup gitdi / Enşallasa geler balam (68/24)
Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/20)

goýun: 1. kollar arası, kucak.

Ýeňiş bolsa eýýähaçan / Ogulmeňliň goýnundady (60/30)

2. koyun (hayvan).

Goýun çopan diýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/11)
Haýran galyp aňkaryp dur / Münläp goýun, münläp geçi (61/20)
Başagaýdy sygyr bile / Goýny bile gaýry bile (85/22)

göç-: göçmek, bulundugu yerden ayrılmak.

Aýdan gepi göçen çöpi / Öz ýerine şap bolayar (22/34)
Bir duluňa göçüp geldim / Şu sözleriň aýdylany (52/22)
Dik asmana göçüp gitdi / Ylgap barsam Gökhan agsak (71/31)

göjek: tezek, kurumuş toprak.

Bykynlary göjek sygyr / Sürüsinden saýlandyda (10/14)

gök: 1. gök, gökyüzü.

Göge garap Gökhan ýatyr / Häzir bar da şol ýaňranyň (4/33)
Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/2)

Ak şyrdagyn zyňdy göge / Hanha gelyär Aşyr aga (31/7)
Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/6)
Gökden eden dilegmizi / Ýerde tapdyk Mülki bile (56/33)
On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/10)

2. gök rengi, mavi renk.

Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/31)
Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/32)
Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/19)
Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/18)
Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otyr (20/3)
Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/4)
Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/9)
Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/19)
Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/20)
Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/24)
Murmanskiň gök asmany / Ýa gaýgyryp goýdumyka (46/13)
Gökli gyzyl gabarçaklaň / Her birisi mäşe meňzeş (49/21)
Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/18)
Bugra bolsa Budapeştda / Gök Dunayyň boýundady (61/2)
Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/20)
Semaforýň gök çyrasy / Gündogara gol gerip dur (63/15)
Meňlisine gök gyňaçlyk / Näzijege sagatjyk bar (64/13)
Gök gapyny emäý bilen / Kakdy Bugra iki gezek (67/11)
Ýorganjygy gökje Näzik / Yz yzyna gaýtalandy (68/18)
Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/17)
Ak Akgady / Gök Gökhandy (71/20)
Gök Dunayyň ýakasynda / Prognozy goýlan ýara (79/16)

3. yeşil renk.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/13)
Gök depäniň çür başyna / Çykyp otyr Bugra çopan (11/31)

Ogulmeňli başagaýdy / Gök ýaprakly tudy bile (38/16)
Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/5)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/19)

gömgök bol-: morarmak.

Gulagna çen gömgök bolup / Aýaklaryn tarpylladyr (22/6)

gönezlik: maya, öz nitelik.

Ýüregime urup gaýtdym / Hemmesiniň gönezligi (8/29)

gör-: 1. görmek.

Ýüzün görüýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/ 13)
Barjak wagtyň barabilmän / Görjek wagtyň göreilmän (9/15)
Barjak wagtyň barabilmän / Görjek wagtyň göreilmän (9/15)
Gözlerinde ot görünyär / Görýän weli, ýa dolandyr (14/22)
Depäni de görenokdy / Ýapyny da görenokdy (20/20)
Depäni de görenokdy / Ýapyny da görenokdy (20/21)
Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/10)
Söýüşmese iki ýürek / Görendirin görendirin (33/9)
Söýüşmese iki ýürek / Görendirin görendirin (33/9)
Moskwany baş galany / Görüp gelen kümüş Durna (37/8)
Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mäkäm ýapyp (41/10)
Ýapbyldakdan heňin tapyp / Aýdym edip synap gördi (41/13)
Bugraň hatyn ertirden soň / Görüp galdy köşek gözler (41/25)
Gelniň ýaly görübergin / Diýip birden boz ýaz bolup (44/17)
Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/18)
Şu oklaram meni görse / Ne sylajak (54/11)
Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/28)
Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/10)
Soldat ýigdiň sag salamat / Ugrandygyn gören ýaly (63/8)
Ynha indem özün görýän / Ýanaklarym gasyn gasyn (76/17)
On başine eten Hurma / İndi görse tanamarsyň (77/22)

Suratyndan sekiz esse / Zybarakdyr görseň özi (78/16)
Ýöne arman bigünäler / Bu günleri görmän ötdi (81/17)
Öz döreden kolhozlaryň / Belent bagtyn görmän gitdi (81/19)

2. belirli bir zaman içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak.

Şu ýaşymda gören zadym / Ýeke Bugra ýalňyz çaga (28/27)
Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglun (65/28)

göreş-: güreşmek, mücadele etmek..

Egri bile göreşip ýör / Diýip käte gijelerne (72/31)

göreş et-: birbiriyle mücadele edercesine savrulmak.

Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/5)

görk: güzellik, güzel görünüş.

Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/21)

görkez-: göstermek, sergilemek.

Gelip etdi keç ýygralyk / Goý görkezsiz Meňlisini (36/23)
Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/21)

görün-: görünmek, başkaları tarafından görünmek.

Bu gün ýaman şat görüňýär / Äýneklerniň aşagyndan (14/19)
Görnüp geçýän çopan gyzy / Süýji süýji arzuwlarda (28/21)
Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/10)
Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzyl pogon (62/14)
Buşlaýsa da buşluk erne / Başambarmak görüňjekdi (82/9)
Bir azajyk yş görnüpdi / Ojagazam söndi diýdi (85/13)

göter-: kaldırmak.

Bir dzyyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/20)
Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/25)

Ýer göterýän sary öküz / Höküm köpdür Ýöne weli (34/12)

göwne-: razı olmak, meyilli olmak.

Diýjek boldy Bugra çopan / Emma diller göwnemedi (6/26)

Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/28)

Ellerine höküm etdi / İki dyzy göwnemedi (6/30)

Dyzlaryna höküm etdi / Onsoň özi göwnemedi (6/32)

göwre: gövde.

Sürüp geldi Gargasyny / Ýüzläp göwre gala ýaly (31/23)

Sen gideňde dag dek göwräm / Ynha indi ýeke gysym (76/19)

göwün: gönül, kalp.

Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaýlar (28/23)

*Men bilmedim näme bardyp göwnünde / Syrymy açdym men şol tut
ýygaňda (41/6)*

göwnü geç-: istememek, arzu etmemek.

Öz özümden göwnüm geçip / Sekiz ýanyyp dokuz öçüp (8/26)

göwün al-: içinden gelmek.

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/14)

göwün ber-: gönül vermek.

Öz ýanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/7)

göwün ýyk-: kalp kırmak, gönlünü incitmek.

Birje göwnün ýykan bolsam / Çyk diýende giren bolsa (35/33)

göwni gine-: gönlü geniş olmak.

Ädimini çalşyk ädip / Bir azajyk göwni ginäp (84/16)

göýä: güya, sanki.

Daşyňyza üýşüpdirler / Göýä gaşlar ýañaklar hem (12/12)
Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/23)
Göýä baýryň depesinden / Düşüp bilmän duran ýaly (14/5)
Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otyr (20/2)
Göýä diýrsiň bulut süýşmän / Aýyň özi süýşüp baryar (19/23)
Göýä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paýtagt barasynda, (37/11)
Göýä Meňli ýygra ýaly / Meňlisiniň gözlerine (43/3)
Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy. (50/23)
Göýä diňe Bugra üçin / Ýöriteläp duran ýaly (63/5)
Meňli göýä dilden galdy / Janly diýseň janly däl di (67/31)
Göýä dagda biten hurma / Öz gyz jigim (77/23)

göz: 1. göz, görme organı.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/12)
Seret ynha göz ýerinde / Gözüňem bar (9/4)
Seret ynha göz ýerinde / Gözüňem bar (9/5)
Şol gözlere maýyl bordy / Eýläk geçse (11/23)
Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/3)
Aşyk size çopan gözler / Ýüzläp gözüň arasyndan (12/5)
Aşyk size çopan gözler / Ýüzläp gözüň arasyndan (12/6)
Gözleriňe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/16)
Sizi gözläp tapan gözler / Belki size kirpikler hem (12/7)
Ajy gözýaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumadygy (16/1)
Öz içinden oýlanyp dur / Gözleriniň tabagynda (16/1)
Gözlerine ýaraşyp dur / Timarsyzrak saçlary hem (15/9)
Bir dem salym iş salyşyp / Gözi bile, gaşy bile (16/24)
Öz gaşlary öz gözleri / Özüne de ýaryan ýaly (16/21)
Gara gözler umman ýaly / Kenaryna tolkun atýar (20/6)
Jeren gelniň ýary bile / İki eli iki gözi (21/20)
Göz gidermi başga taýa / İki yürek birikmese (27/15)
Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/17)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh gözi bir tarapa (28/8)
Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh, gözi bir tarapa (30/20)
Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/21)
Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/22)
Mele gözli perizada / Çümüp yatan bolaymasyn (31/21)
Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/6)
Tupan ýykan söwüt ýaly / Solmaz ejäh gözlerinden (36/5)
Titräp duran goşardady / İki gözi daşardady (43/25)
Göýä Meňli ýygra ýaly / Meňlisiniň gözlerine (43/5)
El berilen köne meşik / Solmaz ejäh gözlerine (45/16)
Öçük gözden / Bir-birine ýol gatyşdy (45/27)
Solmaz ejäh iki gözi / Köşek gözli gelinedi (46/1)
Alyndaňyň arasynda / Gözleriniň alyndadyr (48/18)
Näçe gündiz näçe gije / Gözümize uky haram (50/10)
Gözüm zardyr jogabyňa / Mülki bilen bile gitdi (57/27)
Hat habar ýok şondan bäri / Garry enäh gözlerinden (57/32)
Dillerinde Ýeňiş sözi / Gözlerinde umyt ody (60/16)
Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/13)
Emma weli mekir gözler / Ýüregime ýaramandy (70/25)
Gara tüýleň aşagyndan / Zalym gözler yşyklady (74/8)
Gözleriniň käsesini / Bugra soldat kükürt gözläp (76/2)
Ejesi hem / Göze görnen bajysy hem (82/5)

2. bakış.

Ogulmeňliň jaýyndady / Gaýyn gözi gelninedi (52/27)
Gelin gözi gaýyndady / Aýry däl di iýýänleri (52/28)

göz aýla-: göz gezdirmek, bakmak.

Bugram janyň mähri siňen / Gözlerinden aýlanayyn (45/34)
Jeren gelin mähir bilen / Gözün aýlap jorasyna (50/14)

göz deg-: nazar değmek.

Dogrudanam Ogulmeñlä / Göz degmesin diyerçe bar (15/4)

göz dik-: gözünü dikmek, gözünü ayırmadan bir noktaya bakmak, odaklanmak.

Ýüregine beýnisine / Dikdi gara gözlerini (39/31)

Gözlerini dikdi çopan / Ýüreginde ýatan sözleñ (43/6)

Bir çopana gözün dikip / Köýdü rdiñle ýaşlygyňy (73/31)

Meñlisine gözün dikip / Bir gobsundy Bugra soldat (78/3)

göze görün-: kız için ergenlik çağına gelmek.

Ejesi hem, / Göze görnen bajysy hem (82/5)

göz gapyl-: körleşmek, kör olmak.

Durnaň gözem gapylypdyr / Orden baryp low urd adyp (75/15)

göz gyp-: göz kapağını kapayıp açmak.

Gözlerini gyrpyldadyr / Tugur çopan güle güle (22/4)

Diýip, biri Bugra garap / Ýyljyraklap gözün gypdy (23/2)

göz güldür-: gözlerinin içini güldürmek, mutlu etmek.

Ýaşyp bilmän duran ýaly / Göz güldürip ysýklap dur (14/10)

gözi düş-: beğenmek, gözlerini alamamak, bakakalmak.

Şu biderek ýygralygym / Gelin gyza gözüm düşse (3/6)

Birden Bugraň gözi düşdi / Ýaşyl gyňaç Meñlisine (37/23)

Meñliniñ hem gözi düşdi / Ak şyrdakly at çopana (37/25)

Düşenlerem tapylypdyr / Bir gyňaja gözi düşüp (75/14)

Peşmek ýaly uçuryardy / Şol mertlere gözi düşse (83/31)

gözi gyz-: göz dikmek, göz koymak.

Topuñ sesi pes gelyärdi / Moskwama gözi gyzyp (47/5)

gözi petre-: heyecandan göz bebekleri büyümek.

Ogulmeňli bihabardy / Eli titräp gözi peträp (5/6)

Gapdalyndan torgaý uçsa / Gözi peträp ziňkilläp ýör (84/28)

gözlerinde ot görün-: hırsı gözlerinden belli olmak.

Gözlerinde ot görünyär / Görýän weli, ýa dolandyr (14/21)

gözlerinden ýaş paýra-: ağlamak.

Ýaş paýrady misli çaga / Meňliniň hem gözlerinden (58/19)

gözlerine lebin bas-: gözünden öpmek.

Suratdaky Meňlisiniň / Gözlerine lebin basdy (12/21)

gözlerini ýum-: gözlerini kısarak kapatmak, sıkarak kapalı hale getirmek.

Ajy gözyaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumadygy (16/3)

Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/6)

gözlerini tegele-: gözlerini belirtmek, gözlerini fal taşı gibi açmak.

Gözlerini tegeledi / Dört nohudy yz yzyňa (35/15)

göz süz-: uykudan gözleri süzülme, uykusu gelmek.

Başy sämäp / Gözüň süzdi (70/12)

gözü doýma-: sahip olunan ile yetinmemek, daha fazlasını istemek.

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözü doýmaz (10/13)

*Sen bolmasaň hiçdir maňa hemme gyz / Gözleriňe baksam
gözlerim doýmaz (41/3)*

Gelinleriň päkizesin / Garnyň doýsa, gözüň doýmaz (80/28)

gözü git-: bakmak, izlemek.

Egni bile alşyp gidýär / Gözüň gidip diýýän muny (15/20)

gözün aýdyň: gözün aydın!

Gözün aýdyň! edýän ýokdy / Gapysyndan salam berip (81/30)

gözel: göze hoş gelen.

Myhman gözel ynha gaýdar / Geläýerler yz ýanyndan (21/1)

Hemmesi de ýyldyz weli / Birbirinden gözeli bar (26/31)

Bugra gelin boljak gözel / Selbinýaz gyz ala ýaz gyz (29/16)

Gözellerde alçak gözel / Gelin gyzlaň birisi de (29/18)

Gözellerde alçak gözel / Gelin gyzlaň birisi de (29/18)

Yöne weli şeýle gözel / Tötenlikden ejiz galdy (29/28)

Ýeri, onsoň beýle gözel / Nedip diýsin Bolmaz eje (30/11)

Onluk çyraň ýagtysyna / Hurma gözel ýalkym atdy (78/18)

gözle-: 1. gözlemek, bakmak, seyretmek.

Sizi gözläp tapan gözler / Belki size kirpikler hem (12/7)

Tersine hä gözlemedi / Ertesi gün säher bilen (42/26)

Şol hatlaryn üçüsi de / Gözläberseň çykar ýandan (48/12)

Gözleriniň käsesini / Bugra soldat kükürt gözläp (76/2)

2. gözetlemek, izlemek.

Bugra bolsa ýapa çykyp / Obasyna gözläp durdy (13/16)

Kolhozdaky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/18)

gözýaş: gözyaşı.

Ajy gözýaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumaydygy (16/2)

Ýere gaçdy goşa hünji / Eý sen gözýaş ne sebäpden (58/21)

İki damja ajy gözýaş / Öňündäki suwa düşdi (85/25)

Eý sen Gözýaş indi bildim / Ene nämäň nyşany sen (85/27)

gujak: 1. bir şeyin sınırlarının arası, iç.

Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/3)

2. kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm.

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/21)

Meňlisiniň gujagynda / Bugramyzyň huşy göçdi (79/6)

gujakla-: kucaklamak, sarılmak.

Gözi bilen gujaklap dur / Ak çäýnege gök çay atyp (6/12)

Wah geldiňmi balam diýip / Gujaklady Bugrasyny (35/10)

Gujaklady ejesini / Şu ömrümde ýeke gezek (35/29)

Gujaklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/21)

Onlap gelin towsup turup / Gujaklady biri birin (61/12)

Hiç kim duýmaz Meňlim diýip / Goltugymdan gujaklady (74/6)

Sagrykyndan gujaklady / Gün dogupdy Ogulmeňli (79/1)

Gün dogupdy... Ogulmeňli / Henizlerem gujakdady (79/3)

gujjüllet-: çekmek, sağarken memeyi çekmek, asılmak.

Ogulmeňli gujjülledip / Ak geçini sagyp otyr (61/3)

guk paňk: namert.

Merdi bilen guk paňklary / Front diýip arza berdi (51/4)

gulak: kulak.

Gulagna çen gömgök bolup / Aýaklaryn tarpylladyr (22/6)

Diýiptüýlek şyrdagyny / Çümüripdi gulagyna (25/26)

Aýaklary şemal Durna / Gulaklary gamyş Durna (37/10)

Gulaklarym eşitse de / Garaklarym kör ekeni (44/27)

Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi etdi (85/5)

gulak sal-: kulak vermek.

Gulak salsan başga bir zat / Diýjek bolýan Bugra saňa (76/29)

gulp: kilit, kulp.

Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/26)

Gulpuna da kildine de / El degmändir aýlap ýyllap (66/33)

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/35)

gum: toprak, kum.

Moskwany görüp gaydan / Gum mekanly, ýygra çopan (30/32)

Bir aý bäre gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/11)

Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/14)

Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deňziň, gumuň içi (61/22)

gur-: 1. bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, monte etmek, inşa etmek.

Diýip Bugra jetleşip dur / Degirmeni guran bile (13/24)

Ezizlerim barmykalar / Eken söwdüm guran tamym (65/17)

2. bir sebeple bir araya getirmek, toplamak.

Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/7)

guraý: sağlam, sağlıklı, sıhhatli.

Men guraýyn Bilmändirin / Menli bile ýar ekeni (44/25)

gurban bol-: kurban olmak.

Bu gün onuň şat gününde / Gurban bolsun hany manym (28/4)

Syzdyrar ol garaşar ol / Ugrun tapsaň gurban bolar (30/4)

gurgun: iyi, sıkıntısız.

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgun geldik (39/10)

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgun geldik (39/11)

gurgynlyk bol-: sıkıntısız olmak.

Sag-gurgunlyk bolsa bolýar, / Galany hiç... (62/30)

gurruk: kullanılmayan kuyu, susuz kuyu.

Gurruk gu'ya atsalaram / Ogulmeñliñ garşysynda (12/34)

gurşa-: etrafını tutmak, kuşatmak.

Gurşar Bugrañ degresini / Solmaz eje ogşap ogşap (28/15)

gurşun: kurşun.

Gidip barýar aşyk ýigit / Ellerinde gurşun kenek (17/33)

İki damja akyp gitdi / Eräp gaýdan gurşun ýaly (57/34)

gus-: kusmak.

Kolhozçynyň yrsgalyny / İçip içip gusan başlyk (14/31)

guş: kuş, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/19)

Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/20)

Gujaklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/21)

Bu gün diňe seni däl de / Halas etdik kân guşlary (61/26)

Uçup barýar çopan soldat / Onki süňňi guş ýalydy (63/22)

İtlen guşdan gorap ýörün / Münläp Bugra ýarag alyp (72/27)

guşak: kuşak, vücuda sarılan uzun ve enli kuşak.

Eginleri guşaklylar / Onuň ähli aklawyny (83/28)

gutap: çörek.

Özi duýman aňryk itdi / Gädilmedik gutabyny (78/10)

gutar-: 1. bitmek, son bulmak, sona ermek.

Çaýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/9)

Gürrüňi hem gutaransyň / Kim şu ýerde kömek ýetir (19/11)

Posdan ýaňa gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/28)

2. kurtarmak.

Ýöne meni ol beladan / Gutarypdy bir ýaş ýigit (56/16)

guty: kısım, belli bir bölüm.

Bir gutusyn dökdi çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/8)

gutul-: sağlığı düzelmek, iyileşmek, kurtulmak.

Ýarym ýyldan ýa gutular / Ýa gutulmaz diýlen ýara (79/18)

Ýarym ýyldan ýa gutular / Ýa gutulmaz diýlen ýara (79/19)

guwan-: gurur duymak.

Ýetişipdir balam diýip / Guwanardy öz içinden (25/14)

guý: kuyu.

Gurruk guýa atsalaram / Ogulmeňliň garşysynda (12/34)

guzy: kuzu.

Bir gutusyn dökdi çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/9)

Gädilipdir ojakbaşı / İçki tamda guzy ýaly (68/15)

guzy bol-: kuzu gibi olmak.

Köşek gözleň alkymynda / Guzy bolup mäle çopan (17/15)

gül-: gülmek, gülümsemek.

Ýaşyp bilmän duran ýaly / Göz güldürüp yşyklar dur (14/10)

Haý boldy da welin diýip / Bugra jak jak gülüp galdy (10/27)

Geňeşipdi başlyk bile / Başlyk bolsa lah lah gülüp (28/34)

Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzya nelzya babay diýdi (51/18)

Kto takoy Menli diýip / Ýyljyraklap güldi maýor (55/8)

Jak jak gülüp ýeketary / Gowşurdy ol oky bile (71/11)

gül: gül çiçeği.

Öz işlerňiz neneň Bugra / İşler edil gül ýalydyr (18/30)

Dogry dogry ýorän dogry / Gyzlan güli saylan gyzyň (32/30)
Sary güller gyzy gülle / Bark urup dur kartasynda (47/30)
Sary güller gyzy güller / Bark urup dur kartasynda (47/30)
Gül gabaklar gara gözler / Çyglandyrdy gum ertirin (61/13)
Bilbil üçin ter gül gerek / Seniň ýaly bilbil üçin (77/17)
Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/19)
Keçän gülün dyrmalady / Söýdü meni (77/9)

gül ten: gül gibi güzel ten ifade ediliyor.

Duçar boldum gazabyna / Gül tenime degdi onun (75/28)

gül ýigit: iyi yiğit, güzel yiğit.

Seniň kimin gül ýigide / Rowa däl men (77/3)

güldür-: bir kişiyi güldürmek, gülmesini sağlamak.

Häphäzirem bir zat tapyp / Güldürýärdi jorasyny (20/13)

güllü: gül desenli.

Gyzyl güllü ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/3)

gülegen: çok gülen.

Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinýaz gyz (20/11)

Ala ýaz gyz / İki döşi her gülende (20/15)

güle güle: güle güle! hoşçakal.

Gözlerini gyrpyldadyr / Tugur çopan güle güle (22/5)

gülki: gülmek.

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/29)

gülki bol-: komik olmak, gülünç olmak.

Alçagrak bol / Gülki bolma ile çopan (17/13)

gülle: kurşun.

Duşman bolsa sesetimde / Ýagdyrýardy güllesini (55/24)

İki gara gaçyp gitdi / Ene de bir iki gülle (71/30)

güman: şüphe, kuşku.

Rehim etjek gümany ýok / Diýip, okuň astynda da (54/17)

güm bol-: kaybolmak, kaybol!

Garabaglar Güm bol diýdi / Çydap bilmän bir ah çekdi (83/14)

gümle-: gümbürdemek.

Hoşlaşdy ol eşek bile / Gümlediler ol azgyny (75/24)

gümra bol-: bir şeyle aşırı ilgili olmak, meşgul olmak.

Ýene birden arkan serpip / Gümra boldy işi bile (16/26)

Beýlekisin otlap baryar / Pikri bile gümra bolup (64/32)

gün: 1. gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi.

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/12)

Şeýde şeýde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/5)

Alty günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/27)

Alty günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/28)

Íýmän gäwşäp ýörmeli sen / Şu gün edil bogazyňdan (12/31)

Uzynly gün ýadan demir / Dürsäp ýatyr nepesini (14/1)

Bu gün ýaman şat görünyär / Äýneklerniň aşagyndan (14/19)

Gayta bir gün daranmasa / Öňküdenem gelşip gidýär (15/15)

Keýpine däl mejbur bolup / Mälärsiň sen gerek güni (17/25)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/4)

Tüweleme gaty sürýär / A how Bugra bu gün seni (21/30)

Wallakessin menem şuňa / Senden beter hayran şu gün (22/9)

Ýabylarnyň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/11)

Ýabylarnyň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/11)
Bu gün onuň şat gününde / Gurban bolsun hany manym (28/3)
Moskwadan gaýdyp gelýär / Çopanymyz Bugra şu gün (28/10)
El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/13)
Diýip şol gün Üzüüm eje / Daň atýança uklamady (33/25)
Geçiripdi hasrat bile / Ýedinji gün ýola düşdi (40/11)
Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günün (40/9)
Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/17)
Tersine hä gözlemedi / Ertesi gün sāher bilen (42/27)
Geçip baryar günler aýlar / Her birisi ýyla meňzäp (55/27)
Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/4)
Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/27)
Kim kimdigin bilip geçdi / Agyr günler saýlap seçdi (69/9)
Eziz barmy biziň üçin / Şeýde şeýde günler ötdi (69/21)
Dörtiden başden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/31)
Dörtiden başden / Gitdi her gün gitdi her gün (69/31)
Bir gün barsam Piriň ýanna / Çiñerildi garagyma. (70/13)
On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/9)
Aldadyp ýör üç gün bari / Tapjak diýdi tapbermedi (73/11)
Obamyzda ol zalyma / İki günläp sud etdiler (74/18)
Şiri näme Piri näme / Dünyäň özi bir gün gelin (74/28)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/31)
Sekiz sany gor küýzesin / Günün günni sekiz ardyp (80/24)
Ýöne arman bigünäler / Bu günleri görmän ötdi (81/17)

2. zaman, dönem.

Tomus günü gagşar otyr / Näzijege Näzik adyn (5/15)
Ýygralykdan çykjak günüm / Alkymynda çökjek günüm (20/26)
Ýygralykdan çykjak günüm / Alkymynda çökjek günüm (20/27)
Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/29)
Üç örküçli gara dagyň / Depesine atlanan gün (49/29)
Öz özünden ot alan gün / Ýer ýüzüne ot salan gün (49/31)

Öz özünden ot alan gün / Ýer ýüzüne ot salan gün (49/32)
İkän-ekän galanlaň hem / Nobat güni etdi bir gün (70/2)
İkän-ekän galanlaň hem / Nobat güni etdi bir gün (70/2)
Gamly güni agyr güni / Ynanç söýgi mähir basdy (76/13)
Gamly güni agyr güni / Ynanç söýgi mähir basdy (76/13)
Beýle diýsem agyr günden / Ejizläendir öýtmegin sen (76/21)
Tomus güni bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/19)

3. güneş.

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/3)
Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/26)
Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/29)
Sagrykyndan gujaklady / Gün dogupdy Ogulmeňli (79/2)

4. yaşanmış zaman.

Donup galdy Bugra soldat / Ne günlere duçar bolduň (67/1)

gün ur-: güneş çarpmak.

Gün urdumy / Meý urdumy (21/33)

günbatar: batı.

Günbatara oba bakdy / Gündogara ýaýla bakdy (9/1)
Oklaw ýaly uzalypdy / Gündogardan günbatara (30/26)
Müňläp Bugra günbatara / Kowup baryar ol belany (59/21)
Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/3)

gündag: tüfeğin bir parçası.

Tüpenimin gündagyna / Alnym berip otyrdym men (73/15)

gündiz: gündüz.

Gije gündiz köýüp ýörşün / Bax Meňlim jan diýip ýörşün (6/2)
Goşguyyk hem düzdi çopan / Seniň üçin köýýärin gije gündiz (41/1)

Näçe gündiz näçe gije / Gözüme uky haram (50/9)
Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi ýetik (84/24)

gündogar: doğu.

Günbatara oba bakdy / Gündogara ýayla bakdy (9/1)
Gündogara garap gitdi / Aýlanyp ýör Bugra çopan (11/4)
Oklaw ýaly uzalypdy / Gündogardan günbatara (30/26)
Semaforýň gök çyrasy / Gündogara gol gerip dur (63/16)

günä: suç, günah, kabahat.

Sepeledi günä baryn / Okyjy dost saýladynmy (33/31)
Geç günämi Meň Men diýip / Aýagyny kakyp ýatyr (72/1)
Ýüz yzyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/21)
Ne de bar ol ne de ýok ol / Günäsinden boşasa da (86/16)

günä et-: günah işlemek, suç işlemek.

Näme günä edipdir ol / Garyp ýalaňaçdan başga (57/17)

günäkär: günahkâr, suçlu.

Bu wakanyň günäkärin / Gynanyaryn Selbi gyza (33/33)

günäli: suçlu, günah işleyen, kabahati olan kimse.

Kim günäli kim günäzsiz / Okyjy dost özüň ölçe (30/15)

günäsiz: suçsuz, günahsız.

Kim günäli kim günäsiz / Okyjy dost özüň ölçe (30/15)

günortan: öğle, öğleyin.

Günortanlar Moskwadan / Gaydyp gelen Bugra çopan (34/17)

gür: gür, yoğun.

Ogulmeňli seredip dur / Gür tutlugyň gaýrasyndan (37/16)

Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasyna (50/16)

gür ber-: yeniliklerden haber vermek, yenilikler üzerine konuşmak.

Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gür beripdi (64/24)

gürrüň: sohbet.

Gürrüňi hem gutaransyň / Kim şu ýerde kömek ýetir (19/11)

Ýigitleriň gürrüňinden / Ejap edip çykyp gitdi (23/9)

Ýogsa meniň bu gürrüňim / Dargap barýar her tarapa (30/17)

Gürrüňim bar baş üç kalam / Sergi toýy dowam etsin (32/2)

gürrüň ber-: bahsetmek, konuşmak, sohbet etmek.

Jemlenipdir bütün oba / Geçmişinden gürrüň berýär (27/24)

Göýä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paytagt barasynda, (37/11)

gürrüň çyk-: sohbet etmek.

Her ugurdan gürrüň çykar / Emma weli aýtjak sözüň (19/3)

gürrüňleş-: karşılıklı konuşmak, sohbet etmek.

Jeren hemä gürrüňleşýär / Hem syn edýär jorasyna (15/1)

güwle-: gürültü yapmak.

Güwledipdim iki ýola / Haltasyny beýläk taşlap (71/27)

güýç: güç, kuvvet.

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/8)

Öz güýjünden ökdä duşman / Kiewiňi saýgararmy (46/19)

güýç tap-: güç bulmak, hazır hissetmek.

Öpmek üçin güýç tapsada / Açmak üçin güýç tapmady (4/3)

Öpmek üçin güýç tapsada / Açmak üçin güýç tapmady (4/4)

Utanjyrap gaýra tesdi / Gaçmak üçin güýç tapmady (4/6)

güýçli: güclü olan kimse.

Ýa doljakdyr ýüň plany / Bu başlygmyz güýçli başlyk (14/24)

güýz: güz, sonbahar.

Şeýde şeýde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/6)

Öten ýylyň güýzündäki / Ogrulygyn ýatlap baryar (11/15)

güzer: geçit.

Bagryn daglap ýören gelin / Şonun geçen güzerinden (83/1)

habar: haber.

Şondan bäri habarym bar / Ne Meňlimden (65/12)

habar et-: haber etmek.

Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/20)

habar gat-: birine bir şey demek, söylemek, haber etmek, duyurmak.

Habar gatan tapylmady / Üç aýala salam berdi (82/28)

habardar: bir konu hakkında geniş bilgi sahibi olunması.

Samyrdylaň mazmunyndan / Solmaz eje habardardy (25/12)

haçja: dal.

Üstündäki serlen eşik / Üç haçjaly uzyn agaç (45/14)

hak: verilmiş emekten doğan manevi yetki.

Şol öküze höküm ýokdur / Gynanmaga hakym bardyr (34/15)

Gynanmaga hakym bardyr / Şeýt diýmäge hakym ýokdur (34/16)

hakda: hakkında.

Ýöne weli aýdyp durmak / Gerekmikä onuň hakda (64/22)

Obamyzyň Gökhan hakda / Ogry diýen gepi ýatdy (72/9)
Ynam hakda käň nesihat / Galdyrypdy änem bize (72/11)
Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/19)

hakyda: hafıza, bellek, düşünce, zihin.

Hakydadan boşanok ol / Zähmet bilen azap bilen (86/17)

hakykat: doğru, gerçek, hakikat.

Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/15)

hala-: beğenmek, hoşlanmak.

Bilip bolmaz sözleşersiň / Söýüşersin, halaşarsyn (77/28)

halal: helal, yasak olmayan.

Meylis halal eý / Meylis halal eý (8/2)

Meylis halal eý / Meylis halal eý (8/3)

halas et-: özgür, hür, serbest bırakmak.

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/10)

Belgorody halas edip / Ukraina eten kagyz (53/14)

Bu gün diňe seni däl de / Halas etdik kän guşlary (61/26)

Halas etdik ganatlylar / Toýnaklylar maşgalasyn (61/27)

Diňe adamzady däl de / Hayýwanatam etdik halas (62/2)

halasgär: kurtarıcı.

Gelinligniň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRİ bolup gitdi (52/2)

halypa: usta, öğretmen, hoca, yol gösterici.

Şeýle bolsa halypalar / El ogly ýolda gerek! (23/19)

halk: halk, ahali.

Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/21)

halta: torba, çuval.

Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/12)
Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ene (55/30)
Ýagyrynysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/22)
Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/23)
Ol haltajyk Moskwadan / Budapeşte ýeten halta (63/25)
Ol haltajyk Moskwadan / Budapeşte ýeten halta (63/26)
İçi çüýrük kartoşkaly / Dnepre batan halta (63/28)
Ukrainaň tokaýynda / İki gezek ýiten halta (63/30)
Ýene duşup eýesine / Öňe ümzük atan halta (63/32)
Ol haltada ýüz Uranyň / Ýüz wakanyň ysy bardy (63/33)
Üzümligiň içi bile / Ýan hemrasy goş haltasy (64/8)
Tutuş soldat göçi bile / Haltasynda Dneprden (64/10)
Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/19)
Haltasyndan ýer beripdi / Bugra soldat ýazan hatyn (64/27)
Arkasynda bir haltady / Üçüsi - de бүкүдүкләп (71/23)
Güwledipdim iki ýola / Haltasyny beýläk taşlap (71/28)

hamyr ýas-: hamur açmak, hamur yazmak, hamur mayalamak.

Ýalan sözden hamyr ýasýan / Oklawyny gaçyrýardy (83/32)

hanym: hanım, bayan.

Menli hanym golun dişläp / Bizdenki uýat eýleýir. (16/7)
Perwana dek köýen eken / Menli hanym öz ýaryndan (17/3)

hany manym: ev, bark, ocak, birinin her şeyi.

Bu gün onuň şat gününde / Gurban bolsun hany manym (28/4)

hapa: kirli, pis.

Agy ökünç jebir bilen / Ynsabynyň hapasyny (86/20)

haram: haram, yasak.

Çopanlara meýlis haram / Diýseler de babalarymyz (7/23)
Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/32)
Näçe gündiz näçe gije / Gözüme uky haram (50/10)
Nämüçindir, haram Piri / Tüpesňime ok bermedi (73/9)
Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/11)
Bar da haram süpürgiňi / Heleýňe ber bakyňa ber (75/3)
Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/29)

haramzada: evlilik dışı dünyaya gelen kişi.

Çekil haramzada diýip / Gollarymy dartyp aldym (74/9)

harasat: endişe.

Orşa düşýän bombaň sany / Durşy bilen harasatdy (46/12)

haraz: değirmen.

Emma onuň gerek tamyn / Gizläp otyr goşa haraz (13/20)
Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/21)
Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/3)

harbylaş-: askerleşmek.

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/21)

harman: harman, harman yeri.

On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/9)
Gije eýýäm harmandadym / Ýegenjigim Beki bile (71/13)
Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätläp ýörün (71/15)
Ýegenjigem kino gitdi / Harmandadym ýalňyz özüm (73/8)

harp: harf.

On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/29)

hasam: daha çok.

Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/10)

hasrat: kaygı, gam, dert, keder.

Öz ýanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/8)

Geçiripdi hasrat bile / Ýedinji gün ýola düşdi (40/10)

Döwran döndi garyplara / Gaýgy hasrat bilinmedi (57/8)

hat: mektup.

Ak bukjalý bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/12)

Ak bukjalý bir hat bile / Ol hat üçin Bugra dostum (40/13)

Hata saldy eli bilen / Kellesine näme gelse (40/26)

Üç sahypa haty bile / Sekiz setir şygry bile (41/14)

Bugraň hatyn ertirden soň / Görüp galdy köşek gözler (41/24)

Ogulmeňli haty okap / Demin alman dymdy dondy (41/28)

Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/33)

Ol iýuldan ol iýula / Üç hat geldi Bugrasyndan (48/6)

Şol hatlaryn üçüsi de / Gözläberseň çykar ýandan (48/11)

Jyzalapdy keşde keşde / Solmaz eje Bugraň hatyn (52/15)

Bir dyzynda çişli jorap / Bugraň hatyn okap otыр (53/9)

Dowam edýär hatyn zýy / Ýene onsoň “Meňlim!” diýip, (54/2)

Bug derýasyn boýlap barýar / Haty ýazan ýigdiň özi (54/4)

Aşgabada hat ýazdyrdym / Moskwada hat ýazdyrdym (57/25)

Aşgabada hat ýazdyrdym / Moskwada hat ýazdyrdym (57/26)

Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/12)

Haltasyndan ýer beripdi / Bugra soldat ýazan hatyn (64/28)

Alan hatyn ýatlap barýar / Çiliminiň birin zyňyp (64/29)

Tas taýypdy paýapyldan / Meňlim maňa üç hat ýazdy (64/34)

Hatyn daşyn nagyşlapdyr / Meňliňden hem salam diýip (65/2)

Ogulmeňliň ellerinde / Gaýynynyň aklaw haty (81/11)

Bugranyň hem ellerinde / Kakasynyň aklaw haty (81/13)

hat habar: haber niteliğinde mektup.

Hat habar ýok şondan bäre / Garry enäň gözlerinden (57/31)

Emma indi bir ýyl bäre / Hat-habary gelenokdy (60/26)

hatar: saf, dizi, sıra.

Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/28)

Bugra çopan Bugra soldat / Girdi ýene öň hatara (47/25)

Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/22)

Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/22)

hatarla-: dizmek, sıralamak

Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/7)

hawa: evet, elbette, tasdik için kullanılan bir kelime.

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/17)

Hawa ilat Bugra geldi / Ýöne bu gün öýe gelmez (31/31)

Hawa Solmaz işler şeýle / Bulaşdyran seniň özüň. (32/27)

Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkaýyn bol (36/13)

Hawa ýüpek geýjek bolsaň / Arasında bu da gerek (37/19)

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgün geldik (39/11)

Süri süri süri geldi / Hawa neme Ogulmeňli (39/25)

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/31)

Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/23)

Hawa Bugra, başymyzdan / Kän wakalar gelip geçdi (69/5)

Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/5)

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şýdip bildir tomus (75/20)

haýalla-: yavaşlamak.

Haýallady Basylmady / Meňli elin çekip aldy (43/20)

Haýallatdy ädimini / Gonjundaky esgi bile (65/24)

haýbat at-: gözdağı vermek, tehdit etmek.

Haýbat atyp geçen frits / Tulaň kümüş semawaryn (47/8)

Küküreşip, haýbat atyp / Aýaklary ele döndi (80/15)

haýyk-: çekinmek, korkmak, ürkmek.

Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/30)

haýyr: fayda, destek, kar, yarar.

Ömür sürýän dünýäde sen / Aslyýetiň haýyrdanmy (58/25)

haýyş: istek, dilek.

Ne hä haýyş ne de höküim / Söýmek hem de söýülmekdir (34/10)

haýran: hayran, çok beğenen kimse.

Seredip dur Ogulmeňli / Öz keşbine haýran ýaly (16/20)

Wallakessin menem şuňa / Senden beter haýran şu gün (22/9)

Menä walla molla Şiri / Haýran şoňa senden beter (22/23)

İki elin serip gitdi / Adam bary akly haýran (32/9)

haýran gal-: hayran kalmak, hayran olmak.

*Haýran galyp aňkaryp dur / Münläp goýun müňläp geçi
(61/19)*

haýwanat: hayvanlar.

Diňe adamzady däl de / Haýwanatam etdik halas (62/2)

haýwankädem bol-: karaktersiz olmak.

Erkeklikden elli bizar / Asyl haýwankädem bolmaz (38/12)

hüzir: şimdi, şu anda.

Ýöne hüzir ugra şundan / Näme beýdip o neressä (4/19)

Göge garap Gökhan ýatyr / Hüzir bar da şol ýaňranyň (4/34)

Hüzir bolsa daş gapyda / Çaykap otyr çäýnegini (13/13)

Häphäzirem bir zat tapyp / Güldürýärdi jorasyny (20/12)
El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/14)
Solmaz senden Senden Solmaz / Häzir meniň ýanyma bar (32/1)
Sen däl Solmaz Bugraň özi / Häzir ynha öýlerine (33/15)
Bogazynda çolaşdyrды / Emma häzir Ogulmeňli (38/32)
Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/19)
Häphäzirem bedresinde / Köpükläp dur kümüş süýdi (60/13)

häzirlikçe: şimdi, bugün, şu anda.

Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüne (33/19)

heleý: kadın.

Bar da haram süpürgiňi / Heleýne ber balyňa ber (75/4)

hemmäň: hemen, derhal.

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäň gözi bir tarapa (28/8)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmän, gözi bir tarapa (30/20)

heniz: henüz.

Agyrmandy heniz ene / Hawa eje arkaýyn bol (36/12)

Gün dogupdy... Ogulmeňli / Henizlerem gujakdady (79/3)

heň: 1. melodi, ritim, ton.

Ýapbyldakdan heňin tapyp / Áýdym edip synap gördi (41/12)

Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/2)

2. küf, pas.

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/1)

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/1)

heňle-: küflenmek, küf tutmak.

Gapydaky ala sygryň / Gapdalynda heňläp durdy (34/26)

hesret: çile, acı, keder, elem.

Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglun (65/28)

hyrçyn: hırçın.

Äpişgeden jyklap ýörsüň / Diýip Bugra hyrçyn dişläp (9/17)

hyrydar: bir şeyi almaya isteği, hevesi olan.

Her agaja, her bir gara / Hyp hyrydar bakyp düşdi (62/27)

hyzmat: hizmet.

Entek entek Watanymyň / Hyzmatyna laýykdyryn (59/2)

hokral-: derinleşmek, çukur oluşmak.

Ýañaklaryň çukanagy / Hokralsa da käse ýaly (60/18)

hopuk-: nefes alması güçleşmek, nefesi kesilmek, nefes nefese kalmak.

Kä hopugýar / Kä gowşayýar (32/25)

horaz: horoz.

Ogulmeňli horaz ýaly / Galkynjyrap gapa çykdy. (13/10)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/18)

Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/4)

horda: kötü, fena, berbat.

Ýöni weli Selbi gyzam / Däl ahyry gyz hordasy (37/36)

horla-: zayıf düşürmek, zayıflatmak.

Doýjak wagty doýduraňok / Beýdip horlap ýörer ýaly (4/26)

horruldy: horultu.

Bugra çopan ejesiniň / Horruldysyn diňläp durdy (34/28)

hoş: iyi, güzel, hoş.

Müñ öñünden geçen sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/33)

Müñ öñünden geçen sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/33)

hoş gel-: hoş gelmek, güzel gelmek.

Hoş gelipsiň diýýän ýaly / Bir silkindi goşa derek (67/9)

hoşlaş-: veda etmek, vedalaşmak.

Hoşlaşdy ol eşek bile / Gümlediler ol azgyny (75/23)

hoşluk: mutluluk, memnuniyet.

Ardynypdy hoşluk bile / Boh ow boh ow beýle bolsa (28/35)

hozanak: gayret, çaba.

Emma gelin gelenden soň / Hozanakdy menden beter (25/32)

Gelin bolan Solmaz eje / İki ýana hozanaklap (27/32)

hödür et-: ikram etmek.

Ýiň diýip Abdalgolak / Bir el bilen hödür etdi (3/19)

hökman: zorunlu, mutlak, mecburi.

Hökman geler diýip gitdi / Ogulmeňli gepläp bilmän (68/26)

höküm: hüküm, karar, emir.

Ne hä haýy ne de höküm / Söýmek hem de söýülmekdir (34/10)

Ýer göterýän sary öküz / Höküm köpdür Ýöne weli (34/13)

Şol öküz höküm ýokdur / Gynanmaga hakym bardyr (34/14)

İl - günün öz, jezasy bar / Dowam edýär ýowuz höküm (86/25)

höküm ber-: karar vermek, karar almak, emir vermek.

Diýip Bugra dişin gysyp / Öz özüne berdi höküm (17/17)

höküm et-: hükmetmek, sahip olmak.

Ellerine höküm etdi / İki dyzy göwnemedi (6/29)

Dyzlaryna höküm etdi / Onsoň özi göwnemedi (6/31)

höküwmet: hükümet.

Kime pena edipdir ol / Höküwmetiň garşysyna (57/20)

humar tap-: keyiflenmek, keyfi yerine gelmek.

Gözleriňe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/17)

hurma: hurma rengi.

Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/8)

huşy göç-: aklı gitmek, aklı başından gitmek.

Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/22)

Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/23)

Meňlisiniň gujagynda / Bugramyzyň huşy göçdi (79/7)

hüjüm: hücum, saldırı.

Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öň (65/7)

Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdyň baş hüjümden (65/11)

hünär et: hünerini, becerisini göstermek.

Äkitdiler ýarygije / Näme hünär edipdir ol (57/16)

hünji: inci.

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/28)

Ýere gaçdy goşa hünji / Ýý sen gözýaş ne sebäpden (58/20)

Üç sözjagaz bagyşlapdyr / Hünji ýaljak tegeläpdir (65/5)

yhlas: temiz sevgi ve yürekten bağlılık.

Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/32)

yklym: alem, cihan, dünya.

Gözleriñe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/17)

Taparmyka şu yklymdan / Şo gyz ýaly boljak gyzy (37/31)

ykrar et-: kabul etmek, onaylamak.

Hem Gynanjy hem Begenji / İkinem ykrar edip (58/23)

ylalaş-: birinin düşüncesini kabul etmek, katılmak, anlaşmak.

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (7/3)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (23/31)

ylga-: koşmak.

Torsuk ýaly ylgap gitdi / Sykylyklap (10/22)

Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm meñzeş sözler (41/26)

Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/10)

Dik asmana göçüp gitdi / Ylgap barsam Gökhan agsak (71/32)

ylgaşla-: koşmak.

Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi etik (84/23)

ynam: güven, itibar, itimat.

Ynam hakda kâň nesihat / Galdyrypdy enem bize(72/11)

Dogry eken Ogryny da / Ýeňdim şýdip Ynam bile (72/14)

Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/19)

ynam et-: itibar etmek, güvenmek.

Käbirisi kekirdegñe / Ýapyşayar ynam etseň (72/18)

ynanç: güven, inanç.

Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap beryärdi bedenine (60/21)

Gamly günü agyr günü / Ynanç söýgi mähir basdy (76/14)

ynjyt-: incetmek, kırmak, üzme.

Ynjytdymmy eje seni / Dünýä inip özüm bilip (35/31)

ynsan: insan.

Şeýle söýgi elmydama / Ynsan üçin söýünjidir (49/12)

ynsap: insaf.

Agy ökünç jebir bilen / Ynsabynyň hapasyny (86/20)

yrala-: sallamak, silkelemek.

Solmaz eje Bugrasyny / Üç yralap üç oýatdy (26/2)

yrsgal: bereket.

Kolhozçynyň yrsgalyny / İçip içip gusan başlyk (14/30)

ys: koku.

Ol haltada ýüz Uranyň / Ýüz wakanyň ysy bardy (63/34)

Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwriünde (64/3)

ysga-: koklamak.

Edil bägül ysgan ýaly / Gyrtyç bilen ogşaşyp ýör (8/18)

Ýene birden däli boldy / Haçana çen kagyz ysgap (12/27)

Solmaz eje ol kagyzy / Ysgaý ysgaý doýanokdy (53/17)

Solmaz eje ol kagyzy / Ysgaý ysgaý doýanokdy (53/17)

ysyrgan-: koklamak.

Bir köpek-baý ysyrganyp / İşigiňden geler gider (56/9)

yssy: sevgi dolu, sıcak.

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/21)

yş: ışık.

Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/21)

Bir azajyk yş görnüpdi / Ojagazam söndi diýdi (85/13)

yşk: aşk.

Yşk derýasy çogany bar / Çogjak bolup durany bar (7/17)

yşk ody: güçlü sevgi.

Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/23)

yşykla-: gözetlemek, sezdirmeden bakmak.

Bugra çopan yşyklady / Akja tamyň işiginden (5/3)

İşiginden yşyklar dur / Diwar bilen boýdaş gelni (6/10)

Ýaşyp bilmän duran ýaly / Göz güldürip yşyklar dur (14/10)

Aşyk çopan äpişgeden / Yşyklady ogry ýaly (19/32)

Gara tüýleň aşagyndan / Zalyň gözler yşyklady (74/8)

yz: 1.arka, geri.

Myhman gözel ynha gaýdar / Geläýerler yz ýanyndan (21/2)

Ýabylaryň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/6)

Dowam eder toýuň yzy / Dünyäň örki Selbinýaz däl (36/14)

Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öň (65/6)

Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/25)

2. iz.

Diýip gyzyň zy bilen / Söz oklady wäşi biri (23/15)

Sekiz okuň zy bardy / Gidip barýar Bugra soldat (64/5)

Ýüz zyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/20)

Gözedürtme garaňkydy / Bir at zy düzläp ýördi (85/4)

3. etki, tesir.

Yzy bilen birden turdy / Gorküýzäniň gapdalynda (6/16)

Gahar bilen sürüp gitdi / Solmaz eje yy bilen (32/7)

4. sonra.

Solmaz eje yy bilen / Balam diyip gerlip gitdi (44/11)

yza çekil-: gerilemek.

Yza çekil Bugra dogan / Köyneginiñ ýeñi bile (54/21)

yzyraga gal-: bilerek geride kalmak.

Bugradyrda-a, Ýygradyrda-a / Galayandyr yzyraga (31/17)

yz yzyna: arka arkaya.

Gözlerini tegeledi / Dört nohudy yz yzyna (35/16)

Yz yzyna lykyrdady / Ýyrtlypdyr könelipdir (68/10)

Ýorganjygy gökje Näzik / Yz yzyna gaýtalandy (68/19)

Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm menzeş sözler (41/26)

iber-: göndermek, sevk etmek.

Dim dik galdy misli baýdak / Kim iberdi, balam muny (58/15)

iç: 1. nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse, ara.

Bir aý bäre gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/11)

Ýeňiş! diyip ýaňlanyp dur / Dagnyñ deňziñ, gumuñ içi (61/22)

2. akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden biri.

Öz içinden oýlanyp dur / Gözleriniñ tabagynda (15/35)

İne onsoñ içiñ tütäp / Oturansyñ Ol hem otyr (19/7)

Ýetişipdir balam diyip / Guwanardy öz içinden (25/14)

Ähli gyzlañ soltanyny / Seçipdi ol gyz içinden (25/16)

3. cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta.

İçi çüýrük kartoşkaly / Dnepre batan halta (63/27)

4. bir alanın sınırları arasında bulunan yer.

Üzümligiň içi bile / Ýan hemrasy goş haltasy (64/7)

Gädilipdir ojakbaşy / İçki tamda guz yýaly (68/15)

Sakgalyndan ýapyşýardy / Şäsher ýaly tamyň içi (82/23)

iç çek-: üzüntüyle derinden nefes almak.

Kimden ýokan ýygralyk sen / Diýip Bugra için çekip (8/33)

iç dök-: içini dökmek, birine derdini, sıkıntılarını, duygularını anlatmak.

İçim döküp gaýtsam gerek / Diýip ynha aýna garap (3/11)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/4)

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/29)

Şunuň ýaly çola ýerde / İçim döküp bilmesem men (38/6)

Çökdi onuň alkymynda / Bir sagatlap için dökdi (42/19)

iç tut-: içindekileri saklamak.

Men nädeýin İçin tutup / Geňeş saldy babasyna (84/1)

iç yak-: ruhen canın yanması, üzülmek.

İçim ýakan ýygralyk sen / Kime dartyp kimden artyp (8/30)

iç-: içmek, bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

Kolhozçynyň yrsgalyny / İçip içip gusan başlyk (14/31)

Kolhozçynyň yrsgalyny / İçip içip gusan başlyk (14/31)

Saýlap seçip tapan gzy / İçen suwy bogazyndan (28/20)

Gaýnatdyryp içen frist / Moskwanyň eteginde (47/10)

İçen çayyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç aý ýatyp (47/12)

Öz ýurdundaň müň millikde / Dneprmiň suwun içip (46/24)

Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/19)

Bir küýzesin içesiň ger / İçmeseňem Meňlä bakyp (80/29)

Bir küýzesin içesiň ger / İçmeseňem Meňlä bakyp (80/30)

igle-: zayıflamak, kilo vermek.

İgläp galdy Ogulmeňli / Ynha indi ýaňy ýaňy (5/27)

ikän ýekän: bir iki.

İkän-ekän galanlaň hem / Hobat günü etdi bir gün (70/1)

iki: iki sayısı.

Ellerine höküüm etdi / İki dyzy göwnemedi (6/30)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (7/3)

İki topar sygyr gelyär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/22)

Aram tapan ýaly boldy / İki minüt geçip geçmän (12/25)

Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/2)

İkisi de alçy gopsa / Şu gün içim döksem gerek (18/3)

Ala ýaz gyz / İki döşi her gülende (20/15)

Jeren gelniň ýary bile / İki eli iki gözi

Jeren gelniň ýary bile / İki eli iki gözi (21/20)

İkisi de ylalaşyp / Geläýsene ertir diýdi (23/31)

İki orta tolkun atýar / Müň mayakly deňiz ýaly (26/24)

Göz gidermi başga taýa / İki ýürek birikmese (27/16)

Gelin bolan Solmaz eje / İki ýana hozanaklap (27/32)

İki elin serip gitdi / Adam bary akly hayran (32/8)

Öz saýlanyn öz diýenin / Birikmese iki pikir (33/7)

Söýüşmese iki ýürek / Görendirin görendirin (33/8)

Mätäç dälde iki ýürek / Olar üçin ne aklawjy (34/6)

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/24)

Soňabaka gyzdy çopan / İn soňundan iki bentjik (40/31)

Titräp duran goşardady / İki gözi daşardady (43/25)

Solmaz ejäň iki gözi / Köşek gözli gelinedi (46/1)

Şu iki söz seslenýärdi / Ol seslerden tüpeň sesi (47/2)

Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/14)

İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/19)
İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/19)
İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/25)
İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/17)
Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/13)
Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiç Orak (51/24)
Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/31)
İki bogdak arpa gylçyk / Bir gyz bilen deň bolandyr (56/7)
İki damja akyp gitdi / Eräp gaýdan gurşun ýaly (57/33)
Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzyl pogon (62/15)
Ukrainaň tokaýynda / İki gezek ýiten halta (63/30)
Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/20)
Gök gapyny emay bilen / Kakdy Bugra iki gezek (67/12)
Gyzyl gyňaç / İki de doňup durdy (68/3)
Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/9)
Güwledipdim iki ýola / Haltasyny beýläk taşlap (71/27)
İki gara gaçyp gitdi / Ýene de bir iki gülle (71/29)
Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diýip (71/34)
Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/6)
Obamyzda ol zalyma / İki günläp sud etdiler (74/18)
Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/13)
Hanha panus hanha ädik / İki eglip çykyp gitdi (84/14)
İki akyl iki pikir / Bir birinden sowa düşdi (85/23)
İki akyl iki pikir / Bir birinden sowa düşdi (85/23)
İki damja aýy gözyaş / Öňündäki suwa düşdi (85/25)

ikinci: ikinci.

Birinjisi ýoldan geldi / İkinjisi Dondan geldi (48/8)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/7)
Ne ikinji ne üçünji / Diňe, diňe birinjidir (49/13)

ikisinem: her ikisini de.

Hem Gynanjy hem Begenji / İkisinem ykrar edip (58/23)

iki ýanly: karşılıklı.

İki ýanly söýgi gerek / Onup bilen ýaşasmany (33/12)

ikuçly: belirsiz, şüpheli.

Kemim ýokdur çigit ýaly / Ýeňjegimiz ikuçly däl (53/33)

il: halk, ahali.

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgün geldik (39/10)

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatyşdy (45/30)

İl bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/1)

il gün: insanlar, halk.

Git diýenok ona hiç kim / İl günün öz jezasy bar (86/24)

ilat: ahali, halk.

Hawa ilat Bugra geldi / Ýöne bu gün öýe gelmez (31/31)

ileri: ileri.

Ortadaky bir wagondan / İlerligne böküp düşdi (62/25)

ilki: önce, ilk, ilk önce, ilkin.

Bälçiräpdä ilki sapar / Gelin gyzlar öýe girýär (29/8)

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/32)

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/9)

Ýog eý ýog eý besdir diýip / İtekläpdim ilki sapar (70/20)

in: en (genişlik).

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/18)

Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/18)

in-: inmek, yukarıdan aşağıya doğru hareket etmek.

Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/6)

Ynha indem özüň görýäň / Ýanaklarym gasyn gasyn (76/17)

in boý: boy bos.

Ýa on ýedi ýa on sekiz / İnin boýun ýetiren gyz (23/8)

indi: artık.

Besdir indi ugra çopan / Mawy asman—mawy gazan (3/15)

Ynha indi nije aýdyr / Bizar boldy Bugra senden (4/15)

İndi birçak ol nakyly / Tazeläpdür obalarymyz (7/25)

Tüýdüginem alyp barar / İndi bizde çopanlara (8/1)

Ynha indi bahana ýok / Ogulmeňliň ýalňyz özi (23/25)

Ýokýok indi ertir gelmen / Bizar boldum ertirlerden (24/1)

Diýe diýe diýe gitdi / İndi çiläm açylyşdy (42/13)

Öýe girdi bugra ýaly / İndi Bugra ýygra dälde (43/3)

Ýeňiş indi magat eje / Sen sag bolsaň bolany şol (53/34)

Ynha indi nije ýyldyr / Düşünemok sebäbine (57/23)

Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/31)

Sen bir indi men sebäpli / Bagtsyz bolma, Bugra dogan (77/1)

Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi etik (84/23)

El gaýtarmaň indi diýdi / Bugra bolsa sessiz üýnsüz (85/17)

indi: şimdi.

İgläp galdy Ogulmeňli / Ynha indi ýaňy ýaňy (5/28)

Ýa ejene eh dözdün Bugra / Ynha indi geple çopan (39/19)

Asyl indi üp üýtgeşik / Daş işikde Ogulmeňli (45/17)

İndi ynha Baş söýgime / Dowam üçin doglan ýaly (48/25)

Aýdyp durdy gizlänokdy / İndi käbir sözleňgirler (50/28)

Emma indi bir ýyl bəri / Hat-habary gelenokdy (60/25)

Ýüzün çöpe bukup ýatyr / İndi etmen meň meň diýip (71/34)

Sen gideňde dag dek gäwräm / Ynha indi ýeke gysym (76/20)

Ýöne Bugram söýen gelniň / Mynasypmy indi sana (77/14)
On başine ýeten Hurma / İndi görsen tanamarsyň (77/22)
Näzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/2)
Eý sen Gözyaş indi bildim / Ene nämäň nyşany sen (85/27)

ini: küçük kardeş.

Obasynyň gyrasyndan / Birden ini digläp gitdi (65/21)

iňne: iğne.

Mahorkasy portsigary / Sapagy bar iňnesi bar (64/16)

ir: er, erken.

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/2)
Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/2)
Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/30)
Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/30)

irin-: tembellik etmek, üşenmek.

Diýip Bugra näm üçindir / Bir azajyk irnip gitdi (44/8)

irkil-: uyuklamak, pineklemek.

Bir gowaçaň aşagynda / Meňli gelin irkilipdir (50/4)

iş: 1. iş, uğraş, meşguliyet.

Ýene birden arkan serpip / Gumra boldy işi bile (16/26)
Öz işlerňiz neneň Bugra / İşler edil gül ýalydyr (18/29)
Öz işlerňiz neneň Bugra / İşler edil gül ýalydyr (18/30)
Meňlilere işin alyp / Gelegendi Selbinýaz gyz (20/8)
Bilyänsiňiz işin alyp / Menlilere gelen gyzy (25/19)
Kitap okuw işden başga / Náme sena edipdir ol (57/21)
Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi etik (84/24)

2. geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma.

Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/9)

Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/9)

Edil ýañy işden gelip / Çalşyrypdy köýnegini (13/11)

Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/32)

Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ene (55/29)

3. birinden istenen hizmet veya birine verilen görev.

Aý onsoňam her iş bolsun / İş diýleniň aňsady ýok (18/27)

Aý onsoňam her iş bolsun / İş diýleniň aňsady ýok (18/28)

4. sorun, mesele.

Geçip gitdi ugry bile / Eşek bilen işi ýokdy (85/20)

iş salyş-: iş birliği yapmak.

Bir dem salym iş salyşyp / Gözi bile, gaşy bile (16/23)

işdäsinden kes-: iştahından kesmek.

İşdäsinden kesip ony / Ýýjek wagty iýdireňok (4/23)

işik: kapı.

Bugra çopan yşyklady / Akja tamyň işiginden (5/4)

İşiginden yşyklar dur / Divar bilen boýdaş gelni (6/10)

Uzaltmaýyn mundan beter / Bugralaryň işiginde (27/22)

Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bede (45/12)

Asyl indi üp üýtgeşik / Daş işikde Ogulmeňli (45/18)

Bir köpek-baý ysyr ganyp / İşiğinden geler gider (56/10)

işle-: çalışmak.

Hawa Solmaz işler şeýle / Bulaşdyran seniň özüň. (32/27)

Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/12)

Kän ýyl geçdi ondan bəri / Kolhozynda işläp ýör ol (86/2)

it: köpek.

İtden guşdan gorap ýörün / Münläp Bugra ýarag alyp (72/27)

it-: itmek, iteklemek.

Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/4)

İteni hem şoldy weli / Uçdy ähli toplan sözi (24/5)

Geç günämi mähribanım / Diýip Bugra beýläk itdi (35/26)

Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/32)

Özi duýman añryk itdi / Gädilmedik gutabyňy (78/9)

itekle-: iteklemek, arkasından itmek.

Ýog eý ýog eý besdir diýip / İtekläpdim ilki sapar (70/20)

iý-: yemek, yeme eyleminin yerine getirilmesi.

İyiň diýip Abdalgolak / Bir el bilen hödür etdi (3/18)

Aýyň nury iýip baryr / Eýýäm olaň köpüsini (3/20)

İşdäsinden kesip ony / İýjek wagty iýdireňok (4/24)

İşdäsinden kesip ony / İýjek wagty iýdireňok (4/24)

İýmän gäwşäp ýörmeli sen / Şu gün edil bogazyňdan (12/30)

Alybergin Ogulmeňli / İýmeli zat ýerin tapar (70/22)

İýse de bar / Geýse de bar (86/5)

Bir seretseň bar zady ýok / İýeniniň siňňidi ýok (86/10)

iýul: temmuz ayı.

Ol iýuldan ol iýula / Üç hat geldi Bugrasyndan (48/5)

Ol iýuldan ol iýula / Üç hat geldi Bugrasyndan (48/5)

İýul aýy / Gijäň ýary (62/7)

iýýänleri, içýänleri, geýýänleri aýry däl: her zaman bir arada olmak ve sıkı ilişki içinde bulunmak.

Aýry däldi iýýänleri / İçýänleri, geýýänleri (53/1)

jadyly: büyü, sihirli.

Söýgi diýlen jadyly zat / Senden rugsat sorap gelmez (49/5)

jahyl: cahil, belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan kimse.

Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/15)

jalbar: geniş pantolon, şalvar.

Diýip Bugra çykarynman / Penjegini jalbaryny (25/2)

jam: tas, tabak, çanak.

Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/19)

jan / janam / janym: sevgi sözü.

Gije gündiz köýüp ýörşün / Bax Meňlim jan diýip ýörşün (6/3)

Üç aýlyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/7)

Bugra dädä çay bereli / Bol Näzik jan çäýnek getir (18/14)

Tara janym galmadyla / Tara janym (24/29)

Tara janym galmadyla / Tara janym (24/30)

Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/29)

Kakasynyň ýokdugyny / Ýatlamasyn Bugra janym (28/2)

Bilýärin men, eje janym / Men nädeýin Bagyşla sen (35/23)

Dodaklary sepleşerdi / Endam janym şagga derläp (38/26)

*Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çopan esir boldy ýoluňda
(41/4)*

Bugram janym mähri siňen / Gözlerinden aýlanayyn (45/33)

Jyzyrdap dur gara peçde / Balam janym mähri siňen (52/19)

Bugra janym kakasy hem / Oba şura başlyk boldy (57/3)

Ejem janym, Ogulmeňlim / Dosty ýarym amanmykan (63/19)

Ejem janym tarapyndan / Gyzyl ýaşyl galam bilen (64/35)

Ne ejemden / Ejem janym Ogulmeňlim (65/15)

Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/27)

Ynha Bugra, synlap otur / Hurma janym Hurma gyzy (78/14)

janly: canlı.

Meñli göýä dilden galdy / Janly diýseň janly däldi (67/31)

Meñli göýä dilden galdy / Janly diýseň janly däldi (67/32)

jansyz: cansız.

Jansyz diýseň jansyz däldi / Ýaşyl papak (67/33)

Jansyz diýseň jansyz däldi / Ýaşyl papak (67/33)

jaý: ev, bina.

Oýuna-da gelenokdy / Bugra çopan akja jaýyň (6/9)

Ogulmeñliň jaýyndady / Gaýyn gözi gelninedi (52/26)

Goşa baýry tutan saçlar / Jaýyn saýlap ýatan saçlar (78/20)

Jaýy bile tolkun atdy / Hurma gyza bir dem salym (78/21)

jellat: cellat.

Eýmenç çirkin gygyrdy da / Arkanlygna gaýtdy jellat (74/14)

jemle-: toplamak, bir araya getirmek.

Jemlenipdir bütün oba / Geçmişinden gürrüň berýär (27/23)

jeň: savaş.

Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/5)

jeňňel: orman.

Ukrainaň jeňňelinde / Köşek gözler ýalkym saçdy (55/19)

jepa ber-: cefalı olmak.

Ep eslije jepa berýän / Men men diýen gelin gyzlar (26/16)

jepa çek-: cefa çekmek, eziyet çekmek.

Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/14)

jetleş-: ağız kavgası yapmak, atışmak, çekişmek.

Diýip Bugra jetleşip dur / Degirmeni guran bile (13/23)

jeza: ceza.

Git diýenok ona hiç kim / İl günün öz jezasy bar (86/24)

jykla-: gizlice bakmak.

Jyklar duran aşygyndan / Näzjegim Näzik gyzym (5/7)

Äpişgeden jyklar ýörsüň / Diýip Bugra hyrçyn dişläp (9/16)

jyn: cin.

Haýsy jyna gargap ýörsüň / Hiç le diýip Bugra çopan (9/29)

jyn ur-: cin çarpmak.

Al urdumy jyn urdumy / Ýel urdumy (21/31)

jyrkylda-: tik tak ses çıkarmak.

Orak ýaly eglip otыр / Jyrkyldap dur asma sagat (69/1)

jyzala-: yazmak, dokumak.

Jyzalapdy keşde keşde / Solmaz eje Bugraň hatyn (52/14)

jyzyrda-: cızırtılı ses çıkarmak.

Jyzyrdady otluçöpi / Şykyrdady portsigary (78/5)

Jyzyrdap dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/18)

jigi: küçük kardeş (erkek ya da kız).

Eziz jigim / On dokuzdan öten Hurma (77/25)

jir: basma gömlek.

Çit geýsede jir geýsede / İni bile boýy bile (15/17)

Jir gyňaçly kellesini / Bedreýesine egip otyr (61/5)

jogap: cevap, yanıt.

Jogap ýerne bir ýylgyryp / Ogulmeňli aşak bakar (18/35)

Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/28)

Geň galma sen magşuk gelin / Bu soragyň jogaby ýok (49/2)

Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/3)

Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/4)

Gözüm zardyr jogabyna / Mülki bilen bile gitdi (57/27)

Jogabyny sorap ýörün / Namysy da gallany da (72/25)

Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl, (83/10)

jogap al-: cevap almak, karşılık gelmek.

Jogabynam alyp alman / Gelşi ýaly çykyp gitdi (24/11)

jogap tap-: cevap bulmak.

Soragyna jogap tapman / Ogulmeňli bakýar aşak (48/31)

jora: kız arkadaş.

Jeren hemä gürrüňleşýär / Hem syn edýär jorasyna (15/2)

Häphäzirem bir zat tapyp / Güldürýärdi jorasyny (20/13)

Süýemine saçyn orap / Öňündäki joralarna (29/13)

Wepalydy jorasyna / Köşek gözler ýene girdi (36/26)

Goý ukласyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/12)

Goý ukласyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/12)

Jeren gelin mähir bilen / Gözüň aýlap jorasyna (50/14)

Buşluk jora buşluk diýip / Ylgap geldi Jeren gelin (61/9)

Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/8)

jorap: çorap.

Bir dyzynda çişli jorap / Bugraň hatyn okap otyr (53/8)

Watan üçin beren oba / Jorap bile dolak bile (65/31)

jöwen: genç, delikanlı.

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/17)

juwan: genç.

Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/13)

jübi: cep, giyilen bir eşyanın cebi.

Bir jübsüne bukup turdy / Aýasynyň gyzył gany (9/33)

jübüt: çift.

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzył ellik (51/28)

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzył ellik (51/29)

kabina: kabine, topluluk.

Girip gitdi garabaga / Kabinada gaýşyp otыр (14/16)

kabinet: kabine.

Aşyr agaň kabineti / Saray ýaly goçak zaldy (32/11)

kabul et-: kabul etmek.

Köşek Gözli çynar gelnim / Menä ynha kabul etsen (52/21)

Batyr oglun soldat oglun / Sazy bile kabul etdi (66/2)

kagyz: mektup.

Ýene birden däli boldy / Haçana çen kagyz ysgap (12/27)

Kagyz ogşap ýörmeli sen / Haçana çen suwsuz tebsäp (12/28)

Ol kagyzjyk Bugra bilen / Nirelerden mten kagyz (53/10)

Ol kagyzjyk Bugra bilen / Nirelerden mten kagyz (53/11)

Ogulmeňliň suratyny / Üç aý ogşap ýatan kagyz (53/13)

Belgorody halas edip / Ukraina ýeten kagyz (53/15)

Solmaz eje ol kagyz / Ysgaý ysgaý doýanokdy (53/16)

kak-: 1. kakmak, itmek, itelemek.

Tayak bile kakdy Tugur / Onýançada Bugramyzy (10/8)
Çep ýañagyn ýakyp gitdi / Solmaz eje kakyşdyrdy (57/36)
Kakdy çekdi / Açylmady Kukurt çykdy (66/23)
Gije kakdyk dokmadarak / Hemme zada döz gelindi (69/16)
Geç günämi Meň Men diýip / Aýagyny kakyp ýatyr (72/2)
Arkasyňa kakyp kakyp / Alkyş aýdyp geçesiň ger (80/31)
Arkasyňa kakyp kakyp / Alkyş aýdyp geçesiň ger (80/31)
Dogrudanam gelin gyzlar / Kakyp geçýär arkasyňa (80/34)

2. kapiya vurmak, tıklatmak.

Gök gapyny emay bilen / Kakdy Bugra iki gezek (67/12)
Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/13)
Gatyrak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/15)
Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/19)

3. silkelemek.

Üstün başyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/31)

kaka: baba.

Kakasynyň ýokdugyny / Ýatlamasyn Bugra janyň (28/1)
Bugra janyň kakasy hem / Oba şura başlyk boldy (57/3)
Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/27)
Bugranyň hem ellýerinde / Kakasynyň aklaw haty (81/13)
Sowlup geçdi Jeren gelin / Myratjygnyň kakasyny (82/33)

kamys: kamiş.

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzył ellik (51/28)

kanagat: sabır.

Õň seýüpdim ýene söýýän / Hany Söýgiň kanagaty (48/30)

karar tap-: huzura kavuşmak, huzur bulmak, rahatlamak, sakinleşmek.

Ýeri onsoň Bugra çopan / Neneň niçik karar tapar (12/15)

karta: harita.

Sary güller gyzył güller / Bark urup dur kartasynda (47/31)

Gowaçalaň kartasynda / Kakam janam ädik geýdi (69/26)

Döňär kümäň arkasyňa / Gowaçalaň kartasyňa (81/3)

kartoşka: patates.

İçi çüýrük kartoşkaly / Dnepre batan halta (63/27)

kaska: kask.

Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/3)

kaýyl: hoşnut, memnun.

Beýle ýüze / Ýüz razydy müň kaýyldy (84/20)

käbe: Kabe.

Seslensene, goşa söwüt / Käbäm ejem öýde bamy (66/18)

keçä: keçe.

Keçän gülün dyrmalady / Söýdü meni (77/9)

kädi başy göçen: akılsızca giden kimse.

Kädi başy göçen frits / Okaň, Upaň köprüsinden (47/6)

käl: dere.

Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/25)

kän: çok.

Obamyzda çopan kändir, / Hemmesi de gowy çopan (7/9)

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/9)
Bir gutusyn dökdü çopan / Guzularda kändir Meňlim (43/9)
Käte biri sur bagana / Ýer ýüzünde kändir Meňlim (43/13)
Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/23)
Bu gün diňe seni däl de / Halas etdik kän guşlary (61/26)
Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/6)
Ynam hakda kän nesihat / Galdyrypdy enem bize (72/11)
Adam başy daşdan gaty / Kän zat geçdi gara başdan (76/6)
Haýsy hurma seni söýmez / Özüň söýseň hurma kändir (77/34)
Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/21)
Adalatyň garşysynda / Ötülmejek bergiň kändir (81/23)
Kän ýyl geçdi ondan bäri / Kolhozynda işläp ýör ol (86/1)

käriz: yeraltı sularından faydalanmak için dağ eteklerine kazılan kuyu.

Käriz ýabyň boýy bile / Özbaşyna gepläp baryar (18/7)
Käriz ýabyň çepindedi / Posýologyň çetindedi (21/23)
Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy käriz ýaby (26/23)
Özün urýar käriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/27)

käse: 1. kase, fincan.

Ýañaklaryň çukanagy / Hokralsa da käse ýaly (60/18)
Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/6)
Käsedən soň posa berip / Ýola salýar Bugrasyny (81/8)

2. gözlerin hemen altında derinin ve kasların bozulması sonucu oluşan şişkinlik.

Gözleriniň käsesini / Bugra soldat kükürt gözläp (76/1)

käte: bazen, zaman zaman.

Käte biri sur bagana / Ýer ýüzünde kändir Meňlim (43/12)
Egri bile göreşip ýör / Diýip käte gijelerne (72/32)
Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/7)

Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/7)

Buýralyja galpagyny / Şojagazam käte käte (82/21)

Buýralyja galpagyny / Şojagazam käte käte (82/21)

kätmen: çapa, kazma.

Üç normany alan kätmen / Kümäñ ýanda süýnüp ýatyr (13/31)

Kätmen bile, orak bile / Faşistleri uran oba (65/32)

Külte kätmen maññal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/14)

käýin-: küfretmek.

Diýip Bugra hem käýinyär / Hem ýylgyrýar öz ýanyndan (20/34)

keç: inatçı.

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/11)

Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meñki keçdir garaz (13/22)

Gelip etdi keç ýygralyk / Goý görkezsini Meñlisini (36/22)

Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/25)

Sur goşardan gysymlady / Ýene geldi keç ýygralyk (43/19)

kekirdek: gırtlak.

Käbirisi kekirdegñe / Ýapyşayar ynam etseñ (72/17)

kel: akılsız.

On- on baş gün harmanmyzy / Akdan gökden kelden gora (71/10)

Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/17)

Kel Kelewdi Üç ýaltady / Geçen ýylam her haýsynyñ (71/21)

kelam: kelam, söz.

Gürrüñim bar baş üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/2)

Kelam agyz sözlemedi / Sözlemese sözlemesin (42/24)

kelle: 1. baş, kelle, kafa.

Kellesinde ýaşıl gyňaç / Ellerinde kesgir orak (37/17)
Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/22)
Aýagynda rezin ädik / Kellesinde soluk gyňaç (47/33)
Diýip, ene aşak egip / Ak gyňaçly kellesini (56/2)
Jir gyňaçly kellesini / Bedreýesine egip otyr (61/5)
Kellesine bogup çykdy / Bugraň ady bogazyndan (67/27)

2. kafa büyüklüğünde.

Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/8)
Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/8)

3. akıl.

Kelläň bilen saýlamaly / Kime rehim (72/21)

kellesine gel-: aklına gelmek, bir şey yapmayı düşünmek.

Kellelerne gelenokdy / Dogrudanam, Selbinýaz gyz (29/24)

kellesine näme gel-: başına gelmek, kötü bir durumla karşı karşıya kalmak.

Hata saldy eli bilen / Kellesine näme gelse (40/27)

kellesine pikir gel-: aklına bir fikir gelmek, bir şey tasarlamak, düşünmek.

Diýen pikir geldi birden / Ogulmeňliň kellesine (38/2)

kellesine ýet-: aklına gelmek.

Onýançada Bugra çopan / Etdi etjek kellesine (38/4)

kellesini ýaýka-: üzüntü veya memnuniyetsizliğini kafa sallayarak ortaya koymak, kabul etmemek, memnun kalmamak.

Wot eto daa diýip maýor / Ýaýkalady kellesini (55/22)

kelte bol-: kısa olmak, uzun soluklu olmamak.

Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/31)

kem: 1. kusur.

Ýüzün görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/14)

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyň ýary (78/8)

2. eksik, az.

Kemim ýokdur çigit ýaly / Ýeňjegimiz ikuçly däl (53/32)

Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyň gidenine (60/23)

kempir: yaşlı kadın.

Alçak kempir Gurbanbagt / Gyz küýsemez şo gelini (45/7)

kenar: bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kenar.

Köşek gözün goşa deňziň / Kenarynda gyýlyp ýatyr (13/30)

Gara gözler umman ýaly / Kenaryna tolkun atýar (20/7)

kendirik: un sermek için evde dokunmuş kumaş ya da bir tür muşamma.

Kendirigiň urbasyny / Geçip baryan Aşyr başlyk (57/37)

kenek: aşık oyununda sığır veya düveye ait olan aşık kemiği.

Gidip baryar aşyk ýigit / Ellerinde gurşun kenek (17/33)

kepe-: kurumak.

Kä gataýar kä ýumşayar / Solmaz ejän agzy kepäp (32/24)

kerpiç: duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla, kerpiç.

Bugra için her kesegi / Her kerpiji zer tam otyr (19/20)

kert-: kesmek.

Böwrek ýaly haram eti / Bileginden kertip aldym (74/12)

kes-: kesmek.

Çözläp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/8)

kesek: 1. kuru kil, toprak parçası.

Bugra üçin her kesegi / Her kerpiji zer tam otyr (19/19)

2. taş.

Taýak bile, kesek bile / Putin oba köçä çykyp (75/21)

kesgir: keskin.

Kellesinde ýaşıl gyňaç / Ellerinde kesgir orak (37/18)

keşde: işleme.

Ak galpakly onluk çyra / Keşdesine ýalkym atýar (20/5)

Jyzalapdy keşde keşde / Solmaz eje Bugraň hatyn (52/14)

Jyzalapdy keşde keşde / Solmaz eje Bugraň hatyn (52/14)

keşp: yüz, dış görünüş.

Seredip dur Ogulmeňli / Öz keşbine haýran ýaly (16/20)

keşden keş: izden ize, iz peşinde.

Diýip Bugra böwrün diňläp / Keşden-keşe ätläp baryar (11/14)

keten: kadına gömlek dikmek için elde dokunan kumaş.

Keteniniň ýeňi bile / Çep ýañagyn bukup gitdi (23/11)

Lowurdady keteniniň / Gyrasary ýoly ýalak (62/18)

Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyyna atanmyşyn (75/1)

keýik: geyik.

Keyik ýaly bökdi birden / Arkasyna tudun alyp (40/4)

keyip: keyif.

Keypine däl mejbur bolup / Mälärsiň sen gerek günü (17/24)

kyrk: kırk sayısı.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/7)

kyrk birinji: kırk birinci.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/8)

kyrk dördünji: kırk dördüncü.

Kyrk dördünjiň ortasynda / Birden üçden (69/28)

kiçi: 1. küçük, ufak.

Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/6)

Duluwdaky mämeleri / Tözläp ugran kiçiňe ber (75/6)

2. yaşı küçük olan.

Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşyňam bar (9/10)

Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl (83/11)

3. niteliği aşağı olan, bayağı.

Kä ulaltdy kiçilýerin / Elimizden aýrylmady (69/12)

kiçelt-: değersiz, önemsiz hale getirmek.

Adamlaryň kişilýerin / Kä kiçeltdi ulularyn (69/11)

kile: kilogram.

Sekiz kile bugdaý çekdi / Dört kiläniň deregine (70/15)

Sekiz kile bugdaý çekdi / Dört kiläniň deregine (70/16)

kilim: kilim.

Tüýdülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzył kilim (68/13)

kilo: kilogram.

Şonuň üçin Bugra soldat / Dört baş kilo süýji dyza (64/26)

kilt: sürgü, kilit.

Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/26)

Gulpuna da kildine de / El degmändir aýlap ýyllap (66/33)

kilit çek-: kapıyı açmak.

Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/2)

Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/27)

Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/2)

kino: film, sinema.

Ýegenjigem kino gitdi / Harmandadym ýalňyz özüm (73/7)

kir: kir, leke, pislik.

Saçlaryňy ýygna, Meňlim, / Kire degdi kire degdi (6/24)

Saçlaryňy ýygna, Meňlim, / Kire degdi kire degdi (6/24)

kirebat: yatak, divan.

Purajınlı kirebada / Onýançaada Aşyr aga (31/23)

kirpik: göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri.

Sizi gözläp tapan gözler / Belki size kirpikler hem (12/8)

kirpikleri hurmala-: kirpiklerini kapatıp açmak.

Kirpikleri hurmalady / Ýene birden Bugra bakdy (77/7)

kise: kese, torba.

Kisesinden çykardy-da / Tegelejek aýna bakdy (9/2)

Kisesine sarkyp durdy / Salamlaşmaýbilse ýagşy (9/35)

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyndan (36/18)

Bugra soldat kükürt gözläp / Sermeledi kisesini (76/4)

kişi: 1. insan, şahıs.

Gargalaryň gaz balasy / Her kişinin öz balasy (35/8)

Başga kişiň dili bilen / Diýip Bugra ýüregini (40/24)

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/25)

2. erkek.

Adamlaryň kişilýerin / Kä kiçeltdi ulularyn (69/10)

3. başka.

Beydip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/13)

kitap: kitap.

Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/6)

Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/14)

Kitap okuw işden başga / Näme sena edipdir ol (57/21)

Ogulmeňli baryp açdy / Magtymgulyň kitabyny (78/12)

kolbasa: sucuk.

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/2)

kolhoz: 1. Sovyetlerde devletleştirilmiş topraklara ve bunları işleten çiftlikler kurumu.

Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/1)

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/24)

Özüň Solmaz / Şu kolhozda men başlykkam (33/1)

Öz döreden kolhozlaryň / Belent bagtyn görrmän gitdi (81/18)

Kän ýyl geçdi ondan bäri / Kolhozynda işläp ýör ol (86/2)

2. mahalle, semt.

Kolhozdaky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/17)

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/23)

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/32)

Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/27)

kombat: savaşçı.

Ty dostoin Bugra diýip / Elin gysdy dayaw kombat (55/6)

komissar: komiser.

On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/7)

komsomol: komünist partinin gençlük örgütü.

Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/17)

konserwa: konserve.

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/2)

kow-: kovmak, kovalamak.

Müňläp Bugra günbatara / Kowup baryar ol belany (59/22)

köçe: sokak.

Öňündäki çöpündedi / Emma weli küý köçesi (21/22)

Müňläp adam müň köçede / Sorup durdy Lewitany (60/3)

Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/4)

Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/4)

köçe çyk-: çeşitli amaçlarla sokaklara, meydanlara inmek.

Tayak bile, kesek bile / Putin oba köçä çykyp (75/22)

köje: bulamaç.

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/24)

kök: bitkilerin toprağın içine sürdükleri dal budaklar.

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/29)

kömek et-: yardım etmek.

Döküljekdi goşa tabak / Jaý göziünde kömek etdi (16/5)

Gürrüňi hem gutaransyň / Kim şu ýerde kömek etir (19/12)

Bir zady bor kömek eter / Diýip başlyk atdan düşüp (58/6)

köne: 1. eski, yıpranmış.

Gidip baryar Bugra çopan / Köne ýabyň ugry bile (41/17)

Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bede (45/12)

El berilen köne meşik / Solmaz ejäň gözlerine (45/15)

Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/25)

Böwetleri tapbatlap ýör / Köne diňleň arasynda (84/30)

2. çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan.

Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/10)

könel-: eskimek, yıpranmak.

Yz yzyna lykyrdady / Ýyrtlypdyr könelipdir (68/11)

köp: çok, fazla.

Aýyň nury iýip baryar / Eýýäm olaň köpüsini (3/21)

Wah sensizem bü dünýäniň / Ýanrasy köp Bugra çopan (17/31)

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/10)

Öz ýanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/8)

Ýer göterýän sary öküz / Höküm köpdür Ýöne weli (34/13)

Köpdür dünýäň gelin gyzy / Diýip, Bugra penjeginiň (36/16)

Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglun (65/28)

köpek: köpek.

Bir köpek-baý ysyrغانyp / İşigiňden geler gider (56/9)

köpel-: çoğalmak.

İçýänleri, geýýänleri / Köpelipdi obanyň hem (53/13)

köprü: köprü, bir yerin üstünden geçmeyi sağlayan yapı.

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/6)

Kädi başy göçen frits / Okaň, Upaň köprüsinden (47/7)

köpük saç-: köpürmek, sinirlenmek.

Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/21)

köpükle-: köpük yapmak, köpük oluşmak, köpük çıkararak kabarmak.

Häphäzirem bedresinde / Köpükläp dur kümüş süýdi (60/14)

köpürçet-: kabarcık, köpük çıkarmak.

Dodagyny köpürjedip / Öz buduny şapbatlap ýör (22/12)

kör: görme yetisi olmayan, görme engeli olan kimse.

Gulaklarym eşitse de / Garaklarym kör ekeni (44/28)

körek: pamuk kapçığı.

Külte kätmen maňňal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/15)

köse: zor zaman.

Mahal mahal az owlajyk / Kösese de maýyplygym (58/32)

köşek göz: köşek, deve yavrusu demektir, sevgilinin gözü deve yavrusunun güzelliğiyle betimlenmiştir..

Maksadymy aýtsam gerek / Köşek gözlim Ogulmenlä (3/10)

Köşek gözler süzlüp durdy / Bugra çopan ertir – agşam (11/21)

Köşek gözler / Köşek gözler (12/1)

Köşek gözler / Köşek gözler (12/2)

Köşek gözün goşa deňziň / Kenarynda gyýlyp ýatyr (13/29)

Köşek gözleň alkymynda / Guzy bolup mäle çopan (17/14)

Süzlüp duran köşek gözler / Başga ýana seretmäge (20/22)

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/20)

Wepalydy jorasyna / Köşek gözler ýene girdi (36/27)

Köşek gözli Meňlisine / Men ol toýy senin üçin (39/32)

Bugraň hatyn ertirden soň / Görüp galdy köşek gözler (41/25)

Köşek gözleň ýalkymynda / Dillerine näme gelse (42/20)

Köşek gözlen saýasyndan / Bizä gidýäs sag bol diýip (42/30)

Wagty bilen goýbermedi / Köşek gözden (45/26)

Solmaz ejäň iki gözi / Köşek gözli gelindedi (46/2)

Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/13)

Köşek Gözli çynar gelnim / Menä ynha kabul etsen (52/20)

Ukrainaň jeňňelinde / Köşek gözler ýalkym saçdy (55/20)

Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/25)

Köşek gözleň sakasyndan / Boz şineliň ýakasyna (68/4)

köwüş: ayakkabı.

Köwşi bile zady bile / Taýýar duran düşegine (24/17)

köý-: 1. karşısındaki için çabalamak.

Goşgujyk hem düzdi çopan / Seniň üçin köýýärin gije gündiz (41/1)

Gije gündiz köýüp ýörşün / Bax Meňlim jan diýip ýörşün (6/2)

2. mahvetmek.

Bir çopana gözüň dikip / Köydürdiňle yaşlygyňy (73/32)

köýnek: gömlek, vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/4)
Edil ýaňy işden gelip / Çalşyrypdy köýnegini (13/12)
Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otыр (20/3)
Yza çekil Bugra dogan / Köýneginiň ýeňi bile (54/22)
Myrlap ýatyr akja Näzik / Köýnejigi ýaglyjagy (68/17)
Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyňa atanmyşyn (75/1)
Uýaljyrap çekişdirdi / Dyzy süzlen köýnegini (76/12)

kuwwat: güç, kuvvet.

Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çonan ýesir boldyýoluňda (41/4)

küküre-: kükremek.

Küküreşip, haýbat atyp / Aýaklary ele döndi (80/15)

kükürt: kibrüt.

Kakdy çekdi / Açylmady Kükürt çykdy (66/24)
Gözlýeriniň käsesini / Bugra soldat kükürt gözläp (76/2)

külte: kazayağı (tarım aleti).

Külte kätmen maňňal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/14)

küme: kulübe.

Üç normany alan kätmen / Kümäň ýanda süýnüp ýatyr (13/32)
Döňýär kümäň arkasyna / Gowaçalaň kartasyna (81/2)

kümüş: gümüş.

Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/25)
Moskwany baş galany / Görüp gelen kümüş Durna (37/8)
Haýbat atyp geçen frits / Tulaň kümüş semawaryn (47/9)
Altyn kümüş daşa meňzäp / Arpa gylçyk bala meňzäp (55/25)
Häphäzirem bedresinde / Köpükläp dur kümüş süýdi (60/14)

kündük: yıkanmak için kullanılan güğüm.

Arkayyn bol Solmaz eje / Demle gaynan kündügiñi (52/4)

Gyzgyn damja damyp durdy / Dem salymdan gara kündük (68/7)

künji: susam.

Çep gabagnyñ çep tarapy / Künji ýaly meñli gelin (16/14)

Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/21)

küren: çok evden ibaret, sıra sıra evlerin oluşturduğu topluluk, yaşam alanı.

Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/27)

kürte: başörtü.

Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre büräp (29/11)

küş: satranç.

Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/7)

Bugra çopan küş oýnaýar / Togalajyk Şiri bile (21/15)

küý: düşünce, fikir.

Ýabylarnyñ arasynda / Ähli oýy ähli küýi (11/7)

küýse-: istemek, arzu etmek.

Alçak kempir Gurbanbagt / Gyz küýsemez şo gelini (45/8)

küýze: güğüm, desti, küp.

Küýzeleri ýaryp barýar / Meñliñ tutýan sowuk çaly (80/17)

Sekiz sany gor küýzesin / Günüñ günü sekiz ardyp (80/23)

Sekis ýuwýar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/25)

Bir küýzesin içesiñ ger / İçmeseñem Meñlä bakyp (80/29)

lakyrdä-: kaynamak.

Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/8)

laňňa gal-: yorulmak, yorgun düşmek.

Birden laňňa galdy soldat / Açyk bolsun Ogulmeňlim (78/25)

laýyk: layık, münasip, uygun.

Entek entek Watanyň / Hyzmatyna laýykdyryn (59/2)

leb: dudak.

Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/27)

leňkille-: aksamak.

Panusyny ýylpylladyp / Pelden pele leňkilläp ýör (84/27)

lykyrda-: kaynamak.

Yz yzyna lykyrdady / Ýyrtlypdyr könelipdir (68/10)

lowurda-: 1. ısıldamak.

Durnaň gözem gapylypdyr / Orden baryp lowurdadyp (75/16)

2. tutuşmak, tutuşup yanmak.

Lowurdady keteniniň / Gyrasary ýoly ýalak (62/18)

lütüm çyk-: hırpalamak.

Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/5)

magat: kesin, net, belli.

Ýeňiş indi magat eje / Sen sag bolsaň bolany şol (53/34)

magşuk: aşık, sevgili.

Geň galma sen magşuk gelin / Bu soragyň jogaby ýok (49/1)

mahal: zaman, dönem.

Bir mahallar aşyk dälkän / Merdemsiräk gepleşerdi (38/21)

Şöhrat saña, Ritorika / Mahal mahal senem gerek (59/26)

Mahal mahal az owlajyk / Köse de maýyplygym (58/31)

Mahal mahal Bugraň özem / Sowup geçýär ýorgasyny (81/4)

mahmal: peluş, kadife.

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/8)

mahorka: tütün.

Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwründe (64/3)

Mahorkasy portsigary / Sapagy bar iňňesi bar (64/15)

maksat: amaç, niyet.

Maksadymy aýtsam gerek / Köşek gözlim Ogulmenlä (3/9)

mama: anne.

Ýa za mama strilýal / Ýa za Meňli strilýal (55/1)

maňlaý: alın.

Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/25)

Gyzyl gülli ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/4)

Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/21)

Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylp (65/23)

maňňal: tırpan.

Külte kätmen maňňal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/14)

maşgala: tür, sınıf.

Halas etdik ganatlylar / Toýnaklylar maşgalasyn (61/28)

maşyn: araba.

Girdi obañ gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/14)

Söwütleriň arasyndan / Onýançada ýük maşyny (14/12)

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/13)

Geçip barýan pişekliler / Togalajyk maşynlylar (83/25)

mata: kumaş, kumaş parçası.

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/13)

Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/4)

matam bagla-: yas tutmak.

Hasan urşy ýapon oky / Ýeke tamda matam baglap (5/24)

Toşap eje bagryn daglap / Toý döregne matam baglap (82/11)

mawy: mavi renk.

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/16)

Mawy asman mawy gazan / Jöwenlerin çetiretdi (3/16)

Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gzyly bar (26/28)

maý: mayıs ayı.

İne şeýdip aprel geçdi / Maý ýumagy orta etdi (26/4)

Maýyň güni ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/29)

Öten ýylyň maýyndady / Şondan bäre Solmaz eje (52/24)

maýak: deniz feneri.

İki orta tolkun atýar / Müň maýakly deňiz ýaly (26/25)

maý ber-: zaman vermek.

Gujaklady ak guş ýaly / Gel diýmäge maý bermedi (45/20)

Geç diýmäge maý bermedi / Ak ganatlar Gök ganaty (45/21)

maýyl bor-: ateş düşmesi, sıcak olması.

Şol gözlere maýyl bordy / Eýläk geçse (11/23)

maýyp: sakat.

Wenezzynan biri geçdi / Şeýdip maýyp ýuwaş adam (70/8)

maýyplyk: sakatlık.

Mahal mahal az owlajyk / Köse de maýyplygym (58/32)

maýypsyra: malul gibi, sakat gibi.

Maýypsyrap eglip ýören / Ýuwaş adam diýlip ýeren (70/5)

maýor: binbaşı.

Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzýa nelzýa babay diýdi (51/18)

Kto takoy Menli diýip / Ýyljyraklap güldi maýor (55/8)

Aýda ýylda bir ýylgyrýan / Agraslykda belli maýor (55/10)

Wot eto daa diýip maýor / Ýaýkalady kellesini (55/21)

maýsa: tarla.

Girdi maýsaň bir çetinden / Häh sen diýip Tugur çopan (10/20)

Ýapy ýaly eginleri / Süllerse de maýsa ýaly (60/20)

mazmun: içerik, muhteva.

Samyrdylaň mazmunyndan / Solmaz eje habardardy (25/11)

mähir: merhamet duygusu, saf ve temiz sevgi.

Bugram janyň mähri siňen / Gözlerinden aýlanaýyn (45/33)

Jeren gelin mähir bilen / Gözüň aýlap jorasyna (50/13)

Jyzyrda dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/19)

Ýene mähri üstün çykdy / Gapa bardy (66/21)

Gamly günü agyr günü / Ynanç söýgi mähir basdy (76/14)

mähriban: şefkatli, merhametli.

Geç günämi mähribanum / Diýip Bugra beýläk itdi (35/25),

mākām: sağlam, sıkı.

Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mākām ýapyp (41/11)

Biri birin mākām öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/12)

mäle-: melemek.

Köşek gözleň alkymynda / Guzy bolup mäle çopan (17/15)

Keýpine däl mejbur bolup / Mälärsiň sen gerek günü (17/25)

mälim: malum, bilinen.

Ýer ýüzünde mälim uruş / İne şýdip Bugra çopan (42/8)

malim et-: belli etmek.

Bütün oba eder mälim / Ýok ýok aşyk bolup bolmaz (40/22)

mäme: meme, göğüs.

Duluwdaky mämeleri / Tözläp ugran kiçiňe ber (75/5)

märeke: insan sürüsü, kalabalık.

Märekäniň bir tarapy / Birigşipdir mekdep bile (26/20)

mäş: yeşil deneli baklagillerden.

Gökli gyzyl gabarçaklaň / Her birisi mäşe meňzeş (49/22)

mätäç: muhtaç.

Mätäç dälidir iki yürek / Olar üçin ne aklawjy (34/6)

medal: madalya.

Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/28)

Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/31)

Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/32)

Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/20)

medet al-: yardım almak, destek almak.

Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdyň baş hüjümden (65/10)

mejbur bol-: mecbur olmak, yapma zorunluluğu olan.

Keýpine däl mejbur bolup / Mälärsiň sen gerek güni (17/24)

mekan: ev, barınak.

Moskwany görüp gaýdan / Gum mekanly, ýygra çopan (30/32)

Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ýene toprak, ýene mekan (63/18)

Eziz obam ene mekan / Kimleriň bar, kimleriň ýok (67/2)

mekdep: okul.

Märekäniň bir tarapy / Birigşipdir mekdep bile (26/21)

Näzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/1)

mekir: kurnaz, sinsi.

Hey faşistem gaýgyrarmy / Heyde beýle mekir duşman (46/18)

Emma weli mekir gözler / Ýüregime ýaramandy (70/25)

mele: koyu kestane rengi.

Tozan siňen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/27)

Birden ýöne Meskewada / Aşyk bolup mele saçly (31/20)

Mele gözli perizada / Çümüp yatan bolaymasyn (31/21)

Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/13)

Çekijimden tüpeň önyär / Oragymdan mele çörek (51/27)

Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/4)

melul et-: hüznlendirmek, kederlendirmek.

Soldat ýigdi melul etdi / Ýoldan çykdy (66/5)

meñze-: gibi görünmek, benzemek.

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/13)
Otyr ene dala meñzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/19)
Duman basan daga meñzäp / Gaýta gaýta murtun sypap (32/21)
Altyn kümüş daşa meñzäp / Arpa gylçyk bala meñzäp (55/25)
Altyn kümüş daşa meñzäp / Arpa gylçyk bala meñzäp (55/26)
Geçip baryar günler aýlar / Her birisi ýyla meñzäp (55/28)
Garagumuň eteginde / Daga meñzäp duran oba (65/35)

meñzeş: benzer.

Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm meñzeş sözler (41/27)
İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/20)
Gökli gyzyň gabarçaklaň / Her birisi mäşe meñzeş (49/22)
Ýok ýok zähmet ýüzüğine / Oturdyň gaşa meñzeş (49/24)
Ekizjeler Meňlä meñzeş / Gyzjagazy Bugra meñzeş (79/28)
Ekizjeler Meňlä meñzeş / Gyzjagazy Bugra meñzeş (79/29)
Bir ýuwaşja eýjejik zat / Bugra ýaly ýygra meñzeş (79/31)

mert: mert, güvenirli kimse.

Bir mahallar aşyk dälkäň / Merdemsiräk gepleşerdi (38/22)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/9)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/10)
Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy. (50/24)
Merdi bilen guk paňklary / Front diýip arza berdi (51/4)
Peşmek ýaly uçuryardy / Şol mertlere gözi düşse (83/31)

meşik: tulum, bazı gıdalar için koruyucu kap olarak kullanılan, hayvan derisi.

El berilen köne meşik / Solmaz ejäň gözlerine (45/15)

meýlis: ziyafet, gece eğlencesi.

Çopanlara meýlis haram / Diýseler de babalarmyz (7/23)
Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/27)
Meýlis halal eý / Meýlis halal eý (8/2)

Meýlis halal eý / Meýlis halal eý (8/3)

meý ur-: sarhoş olmak, içkinin çarpması.

Gün urdumy / Meý urdumy (22/1)

myçyrda-: hızla gitmek.

Bir gysanda myjyrdatdy / Bir seretse arkasyndan (9/20)

mydam: her zaman, daima.

Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/22)

myhman bol-: misafir olmak.

Şäherde bir dostunkyda / Myhman bolan Bugra çopan (34/20)

mynasyp: uygun, münasip.

Ýöne Bugram söýen gelniň / Mynasypmy indi sana (77/14)

myrap: köyde tarlalardan belirli bir bölgenin sorumlusu.

Dolanmady myrap Haky / Nälet saňa, nälet saňa (5/21)

myradyna ýet-: muradına ermek, arzusuna kavuşmak.

Menem ýetdim myradyma / Olam ýetdi myradyna (56/21)

Menem ýetdim myradyma / Olam ýetdi myradyna (56/22)

myrla-: horlamak.

Myrlap ýatyr akja Näzik / Köýnejigi ýaglyjagy (68/16)

myssyk: taze.

Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/4)

mil: mil, uzunluk, uzaklık ölçüsü, birimi.

Ôz ýurdundaň müň millikde / Dneprmiň suwun içip (46/23)

million: milyon.

Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/31)

Hemme zatlar Ýeňiş üçin / Milon-milon ýüreklerde (47/1)

mintowka: ağır ateşli silah.

Mintowkany dabay diýdi / Adin golak zaryajaýyt (51/14)

minut: dakika.

Aram tapan ýaly boldy / İki minüt geçip geçmän (12/25)

mirap: bir şehrin su işlerine bakan kimse.

Skladyň müdirliğine / Mirabymyz Piri geçdi (70/4)

mola-: böğürmek.

Aşyklygyň çynyň bolsa / Moladaram ýürek seni (17/27)

Ýöne näçe molasan da / Diýdirmegin Ýaña çopan (17/28)

molla: hoca, müslüman din adamı

Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/34)

Menä walla molla Şiri / Haýran şoňa senden beter (22/22)

Molla bolsaň bir çüfle de / Maňlaýyna eliç göter (22/24)

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/28)

Hünji dişli molla gerek / Galam gaşly molla gerek (22/229)

On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/31)

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/18)

mollatorgoý: çayırkuşu.

Saýraber sen mollatorgaý / Okaber sen alkyşlary (61/23)

moý: çatlak.

Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/9)

möhür bas-: iz bırakmak.

Ýöne weli süňňüme de / Ep esliji möhür basdy (76/16)

mugallym: öğretmen.

Mugallymlaň biri bile / Meňlileriň goňşulary (21/17)

murt: bıyık.

Duman basan daga meňzäp / Gaýta gaýta murtun sypap (32/22)

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/1)

müddetini tamam et-: miyadını doldurmak.

Müddetini tamam edip / Gaýdyp geldi nejis Piri (81/26)

müdür: müdür.

Baş ýyl bäri Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/12)

Skladyň müdirligne / Mirabymyz Piri geçdi (70/3)

mülk: mal, mülk.

Gökden eden dilegmizi / Ýerde tapdyk Mülki bile (56/34)

Mülkimiň hem ýakasyndan / Ebşitledi gara bije (57/11)

Gözüm zardyr jogabyna / Mülki bilen bile gitdi (57/28)

müň: bin sayısı.

Bu zaluwat gelenden soň / Ýene ynha müň gep tapar (10/31)

Müň öňünden gaçan sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/32)

İki orta tolkun atýar / Müň mayakly deňiz ýaly (26/25)

Durşy bilen nur bagana / Ýöne weli müňüsinden (43/11)

Öz ýurdundaň müň millikde / Dneprmiň suwun içip (46/23)

Ýeňiş diýip bir ýürege / Öwrulipdi müňläp ýürek (51/21)

Ýene şýdip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/15)

Ýene şýdip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/16)

Halas edip müň obany / Halas edip müň galany (59/19)
Halas edip müň obany / Halas edip müň galany (59/20)
Müňläp Bugra günbatara / Kowup baryar ol belany (59/21)
Şöhrat saňa Lenin ýurdy / Doganlaşan müňläp ýürek (59/24)
Müňläp adam müň köçede / Sorup durdy Lewitany (60/3)
Müňläp adam müň köçede / Sorup durdy Lewitany (60/3)
Gadam urdy boşap galan / Müňläp öýleň gapysyndan (60/8)
Haýran galyp aňkaryp dur / Müňläp goýun, müňläp geçi (61/20)
Haýran galyp aňkaryp dur / Müňläp goýun, müňläp geçi (61/20)
Mün gaýtalap / Müň okadym (65/8)
Mün gaýtalap / Müň okadym (65/9)
İtden guşdan gorap ýörün / Müňläp Bugra ýarag alyp (72/28)
Duşman bile söweşip ýer / Müňläp Menli ýarag alyp (72/30)
Sen dünýäde bagtly bolsaň / Gapdalyňda menem müň şat (78/2)
Müň pikiriň ýumagyny / Sarap ýördi çözläp ýördi (84/33)
Beýle ýüze / Ýüz razydy müň kaýyldy (84/20)

nagyşla-: süslemek, bezemek.

Hatyn daşyn nagyşlapdyr / Meňliňden hem salam diýip (65/2)

nagra: nara, haykırış, kükreme, böğürme.

Bogazynda duzaklady / Ýüreginiň nagrasyny (35/12)

nakyl: atasözü.

İndi birçak ol nakyl / Tazeläpdir obalarmyz (7/25)

nalam: dert.

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/26)

namart: namert, güvenilir, cesur olmayan kimse.

Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy (50/24)

Namartlyk da beýleki de / Golaýyma gelen dälidir (76/25)

namys: şeref, namus.

Jogabyňy sorap ýörün / Namysy da gallany da (72/26)

nan: ekmek.

Haltasynyň nany bilen / İki golak bir çalawek (51/12)

Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/1)

Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/2)

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/1)

Heňli nanyň heňsiz nanyň / Konserwanyň kolbasanyň (64/1)

naýza: sert ve sivri.

Naýza naýza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/1)

Naýza naýza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/1)

nazar sal-: birine ya da bir şeye bakmak, seyretmek.

Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/16)

Näme bolsa bolsun diýip / Ýa nazaryn salsyn diýip (42/15)

Nazaryny saldy soldat / Uludan bir demin alyp (78/23)

näbelet: tanınmayan, bilinmeyen.

Solmaz eje näbeletmi / Bugrasynyň gylygyna (25/27)

nä günlere sal-: zamanın olaylarından yakınmayı ifade eden bir kalıp.

Nä günlere saldy bizi / Ol ozalky esen başlyk (14/28)

nälet: lanet, beddua, ilenme sözü.

Dolanmady myrap Haky / Nälet saňa, nälet saňa (5/22)

Dolanmady myrap Haky / Nälet saňa, nälet saňa (5/22)

Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/32)

nazik bol-: zarif olmak.

Emma weli gyz söýgüsi / Näzik bolar, pynhan bolar (29 / 45)

nebir: güzel, sevimli.

Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/15)

ne dastoýno: haketmemek.

Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/31)

ne horoş: iyi olmayan, başarılı olmayan.

Ýazylypdyr Bugraň ady / Ýa ne horoş strelok (54/30)

nejis: alçak, kötü, mendebur, iğrenç, tiksiniç.

Müddetini tamam edip / Gaýdyp geldi nejis Piri (81/27)

Ol nejisden dat etdiler / Olaň biri öz goňşymyz (74/21)

nelzýa: olmaz.

Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzýa nelzýa babay diýdi (51/19)

Alçak maýor lah-lah gülüp / Nelzýa nelzýa babay diýdi (51/19)

nep: yarar, fayda, kar, kazanç.

Belki az küş nepiň eter / Ýok ýok ony çüflemäge (22/26)

nepes: soluk, nefes.

Uzynly gün ýadan demir / Dürsöp ýatyr nepesini (14/2)

neressä: küçük çocuk.

Ýöne häzir ugra şundan / Näme beýdip o neressä (4/20)

nesihat galdyr-: sürekli öğütte bulunmak.

Ynam hakda kãň nesihat / Galdyrypdy enem bize (72/11)

ne za: değil mi?

Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/32)

nyşan: işaret, nişan.

Eý sen Gözyaş indi bildim / Ene nämäň nyşany sen (85/28)

niçik: nasıl.

Ýeri onsoň Bugra çopan / Neneň niçik karar tapar (12/15)

Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/22)

Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/22)

niçik borka: nasıl olur.

Niçik borka Aşyr aga / Diýip öňňin Solmaz eje (28/31)

nije: nice.

Ynha indi nije aýdyr / Bizar boldy Bugra senden (4/15)

Ynha indi nije ýyldyr / Düşünemok sebäbine (57/23)

nirädigi: nereye gittiği.

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/14)

nire: nere, hangi yer.

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/21)

Ol kagyzjyk Bugra bilen / Nirelerden öten kagyz (53/11)

nirde / nirede: nerede.

Ýarasyny carap gitdi / Niredesiň ýabylarym (11/3)

Bugra nirde / Bugra xany (31/13)

Niredekä Aşyr aga / Onýançaada bir ýaş çopan (31/5)

Ýeňiş nirde Bugra nirde / İkisinem bilenokdy (60/27)

Ýeňiş nirde Bugra nirde / İkisinem bilenokdy (60/27)

Şol garaşan eňşiň geldi / Sen nirede Solmaz eje (62/6)

nobat: sıra, bir şeyin sırası.

İkän-ekän galanlañ hem / Nobat günü etdi bir gün (70/2)

nohut: gözyaşı.

Gözlerini tegeledi / Dört nohudy yz yzyna (35/16)

Solmaz ejäñ gözlerinden / Yene nohut togarlandy (36/6)

nokat: nokta.

Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öñ (65/6)

norma: kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke yada yasaya uygun durum, norm.

Üç normany alan kätmen / Kümäñ ýanda süýnüp ýatyr (13/31)

nur: 1. ayın yeryüzüne verdiği ışık.

Aýyñ nury iyip barýar / Eýýäm olañ köpüsini (3/20)

2. parlak, göze hoş gelen.

Durşy bilen nur bagana / Ýöne weli müñüsinden (43/10)

3. ay yüzü.

Durşy bilen nur gelinler / Ýöne weli hemmesinden (43/14)

nur aýlan-: gün ışığı vurmak.

Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/29)

nur çaýyl-: mutluluk, sevinç veya zekadan doğan, gözlerde beliren parlaltı.

Garagyna nur çaýyldy / Beýle söze (84/17)

oba: genellikle çiftçilik ile uğraşan halkın yaşadığı yer.

Obamyzda çopan kändir, / Hemmesi de gowý çopan (7/9)

İndi birçak ol nakyly / Täzeläpdür obalarmyz (7/26)

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/9)

Meňlim diýip oba bakyp / Özbaşyna samrap ýatyr (8/22)
Günbatara oba bakdy / Gündogara ýaýla bakdy (8/34)
Bugra bolsa ýapa çykyp / Obasyna gözläp durdy (13/16)
Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/13)
Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/23)
Jemlenipdir bütün oba / Geçmişinden gürrüň berýär (27/23)
Obamyzda bary bardyr / Her haýsysy öz ýaryny (27/11)
El aýakly durna şu gün / Häzir ynha bütün oba (28/14)
Obasynyň gyrasyndan / Gelip girdi ýarygije (34/21)
Bütün oba eder mälim / Ýok ýok aşyk bolup bolmaz (40/22)
Çykyp gitdi obasyndan / Ak patany alyp gitdi (42/28)
İçýänleri, geýýänleri / Köpelipdi obanyň hem (53/3)
Bugra janyň kakasy hem / Oba şura başlyk boldy (57/4)
Halas edip müň obany / Halas edip müň galany (59/19)
Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/4)
Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/4)
Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gürrüň beripdi (64/23)
Obasynyň gyrasyndan / Birden ini digläp gitdi (65/20)
Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/27)
Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglun (65/28)
Watan üçin beren oba / Jorap bile dolak bile (65/30)
Kätmen bile, orak bile / Faşistleri uran oba (65/33)
Garagumuň eteginde / Daga meňzäp duran oba (65/35)
Eziz obam ene mekan / Kimleriň bar, kimleriň ýok (67/2)
Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/17)
Obamyzyň Gökhan hakda / Ogry diýen gepi ýatdy (72/9)
Obamyzda ol zalyma / İki günläp sud etdiler (74/17)
Tayak bile, kesek bile / Putin oba köçä çykyp (75/22)
Gara ýüzün gijä tutup / Ene geldi obasyna (83/35)
Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/7)

ogry: hırsız.

Ahyrsoňy seň ugruňda / Ogry boldum Ogulmeňlim (11/12)
Alty günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/28)
Bugra size aşyk gözler / Aşyk size ogry çopan (12/4)
Aşyk çopan äpişgeden / Ýşyklady ogry ýaly (19/32)
Obamyzyň Gökhan hakda / Ogry diýen gepi ýatdy (72/10)
Dogry eken Ogryny da / Ýeňdim şýdip Ynam bile (72/13)
Ýöne weli hemme ogry / Hemme egri bolmaz des deň (72/15)

ogryn: gizli, gizlice.

Gara gaşlaň aşagyndan / Ogryn bakýar edep bile (26/19)
Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otыр (29/14)

ogrulyk: hırsızlık.

Öten ýylyň güýzündäki / Ogrulygyn ýatlap barýar (11/16)

ogşa-: 1. öpmek.

Näziklerde uzak gyzym / Ýañagyndan bir ogşasam (5/10)
Gyzjagazyn ogşap otыр / Başdaşyny ýada salsa (5/13)
Kagyz ogşap ýörmeli sen / Haçana çen suwsuz tebsäp (12/28)
Gurşar Bugraň degresini / Solmaz eje ogşap ogşap (28/16)
Gurşar Bugraň degresini / Solmaz eje ogşap ogşap (28/16)

2. sevgi ve şefkat belirtisi olarak vücuda temas etmek.

Ogulmeňliň suratyny / Üç ay ogşap ýatan kagyz (53/13)
Sülmüreşip ogşaşyp dur / Derläp ýatan gelin bile (50/7)
Edil bägül ysgan ýaly / Gyrtýç bilen ogşaşyp ýör (8/19)

ogul: erkek çocuk, oğlan.

Şeýle bolsa halypalar / El ogly ýolda gerek! (23/20)
Ogluna da birki sapar / Syzdyrypdy Solmaz eje (25/21)
Gelin ogluň özi tapar / Ýok beýle zat bolmaz eje (25/23)
Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/26)

Ogluñ edil söwüt ýaly / Ýer ýüzünde sizden başga (53/30)
Degip geçe armany ýok / Öýlenmedik oglan diýip (54/16)
Bälçireýär aşyk oglan / Uýlugyndan gan sarkyp dur (54/19)
Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglund (65/29)
Batyr oglun soldat oglund / Sazy bile kabul etdi (66/1)
Batyr oglun soldat oglund / Sazy bile kabul etdi (66/1)
Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/24)

ogurla-: hırsızlık yapmak.

Şol ogurlan suratyna / Bakyp otyr Bugra çopan (11/33)

ojakbaşy: evin bir köşesinde ocağın kenarına döşemek için dokunan küçük halı.

Gädilipdir ojakbaşy / İçki tamda guzy ýaly (68/14)

ok: 1. yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince, kısa tahta çubuk.

Hasan urşy ýapon oky / Ýeke tamda matam baglap (5/23)
Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/10)
Şu oklaram meni görse / Ne sylajak (54/11)
Rehim etjek gümany ýok / Diýip, okuñ astynda da (54/18)
Sekiz okuñ yzy bardy / Gidip baryar Bugra soldat (64/5)
Jak jak gülüp ýeketary / Gowşurdy ol oky bile (71/12)

ok: mermi, kurşun.

Nämüçindir, haram Piri / Tüpesñime ok bermedi (73/10)

oka-: okumak.

Okganyñ bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/6)
Ogulmeñli haty okap / Demin alman dymdy dondy (41/28)
Sebäbini özem duýman / Okap çykdy ýañadandan (42/2)
Bir dyzynda çişli jorap / Bugrañ hatyn okap otyr (53/9)
Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/18)

Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/19)
Ogulmeňli okap otyr / Kä setirden böküp geçýär (53/20)
Saýraber sen mollatorgaý / Okaber sen alkyşlary (61/24)
Mün gaýtalap / Müň okadym (65/9)
Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkyş okap (81/1)

okalga: kitap okunan yer.

Hanha edil gapdalyňda / Şaňlap duran okalga bar (21/6)
Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/5)

okara: tabak, çanak.

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/23)

okyjy: okuyucu.

Kim günäli kim günäzsiz / Okyjy dost özüň ölçe (30/16)
Sepeledi günä baryn / Okyjy dost saýladynmy (33/32)

oklaw: oklava, oklava gibi düz olan şeyleri ifade etmek için kullanılan bir söz.

Oklaw ýaly uzalypdy / Gündogardan günbatara (30/25)
Ýalan sözden hamyr ýasýan / Oklawyny gaçyryýardy (83/33)

okuw: okuma.

Kitap okuw işden başga / Näme sena edipdir ol (57/21)

ol-: olmak.

Aýyň nury iýip baryr / Eýýäm olaň köpüsini (3/21)
Günäsinden boşasa- da / Hakydadan boşanok ol (86/17)

omaça: bacak ya da kol kemiğinin bir kısmı.

Kelle kelle omaça bar / Her gazanyň gapdalynda (26/8)

on: on sayısı.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/5)
Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/10)
Onlap gelin towsup turup / Gujaklady biri birin (61/11)
On harp bolup çogup çykdy / Bugra diýip dil açdy da (67/29)
Öňem şeýdip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/18)
On- on baş gün harmanmyzy / gökden kelden gora (71/9)
Goyup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/9)

on baş: on beş sayısı.

On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/6)
On başine ýeten Hurma / İndi görsen tanamarsyň (77/21)

on dokuz: on dokuz sayısı.

Bu dünýäde on dokuz ýyl / Dogry gezdim Ogulmeňlim (11/9)
On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/30)
Eziz jigim / On dokuzdan öten Hurma (77/26)

onluk çyra: on yaşlarında kimse.

Ak galpakly onluk çyra / Keşdesine ýalkym atýar (20/4)
Onluk çyraň ýagtysyna / Hurma gözel ýalkym atdy (78/17)

on sekiz: on sekiz sayısı.

Ýa on ýedi ýa on sekiz / İnin boýun ýetiren gyz (23/7)

onsoň: daha sonra, biraz sonra.

Dyzlaryna höküm etdi / Onsoň özi göwnemedi (6/32)
Ýeri onsoň Bugra çopan / Neneň niçik karar tapar (12/14)
İne onsoň çäýnek geler / Çay atylar çay demlener. (18/15)
Ýeri onsoň Ogulmeňli / Sagym bilen nädýänsiňiz (18/21)
İne onsoň içiň tütäp / Oturansyň Ol hem otyr (19/7)
İne onsoň gaýratyňy / Synaýarys Bugra çopa (21/11)

İne onsoň Bugramyzyň / Ähli derdi dep bolaýar (22/32)
Ýeri, onsoň beýle gözel / Nedip diýsin Bolmaz eje (30/11)
Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (54/1)
Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/31)

onsoňam: üstelik bir de, bundan başka.

Aý onsoňam her iş bolsun / İş diýleniň aňsady ýok (18/27)
Ne dastoýno bolşoý medal / Onsoňam wot ne za medal (54/32)
Wah onsoňam Bugra dogan / Dünýän örki Hurma dälidir (77/31)

onýança: o zamana kadar, o vakte kadar.

Tayak bile kakdy Tugur / Onýançada Bugramyzy (10/9)
Söwütleriň arasyndan / Onýançada ýük maşyny (14/12)
Niredekä Aşyr aga / Onýançada bir ýaş çopan (31/6)
Purajınlı kirebada / Onýançada Aşyr aga (31/24)
Onýançada Bugra çopan / Etdi etjek kellesine (38/3)
Onýançada uruş turdy / Turdy uruş, zalym uruş. (42/5)
Onýançada pyşyrdan ýer / Bägül ýaly naşyrdady (43/28)
Onýança da sypyp gitdi / Elindäki süýtli elin (61/7)
Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/14)
Onýançada pagtabendim / Ustaşyryn şaglap gitdi (73/27)

on ýedi: on yedi sayısı.

Ýa on ýedi ýa on sekiz / İnin boýun ýetiren gyz (23/7)

or-: ekinleri orakla biçmek, kesmek.

İl bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/2)

ora-: sarmak, dolamak.

Süýemine saçyn orap / Öňündäki joralarna (29/12)

orak: orak, çember biçiminde, yassiolan ekin, ot vb. biçme aracı.

Kellesinde ýaşıl gyňaç / Ellerinde kesgir orak (37/18)
Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiç Orak (51/25)
Çekijimden tüpeň öňýär / Oragymdan mele çörek (51/27)
Kätmen bile, orak bile / Faşistleri uran oba (65/32)
Orak ýaly eglip otyr / Jyrkyldap dur asma sagat (68/30)
Külte kätmen maňňal orak / Agşamlarna körek artdyk (69/14)
Bahar geldi tomus düşdi / Bugdaý bişdi orak geldi (71/2)

orden: altın madalya.

Durnaň gözem gapylypdyr / Orden baryp lowurdadyp (75/16)

orta: 1. bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.

Suratlaryň ortasynda / Hemmesine bezeg berip (11/19)
Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryr aşyk ýigit (19/13)
İki orta tolkun atýar / Müň mayakly deňiz ýaly (26/24)
Ogulmeňli suw tutup ýör / Şeýtangalaň ortasynda (47/29)
Ortadaky bir wagondan / İlerligne bökup düşdi (62/24)

2. başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre.

Ortasında bozdun Bugra / Nemeň ädip Selbi gyza (39/16)
Kyrk dördünjiň ortasynda / Birden üçden, (69/28)

3. kendi türünden olanların arasında yer almak.

Elli gyzyň ortasyndan / Saýlapdy ol Selbinýazy (25/17)

orta et-: ortalamak.

İne şeýdip aprel geçdi / May ýumagy orta etdi (26/4)

orta dök-: ortaya dökmek, açıklamak.

Orta dökýär bar zadyny / Dili gysga edip bilmen (27/33)

orun: yer.

Akja bukja orun aldy / Gök mataly çemedandan (42/3)

ot: 1. ot, yeşillik.

Otdan doýup suwdan ganyp / Her haýsysy pil ýalydyr (18/33)

2. sıcaklık.

Dodagynyň ody bile / Bu nä geliş bu nä boluş (24/21)

3. üzüntü, acı.

Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/22)

ot al-: rahatı kaçmak.

Öz özünden ot alan gün / Ýer ýüzüne ot salan gün (49/31)

otyr-: oturmak.

Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/31)

Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/18)

Armaweri Ogulmeňli / bol Bugra, gel geç otur (18/12)

İne onsoň içiň tütäp / Oturansyň Ol hem otyr (19/8)

İne onsoň içiň tütäp / Oturansyň Ol hem otyr (19/8)

Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/18)

Bugra üçin her kesegi / Her kerpiji zer tam otyr (19/20)

Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/33)

Oturanlaň her haýsysy / Öz gezegne bir söz tapdy (23/3)

Okalganyň bir çetinde / Kitap okap oturan gyz (23/6)

Ogryn garap dogryn garap / Ynha eýýäm dulda otyr (29/15)

Otyr ene dala meňzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/20)

Otyr ene dala meňzäp / Aňyrsynda başlyk otyr (32/19)

Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanaýyn (45/31)

Ýok ýok zähmet ýüzüğine / Oturdylan gaşa meňzeş (49/24)

Diýip bugday tümmegine / Ýanym berip otyrdym men (73/14)

Tüpenimin gündagyna / Alnym berip otýrdym men (73/16)

otla-: 1. yakmak, ateşlemek.

Beýlekisin otlap barýar / Pikri bile gümra bolup (64/31)

2. hayvanın otlaması.

Ýetmiş ýaby ýetmiş ýerden / Öz ugruna otlaşyp ýör (8/17)

ot saç-: ateş etmek, kurşun saçmak.

Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/27)

ot sal-: sıkıntıya sokmak.

Öz özünden ot alan gün / Ýer ýüzüne ot salan gün (49/32)

otly: tren.

Gitdi daňyn sazy bilen / Otly birçak geçip gitdi (31/4)

Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/11)

Diyip otlyň gaýrasyndan / Uly ýola düşüp gitdi (63/1)

Otly ýene ýuwaş-ýuwaş / Dowam ätdi öz ýoluny (63/9)

otluçöp: kibrit.

Jyzyrdady otluçöpi / Şykyrdady portsigary (78/5)

otuz ýedi: otuz yedi sayısı.

Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/20)

Otuz ýedi Otuz ýedi / Halka beren görgiň kändir (81/20)

owadan: güzel, hoş

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/29)

oý: çukur, kuyu.

Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/15)

oýan-: uyanmak

Üç aýlyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/7)

oýat-: uyandırmak, kaldırmak.

Solmaz eje Bugrasyny / Üç yralap üç oýatdy (26/2)

oýlan-: düşünmek

Öz içinden oýlanyp dur / Gözleriniň tabagynda (15/35)

oýna-: oynamak.

Bugra çopan küşt oýnaýar / Togalajyk Şiri bile (21/15)

oyuna gel-: tuzağa düşmek, aldanmak.

Oýuna-da gelenokdy / Bugra çopan akja jaýyň (6/8)

ozal: daha önce, daha evvel.

Aňryk geçdi serhetinden / Ozal özi eken ýaly (10/17)

Nä günlere saldy bizi / Ol ozalky Esen başlyk (14/29)

Ozaldanam duýýardy ol / Gyzyly ýaly tapylgysyz (39/2)

Ýa nazardan salsyn diýip / Gitmezinden bir gün ozal (42/17)

öç-: sönmek.

Öz özümden göwnüm geçip / Sekiz ýanyp dokuz öçüp (8/27)

öçük : ferî sönmüş, ısıltısını yitirmiş.

Öçük gözden / Bir-birine ýol gatyşdy (45/27)

ökdä: usta, bir işi çok iyi yapan.

Öz güýjünden ökdä duşman / Kiewiňi saýgararmy (46/19)

ökje: topuk.

Ädiginiň ökjeleri / Takyr eri deşip gitdi (63/3)

ökün-: pişman olmak.

Ýöne weli gizlänime / Ökünmedim nepi etdi (72/8)

ökünç: pişmanlık.

Agy ökünç jebir bilen / Ynsabynyň hapasyny (86/19)

öküz: çift sürmekte, kağı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.

Ýer göterýän sary öküz / Höküm köpdür Ýöne weli (34/12)

Şol öküze höküm ýokdur / Gynanmaga hakym bardyr (34/14)

öl-: ölmek.

Şol sözde ölyänçäm bar Ogulmeňlim / Setirlerniň bogünlaryn (41/8)

Ýa almaly ýa Ölmeli / Söweşimiz şeýle söweş (46/27)

Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/10)

Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/10)

ölçe-: ölçmek.

Kim günäli kim günäzsiz / Okyjy dost özüň ölçe (30/16)

öldür-: öldürmek, hayatına son vermek.

Birden ýöne atanlykda / Öldüräýme aşygyňy (73/30)

ölje: nemli, ıslak.

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/29)

ömür: yaşam, hayat, var olma süreci.

Gur toýuňy zarpçy Solmaz / Diýip başlyk şu ömründe (29/7)

Gujaklady ejesini / Şu ömrümde ýeke gezek (35/30)

ömür sür-: iyi ve güzel yaşamak

Ömür sürýän dünýäde sen / Aslyýetiň haýyrdanmy (58/24)

ömrümboýy: ömür boyu, her zaman, daima.

Ömrümboýy Bugra bilen / Gatnaşypdym dogan ýaly (48/23)

özürylla: ömürlük, bir ömür.

Onda menden özürylla / Erkek diýen adam bolmaz (38/9)

ön-: ortaya çıkmak, meydana gelmek, olmasına vesile olmak.

Çekijimden tüpeň önyär / Oragymdan mele çörek (51/26)

öň: 1. ön, ön taraf.

Müň öňünden geçen sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/32)

Öňündäki çöpündedi / Emma weli küý köçesi (21/21)

Süyemine saçyn orap / Öňündäki joralarna (29/13)

Öňündäki çemedanyn / Ýok aglama eje diýip (35/27)

Bir seretsem öň ýanymdan / Tos togalak biri gelyär (73/17)

Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyna atanmyşyn (75/2)

İki damja aýy gözyaş / Öňündäki suwa düşdi (85/26)

2. önce, önceden.

Bu başlygmyz güýçli başlyk / Paňkelle däl öňki ýaly! (14/25)

Gayta bir gün daranmasa / Öňküdenem gelşip gidýär (15/16)

Öň seýüpdim ýene söýýän / Hany Söýgiň kanagaty (48/29)

Öňki ýaly sözlänokdy / Ýalazlandy ýaňralaryň (50/29)

Öňki ýaly bolmasa da / Bäre ýany ýygra çopan (55/13)

Bu gytlyga gytlyk diýmen / Gytlyk, balam, öň bolandyr (56/6)

Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/5)

Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öň (65/7)

Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/24)

Üç aýa da etip etmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/21)

Öňki ýaly bökjeklemän / Üp üýtgeşik ýöräp gelyär (80/4)

3. ilk, önce.

Bugra çopan Bugra soldat / Girdi ýene öň hatara (47/25)

öňe ümzük at-: güçlü bir şekilde ilerlemek.

Ýene duşup eýesine / Öňe ümzük atan halta (63/32)

öňem: önceden, eskiden.

Öňem şeydip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/17)

önňin: dün değil ondan önceki gün.

Niçik borka Aşyr aga / Diýip önňin Solmaz eje (28/32)

öp-: çok yaklaşmak, dokunmak.

Bugra çopan öpdü gelip / Akja tamyň gapysyny (4/1)

Öpmek üçin güýç tapsada / Açmak üçin güýç tapmady (4/3)

Biri birin mäkäm öpdü / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/12)

örän: çok, fazla.

Dogry dogry örän dogry / Gyzlan güli saylan gyzyň (32/29)

örk: bağ, ilişki.

Dowam eder toýuň yzy / Dünyäň örkü Selbinýaz däl, (36/15)

Wah onsoňam Bugra dogan / Dünyän örkü Hurma dälidir (77/32)

örküç: deve sırtına benzetilen dağdaki tümsek, çıkıntı.

Üç örküçli gara dagyň / Depesine atlanan gün (49/29)

örüm: çul, örülmüş nesne.

Egni bile titräp gidýär / Goşa örüm her gelende (20/17)

ös-: esmek, rüzgar almak.

Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/22)

öt-: 1. zamanın geçmesi, geride kalması.

Şeyde şeyde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/5)

Öten ýylyň güýzündäki / Ogrulygyn ýatlap baryar (11/15)

Şirisine öten tomus / Ak patany beren gelin (49/17)

Öten ýylyň maýyndady / Şondan bäri Solmaz eje (52/24)

Bu günlerem öter gider / Däne-düwür gerek bolsa (58/4)

Eziz barmy biziň üçin / Şeyde şeyde günler ötdi (69/21)

Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/22)

Eziz jigim / On dokuzdan öten Hurma (77/26)

2. bir yerden başka bir yere gitmek.

Ol kagyzjyk Bugra bilen / Nirelerden öten kagyz (53/11)

3. yol veya akarsu gibi bir yerin içinden veya yakınından geçmek.

Gayrallygna bir serpemde / Eneyapdan ötüpdirin (70/34)

4. ölmek, vefat etmek.

Ýöne arman bigünäler / Bu günleri görmän ötdi (81/17)

Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/8)

5. affetmek, bağışlamak.

Adalatyň garşysynda / Ötülmejek bergiň kändir (81/23)

öten: geçen, geçmiş.

Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/7)

öwrül-: dönmek, çevrilmek.

Ýeňiş diyip bir ýürece / Öwrulipdi muňläp ýürek (51/21)

öý: ev.

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/12)
Başyn ägip salamlaşdy / Ogulmeňliň öýi bile (23/24)
Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/5)
Bälçiräpdi ilki sapar / Gelin gyzlar öýe girýär (29/9)
Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre бүрәп (29/10)
Hawa ilat Bugra geldi / Ýöne bu gün öýe gelmez (31/32)
Sen däl Solmaz Bugraň özi / Häzir ynha öýlerine (33/15)
Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüne (33/19)
İne şeýdip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öýüne (33/22)
Öýe girdi bugra ýaly / İndi Bugra ýygra dälde (43/2)
Öýüň ýaly barybergin / Arkalaşyp zat edişip (44/15)
Gadam urdy boşap galan / Müňläp öýleň gapysyndan (60/8)
Serçejik de garynçga da / Öz öýüni taşlamasyn (61/30)
Seslensene goşa derek / Ogulmeňlim öýde bamy (66/14)
Seslensene , goşa söwüt / Kābām ejem öýde bamy (66/18)
Meňlim beri öýdemikän / Diýip, Bugraň ýene birden (67/4)
Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/31)
Gabyr ýaly gapyşýardy / Çydap bilmän öýden çykdy (82/25)

öý edin-: barınacak yer bellemek.

İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/25)

öý goşy: ev eşyası.

Tüýdülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzyl kilim (68/12)

öýken: akciğer.

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/8)

öýlen-: evlenmek.

Degip geçse armany ýok / Öýlenmedik oğlan diýip (54/16)

öýt-: sanmak, zannetmek, diye düşünmek.

Demlije dur garadagym / Bir zat bolaydymkan öýdüp (24/28)

Beýle diýsem agyr günden / Ejizländir öýtmegin sen (76/22)

özbaş: tek başına.

Meňlim diýip oba bakyp / Özbaşyna samrap ýatyr (8/23)

özge: başka.

Bolsa birje jogaby bar / Şondan özge jogap bolmaz (49/4)

Ýeňiş üçin siziň üçin / Bu dünýäde sizden özge (69/19)

öz özüne: kendi kendine.

Baş Söýgüsini ýada salyp / Öz özüne berýär sowal (48/20)

öz ýan: kendince, kendi bakımından, kendine göre.

Diýip Bugra hem käýinýär / Hem ýylgyrýar öz ýanyndan (20/35)

Diýip ene öz ýanyndan / Arkayyndy çenden beter (25/33)

Selbi gyz hem çopan ýigdi / Öz ýanyndan söýer ýördi (29/31)

Öz ýanyndan göwün berip / Köp hasrata dözen gyzdy (30/7)

İki dürli soldat!” diýip / Öz ýanyndan begenerdim (72/35)

pagta: pamuk.

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/24)

Onýança pagta bendim / Ustaşyryn şaglap gitdi (73/27)

pahyr: fakir, yoksul.

Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/23)

palow: pilav.

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/23)

palta sal-: baltayla kesmek.

Daragtyna palta saldy / Diýip Jeren aşak garap (15/33)

pamador: domates.

O tetelli düzgün bolmaz / Saýlar ýaly pamador däl (33/10)

panus: fener.

Hanha panus hanha ädik / İki eglip çykyp gitdi (84/13)

Panusyny ýylpylladyp / Pelden pele leňkilläp ýör (84/25)

pañkelle: boş kafalı.

Bu başlygmyz güýçli başlyk / Pañkelle däl öňki ýaly! (14/25)

pañk pañk: boş söz, boş konuşan.

Giň ýerdäki pañk pañklary / Saýlanýardy adamlaryň (51/2)

papak: erkeklerin giydiği şapka.

Ak papakly Aşyr aga / A gyz Jeren başlygmyza (14/17)

Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/20)

Jansyz diýseň jansyz däl di / Ýaşyl papak (68/1)

pasyrda-: rüzgarın esişinden veya kuşun kanatlarının çırpıntısından çıkan ses.

Pasyrdap dur gök guş ýaly / Solmaz eje Gök guş gelni (45/19)

paý: düğüne gelenlere verilen, paylaştırılan hediye.

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyndan (36/19)

Köşek gözler ýene girdi / Paý depderniň arasyna (36/28)

paýapyl: küçük köprü.

Tas taýypdy paýapyldan / Meňlim maňa üç hat ýazdy (64/33)

paýlaş-: paylaşmak, bölüşmek.

Belki geljek bagtlaryňy / Şonuň bilen paýlaşarsyň (77/30)

paýra-: dökülmek, akmak.

Ýaş paýrady misli çaga / Meňliniň hem gözlyerinden (58/18)

paýtagt: başkent.

Göýä diýrsiň gürrüň berip / Beýik paýtagt barasynda, (37/12)

pähim: düşünce, akıl, fikir.

Diýip, enem Ynam hakda / Goýup gitdi dürli pähim (72/20)

päk: ahlakça lekesiz, necip, nezih.

Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkyş okap (81/1)

päkize: güzel, temiz.

Gelinleriň päkizesin / Garnyň doýsa, gözüň doýmaz (80/27)

peç: soba.

Jyzyrdap dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/18)

pel: tarla, arsa.

Pelin özi çeken ýaly / Suwa özi ýakan ýaly (10/18)

Panusyny ýylpylladyp / Pelden pele leňkilläp ýör (84/27)

Panusyny ýylpylladyp / Pelden pele leňkilläp ýör (84/27)

pelsepe: felsefe.

Ne ýüzüňdei peýda eter / İle belli pelsepäni (27/20)

peltekle-: peltek konuşmak.

Bugraň dili peltekledi / Ogulmeňli ýygryljyrap (39/12)

pena et-: yardım etmek.

Kime pena edipdir ol / Höküwmetiň garşysyna (57/19)

penje: avuç içi, pençe.

Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/3)

Penjesini uzadanda / Sallançagyň agajyny (75/9)

penjek: ceket, mont, erkeklerin giydiği kısa bir üst giyeceği..

Diýip Bugra çykarynman / Penjegini jalbaryny (25/2)

Köpdür dünýäň gelin gyzy / Diýip, Bugra penjeginiň (36/17)

perizād: peri gibi güzel olan.

Mele gözli perizada / Çümüp yatan bolaýmasyn (31/21)

perwana dek köý-: sevdiği, saygı duyduğu bir kişinin sürekli etrafında olmak.

Perwana dek köýen eken / Menli hanym öz ýaryndan (17/2)

pes gel-: az gelmek, düşük gelmek, kısık gelmek.

Topuň sesi pes gelyärdi / Moskwama gözi gyzyp (47/4)

peşmek: yukarısı kalın, aşağısı ince bir bitki.

Peşmek ýaly uçurýardy / Şol mertlere gözi düşse (83/30)

petde: deste, demet, tomar.

Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/28)

Petde petde jogaby bar / Bugra çopan buýruk berdi (39/28)

petik: engel.

Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/22)

peýda bol-: faydalı olmak.

Ýakasyndan tut ýygralyk / Hem özüne peýda bolar (4/36)

Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/1)

peýda et-: faydalanmak, fayda etmek.

Ne ýüzüňden peýda eter / İle belli pelsepäni (27/19)

pynhan bol-: gizli olmak, saklı olmak.

Emma weli gyz söýgüsi / Nüzik bolar, pynhan bolar (29/35)

pyşyrda-: fisıldamak.

Aýryl oglan aýryl diýip / Bägül lebler pyşyrdady (43/27)

Onýançada pyşyrdan ýer / Bägül ýaly naşyrdady (43/28)

pytra-: dağılmak.

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/30)

pyýala: göz pınarı.

Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/6)

pida çek-: cefa çekmek.

Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (6131)

pide: parça.

Pide pide syrlaryňy / Ýeke ýeke dökmedigiň (13/4)

Pide pide syrlaryňy / Ýeke ýeke dökmedigiň (13/4)

Bir pidesin sökdi birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/2)

pikir: fikir.

Öz saýlanyn öz diýeni / Birikmesen iki pikir (33/7)

Ýumşak ýigit diýýärdi ol / Eýle beýle pikri yokdy (39/5)

Beýlekisin otlap baryar / Pikri bile gümra bolup (64/32)

Müň pikiriň ýumagyny / Sarap ýördi çözlöp ýördi (84/33)

İki akyl iki pikir / Bir birinden sowa düşdi (85/23)

pikir çözle-: fikir bulmak.

Senden beter gynanyaryn / Pikir çözläp delil Gözläp (34/3)

pikir gel-: belli bir karar vermek.

Diýen pikir geldi birden / Ogulmeňliň kellesine (38/1)

pil: fil, kara hayvanlarının en irisi, hortumlu, kalın derili, memeli hayvan.

Otdan doýup suwdan ganyp / Her haýsysy pil ýalydyr (18/34)

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/25)

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/26)

Sygyrlarmyz pile döndi / Düyelerimiz özün tutup (80/13)

pişek: koltuk deňneği.

Geçip baryan pişekliler / Togalajyk maşynlylar (83/24)

pişme: yağda pişirilen hamurdan hazırlanan bir yiyecek.

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/7)

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/7)

plan: plan, tasarı.

Ýa doljakdyr ýüň plany / Bu başlygmyz güýçli başlyk (14/23)

pogon: apolet, omuzluk.

Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzyl pogon (62/15)

Pogonlaryň her haýsynda / Barmak ýaly sary zolak (62/16)

porhan: çeşitli söz ve hareketlerle hastalıklarını iyileştirdiğine inanılan adam, şaman.

Ýabylaryň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/11)

Porhanlaşdy barha beter / Erkek kişi geň zat boldy (69/24)

portsigar: sigara konulan kap.

Jyzyrdady otluçöpi / Şykyrdady portsigary (78/6)

Mahorkasy portsigary / Sapagy bar iňňesi bar (64/15)

pos: pas, küf.

Posdan ýaňa gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/27)

posa ber-: öpücük vermek, öpmek.

Käseden soň posa berip / Ýola salýar Bugrasyny (81/8)

posalak: yeni doğmuş bir çocuğun sağlıklı olduğunu belirten bir ifade, nur topu gibi.

Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/24)

posýolok: köy, kent, yerleşim birimi.

Käriz ýabyň çepinedi / Posýologyň çetinedi (21/24)

prawleniýe: yönetim.

Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylup (65/22)

prognoz: bir hastanın gidişinin ya da sonucunun öngörüşü.

Gök Dunaýyň ýakasynda / Prognozy goýlan ýara (79/17)

protez: protez.

Protezli Tugur çopan / Bir aýagyn Bolgariýada (83/6)

pulemet: makineli tüfek.

Ot saçýardy pulemety / Ertir görse bir medala (54/27)

purajm: yay (yatak için).

Purajmly kirebada / Onýançada Aşyr aga (31/23)

puşman: pişman.

Biğayratlaň umytjygy / Binamyslaň puşmany sen (85/30)

put: 163 kiloya denk gelen ağırlık ölçüsü.

Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/23)

radio: radyo.

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/17)

Ýöne weli beýle wagda / Radioda az diňlener (18/20)

Şöhrat saňa Radiom / Ýeňişimiň buşlukçysy (59/29)

razezd: kulube.

Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/10)

Razezdiň dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/13)

razy: razı, memnun.

Beýle ýüze / Ýüz razydy müň kaýyldy (84/20)

rehim: merhamet, bağışlama.

Kelläň bilen saýlamaly / Kime rehim (72/22)

rehim et-: acımak, merhamet etmek.

Rehim etjek gümany ýok / Diýip, okuň astynda da (54/17)

rezin ädik: lastik ayakkabı.

Aýagynda rezin ädik / Kellesinde soluk gyňaç (47/32)

rowa: layık, uygun.

Seniň kimin gül ýigide / Rowa däl men (77/4)

Rowa däl men / Ogulmeňli ýere bakdy (77/5)

rowaç: iyi, güzel.

Ýoluň rowaç / Sag aman gel Bugra çopan (44/21)

rugsat sora-: izin istemek.

Söýgi diýlen jadyly zat / Senden rugsat sorap gelmez (49/6)

rugsat ber-: izin vermek.

Oňa rugsat berenokdy / Ýüregimi daşa baglap (20/24)

rüstem bol-: galip gelmek, üstesinden gelmek

Ýürek söýse gerek diýse / Hemme zatdan rüstem bolar (27/6)

saç: 1. saç, kafadaki tüy.

Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/21)

Üç бүкленip ýere degdi / Saçlaryň ýygna Meňlim (6/23)

Gözlerine ýaraşyp dur / Timarsyzrak saçlary hem (15/10)

On dokuza gadam basan / Gara saçly molla gerek (22/31)

Hawa Bugraň derdi üçin / Gara saçly molla gerek (23/18)

Süýemine saçyn orap / Öňündäki joralarna (29/12)

Birden ýöne Meskewada / Aşyk bolup mele saçly (31/20)

Goşa baýry tutan saçlar / Jaýyn saýlap ýatan saçlar (78/19)

Goşa baýry tutan saçlar / Jaýyn saýlap ýatan saçlar (78/20)

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/8)

2. ot, ağaç gibi dağda bulunan bitkiler.

Baýyrlaryň saçlaryny / Ýalyn ýaly çirkizipdir (50/1)

saç-: saçmak, dağıtmak.

Agzyn açyp, köpük saçyp / Kellesinden huşy göçüp (46/21)

saçak: sofr a örtüsü, masa örtüsü.

Saçaklaryň gujagyna / Mele myssyk çörek geldi (71/3)

saçýüzü: saç takılan, saçın arasından parlayan süs eşyası.

Ogulmeňli ýerden turdy / Saçýüzüler ýalkym atyp (6/15)

sag: sağ taraf.

Ýeri onsoň Ogulmeňli / Sagym bilen nädýänsiňiz (18/22)

Aý sagymam sagymdyr da / Ýadar ýaly geň zady ýok (18/25)

Aý sagymam sagymdyr da / Ýadar ýaly geň zady ýok (18/25)

Mahorkanyň ysy bardy / Sag burçunda çep böwründe (64/4)

Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/9)

sag-: saǵmak, memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak.

Birinjimiz Ogulmeňli / Sygyr sagyp ýaryşsagam (15/26)

Bir aý bäre gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/12)

Ogulmeňli gujjülledip / Ak geçini sagyp otыр (61/4)

sag aman: sağ salım.

Ýoluň rowaç / Sag aman gel Bugra çopan (44/22)

Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/31)

Bolýa bolýa eziz balam / Sag-aman bar, sag-aman gel (43/31)

Sag aman bar diýýän ýaly / Berdi uzyn signalyny (63/11)

sagat: 1. günün hangi anı olduğunu gösteren alet.

Meňlisine gök gyňaçlyk / Näziyege sagatjyk bar (64/14)

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyň ýary (78/7)

2. bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası.

Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/11)

Gijäň ýary / Aý aýdyňdy Sagat birdi (62/9)

3. sağlam, sağlıklı.

Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (53/36)

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bäre (81/24)

4. vakit, zaman.

Çökdi onuň alkymynda / Bir sagatlap için dökdi (42/19)

sag bol-: var olmak, sağ olmak, sağ ol!

Köşek gözlen saýasyndan / Bizä gidýäs sag bol diýip (43/1)

Ýeňiş indi magat eje / Sen sag bolsaň bolany şol (53/35)

sag bol-: canı sağ olmak.

Sen sag bolsaň galany hiç / Balaňa döw çalmaz eje (44/5)

sag el: sağ el.

Üstün başyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/32)

Sag elini saňňyldadyp / Çep elini uzadyp dur (22/20)

sag gurgunlyk: sağ salım.

Sag gurgunlyk bolsa bolýar / Galany hiç (62/30)

sagry: sırt.

Sagrykyndan gujaklady / Gün dogupdy Ogulmeňli (79/1)

sag salamat: sağ salım.

Özüň arma, meskewaly / Sag salamat geldinizmi (39/9)

Soldat ýigdiň sag salamat / Ugrandygyn gören ýaly (63/7)

sahypa: sayfa.

Üç sahypa haty bile / Sekiz setir şygry bile (41/14)

saka: gözyaşının gözden ayrıldığı yer.

Köşek gözleň sakasyndan / Boz şineliň ýakasyna (68/4)

sakga: aniden.

Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/11)

sakgal: sakal.

Ähli eden etmişlýerin / Sakgal bile gizläp ýerdi (85/2)

Sakgalyndan ýapyşýardy / Şäher ýaly tamyň içi (82/22)

sal-: 1. bırakmak, salmak.

Ýorganyna salan ýigit / Ogulmeňliň akja tamy (45/9)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/17)

2. yazmak.

Hata saldy eli bilen / Kellesine näme gelse (40/26)

3. bakmak.

Eteğini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (84/10)

salam: selam.

Salam diýip älim bersem / Bar bol diýip gazaryp dur (22/18)

Hatyn daşyn nagyşlapdyr / Meňliňden hem salam diýip (65/3)

salam ber-: selam vermek.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/8)

Başyn egip salam berdi / Meňlisiniň dereğine (67/7)

Gözün aýdyň! edýän ýokdy / Gapysyndan salam berip (82/1)

Habar gatan tapylmady / Üç aýala salam berdi (82/29)

Goyup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/9)

salamlaş-: karşılıklı selamlaşmak.

Diýip Bugra gorkup durdy / Bir elleşmän salamlaşman (10/3)

Kisesine sarkyp durdy / Salamlaşmaýbilse ýagşy (10/1)

Başyn egip salamlaşdy / Ogulmeňliň öýi bile (23/23)

salga-: sallamak.

Gykylyklap / Tayagyyny salgap gitdi (10/25)

salla-: eġmek.

Çäýnek ýaly gulpy elläp / Belent başyn aşak sallap (66/36)

sallançak: salıncak.

Penjesini uzadanda / Sallançagyň agajyny (75/10)

samyrdä-: sayıklamak.

Samyrdylaň mazmunyndan / Solmaz eje habardardy (25/11)

Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bäri samyrdardy (25/10)

samra-: sayıklamak.

Meňlim diýip oba bakyp / Özbaşyna samrap ýatyr (8/23)

A how Bugra näme beýdip / Däli ýaly samrap ýörsüň (9/26)

Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/7)

Gijelerne samyrdanda / Tutardy-la Meňliň adyn (44/29)

san: sayı.

Orşa düşýän bombaň sany / Durşy bilen harasatdy (46/11)

sana-: saymak, hesaplamak.

Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mäkäm ýapyp (41/10)

sandyra-: titremek, sarsılmak.

Men men diýen ýigitler hem / Sandyrarmyş aşyk wagty (17/21)

sany: adet, tane.

Biri birin mäkäm öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/13)

Basgançakda görnüp gitdi / İki sany gyzył pogon (62/15)

Demläň diýip lakyrdady / İki sany moýly çäýnek (68/9)
Sekiz sany gor küýzesin / Günüň günü sekiz ardyp (80/23)

saňňyldat-: titretmek, sallamak, sarsıntı.

Sag elini saňňyldadyp / Çep elini uzadyp dur (22/20)

sapak: ip, iplik.

Mahorkasy portsigary / Sapagy bar inňesi bar (64/16)

sapar: kez, kere, defa.

Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (10/34)
Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/8)
Ogluna da birki sapar / Syzdyrypdy Solmaz eje (25/21)
Bälçiräpdi ilki sapar / Gelin gyzlar öýe girýär (29/8)
Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/12)
Öňem şýdip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/18)
Ýog eý ýog eý besdir diýip / İtekläpdim ilki sapar (70/20)

sara-: sarmak, dolamak.

Ýarasyny sarap gitdi / Niredesiň ýabylarym (11/2)
Syrtmak salyp assalaram / Ýagyrynyňa eliň sarap (12/33)
Sarady da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/23)
Müň pikiriň ýumagyny / Sarap ýördi çözläp ýördi (84/34)

saray: saray.

Aşyr agaň kabineti / Saray ýaly goçak zaldy (32/12)

sary: sarı renk.

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/10)
Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/11)
Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzly bar (26/29)
Ýer göterýän sary öküz / Höküm köpdür Ýöne weli (34/12)

Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/2)
Sary güller gyzył güller / Bark urup dur kartasynda (47/30)
Pogonlaryň her haýsynda / Barmak ýaly sary zolak (62/17)
Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/25)
Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/25)
Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/26)
Sary gapyň özi sary / Gulpy sary kildi sary (66/26)

sark-: damlamak.

Kisesine sarkyp durdy / Salamlaşmaýbilse ýagşy (9/35)
Bälçireýär aşyk oylan / Uýlugyndan gan sarkyp dur (54/20)

sataş-: karşılaşmak, rastlaşmak.

Nä günlere sataşansyn / Ýedi bişip ýedi sowap (35/19)
Tas maňa da sataşypdy / Şo tetelli bela beter (56/13)

satlyk: satılık.

Ýer ýüzünde satlygy ýok / Ne gara ol ne de ak ol (86/13)

saý: sağlam, zarar görmemiş, bozulmamış.

O tetelli düzgün bolmaz / Saýlar ýaly pamador däl (33/3)

sawçy: dünürçü, kız istemek için kız evine gönderilen adam.

İne oňam üstesine / Sawçy bardy Solmaz eje (30/10)

saýa: gölge.

Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/17)
Geçeni hem şoldy weli / Derekleriň saýasyndan (19/28)
Köşek gözlen saýasyndan / Bizä gidýäs sag bol diýip (42/30)
İki boýdaş öý edinip / Bir gowaçaň saýasyny (49/26)

saýgar-: ayırt edilmek, görülmek.

Öz güýjünden ökdä duşman / Kiewiňi saýgararmy (46/20)

saýgyç: yün dövülen çubuk.

Taýagyny saýgyç edip / Gara ýeri tapbatlap ýör (22/14)

saýyl bol-: fakir olmak, yoksul olmak, maddi durumu iyi olmamak.

Alty günläp saýyl bolup / Yedinji gün ogry boldy (11/27)

saýyl bor-: fakir olmak, yoksul olmak, maddi durumu iyi olmamak.

Beýläk geçse / Garşysynda saýyl bordy (11/26)

saýla-: 1. seçmek, ayrılmak.

Öz saýlanyn öz diýenin / Birikmese iki pikir (33/6)

Sepeledi günä baryn / Okyjy dost saýladynmy (33/32)

Giň ýerdäki paňk paňklary / Saýlanýardy adamlaryň (51/2)

2. bir yönde tercihini kullanmak.

Elli gyzyň ortasyndan / Saýlapdy ol Selbinýazy (25/18)

Ýöne weli ony saýlan / Bugra däl de (32/31)

3. ayırt etmek.

Kelläň bilen saýlamaly / Kime rehim (72/21)

Goşa baýry tutan saçlar / Jayyn saýlap ýatan saçlar (78/20)

4. bir yerden, bir şeyden uzaklaşmak.

Bykynlary göjek sygyr / Sürüsinden saýlandyda (10/15)

5. kendini göstermek.

Dogry dogry ýorän dogry / Gyzlan güli saýlan gyzyň (32/30)

saýlap seç-: 1. seçip almak.

Saýlap seçip tapan gyzy / İçen suwy bogazyndan (28/19)

2.uzaklaşmak.

Kim kimdigin bilip geçdi / Agyr günler saýlap seçdi (69/9)

saýra-: ötmek.

Saýraber sen mollatorgaý / Okaber sen alkyşlary (61/23)

saz: müzik.

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/18)

Batyr oglun soldat oglun / Sazy bile kabul etdi (66/2)

Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/2)

säher: seher, tan vakti.

Tersine hä gözlemedi / Ertesi gün säher bilen (42/27)

Säher bilen ýola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip. (58/29)

sebäp: bir şeyin olmasına veya belli bir halde bulunmasına yol açan şey.

Ol nemäniň sebäbi bar / Bu soragyn ýüregimde (39/26)

Sebäbini özem duýman / Okap çykdy ýañadandan (42/1)

Wah bu zatlaň hemmesiniň / Öz sebäbi bar ekeni (44/24)

Nä sebäpden böküp geçýär / Aýdyp durmak kime gerek (53/24)

Ýere gaçdy goşa hünji / Eý sen gözyaş ne sebäpden (58/21)

Ynha indi nije ýyldyr / Düşünemok sebäbine (57/24)

Sen bir indi men sebäpli / Bagtsyz bolma, Bugra dogan (77/1)

seç-: 1. sepelemek, dağıtmak, yaymak.

Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günün (40/8)

2. tercihini bir yanda kullanmak.

Ähli gyzlaň soltanyny / Seçipdi ol gyz içinden (25/16)

segsen: seksen sayısı.

Kolhozdaky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/17)
Segsen ýaşly Umman baba / Çagajyklar şapydyňlap (27/25)
Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/16)
Köp hesreti gören oba / Bugra ýaly segsen oglun (65/29)

sekiz: sekiz sayısı.

Öz özümden göwnüm geçip / Sekiz ýanyp dokuz öçüp (8/27)
Sekiz gezek tutaşansyň / Bilýärin men hemmesini (35/21)
Üç sahypa haty bile / Sekiz setir şygry bile (41/15)
Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzyl ellik (51/29)
Biri birin mäkäm öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/13)
Sekiz okuň yzy bardy / Gidip baryar Bugra soldat (64/5)
Sekiz kile bugdaý çekdi / Dört kiläniň deregine (70/15)
Suratyndan sekiz esse / Zybarakdyr görseň özi (78/15)
Sekiz sany gor küýzesin / Günüň günü sekiz ardyp (80/23)
Sekiz sany gor küýzesin / Günüň günü sekiz ardyp (80/24)
Sekis ýuwyar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/25)
Zyýany ýok Nätse ätsin / Sekiz bölek dograp gitsin (85/16)

selin: iğne yapraklı, çok yıllık bir bitki.

Sen bir bilbil / Men bir selin (77/16)

selme: semiz otu.

Bugra bolsa depä çykyp / Bir selmäni garbap ýatyr (8/21)
Meňli bilen ardyp otyr / Çal ýaprakly selmesini (56/4)
Solmaz ejän elindeki / Ak selmesi titräp gitdi (56/28)
Bir azajyk durup gitdi / Gaýnap duran selme bilen (58/9)

semafor: taşıtlara yolun açık veya kapalı olduğunu göstermek üzere renkli levhalar ve ışıklarla işaret veren düzen.

Semaforyň gök çyrasy / Gündogara gol gerip dur (63/15)

semawar: semaver.

Haybat atyp geçen frits / Tulaň kümüş semawaryn (47/9)

sem bol-: sessiz olmak.

Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/16)

sena et-: övmek, methiye etmek.

Kitap okuw işden başga / Näme sena edipdir ol (57/22)

seple-: 1. birleştirmek, eklemek.

Meňlisine diýjek sözün / Birbirine sepläp baryar (18/10)

Bir gazetiň ýokarsynda / Bir birine sepleşdirip (41/35)

2. titremek, konuşamayacak durumda olmak.

Dodaklary sepleşerdi / Endam jany şagga derläp (38/25)

ser-: sermek, yaymak.

Üstündäki serlen eşik / Üç haçjaly uzyn agaç (45/13)

serçe: serçe, bir kuş türü.

Serçejik de garynçga da / Öz öýüni taşlamasyn (61/29)

seret-: 1.bakmak.

Seret ynha göz ýerinde / Gözüňem bar (9/4)

Bir gysanda myjyrdatdy / Bir seretse arkasyndan (9/21)

Seredip dur Ogulmeňli / Öz keşbine haýran ýaly (16/19)

Süzlüp duran köşek gözler / Başga ýana seretmäge (20/23)

Ogulmeňli seredip dur / Gür tutlugyň gaýrasyndan (37/15)

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyň ýary (78/7)

2. anlamak, farkına varmak.

Bir seretsem öň ýanymdan / Tos togalak biri gelyär (73/17)

Bir seretsem Piriň sesi / Onki süňňüm dyglap gitdi (73/25)

Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/3)

Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/9)

Çigit ýaly zar zady ýok / Bir seretsen bar zady bar (86/8)

Bir seretseň bar zady ýok / Ýeniniň siňňidi ýok (86/9)

sergi: sergi.

Gaydyp gelyär Bugra bilen / Sergä baryp bayrak alan (28/12)

Gürrüňim bar baş üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/3)

Ýarym aýlap görüp gaydan / Altyn täçli Sergisini (47/19)

serhet: sınır, sınır çizgisi.

Aňryk geçdi serhetinden / Oza! özi eken ýaly (10/16)

serhoş: sarhoş.

Solmaz Solmaz diýip ýören / Aşyk ýigit serhoş ýigit (56/18)

serkerde: komutan.

Dogry dogry Bugraň özem / Pigitleriň serkerdesi (37/34)

sermele-: bir şeyi el ile aramak, karıştırmak, yoklamak.

Bugra soldat kükürt gözlöp / Sermeledi kisesini (76/3)

serp-: arkasına devrilmek, geriye doğru meyletmek.

Ýene birden arkan serpip / Gumra boldy işi bile (16/25)

Gayralyigna bir serpemde / Eneýapdan ötüpdirin (70/33)

ses: 1.kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün.

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/29)

Şu iki söz seslenýärdi / Ol seslerden tüpeň sesi (47/3)

Topuň sesi pes gelyärdi / Moskwama gözi gyzyp (47/4)

Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/3)

Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/4)

Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/14)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/18)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/18)

Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi etdi. (85/6)

ses: 2. akciğerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşim.

Armaweri, Meňli gelin / Bugraň sesi boguk çykdy (38/18)

Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/20)

Bir seretsem Piriň sesi / Onki süňňüm dyglap gitdi (73/25)

ses gelme-: sesi gelmemek, sesi çıkmamak, sesi karşıya ulaşmamak.

Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/13)

seslen-: seslenmek, söylenmek (başkaları tarafından).

Şu iki söz seslenýärdi / Ol seslerden tüpeň sesi (47/2)

Seslensene goşa derek / Ogulmeňlim öýde bamy (66/13)

Seslensene , goşa söwüt / Kábäm ejem öýde bamy (66/17)

sessiz üýnsüz: sessiz sedasız.

Aýak biten telpek ýaly / Sessiz üýnsüz bári gelyär (73/20)

El gaytarman indi diýdi / Bugra bolsa sessiz üýnsüz (85/18)

sesýetim: sesin yetişebileceği uzaklık, yakın mesafe.

Duşman bolsa sesýetimde / Ýagdyrýardy güllesini (55/23)

setir: satır, dize.

Şol sözde ölýänçäm bar Ogulmeňlim / Setirlerniň bogünlaryn (41/9)

Üç sahypa haty bile / Sekiz setir şygry bile (41/15)

Ogulmeňli okap otyr / Kä setirden böküp geçýär (53/21)

Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/22)

Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/22)

Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/23)

sygyr: süt veren evcil hayvan.

Goýun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/12)

Düýe çopan / Sygyr çopan (8/11)

İki topar sygyr gelyär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/22)

İki topar sygyr gelyär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/23)

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/10)

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/11)

Halas etdi sary sygyr / Sary sygyr, gaçak sygyr (10/11)

Ekinsöýer, goçak sygyr / Garny doýsa gözi doýmaz (10/12)

Bykynlary göjek sygyr / Süriüsinden saýlandyda (10/14)

Birinjimiz Ogulmeňli / Sygyr sagyp ýaryşsagam (15/26)

Gapdaky ala sygryň / Gapdalynda heňläp durdy (34/25)

Ogulmeňli daş gapyda / Başagaýdy sygry bile (41/19)

Sygyrlarmyz pile döndi / Düýelerimiz özün tutup (80/13)

Goýup gaýdan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/8)

Başagaýdy sygry bile / Goýny bile gaýry bile (85/21)

syha-: bir şeyi bir başka şeye sürtmek.

Gyjagyny syhap barar / Dutaryny çalyp barar (7/29)

sykylyk: ılık.

Torsuk ýaly ylgap gitdi / Sykylyklap (10/23)

syl-: silmek.

Prawlenýäň çyrasyndan / Maňlaýyna elin sylyp (65/23)

syla-: saymak, saygı göstermek.

Şu oklaram meni görse / Ne sylajak (54/12)

syn-: kırılmak, parçalanmak, yıkılmak, bozulmak.

Depesinde syndyranmys / Ýöne onuň duzagina (75/11)

syna-: 1. denemek, tecrübe etmek.

Ýapbyldakdan heňin tapyp / Áýdym edip synap gördi (41/13)

2. test etmek.

Íne onsoň gaýratyňy / Synaýarys Bugra çopan (21/12)

synan-: bir işe kalkışmak, yapacak gibi olmak.

Aklamaga synanýaryn / Ýöne weli hiç çözgüde (34/4)

syn et-: bakmak, gözetlemek.

Jeren hemä gürrüňleşýär / Hem syn edýär jorasyna (15/2)

Diwardaky aýna bakyp / Syn edip dur suratyna (16/16)

synla-: bakmak, gözden geçirmek.

Ynha Bugra, synlap otur / Hurma jany Hurma gyzy (78/13)

syp-: kurtulmak, aldatmak.

Onýança da sypyp gitdi / Elindäki süýtli elin (61/7)

sypa-: sıvazlamak, okşamak.

Müň öňünden gaçan sypar / Hoş hoş Tugur gitdim diýip (10/32)

Duman basan daga meňzäp / Gayta gayta murtun sypap (32/22)

Gara tüýli telpegini / Sypap otyr egenjigniň (82/19)

sypdyr-: düşürmek.

Bilezikleň gandal bolup / Sypdyrmasa duzagyndan (52/8)

syr: sır, gizli tutulan şey.

Pide pide syrlaryňy / Ýeke ýeke dökmedigiň (13/4)

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/28)

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/28)

Düşünemok düşünemok / Bu niçik syr niçik ahwal (48/22)

syr aç-: sırrını açmak, içini dökmek.

*Men bilmedim näme bardyp göwnünde / Syrymy açdym men
şol tut ýygaňda (41/7)*

syr al-: başkasının sırrını dinlemek.

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/28)

syr ber-: başkasına sırrını anlatmak.

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/28)

syrat: görünüş, biçim.

Çukanakly ak ýañagna / Baýdak ýaly syratyna (16/18)

syrgyn: kar fırtınası.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/7)

syryl-: süpürmek.

Gapyň agzy ýandak çayyr / Basylmandyr syrylmandyr (66/30)

syrtmak sal-: birine baskı yapmak.

Syrtmak salyp assalaram / Ýagyrynyňa eliň sarap (12/32)

syz-: sızmak, akmak.

Ogluna da birki sapar / Syzdyrypdy Solmaz eje (25/22)

Syzdyrar ol garaşar ol / Ugrun tapsaň gurban bolar (30/3)

syzla-: sızlamak, acımak.

Hawa bir gün lütüm çykdy / Syzlapdurdy iki dyzym (73/6)

signal ber-: işaret vermek, haber vermek.

Sag aman bar diýýän ýaly / Berdi uzyn signalyny (63/12)

silke-: silkmek, silkelemek.

Bugra ýaly / Silkinjiräp ýala çykdy (13/9)

Hoş gelipsiň diýýän ýaly / Bir silkindi goşa derek (67/10)

siň-: sinmek, içine, özüne işlemek, nüfuz etmek.

Tozan siňen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/27)

siňe-: bakmak.

Bugram janyň mähri siňen / Gözlerinden aýlanayyn (45/33)

Jyzrydap dur gara peçde / Balam janyn mähri siňen (52/19)

siňeräk: dikkatli bir şekilde.

Men bir indi gartaň aýal / Siňeräk bak Bugra maňa (76/32)

siňňit: mideye hazmedilmiş yiyecek.

Bir seretseň bar zady ýok / Ýeniniň siňňidi ýok (86/10)

Geyeniniň batnygy ýok / Ol siňňidiň ol batnygyn (86/12)

sklad: ambar, depo, stok.

Skladyň müdirligne / Mirabymyz Piri geçdi (70/3)

sogan: soğan.

Ýa sogan däl gyz diýeniň / Äbereris Bugramyza (33/4)

sogrup al-: bir şeyin arasından seçebilmek.

Suratlaryň arasyndan / Meňlisini sogrup aldy (11/30)

sogur-: sökmek, söküp çıkarmak, koparmak.

Meňlinin hem gaýgy gamy / Sogurlan dek ýitip gitdi (79/23)

soja-: sık sık nefes almak, sıkıntıyla solumak, oflamak, puflamak.

Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/29)

sok-: sokmak, daldırmak.

Kisesine elin sokdy / Paý depderniň arasyndan (36/18)

soldat: asker.

Bugra çopan Bugra soldat / Girdi ýene öň hatara (47/24)

Diýip demir kaskasyny / Aşak basdy Bugra soldat (55/4)

Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/21)

Ýagyrnysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/23)

Soldat ýigdiň sag salamat / Ugrandygyn gören ýaly (63/7)

Uçup barýar çopan soldat / Onki süňňi guş ýalydy (63/21)

Sekiz okuň yzy bardy / Gidip barýar Bugra soldat (64/6)

Tutuş soldat göçi bile / Haltasynda Dneprden (64/9)

Şonuň üçin Bugra soldat / Dört baş kilo süýji dyza (64/25)

Haltasyndan ýer beripdi / Bugra soldat ýazan hatyn (64/28)

Batyr oglun soldat oglun / Sazy bile kabul etdi (66/1)

Soldat ýigdi melul etdi / Ýoldan çykdy (66/5)

Donup galdy Bugra soldat / Ne günlere duçar bolduň (66/37)

Her sözünde düwnüp otyr / Derek ýaly uzyn soldat (68/29)

Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/8)

Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diyip (72/34)

Ýüzi gözi ak tam bolup / Diňläp otyr Bugra soldat (74/16)

Gözlýeriniň kasesini / Bugra soldat kükürt gözläp (76/3)

Meňlisine gözün dikip / Bir gobsundy Bugra soldat (78/4)

Nazaryny saldy soldat / Uludan bir demin alyp (78/23)

Birden laňňa galdy soldat / Açyk bolsun Ogulmeňlim (78/25)

Bugra çopan / Bugra soldat (80/10)

soluk: solmuş, rengi atmış.

Aýagynda rezin ädik / Kellesinde soluk gyňaç (47/33)

soltan: belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz.

Ähli gyzlaň soltanyny / Seçipdi ol gyz içinden (25/15)

soň: sonra.

Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir aý geçmän (5/18)

Bu zaluwat gelenden soň / Ýene ynha müň gep tapar (10/30)

Emma gelin gelenden soň / Hozanakdy menden beter (25/31)

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/23)

Soňabaka gyzdy çopan / İn soňundan iki bentjik (40/31)

Bugraň hatyn ertirden soň / Görüp galdy köşek gözler (41/24)

Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/27)

Käsedden soň posa berip / Ýola salýar Bugrasyny (81/8)

Oba gaýdyp gelenden soň / Dokuzynjy anna ötdi (84/7)

soňabaka: sonunda, en sonunda.

Emma weli soňabakan / Ýeke söz hem diýjek bolsa (38/23)

Soňabaka gyzdy çopan / İn soňundan iki bentjik (40/30)

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/10)

soňky: son, sonuncu.

Wah Esenem Esen weli / Sen soňkyny sorasana (14/33)

Ýöne weli artyk degdi / Soňky çeken ahy nalam (56/26)

sora-: sormak.

Wah Esenem Esen weli / Sen soňkyny sorasana (14/33)

Müňläp adam müň köçede / Sorup durdy Lewitany (59/4)

Jogabyny sorap ýörün / Namysy da gallany da (72/25)

sorag: soru.

Ol nemäniň sebäbi bar / Bu soragyn ýüregimde (39/27)

Soragyna jogap tapman / Ogulmeňli bakýar aşak (48/31)

Geň galma sen magşuk gelin / Bu soragyň jogaby ýok (49/2)

sorkuldy: agram, zonklama.

Barmagynyň sorkuldysyn / Gygyranda bilip galdy (10/28)

sotsializm: sosyalizm.

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/22)

sow-: döndürmek, çevirmek.

Bärik sowdy ýorgasyny / Gaýrat etgin! Basylmagyn (58/2)

Mahal mahal Bugraň özem / Sowup geçýär ýorgasyny (81/5)

sowa-: soğumak.

Nä günlere sataşansyn / Ýedi bişip ýedi sowap (35/20)

sowa düş-: aynı fikirde olmamak.

İki akyl iki pikir / Bir birinden sowa düşdi (85/24)

sowal: sorun, problem.

Men men Meňlim Menle menle / Sen kim diýip sowal çykdy (67/22)

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/20)

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/20)

sowal ber-: soru sormak.

Baş Söýgüsin ýada salyp / Öz özüne berýär sowal (48/20)

sowgat: hediye, armağan.

Dondon gaýdan sowgatlyk bar / Ejeýesine ak gyňaçlyk (64/11)

sowuk: soğuk.

Bugra çopan ýabalaryn / Sowuk suwa ýakyp baryar (37/4)

Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/22)

Küýzeleri ýaryp baryar / Meňliň tutýan sowuk çaly (80/18)

sowul-: dönmek, başka tarafa yönelmek.

Ne sowuljak / Garaz seniň bir ýeriňe (54/13)

Sowlup geçdi Jeren gelin / Myratjygnyň kakasyny (82/32)

sowet: Sovyet, 1990 öncesi SSCB halkından olan ve bu halka özgü olan kimse.

Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/20)

sök-: içini dökmek.

Bir pidesin sökdi birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/2)

sön-: etkisini yitirmek.

Bir azajyk yş görnüpdi / Ojagazam söndi diýdi (85/14)

söwer: sevgili, kıymetli.

Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir aý geçmän (5/17)

Çykyp gitdi söwer ýary / Şo çykyşy, şo çykyşy (5/19)

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şýdip bildir tomus (75/19)

söweş: savaş.

Ýa almaly ýa Ölmeli / Söweşimiz şeýle söweş (46/28)

Ýa almaly ýa Ölmeli / Söweşimiz şeýle söweş (46/28)

Munuň ýaly söweş üçin / Hemme zatlar Front üçin (46/31)

Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/6)

söweş-: savaşmak.

Duşman bile söweşip ýör / Münläp Menli ýarag alyp (72/29)

söwüt: söğüt ağacı.

Söwütleriň arasyndan / Onýançada ýük maşyny (14/11)
Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/16)
Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy kãriz ýaby (26/22)
Tupan ýykan söwüt ýaly / Solmaz ejã gözlerinden (36/4)
Ogluň edil söwüt ýaly / Ýer ýüzünde sizden başga (53/30)
Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/10)
Söwütleriň gapdalynda / Ejesiniň akja tamy (66/15)
Seslensene , goşa söwüt / Kãbãm ejem öýde bamy (66/17)
Goşa derek eýläk çekdi / Goşa söwüt beýläk çekdi (66/20)

söý-: birine sevgiyle bağlanmak, gönül vermek.

Söýjegini söýdüreňok / Diýjegini diýdireňok (4/21)
Söýjegini söýdüreňok / Diýjegini diýdireňok (4/21)
Söýjek bolsaň / Gel Aýjemal eý (8/4)
Nädip söýsen söyerçe bar / Tozan siňen gaşlary hem (15/7)
Aşyk bolup söýüşseňem / Dogan bolup söýüşseňem (15/5)
Aşyk bolup söýüşseňem / Dogan bolup söýüşseňem (15/6)
Nädip söýsen söyerçe bar / Tozan siňen gaşlary hem (15/7)
Söýen üçin söýjek üçin / Hemmesi de des deň bolar (27/3)
Söýen üçin söýjek üçin / Hemmesi de des deň bolar (27/3)
Ýürek söýse gerek diýse / Hemme zatdan rüstem bolar (27/5)
Meňzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/14)
Beýle zady bilenokdy / Söýsen dälär bular diýip (29/21)
Selbi gyz hem çopan ýigdi / Öz ýanyndan söýer ýördi (29/31)
Söýüşmese iki ýürek / Görendirin görendirin (33/8)
Ne hä haýy ne de höküim / Söýmek hem de söýülmekdir (34/11)
Ne hä haýy ne de höküim / Söýmek hem de söýülmekdir (34/11)
Dogan ýaly söýýärdi ol / Wiý senmidin Bar bol Bugra (39/6)
Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm menzeş sözler (41/27)
Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm menzeş sözler (41/27)
Öň seýüpdim ýene söýýän / Hany Söýgiň kanagaty (48/29)
Keçän gülün dyrmalady / Söýdü meni (77/10)

Söýdüm seni / Ýürek bagrym bendi saňa (77/11)
Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diýip (72/33)
Ýöne Bugram söýen gelniň / Mynasypmy indi sana (77/13)
Bilip bolmaz sözleşersiň / Söýüşersin, halaşarsyn (77/28)
Haýsy hurma seni söýmez / Özüň söýseň hurma kändir (77/33)
Haýsy hurma seni söýmez / Özüň söýseň hurma kändir (77/34)
Sekis ýuwýar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/26)

söýgi: sevgi.

Söýgüde de wepa berýän / Emma weli söýgi wagt (26/14)
Söýgüde de wepa berýän / Emma weli söýgi wagt (26/15)
Ona etes döwlet bolmaz / Beýle beýle söýgi bolsa (29/3)
Emma weli gyz söýgüsi / Näzik bolar, pynhan bolar (29/34)
Ol söýgüde bolmaz derek / Düşün mana Durmuş üçin (33/10)
İki ýanly söýgi gerek / Onup bilen ýaşasmary (33/12)
Ýüreginde näçe arzuw / Näçe söýgi, näçe gynanç (48/2)
Baş Söýgüsini ýada salyp / Öz özüne berýär sowal (48/19)
İndi ynha Baş söýgime / Dowam üçin doglan ýaly (48/25)
Ýa da Söýgi diýlen zadyň / Akmaklykmy aslyýeti (48/27)
Öň söýüpdim ýene söýýän / Hany Söýgiň kanagaty (48/30)
Söýgi diýlen jadyly zat / Senden rugsat sorap gelmez (49/5)
Şeýle söýgi elmydama / Ynsan üçin söýünjidir (49/11)
Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap berýärdi bedenine (60/21)
Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/32)
Gamly günü agyr günü / Ynanç söýgi mähir basdy (76/14)

söýünji: sevindirici.

Şeýle söýgi elmydama / Ynsan üçin söýünjidir (49/12)

söz: bir düşüncýý eksiksiz olarak anlatan söz dizisi.

Meňlisine diýjek sözün / Birbirine sepläp baryar (18/9)
Her ugurdan gürrüň çykar / Emma weli aýtjak sözün (19/4)

Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinyaz gyz (20/10)
Oturanlaň her haýsysy / Öz gezegne bir söz tapdy (23/4)
İteni hem şoldy weli / Uçdy ähli toplan sözi (24/6)
Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/8)
Size ejem gelmedimi / Baryp ähli geplän sözi (24/10)
Gözem gider sözem gider / Ne boýuňdan ne ininden (27/17)
Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/20)
Emma weli soňabakan / Ýeke söz hem diýjek bolsa (38/24)
Bir azajyk bulaşdyrды / Bary ýogy üç sözi hem (38/30)
Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/23)
Şol sözde ölyänçäm bar Ogulmeňlim / Setirlerniň bogünlaryn (41/8)
Yz-yzyna ylgap geçdi / Söýýän söýdüm menzeş sözler (41/27)
Gözlerini dikdi çopan / Ýüreginde ýatan sözleň (43/7)
Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanaýyn (45/32)
Şu iki söz seslenýärdi / Ol seslerden tüpeň sesi (47/2)
Bir duluňa geçüp geldim / Şu sözleriň aýdylany (52/23)
Üç sözjagaz bagyşlapdyr / Hünji ýaljak tegeläpdir (65/4)
Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öň (65/7)
Şol sözlerden medet alyp / Aman çykdym baş hüjümden (65/10)
Her sözünde düwnüp otyr / Derek ýaly uzyn soldat (68/28)
Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/18)
Näme diýsen diýgin weli / Beýle söz bir aýtmagyn sen (76/24)
Ýüz zyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/20)
Ýüregine söz toplady / Emma weli daş gapydan (83/22)
Ýalan sözden hamyr ýasýan / Oklawyny gaçyrýardy (83/32)
Garagyna nur çayýldy / Beýle söze (84/18)

söz: haber.

Radiosy açyk bolsa / Söz diňlener saz diňlener (18/28)

söz: nara.

Ýüreginde ýeňiş sözi / Gapdalynda Meňliň ady (47/20)

Dillyýerinde Ýeňiş sözi / Gözlyýerinde umyt ody (60/15)

Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/3)

sözen boýly: kısa boylu.

Ýagyrynysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/23)

sözle-: konuşmak, söylemek.

Kelam agyz sözlemedi / Sözlemese sözleşmesin (42/24)

Kelam agyz sözleşmedi / Sözlemese sözleşmesin (42/25)

Kelam agyz sözleşmedi / Sözlemese sözlemesin (42/25)

Otur balam sözle balam / Sözleriňden aýlanayyn (45/31)

Öňki ýaly sözlänokdy / Ýalazlandy ýaňralaryň (50/29)

Bilip bolmaz sözleşersiň / Söýüşersin, halaşarsyn (77/27)

sözleňgir: konuşan kimse.

Aýdyp durdy gizlänokdy / İndi käbir sözleňgirler (50/28)

söz okla-: laf atmak, konuşmak.

Diýip gyzyň zýy bilen / Söz oklady wäşi biri (23/16)

stol: masa.

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/13)

Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan älip ýaly (32/15)

strelok: atıcı.

Ýazylypdyr Bugraň ady / Ýa ne horoş strelok (54/30)

strilýal: atıcı.

Ýa za mama strilýal / Ýa za Meňli strilýal (55/1)

Ýa za mama strilýal / Ýa za Meňli strilýal (55/2)

strilýaýyt: devam etmek.

Durgoý golak strilýaýyt / Net nepaýdu damoý diýdi (51/16)

sud: mahkeme.

Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/20)

sud et-: sorgulamak, mahkemede bulundurmak.

Obamyzda ol zalyma / İki günläp sud etdiler (74/18)

sur: değerli, kıymetli kimse.

Diňe biri sur gelindir / Şol hem sensiň Meňlim diýip (43/16)

Sur goşardan gysymlydy / Ýene geldi keç ýygralyk (43/18)

surat: yüz, surat, çehre.

Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy (11/17)

Suratlaryň ortasynda / Hemmesine bezeg berip (11/19)

Suratlaryň arasyndan / Meňlisini sogrup aldy (11/29)

Şol ogurlan suratyna / Bakyp otyr Bugra çopan (11/33)

Suratdaky Meňlisiniň / Gözlerine lebin basdy (12/20)

Diwardaky aýna bakyp / Syn edip dur suratyna (16/16)

Ogulmeňliň suratyny / Üç aý ogşap ýatan kagyz (53/12)

Suratyndan sekiz esse / Zybarakdyr görseň özi (78/15)

suw: su.

Pelin özi çeken ýaly / Suwa özi ýakan ýaly (10/19)

Otdan doýup suwdan ganyp / Her haýsysy pil ýalydyr (18/33)

Saýlap seçip tapan gyzy / İçen suwy bogazyndan (28/20)

Öz ýurdundaň müň millikde / Dneprmiň suwun içip (46/24)

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/31)

Suw almady Selbinýazym / Tugur bilen bir ýassyga (83/2)

suwa özi ýak-: gerçekleşmeyecek, sonuç vermeyecek işlerle uğraşmak.

Pelin özi çeken ýaly / Suwa özi ýakan ýaly (10/19)

suw tut-: su tutmak, sulamak, suyun yönünü deňiştirmek.

Ogulmeňli suw tutup ýör / Şeýtangalaň ortasynda. (47/29)

Suw tutup ýör Ogulmeňli / Gapdalynda Jeren gelin (49/15)

Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/12)

suw ýak-: su vermek, su içirmek.

Bugra çopan ýabalaryn / Sowuk suwa ýakyp barýar (37/4)

suwçy: sucu.

İki gelin iki suwçy / Aýalary daşa menzeş (49/19)

suwsun: susuzluk, susuz olma durumu.

Diýip Jeren aýdyp aýdyp / Suwsunyny gandýranmyş (75/8)

suwsuz tebse-: susuz kalmak, susuzluktan dudakları kurumak.

Kagyz ogşap ýörmeli sen / Haçana çen suwsuz tebsäp (12/29)

süller-: susuzluk ve sıcaktan kurumak.

Ýapy ýaly eginleri / Süllerse de maýsa ýaly (60/20)

sülmüre-: süzülmek, başını öne eğip fazla konuşmadan oturmak.

Sülmüreşip ogşaşyp dur / Derläp ýatan gelin bile (50/7)

süň: beden, dış görünüş.

Uçup barýar çopan soldat / Onki süňňi guş ýalydy (63/22)

Bir seretsem Piriň sesi / Onki süňňüm dyglap gitdi (73/26)

Ýöne weli süňňüme de / Ep esliji möhür basdy (76/15)

süpür-: arındırmak, temizlemek.

Süpürse de sabyr bilen / Gel diýenok ona hiç kim (86/21)

süpürge: süpürge.

Bar da haram süpürgeni / Heleýne ber bajyňa ber (75/3)

sür-: 1. sürmek, geçirmek, devam ettirmek.

Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/13)

2. sürmek, kullanmak.

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/25)

At deregne pili sürýär / Pil deregne aty sürýär (21/26)

Tüweleme gaty sürýär / A how Bugra bu gün seni (21/29)

Ýöne weli süren wagty / Edil ýaby süren ýaly (21/27)

Ýöne weli süren wagty / Edil ýaby süren ýaly (21/28)

Sürüp geldi Gargasyny / Ýüzläp göwre gala ýaly (31/25)

Gahar bilen sürüp gitdi / Solmaz eje yzy bilen (32/6)

sürgün: birini, ceza olarak, bulunduğu yerden bir başka yere sürme.

Şirin gaydyp geläýýänçä / Piri bilen sürgün gelin (74/30)

süri: sürü, topluluk.

Bykynlary göjek sygyr / Sürüsinden saylandyda (10/15)

Süri süri süri geldi / Hawa neme Ogulmeňli (39/24)

Süri süri süri geldi / Hawa neme Ogulmeňli (39/24)

Süri süri süri geldi / Hawa neme Ogulmeňli (39/24)

süy-: yavaşça bir tarafa doğru hareket etmek.

Göýä diýrsiň bulut süyşmän / Aýyň özi süýşüp baryar (19/23)

Göýä diýrsiň bulut süýşmän / Aýyň özi süýşüp baryar (19/24)

süyem: işaret parmağı.

Süyemine saçyn orap / Öňündäki joralarna (29/12)

süýji: güzel, hoş.

Görnüp geçýän çopan gyzy / Süýji süýji arzuwlarda (28/22)

Görnüp geçýän çopan gyzy / Süýji süýji arzuwlarda (28/22)

Şonuň üçin Bugra soldat / Dört baş kilo süýji dyza (64/26)

Bir ajynyň bir süýjüsi / İki juwan sürdi döwran (79/12)

süýn-: uzanıp yatmak.

Üç normany alan kätmen / Kümäň ýanda süýnüp ýatyr (13/32)

Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan älip ýaly (32/16)

süýş-: bir şeyi yavaşça hareket ettirmek.

Göýä gaşlar, ýañaklar hem / Size tarap süýşüpdirler (12/13)

süýt: süt.

Bir aý bäre gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/12)

Häphäzirem bedresinde / Köpükläp dur kümüş süýdi (60/14)

Onýança da sypyp gitdi / Elindäki süýtli elin (61/8)

süz-: baygın ve anlamlı bir şekilde bakmak, dikkatlice bakmak.

Başy sämäp / Gözün süzdi (70/12)

süzül-: 1. bir eşyanın kumaşının veya pamuğunun incelmesi.

Tüydülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzył kilim (68/13)

Uýaljyrap çekişdirdi / Dyzy süzlen köýnegini (76/12)

2. göz baygınlaşmak, mahmurlaşmak.

Köşek gözler süzlüp durdy / Bugra çopan ertir – agşam (11/21)

Süzlüp duran köşek gözler / Başga ýana seretmäge (20/22)

şagga: birden, birdenbire, ansızın.

Dodaklary sepleşerdi / Endam jany şagga derläp (38/26)

şagla-: çağıldamak, ses çıkarmak.

Onýançada pagta bendim / Ustaşyryn şaglap gitdi (73/28)

şañla-: uğuldamak, çınlamak.

Hanha edil gapdalynda / Şañlap duran okalga bar (21/6)

şapak yaş-: güneşin batma eylemi.

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatyşdy (45/29)

şapba: birden, aniden.

Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/30)

şap bol-: layık olmak.

Aýdan gepi göçen çöpi / Öz ýerine şap bolayar (22/35)

şapbatla-: tokatlamak, tokat atmak.

Dodagyny köpürjedip / Öz buduny şapbatlap ýör (22/13)

şapydyňla-: şap diye vurmak.

Segsen ýaşly Umman baba / Çagajyklar şapydyňlap (27/26)

şat: mutlu, sevinçli, memnun.

Bu gün ýaman şat görünyär / Äýneklerniň aşagyndan (14/19)

Bu gün onuň şat gününde / Gurban bolsun hany manym (28/3)

Sen dünýäde bagtly bolsaň / Gapdalynda menem muň şat (78/2)

şatlan-: sevinmek, mutlu olmak.

Hem Selbinýaz ganat tapdy / Hem şatlandy Üzüüm eje (30/14)

şatlyk: mutluluk.

Bu şowhundan bu şatlykdan / Ogulmeňli bihabardy (60/9)

şay: takı.

Enäñ göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaylar (28/24)

Kümüş şaylar gyzyl şaylar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/25)

Kümüş şaylar gyzyl şaylar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/25)

şäher: şehir, kent.

Şäherde bir dostunkyda / Myhman bolan Bugra çopan (34/19)

Sakgalyndan ýapyşýardy / Şäher ýaly tamyň içi (82/23)

şemal: rüzgar, yel.

Aýaklary şemal Durna / Gulaklary gamyş Durna (37/9)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/18)

Ösdi birden sowuk şemal / Hawa Bugra ejeň pahyr (68/12)

şepbeş-: birbirine dolanmak.

Aýalary şepbeşerdi / Ynha ýene bu gezegem (38/27)

şer: şer, kötülük.

Aslyýetiň haýyrdanmy / Ýa şerdenmi Nämeden sen (58/26)

şeyt-: yapmak, şöyle yapmak.

İne şeydip aprel geçdi / Maý ýumagy orta etdi (26/3)

İne şeydip bir ajap gyz / Aglap gitdi öz öýüne (33/21)

Gynanmaga hakym bardyr / Şeyt diýmäge hakym ýokdur (34/16)

Ýer ýüzünde mälüm uruş / İne şeydip Bugra çopan (42/9)

Ýene şeydip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/15)

Şeydip bizi goýup gitdi / Enşallasa geler balam (68/24)

Eziz barmy biziň üçin / Şeyde şeyde günler ötdi (69/21)

Eziz barmy biziň üçin / Şeyde şeyde günler ötdi (69/21)

Wenezzynan biri geçdi / Şeydip maýyp ýuwaş adam (70/8)

Öňem şeydip baş deregne / On beripdi birki sapar (70/17)

Dogry eken Ogryny da / Ýeňdim şeydip Ynam bile (72/14)

Kime wehim / İne şeydip öz özümden (72/24)

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şeydip bildir tomus (75/20)

şeytel al-: rüşvet almak.

Dört ýyl bäre hiç haýsysy / Menden şeytel alan dälidir (76/28)

şygyr: şiiir.

Gap böwürde bir gyz otyr / Nepes mollaň şygry ýaly (19/34)

şykyrda-: şıkırdamak, ses çıkarmak.

Jyzyrdady otluçöpi / Şykyrdady portsigary (78/6)

şyrdak: tepesine yün ilıştırılmış yün şapka.

Diýiptüýlek şyrdagyny / Çümüripdi gulagyna (25/25)

Ak şyrdagyn zyňdy göge / Hanha gelyär Aşyr aga (31/7)

Meňliniň hem gözi düşdi / Ak şyrdakly at çopana (37/26)

Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/10)

şinel: asker paltosu.

Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/5)

Köşek gözleň sakasyndan / Boz şineliň ýakasyna (68/5)

şir: erkek, yiğit.

Şirisine öten tomus / Ak patany beren gelin (49/17)

şondan ýaña: bundan ötürü, bunun dolayısıyla.

Şirin gelni Jeren eken / Şondan ýaña ýanyp köýüp (74/24)

şowhun: gürültü, patırtı.

Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar (28/26)

Bu şowhundan bu şatlykdan / Ogulmeňli bihabardy (60/9)

Bu nämäniň şowhunyka / Şatlygyka diýýän ýaly (61/17)

Bütün oba şowhun salýar / Horaz sesi şemal sesi (67/17)

şöhrat: nam, şöret, ün.

Şöhrat saňa Lenin ýurdy / Doganlaşan müňläp ýürek (59/23)

Şöhrat saňa, Ritorika / Mahal mahal senem gerek (59/25)

Şöhrat saňa Kompartıyam / Şol doganlaň baydakçysy (59/27)

Şöhrat saňa Radiom / Ýeňişimiň buşlukçysy (59/29)

şura: danışma kurulu, meclis, şura.

Bugra janyň kakasy hem / Oba şura başlyk boldy (57/4)

şuwwulda-: uğuldamak.

Gatyrak kak diýýän ýaly / Şuwwuldady goşa derek (67/16)

şükür: Allah'a duyulan minneti dile getirme.

Arma diýip ýanna barsam / Şükür diýip gyzaryp dur (22/17)

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgün geldik (39/11)

Gurgunlykmy Meskew ili / Şükür hawa gurgün geldik (39/11)

Şükür alla başymyz dik / Edeniňe şükür ene (55/31)

Şükür alla başymyz dik / Edeniňe şükür ene (55/32)

tabak: kase, çanak.

Öz içinden oýlanyp dur / Gözleriniň tabagynda (15/36)

Döküljekdi goşa tabak / Jaý gözünde kömek etdi (16/4)

tagta: tahta.

Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy (11/18)

tahyr: temiz.

Jahyllaň hem her haýsy bar / Bilbili bar Tahyry bar (7/16)

tahýa: Türkmenlerin ulusal takkesi.

Titräp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otyr (20/1)

takyr: 1. çorak alan.

Ādiginiñ ökjeleri / Takyr ýeri deşip gitdi (63/4)

2. boş.

Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ýene (55/30)

talon: kupon, karne, fiş.

Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/1)

tam: ev.

Bugra çopan öpdi gelip / Akja tamyň gapysyny (4/2)

Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/31)

Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/32)

Hasan urşy ýapon oky / Ýeke tamda matam baglap (5/3)

Bugra çopan ýşyklady / Akja tamyň işiginden (5/4)

Kolhozda ky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/17)

Kolhozda ky segsen tamdan / Birje tamy gözläp durdy (13/18)

Emma onuň gerek tamyň / Gizläp otyr goşa haraz (13/19)

Şol derekleň saýasynda / Gök gapyly bir tam otyr (19/18)

Bugra üçin her kesegi / Her kerpiji zer tam otyr (19/20)

Bir owadan gülki sesi / Çykdy tamyň aýnasyndan (19/30)

Ýorganyna salan ýigit / Ogulmeňliň akja tamy (45/10)

Ezizlerim bar mykalar / Eken söwdüm guran tamym (65/17)

Derekleriň gapdalynda / Meňlisiniň akja tamy (66/12)

Söwütleriň gapdalynda / Ejesiniň akja tamy (66/16)

Eziz sowal agyr sowal / Yssy tamyň gujagynda (68/21)

Sakgalyndan ýapyşýardy / Şäher ýaly tamyň içi (82/23)

tam: oda.

Göýä tamyň çep dulunda / Gök köýnekli symap otyr (20/2)

Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/10)

Gädilipdir ojakbaşı / İçki tamda guzy ýaly (68/15)

tamam bol-: bitmek, sona ermek.

Şeyde şeyde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/6)

Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/4)

tamam et-: tamamlamak.

Müddetini tamam edip / Gaýdyp geldi nejis Piri (81/26)

tana-: tanımak, bilmek.

Üýtgeşik bir tañlamady / Gyz gylykly ýigitdigin (38/35)

Duşman bolsa Don boýunda / Berk tanap ýör Sowetleri (50/20)

Tanamandy ýöne weli / Ogulmeňli tegeledi (75/31)

On başıne ýeten Hurma / İndi görsen tanamarsyň (77/22)

tanyş: arkadaş, dost.

Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/10)

tanyşmak: tanışmak, daha önce birbirini tanımayan kimselerin birbirini tanımaya duruma gelmesi.

Bugra çopan haýsy çopan / Tanyşmagyň wagty geldi (8/13)

tañry: allah.

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi tañra belli (57/14)

tap-: 1. mevcut olmak, var olmak.

Düşenlerem tapylpydyr / Bir gyňaja gözi düşüp (75/13)

Adyn tutan tapylmady / Ne ýagşydan, ne ýamandan (82/26)

Habar gatan tapylmady / Üç aýala salam berdi (82/28)

Başyn atan tapylmady / Taýak salym beýlesinden (82/30)

2. bulmak.

Sizi gözläp tapan gözler / Belki size kirpikler hem (12/7)
Saýlap seçip tapan gyzy / İçen suwy bogazyndan (28/19)

3. konuşmak, söylemek.

Oturanlaň her haýsysy / Öz gezegne bir söz tapdy (23/4)
Ýüz yzyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/20)

4. sağlamak, temin etmek.

Aldadyp ýör üç gün bäre / Tapjak diýdi tapbermedi (73/12)
Aldadyp ýör üç gün bäre / Tapjak diýdi tapbermedi (73/12)

5. edinmek.

Başga ýoldaş tapynsana / Hanha ýabyň arkasynda (4/29)

6. aklına gelmek.

Häphäzirem bir zat tapyp / Güldürýärdi jorasyny (20/12)

7. bilmek.

Gelin ogluň özi tapar / Ýok beýle zat bolmaz eje (25/23)

8. var olmak, yaşamak.

Taparmyka şu yklymdan / Şo gyz ýaly boljak gyzy (37/31)

9. hatırlamak.

Ýapbyldakdan heňin tapyp / Aýdym edip synap gördi (41/12)

10. arayarak veya aramadan bir şeyle veya bir kimseyle karşılaşmak.

Gökden eden dilegmizi / Ýerde tapdyk Mülki bile (56/34)

tapbatla-: set kurmak, su girişini engellemek.

İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/18)
Böwetleri tapbatlap ýör / Köne diňleň arasynda (84/30)

tap ber-: güç vermek.

Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap berýärdi bedenine (59/22)

tapylgysyz: eşsiz, benzersiz, ender.

Ozaldanam duýýardy ol / Gyzyl ýaly tapylgysyz (39/3)

tara: rahat, huzur, sükunet.

Tara janyň galmadyla / Tara janyň (24/29)

Tara janyň galmadyla / Tara janyň (24/30)

tarap: 1. yön, yan, doğrultu.

Märekäniň bir tarapy / Birigşipdir mekdep bile (26/20)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy käreiz ýaby (26/22)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy käreiz ýaby (26/23)

Ýogsa meniň bu gürrüňim / Dargap baryar her tarapa (30/18)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh, gözi bir tarapa (30/20)

Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/31)

Bugraň ýüzi eňşe tarap / Frist ýüzi günbatara (47/26)

Razediň dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/14)

Ejem janyň tarapyndan / Gyzyl ýaşyl galam bilen (64/35)

Günbatardan haraz sesi / Çar tarapdan horaz sesi (66/4)

2. ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yönlerin her biri.

Çep gabagnyň çep tarapy / Künji ýaly meňli gelin (16/13)

Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/4)

Solmaz eje eňin çermäp / At salyp ýör her tarapa (28/6)

Edil Aýa bakýan ýaly / Hemmäh gözi bir tarapa (28/8)

Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/9)

Sag tarapda goşa derek / Çep tarapda goşa söwüt (66/10)

taraz: su bölümü çizgisi.

Haraz bolar, taraz bolar / Mydam meňki keçdir garaz (13/21)

tarpylla-: ses çıkarmak.

Gulagna çen gömgök bolup / Aýaklaryn tarpylladyr (22/7)

Taýagyny saýgyç edip / Gara ýeri tapbatlap ýör (22/14)

tas: hemen hemen, neredeyse, az kalsın.

Urdy özüin bady bile / Ýassygyny tas ýakypdy (24/20)

tas taýyp: denk, uygun.

Tas taýypdy paýapyldan / Meňlim maňa üç hat ýazdy (64/33)

taşla-: atmak, fırlatmak, savurmak.

Serçejik de garynçga da / Öz öýüni taşlamasyn (61/30)

Güwledipdim iki ýola / Haltasyny beýläk taşlap (71/28)

taý: yön, istikamet.

Göz gidermi başga taýa / İki ýürek birikmese (27/15)

taýak: 1.baston.

Gykylyklap / Taýagyny salgap gitdi (10/25)

Taýak bile kakdy Tugur / Onýançada Bugramyzy (10/8)

DPsiniň taýagyny / Gamyslygyň arasyndan (54/25)

2. sopa.

Taýak bile, kesek bile / Putin oba köçä çykyp (75/21)

taýak salym: baston boyu uzaklık, uzunluk ölçüsü.

Başyn atan tapylmady / Taýak salym beýlesinden (82/31)

taýçanak: sipa.

Ýabylaryň, taýçanaklaň / Aýaklary ýel ýalydyr (18/31)

taýýar dur-: hazır bulunmak.

Köwşi bile zady bile / Taýýar duran düşegine (24/18)

täç: taç, hükümdarların başlarına giydikleri kıymetli taşlarla süslü başlık.

Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/19)

täleý: alın yazısı, kader, talih, takdir.

Bu betnamlyk ýazylandyr / Balam janyň täleýine (33/24)

täze: 1. bozulmamış, bayatlamamış olan.

Diýip Meňli gaýtardy da / Täze demläň çäýnegini (76/10)

2. göreve yeni başlayan.

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/23)

3. yeni.

Komsomolyň täp täzeje / Gök gaplyja bildin açdy (55/17)

täzele-: yenilemek.

İndi birçak ol nakly / Täzeläpdir obalarymyz (7/26)

tegele-: halka oluşturmak, yuvarlak yapmak.

Gözlerini tegeledi / Dört nohudy yz yzyna (35/15)

Üç sözjagaz bagyşlapdyr / Hünji ýaljak tegeläpdir (65/5)

Tanamandy ýöne weli / Ogulmeňli tegeledi (76/1)

tegelek: yuvarlak.

Kisesinden çykardy-da / Tegelejik aýna bakdy (9/3)

telegram: telgraf.

Meger beren telegramym / Gowşan dälidir Berşimem giç (62/28)

telim: çok defa.

Bir gezek däl telim basdy / Göýä birden aşyk çopan (12/22)

telpek: kalpak, papak.

Aýak biten telpek ýaly / Sessiz üýnsüz bäre gelyär (73/19)

Gara tüýli telpegini / Sypap otyr egenjigniň (82/18)

ten: beden, ten.

Duçar boldum gazabyna / Gül tenime degdi onun (75/28)

ter: taze, yeni.

Bilbil üçin ter gül gerek / Seniň ýaly bilbil üçin (77/17)

ters: ters, aksi, aykırı.

Köşek gözli aýal çykdy / Gyňajynyň ters çowuny (67/26)

tersine: karşıt, karşıt olarak, tersine.

Tersine hä gözlemedi / Ertesi gün säher bilen (42/26)

timarsyz: düzensiz, dağınık.

Gözlerine ýaraşyp dur / Timarsyzrak saçlary hem (15/10)

tirse: dirsek.

Elin ýokmy Äber başı / Diýip Bugraň tirseğine (10/7)

titre-: titremek.

Ogulmeňli bihabardy / Eli titräp gözi peträp (5/6)

Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryar aşyk ýigit (19/14)

Titräp duran çep dyzynda / Bir tahýany gaýmap otyr (19/35)

Egni bile titräp gidýär / Goşa örüm her gelende (20/16)

Titräp duran goşardady / İki gözi daşardady (43/24)

Solmaz ejän elindeki / Ak selmesi titräp gitdi (56/28)

toba toba: tövbe tövbe.

Bahyllyk дәл Toba toba / Muny diýýän ýeke men дәл (15/21)

togala-: yuvarlamak, yuvarlaklaştırmak.

Ýañagyndan togalady / Bilýän eje bilýän bilýän (35/17)

togalak: kısa boylu.

Bugra çopan küşt oýnaýar / Togalajyk Şiri bile (21/16)

Geçip baryan pişekliler / Togalajyk maşynlylar (83/25)

togarla-: yuvarlamak.

Ýene nohut togarlandy / Ýaýa dönen ýagyrnysy (36/6)

togsan: doksan.

Humm diýdi de ýere bakdy / Togsan ýaşly Umman baba (84/4)

tokaý: orman, koru.

Ukrainaň tokaýynda / İki gezek ýiten halta (63/29)

tokga: topak.

Bir elinde nan talony / Bir elinde tokga nany (60/2)

Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/20)

tokmak: tahtadan yapılmış çekiç, tokmak.

Çynar ýaly gelinleň hem / Tokmak ýaljak äri bardyr (27/8)

tolkun at-: 1. dalgalanmak.

Gara gözler umman ýaly / Kenaryna tolkun atýar (20/7)

İki orta tolkun atýar / Müň maýakly deňiz ýaly (26/24)

2. saçın dalgalanması.

Jaýy bile tolkun atdy / Hurma gyza bir dem salym (78/21)

3. kıpır kıpır olmak, içi içine sığmamak.

Enäň göwni tolkun atýar / Düzüm düzüm düzüm şaylar (28/23)

tomaşa: tablo, manzara.

Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/6)

tomus: yaz, yaz mevsimi.

Tomus günü gagşar otyr / Näziyege Näzik adyn (5/15)

Şirisine öten tomus / Ak patany beren gelin (49/17)

Bahar geldi tomus düşdi / Bugdaý bişdi orak geldi (71/1)

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şýdip bildir tomus (75/20)

Tomus günü bir jam içseň / Dekabrdan habar etip (80/19)

top: gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah.

Topuň sesi pes gelyärdi / Moskwama gözi gyzyp (47/4)

topar: grup.

İki topar sygyr gelyär / Sygyrlaryn gapdalyndan (9/22)

Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre büräp (29/10)

Öýden çykýar topar topar / Kürtesini çümre büräp (29/10)

topbak: topak.

Gädik aýyň gapdalyndan / Topbak bulut üýşüp baryar (19/22)

toprak: toprak.

Beloruslaň topragynyň hem / Ağaçlaryň ýapragynyň hem (46/7)

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/29)

Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ene toprak, ýene mekan (63/18)

Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/16)

topla-: biriktirmek, toplamak.

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/8)

İteni hem şoldy weli / Uçdy ähli toplan sözi (24/6)

Ýüregine söz toplady / Emma weli daş gapydan (83/22)

torba: torba, çuval.

Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/18)

torgaý: turgay (bir hayvan türü).

Gapdalyndan torgaý uçsa / Gözi peträp ziňkilläp ýör (84/27)

torguş: yabani bir kuş türü.

Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/18)

torsuk ýaly: etli, kanlı, semiz.

Torsuk ýaly ylgap gitdi / Sykylyklap (10/22)

tos togalak: yusyuvarlak.

Bir seretsem öň ýanymdan / Tos togalak biri gelyär (73/18)

toşap: hoşaf, komposto.

Toşap eje bagryn daglap / Toý döregne matam baglap (82/10)

towus-: atlamak, sıçramak.

Onlap gelin towsup turup / Gujaklady biri birin (61/11)

towuk: tavuk.

Ýygrylarsyň towuk ýaly / Düşelgede besläp otyr (80/21)

toý: düğün.

Gelin toýun Meskew toýun / Bileräjik geçiräýsek (28/29)
Gelin toýun Meskew toýun / Bileräjik geçiräýsek (28/29)
Özüň garşy aljak diýip / Toýa bile geljek diýip (31/2)
Bu tetelli toýa gelmez / Bu zatlaryň hemmejesi (31/33)
Gürrüňim bar baş üç kelam / Sergi toýy dowam etsin (32/3)
Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/4)
Dowam eder toýuň yzy / Dünýäň örki Selbinýaz däl, (36/14)
Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/15)
Köşek gözli Meňlisine / Men ol toýy senin üçin (39/33)
Toýa etmän Toya gitdi / Garaş maňa Ogulmeňlim (42/10)
Toýa etmän Toya gitdi / Garaş maňa Ogulmeňlim (42/10)
İl bilen gelen toýda baýram / Ordur alyp gahyrman gel (44/1)
Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/3)
Toşap eje bagryn daglap / Toý deregne matam baglap (82/11)

toý gur-: düğün yapmak.

Gur toýuňy zarpçy Solmaz / Diýip başlyk şu ömründe (29/6)

toýnak: at, eşek vb. tek tırnaklı hayvanların tırnağı.

Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi etdi (85/6)
Halas etdik ganatlylar / Toýnaklylar maşgalasyn (61/28)

tozan: toz.

Tozan siňen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/27)
Nädip söýsen söýerçe bar / Tozan siňen gaşlary hem (15/8)

tötenlik: tesadüf, rastlantı.

Yöne weli şeýle gözəl / Tötenlikden ejiz galdy (29/29)

tözle-: şişmek.

Duluwdaky mämeleri / Tözläp ugran kiçiňe ber (75/6)

tukatlan-: üzölmek.

Tukatlanyp beýdip durma / Ap aňsatja çykalga bar (21/3)

tupan: tufan, kuvvetli rüzgar ve yağmur.

Tupan ýykan söwüt ýaly / Solmaz ejäň gözlerinden (36/4)

tur-: 1. başlamak.

Onýançaada uruş turdy / Turdy uruş, zalym uruş (42/5)

Turdy uruş zalym uruş / Ähli eden betbagtlygy (42/6)

tur-: 2. kalkmak.

Ogulmeňli ýerden turdy / Saçýüzüler ýalkym atyp (6/14)

Yzy bilen birden turdy / Gorküýzäniň gapdalynda (6/16)

Häzirlikçe bar öýüňe / Aşyr başlyk turdy birden (33/20)

Geldiň gitdiň / Ýatdyň turduň (81/29)

tut-: 1. yapmak.

Küýzeleri ýaryp barýar / Meňliň tutýan sowuk çaly (80/18)

2. durdurmak, hareket etmesine engel olmak.

Goşa baýry tutan saçlar / Jayyn saýlap ýatan saçlar (78/19)

3. tutmak, yakalamak, kavramak.

Diýip, birden sojap gelip / Şapba tutdy bilegimden (70/30)

Diýip, bir gün öýne baryp / Goşaryndan tutanmyşyn (74/32)

Sygyrlarmyz pile döndi / Düýelerimiz öziün tutup (80/14)

tut: dut ağacı.

Ogulmeňli başagaýdy / Gök ýaprakly tudy bile (38/16)

Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/14)

Keyik ýaly bökdi birden / Arkasyna tudun alyp (40/5)

tutaş-: tutuşmak, yanmak.

Sekiz gezek tutaşansyň / Bilýärin men hemmesini (35/21)

tutha tutluk: yoksulluk.

İne bir gün şol gazaply / Tutha tutluk ýylyndady (57/10)

tutluk: dut ağaçlarının çok olduğu bölge.

Ogulmeňli seredip dur / Gür tutlugyň gayýasyndan (37/16)

tutuş: tümüyle.

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/23)

Tutuş ýyllyk emgegime / Selbinýaz gyz badak saldy (20/32)

Az galypdy tutuş ýeri / Çençaksyzdy Mogilyowe (46/9)

Tutuş soldat göçi bile / Haltasynda Dneprden (64/9)

tutuşlaýyn: baştan aşağı, tamamen.

Litwa bolsa tutuşlaýyn / Faşistleriň elindedi (46/3)

tümmek: tümsek.

Diýip bugdaý tümmegine / Ýanyň berip otyrdym men (73/13)

tüňçä: çaydanlık.

Daşardaky bir tüňçäni / Ýol ugruna ýykyp gitdi (24/13)

tüpeň: tüfek.

Şu iki söz seslenýärdi / Ol seslerden tüpeň sesi (47/3)

Çekijimden tüpeň öňýär / Oragyndan mele çörek (51/26)

Tüpeňime söýönerdim / İki dürli soldat diýip (72/33)

Nämüçindir, haram Piri / Tüpesňime ok bermedi (73/10)

Tüpeňimin gündagyna / Alnym berip otyrdym men (73/15)

tüte-: alevsiz duman çıkarmak, tütmek.

İne onsoň içiň tütäp / Oturansyň Ol hem otyr (19/7)

tütün: duman.

Dodaklaryň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/4)

tüwe: düve.

Ýüzün görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/14)

tüweleme: tebrik etmek. aferin!

Tüweleme gaty süryär / A how Bugra bu gün seni (21/29)

tüý: saç, tüy, kıl.

Gara tüýleň aşagyndan / Zalyň gözler yşyklady (74/7)

Gara tüýli telpegini / Sypap otyr egenjigniň (82/18)

tüýdük: kaval.

Tüýdüginem alyp barar / İndi bizde çopanlara (7/31)

Gel Aýjema! eý / Diýen bolup tüýdük çalar (8/7)

tüýdül-: eskimek, yıpranmak, aşınmak.

Tüýdülipdir öýüň goşy / Süzülipdir gyzyl kilim (68/12)

tüýlek: tüyü çok olan.

Diýip tüýlek şyrdagyny / Çümüripdi gulagyna (25/25)

tüýli: tüylü, kıllı olan.

Gara tüýli telpegini / Sypap otyr egenjigniň (82/18)

tüýs: içten, samimi

Syrym berip, syryn alyp / Tüýs içimi dökjek günüm (20/29)

uç-: 1. uçmak, havalanmak.

İteni hem şoldy weli / Uçdy ähli toplan sözi (24/6)

Gapdalyndan torgaý uçsa / Gözi peträp ziňkilläp ýör (84/27)

2. yok olmak, ortadan kaybolmak.

Uçup baryar çopan soldat / Onki süňňi guş ýalydy (63/21)

Peşmek ýaly uçuryardy / Şol mertlere gözi düşse (83/30)

ugra-: uğramak, yönelmek.

Besdir indi ugra çopan / Mawy asman—mawy gazan (3/15)

Ýöne häzir ugra şundan / Näme beýdip o neressä (4/19)

Beýdip kişiň gapysyny / Diňläp durma ugra çopan (21/14)

Soldat ýigdiň sag salamat / Ugrandygyn gören ýaly (63/8)

Duluwdaky mämeleri / Tözläp ugran kiçiňe ber (75/6)

Uzaklaryň uzagyna / Pöne weli ugramaka (75/26)

ugrat-: göndermek, yolcu etmek.

Ýatyrypdyr Näzigini / Ugradypdyr Selbinýazy (23/28)

ugruňda: hakkında.

Ahyrsoňy seň ugruňda / Ogry boldum Ogulmeňlim (11/11)

ugur: 1. doğrultu, yön, istikamet.

Her ugurdan gürrüň çykar / Emma weli aýtjak söziün (19/3)

Gidip baryar Bugra çopan / Köne ýabyň ugry bile (41/17)

Geçip gitdi ugry bile / Eşek bilen işi ýokdy (85/19)

2. hedef, amaç, gaye, yol

Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günüün (40/8)

Ýüreginiň urgusyny / Gorady ol baryp gaydan (47/16)

ugur tap-: çare bulmak, çözüm bulmak, halletmek.

Syzdyrar ol garaşar ol / Ugrun tapsaň gurban bolar (30/4)

uky: uyku.

Eje eje Ukudamyň / Sary gapyň kildin çekdi (35/1)

Näçe gündiz näçe gije / Gözüme uky haram (50/10)

ukla-: 1. uyumak, yatmak, uyuklamak.

Diýip şol gün Üzüme eje / Daň atýança uklamady (33/26)

Goy uklasyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/11)

2. çevresindeki olayları fark etmemek, görmemek.

Onda näme bir ýyl bari / Erniň sallap, uklap ýörsüň (9/13)

ulalt-: irileşmek, yetişmek.

Kä ulaltdy kiçilýerin / Elimizden aýrylmady (69/12)

uly: 1. büyük önem arz eden.

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/21)

Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/15)

Diýip otlyň gaýrasyndan / Uly ýola düşüp gitdi (63/2)

uly: 2. geniş, büyük.

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/14)

Däne geldi uly bogdak / Bili bükük Solmaz eje (57/12)

3. yüce.

Ýeňiş üçin ýola düşdi / Ýene de bir uly ýürek (59/8)

Adamlaryň kiçilýerin / Kä kiçeltdi ulularyn (69/11)

4. yaşça büyük olan.

Gyzyl ýaly adam diýip / Ulyň-kiçiň dilindedi (57/6)

5. derinden.

Nazaryny saldy soldat / Uludan bir demin alyp (78/24)

ullakan: iri, şekli ve hacmi büyük olan.

Bir ullakan tomaşa bar / Hatarlanan baş gazanda (26/6)

umyt: ummaktan doğan duygu, ümit.

Bigaýratlaň umytjygy / Binamyslaň puşmany sen (85/29)

umyt ody: umut ışığı, umutlandırıcı belirti.

Dillyerinde Ýeňiş sözi / Gözlyerinde umyt ody (60/16)

umman: deniz, okyanus.

Gara gözler umman ýaly / Kenaryna tolkun atýar (20/6)

un: un, buğdayın toz hali.

Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ýene (55/30)

ur-: 1. elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak, zarar vermek.

Urdy özün bady bile / Ýassygyny tas ýakypdy (24/19)

Özün urýar kâriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/27)

Bir elini urdy birden / Häzirlikçe bar öýüňe (33/18)

2. mücadele etmek, savaşmak, çatışmak.

Kätmen bile, orak bile / Faşistleri uran oba (65/33)

urba: un, buğdayın toz hali.

Kendirigiň urbasyny / Geçip baryan Aşyr başlyk (57/37)

uruş: savaş.

Hasan urşy ýapon oky / Ýeke tamda matam baglap (5/23)

Bagty arman kelte boldy / Nälet siňmiş haram uruş (15/32)

Onýançada uruş turdy / Turdy uruş, zalym uruş (42/5)
Turdy uruş zalym uruş / Ähli eden betbagtlygy (42/6)
Turdy uruş zalym uruş / Ähli eden betbagtlygy (42/6)
Ýer ýüzünde mälim uruş / İne şýdip Bugra çopan (42/8)
Bir ýanynda urşuň ody / Bir ýanynda yşkyň ody (47/22)
Uruş göýä äpet gapan / Mert namardy çekip durdy (50/23)
Diyip başlyk fin urşunyň / Ädigini geýip gitdi (59/3)
Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/7)
Aýlar ötdi hatar hatar / Urşuň bolsa huşy göçdi (69/23)

utan-: utanmak.

Utanjyrap gayra tesdi / Gaçmak üçin güýç tapmady (4/5)

utluş-: sonuna kadar oynamak ve bitirmek.

Şoňa baryp, küşdi gurup / Utluşýançaň birje sapar (21/8)

uýal-: utanmak, çekinmek.

Uýaljyrap çekişdirdi / Dyzy süzlen köýnegini (76/11)

uýat et-: utanmak, çekinmek.

Menli hanym öz ýarynda / Uýat edýär — diýen eken (17/4)

uýluk: kalçadan dize kadar olan bacak bölümü.

Ýany bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/9)
Bälçireýär aşyk oylan / Uýlugyndan gan sarkyp dur (54/20)

uýat eýle-: utanmak, utanç duymak.

Bizdenki uýat eýleýir / Kä daranyp uz ýörişläp (16/28)
Bizdenki uýat eýleýir / Diyip birwagt Pyragy hem (16/30)
Özüm uýat eýläp ýörün / Gapylaryn çekip bilmän (17/6)

uz: güzel, hoş.

Bizdenki uýat eýleýir / Kä daranyp uz ýörişläp (16/29)

uza-: 1. bir şeye yetişmek, ulaşmak.

Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/4)

2. dizmek, sıralamak.

Gapa çenli uzap durdy / Şol elibiň gapdalynda (32/17)

uzak: uzak, irak.

Uzaklaryň uzagyna / Pöne weli ugramaka (75/25)

Uzaklaryň uzagyna / Pöne weli ugramaka (75/25)

Her haýsysy bir aý ýaly / Geçip gitdi uzak ýyllar (79/11)

uzaklaş-: uzaklaşmak.

Golaýlaşýar goşa derek / Uzaklaşýar goşa söwüt (19/16)

uzal-: uzamak, öňekinden daha uzun olmak.

Oklaw ýaly uzalypdy / Gündogardan günbatara (30/25)

uzal-: uzun sürmek, uzun süre devam etmek.

Uzaltmaýyn mundan beter / Bugralaryň işiginde (27/21)

uzat-: karşındakine doğru hareket ettirmek.

Sag elini saňňyldadyp / Çep elini uzadyp dur (22/21)

Penjesini uzadanda / Sallançagyň agajyny (75/9)

uzyn: 1. bir şeyin en üst noktası ile yer arasındaki uzaklık.

Boýlarynyň uzyny bar / Gysgasy bar hemmesi bar (27/1)

Üstündäki serlen eşik / Üç haçjaly uzyn ağaç (45/14)

Her sözünde düwnüp otyr / Derek ýaly uzyn soldat (68/29)

2. süre olarak fazla.

Uzynly gün ýadan demir / Dürsäp ýatyr nepesini (14/1)
Ýabylarnyň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/11)

3. büyük, aralığı fazla olan.

Säher bilen ýola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip (58/30)

4. başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren.

Sag aman bar diýýän ýaly / Berdi uzyn signalyny (63/12)

üç: üç sayısı.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/4)
Üç бүкленip ýere degdi / Saçlaryňy ýygna Meňlim (6/22)
Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (10/34)
Üç normany alan kätmen / Kümäň ýanda süýnüp ýatyr (13/31)
Üç аýlyjak akja bäbek / Wah Myrat jan oýanypdyr (16/6)
Solmaz eje Bugrasyny / Üç yralap üç oýatdy (26/2)
Solmaz eje Bugrasyny / Üç yralap üç oýatdy (26/2)
Gürrüňim bar baş üç kelim / Sergi toýy dowam etsin (32/2)
Ýenede bir üç dört stol / Süýnüp ýatan älip ýaly (32/15)
Bar arzuwy bar ýüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/20)
Bir azajyk bulaşdyrды / Bary ýogy üç sözi hem (38/30)
Üç sahypa haty bile / Sekiz setir şygry bile (41/14)
Üstündäki serlen eşik / Üç haçjaly uzyn agaç (45/14)
İçen çayyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç аý ýatyp (47/13)
Ol iýuldan ol iýula / Üç hat geldi Bugrasyndan (48/6)
Üçünjisi bir аý ýöräp / Woronýojiň ýandan geldi (48/9)
Şol hatlaryn üçüsi de / Gözläberseň çykar ýandan (48/11)
Üçüsi de ýanyndadyr / Elmydama alnyndadyr (48/15)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/7)
Ne ikinji ne üçünji / Diňe, diňe birinjidir (49/13)
Üç örküçli gara dаgyň / Depesine atlanan gün (49/29)
Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/31)

Ogulmeňliň suratyny / Üç aý ogşap ýatan kagyz (53/13)
Bir setir däl üç setir däl / Kän setirden böküp geçýär (53/22)
Şo günden soň üç aý geçdi / Başlygmyz hem geýdi ädik (58/27)
Üç tamlyja razezdde / Otly gelip sakga durdy (62/10)
Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/20)
Tas taýypdy paýapyldan / Meňlim maňa üç hat ýazdy (64/34)
Üç sözjagaz bagyşlapdyr / Hünji ýaljak tegeläpdir (65/4)
Yzyndaky üç nokadyn / Ol sözleri hüjümden öň (65/6)
Kyrk dördünjiň ortasynda / Birden üçden, (69/29)
Üç harmanyň arasynda / Garyş garyş ätläp ýörün (71/15)
Kel Kelewdi Üç ýaltady / Geçen ýylam her haýsynyň (71/21)
Arkasynda bir haltady / Üçüsi - de büküdikläp (71/24)
Aldadyp ýör üç gün bäre / Tapjak diýdi tapbermedi (73/11)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/19)
Üç aýa da etip etmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/20)
Üçüsi de Bugra bile / Ogulmeňliň özi boldy (79/26)
Goňşularna buşlamakdan / Ýüz dönderdi üçüsi hem (82/7)
Habar gatan tapylmady / Üç aýala salam berdi (82/29)
Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl, (83/10)

üýtgeşik: ayrı, başka, farklı.

Asyl indi üp üýtgeşik / Daş işikde Ogulmeňli (45/17)
Öňki ýaly bökjeklemän / Üp üýtgeşik ýöräp gelýär (80/4)

üst: 1. üst kısım, bir şeyin yukarı bakan kısmı.

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/13)

2. üzeri.

İne oňam üstesine / Sawçy bardy Solmaz eje (30/9)

3. giyecek, giysi.

Üstündäki serlen eşik / Üç hacjaly uzyn agaç (45/13)

üst baş: elbise, kıyafet.

Üstün başyn kakyp turdy / Aýna gyýan sag elini (9/31)

üstaşyr: birinin ya da bir şeyin üstesinden, yukarisından, tepesinden.

Giräýmäkä köne käle / Durun diýip üstaşyryn (71/26)

Onýançada pagtabendim / Ustaşyryn şaglap gitdi (73/28)

üstün çyk-: daha başarılı olmak, diğerlerini geride bırakmak.

Ahyrsony üstün çykdyk / Faşist diýen garaguşdan (76/7)

Ene mähri üstün çykdy / Gapa bardy (66/21)

üýş-: toplanmak, bir araya gelmek

Gädik aýyň gapdalyndan / Topbak bulut üýşüp baryar (19/22)

Goşa derek ýaşyl işik / Üýşüp duran köne bede (45/12)

üýtgeşik: ayrı, değişik, çeşitli, farklı.

Üýtgeşik bir taňlamady / Gyz gylykly ýigitdigin (38/35)

Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/15)

üzümlük: bağ, üzümlük.

Üzümligiň içi bile / Ýan hemrasy goş haltasy (64/7)

wagg: uğultu.

Ýöne weli beýle waggda / Radioda az diňlener (18/19)

wagon: yük ve yolcu taşımakta kullanılan, lokomotifin çektiği demiryolu aracı.

Gök wagonyň gapysyndan / Ak şyrdagy görnüp gitdi (44/9)

Biri birin mäkäm öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/13)

Ortadaky bir wagondan / İlerligne böküp düşdi (62/24)

wagt: 1. dönem, belli bir zaman.

Men men diýen ýigitler hem / Sandyrarmyş aşyk wagty (17/21)
Beyik beyik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/23)
Ýöne weli süren wagty / Edil ýaby süren ýaly (21/27)
Söýgüde de wepa beryän / Emma weli söýgi wagt (26/15)
Men ikinji men üçünji / Diýip gelmez gelen wagty (49/8)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/9)
Gelen wagty mert gelyändir / Mert ölyändir ölen wagty (49/10)
Öz elinden käse berip / Käte käte çola wagty (81/7)

2. bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler.

İşdäsinden kesip ony / Ýjek wagty iýdireňok (4/24)
Doýjak wagty doýduraňok / Beydip horlap ýörer ýaly (4/25)
Barjak wagtyn barabilmän / Görjek wagtyň göreilmän (9/14)
Barjak wagtyn barabilmän / Görjek wagtyň göreilmän (9/15)

3. zaman.

Wagty bilen goýbermedi / Köşek gözden (45/25)

wagty gel-: zamanı gelmek.

Bugra çopan haýsy çopan / Tanyşmagyň wagty geldi (8/13)

waka: olay, hadise.

Bu wakanyň günäkärin / Gynanyaryn Selbi gyza (33/33)
Üýtgeşik bir uly wakaň / Bolandygyn duýýan ýaly (61/15)
Ol haltada ýüz Uranyň / Ýüz wakanyň ysy bardy (63/34)
Kän wakalar gelip geçdi / Uruş bilgiç adamlaryň (69/6)

walla: vallahi, yemin.

Menä walla molla Şiri / Hayran şoňa senden beter (22/22)

walla kessin: söylenen sözün doğruluğuna inandırmak için kullanılan yemin.

Wallakessin menem şuňa / Senden beter hayran şu gün (22/8)

watan: vatan, yurt.

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/21)

Entek entek Watanymyň / Hyzmatyna laýykdyryn (59/1)

Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/9)

Watan üçin beren oba / Jorap bile dolak bile (65/30)

Watan üçin beren gelin / Şirim Şirim Şirim diýip (82/34)

wäşi: şakacı, eğlenceli.

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/8)

Hiý geçermi Tugur waşi / Näme beýdip doňup dursuň (10/4)

Diýip gyzyň zzy bilen / Söz oklady wäşi biri (23/16)

wehim: yersiz korku ve zan, şüphe.

Kime wehim / İne şeydip öz özümnden (72/23)

wepa: vefa.

Wepalydy jorasyna / Köşek gözler ýene girdi (36/26)

wepa ber-: vefalı olmak, hoşgörülü olmak.

Gyzyl geýen gelin gyzlar / Zähmetde de wepa berýän (26/13)

Söýgüde de wepa berýän / Emma weli söýgi wagt (26/14)

weýran: tamamen viran halde olmak.

Ukraina wesweýrandy / Gyzyl gandy latyş ýeri (46/5)

ýaba: giyecekleri asmak için sabitlenen, haç şeklindeki ağaç, odun parçası.

Bugra çopan ýabalaryn / Sowuk suwa ýakyp barýar (37/3)

ýaby: at (hayvan).

Başga ýoldaş tapynsana / Hanha ýabyň arkasynda (4/30)

Goyun çopan düýe çopan / Sygyr çopan ýaby çopan (7/12)
Ýetmiş ýaby ýetmiş ýerden / Öz ugruna otlaşyp ýör (8/16)
Ýarasyny carap gitdi / Niredesiň ýabylarym (11/3)
Ýabylaryň arasynda / Ähli oýy ähli küýi (11/6)
Ýabylaryň, taýçanaklaň / Aýaklary ýel ýalydyr (18/31)
Ýöne weli süren wagty / Edil ýaby süren ýaly (21/28)
Ýabylaryň yzynda da / Uzynly gün porhan şu gün (22/6)
Käriz ýabyň çepinedi / Posýologyň çetinedi (21/23)
Bugra çopan yola düşdi / Käriz ýabyň boýy bile (23/22)
Gidip barýar Bugra çopan / Köne ýabyň ugry bile (41/17)
Ýabylylar eşkliler / Agaç demir aýaklylar (83/26)

ýada-: yorulmak, bitkin düşmek.

Uzynly gün ýadan demir / Dürsäp ýatyr nepesini (14/1)
Aý sagymam sagymdyr da / Ýadar ýaly geň zady ýok (18/26)
Bu nä ýatyş, Bugra balam / Ýadapdyryn Wah eý wah eý (24/24)
Owarramla wah owarram / Ýadan bolsan ynha çayyň (24/26)
Tä ýolýänçäm ýadamarýn / Senin etjek dileginden (70/27)

ýada sal-: hatrına getirmek, hatırlamak.

Gyzjagazyn ogşap otyr / Başdaşyny ýada salsa (5/14)
Baş Söýgüsin ýada salyp / Öz özüne berýär sowal (48/19)

ýadaw: yorgun.

Goy uklasyn dynjyn alsyn / Ýadaw joram eziz joram (50/12)

ýadygär: yadigâr, armağan.

Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/30)
Gelinlignň ýadygäri / Bütün dünýäň HALASGÄRİ bolup gitdi (52/1)

ýag-: yağmak, toplu halde üzerine doğru gelmek.

Duşman bolsa sesetimde / Ýagdyrýardy güllesini (55/24)

ýagyr: yağır, sırt, arka.

Syrtmak salyp assalaram / Ýagyrnyňa eliň sarap (12/33)

Ýañagyndan togalady / Bilyän eje bilyän bilyän (35/17)

Ýene nohut togarlandy / Ýaýa dönen ýagyrnysy (36/7)

Ýagyrnysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/22)

ýagly: yağı bol olan.

Bir okara etli palow / İki çanak ýagly köje (34/24)

ýaglyk: eşarp, başörtüsü.

Gygyrдыda üç dört sapar / Bugra çopan ýaglyk bilen (11/1)

Myrlap ýatyr akja Názik / Köýnejigi ýaglyjagy (68/17)

ýagşy: iyi, güzel, hoş.

Kisesine sarkyp durdy / Salamlaşmaybilse ýagşy (10/1)

Adyn tutan tapylmady / Ne ýagşydan, ne ýamandan (82/27)

ýagty: aydınlık.

Onluk çyraň ýagtysyna / Hurma gözel ýalkym atdy (78/17)

ýak-: 1. yanıyormuş gibi bir etki yapmak.

Çep ýañagyn ýakyp gitdi / Solmaz eje kakyşdyrды (57/35)

2. gönülde meydana gelen yangından dolayı ısıtıp çekmek, acımak.

Bugra çopan / Dis-dirije ýakýar meni (3/5)

3. ısı etkisiyle zarar vermek.

Urды özün bady bile / Ýassygyny tas ýakypды (24/20)

ýaka: 1. elbise boynu, elbisenin boynunu geçecek ve öretecek yeri.

Köşek gözleñ sakasyndan / Boz şineliñ ýakasyna (68/5)

2. kıy1, kenar tarafı.

Gök Dunaýyñ ýakasynda / Progozy goýlan ýara (79/16)

ýakasyndan ebşitle-: yakasından tutmak, yakasına yapışmak.

Mülkimiñ hem ýakasyndan / Ebşitledi gara bije (57/12)

ýakasyndan sepele-: başından atmak.

Her haýsynyñ ýakasyndan / Sepeledi günä baryn... (33/30)

ýakasyndan tut-: peşini bırakmamak.

Ýakasyndan tut ýygralyk / Hem özüñe peýda bolar (4/35)

ýala çyk-: yalamak, sıyırıp geçmek.

Bugra ýaly / Silkinjiräp ýala çykdy (13/9)

ýalan: yalan, doğru olmayan.

Ýalan sözden hamyr ýasýan / Oklawyny gaçyryýardy (83/32)

ýalañaç: çıplak.

Näme günä edipdir ol / Garyp ýalañaçdan başga (57/18)

ýalazlan-: duyulmak.

Öñki ýaly sözlänokdy / Ýalazlandy ýaňralaryñ (51/1)

ýalyn: gün ışıǵı.

Baýyrlaryñ saçlaryny / Ýalyn ýaly çirkizipdir (50/2)

Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/6)

ýalkym: ışıık, parıltı.

Köşek gözleñ ýalkymynda / Dillerine näme gelse (42/20)

ýalkym at-: ışık saçmak.

Ogulmeňli ýerden turdy / Saçýüzüler ýalkym atyp (6/15)

Ak galpakly onluk çyra / Keşdesine ýalkym atýar (20/5)

*Kümüş şaýlar gyzyl şaýlar / Gün şowhuna ýalkym atýar
(28/26)*

Onluk çyraň ýagtysyna / Hurma gözel ýalkym atdy (78/18)

ýalkym saç-: ışık, parlıtı saçmak.

Ukrainaň jeňňelinde / Köşek gözler ýalkym saçdy (55/20)

ýalňyş: yanlış.

Ýok ýalňyşdym haltasynda / Duzy da bar iki tokga (64/19)

ýalňyz: yalnız, sadece.

Ynha indi bahana ýok / Ogulmeňliň ýalňyz özi (23/26)

Şu ýaşymda gören zadym / Ýeke Bugra ýalňyz çaga (28/28)

Ýegenjigem kino gitdi / Harmandadym ýalňyz özüm (73/8)

ýalpyldat-: parlatmak.

Ýalpyldatdy ädigini / Dört kolhozly küren oba (65/26)

ýalta: miskin, tembel.

Kel Kelewdi Üç ýaltady / Geçen ýylam her haýsynyň (71/21)

ýaman: 1. çok, fazla.

Bu gün ýaman şat görünyär / Äýneklerniň aşagyndan (14/19)

2. yaman, kötü, fena.

Adyn tutan tapylmady / Ne ýagşydan, ne ýamandan (82/27)

ýan-: yanmak, tutuşmak.

Öz özümden göwnüm geçip / Sekiz ýanyp dokuz öçüp (8/27)

ýan: 1. sađ ve solun ortak adı, yön, taraf.

Süzlüp duran köşek gözler / Başga ýana seretmäge (20/23)
Myhman gözel ynha gaydar / Geläýerler yz ýanyndan (21/2)
Gelin bolan Solmaz eje / İki ýana hozanaklap (27/32)
Solmaz senden Senden Solmaz / Häzir meniň ýanyma bar (32/1)
Eje nemäň Ogulmeňliň / Ýanyna da gara bergin (44/14)
Şol hatlaryn üçüsi de / Gözläberseň çykar ýandan (48/12)
Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/14)
Üçüsi de ýanyndadyr / Elmydama alnyndadyr (48/15)
Posdan ýaña gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/27)
Bir gün barsam Piriň ýanna / Çiñerildi garagyma. (70/13)
Bir seretsem öň ýanyndan / Tos togalak biri gelyär (73/17)
Bir köýneklik ketenini / Öň ýanyna atanmysyn (75/2)
Ak posalak ekiz ogly / Yz ýanyndan gyzy boldy (79/25)
Başlygynyn ýanna gitdi / Bar işläber arpa suw tut (84/11)

2. bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.

Üç normany alan kätmen / Kümäň ýanda süýnüp ýatyr (13/32)
Arma diyip ýanna barsam / Şükür diyip gyzaryp dur (22/16)
Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/5)
Üçünjisi bir aý ýöräp / Woronyojiň ýandan geldi (48/10)

3. birlikte, beraberinde olma.

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/2)

4. insan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.

Alyp bardy ýany bilen / Arkasynyň goşy bilen (51/10)

ýan ber-: dayanmak, yaslanmak.

Diýip bugdaý tümmegine / Ýanym berip otyrdym men (73/14)

ýandak: dikenli bir bitki çeşidi.

Gapyň agzy ýandak çaýyr / Basyľmandyr syryľmandyr (66/29)

ýan hemra: yoldaş.

Üzümligiň içi bile / Ýan hemrasy goş haltasy (64/8)

ýanyp köý-: yanıp tutuşmak.

Şirin gelni Jeren eken / Şondan ýaňa ýanyp köýüp (74/24)

ýañadandan: yeniden, tekrar.

Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/30)

Sebäbini özem duýman / Okap çykdy ýañadandan (42/2)

ýañak: yanak, surat, yüz.

Näziklerde uzak gyzym / Ýañagyndan bir ogşasam (5/10)

Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/29)

Daşyňyza üýşüpdirlir / Göýä gaşlar ýañaklar hem (12/12)

Çukanakly ak ýañagna / Baýdak ýaly syratyna (16/17)

Çep ýañagyn ýakyp gitdi / Solmaz eje kakşşdyrdy (57/35)

Aşyr başlyk Aşyr aga / Solmaz ejäň ýañagyndan (58/17)

Ýañaklaryň çukanagy / Hokralsa da käse ýaly (60/17)

Ynha indem özün görýäň / Ýañaklarym gasyn gasyn (76/18)

Bilekleri akja çomuç / Ýañaklary goşa hurma (80/8)

ýaňy: 1. biraz önce, demin.

Edil ýaňy işden gelip / Çalşyrypdy köýnegini (13/11)

Maýyň günü ýaňy dogdy / Doganyndan gaýnap dogdy (36/29)

Ýaňy bolsa bir uýlugyn / Böwsüp geçdi onunjy ok (54/9)

2. az.

İgläp galdy Ogulmeňli / Ynha indi ýaňy ýaňy (5/28)

İgläp galdy Ogulmeňli / Ynha indi ýaňy ýaňy (5/28)

Öňki ýaly bolmasa da / Bäre ýany ýygra çopan (55/14)

3. yaklaşık olarak.

İçen çayyn döküp gitdi / Bugra ýaňy üç ay ýatyp (47/13)

ýaňlan -: sürekli yankılanmak.

Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deňziň, gumuň içi (6121)

ýaňra: boş sözlü, geveze.

Göge garap Gökhan ýatyr / Häzir bar da şol ýaňranyň (4/34)

Ýöne näçe molasan da / Diýdirmegin Ýaňra çopan (17/29)

Wah sensizem bü dünýäniň / Ýanrasy köp Bugra çopan (17/31)

Öňki ýaly sözlänokdy / Ýalazlandy ýaňralaryň (51/1)

ýap: derin olmayan su kanalı, ark.

Bugra bolsa ýapa çykyp / Obasyna gözläp durdy (13/15)

Käriz ýabyň boýy bile / Özbaşyna gepläp barýar (18/7)

Emma weli küý-köçesi / Käriz ýabyň çepindedi (21/23)

Bugra çopan yola düşdi / Käriz ýabyň boýy bile (23/22)

Depä çykyp, ýapa çykyp / Çemçe çemçe çöplän sözi (24/7)

Bir tarapy goşa söwüt / Bir tarapy käriz ýaby (26/23)

Özün urýar käriz ýaba / Ak gyňajyç aşagyndan (27/27)

Bir pidesin sökdi birden / Ogulmeňli ýapdan aňryk (40/3)

İki gelin ýap boýunda / Tapbatlap ýör böwetleri (50/17)

Ýapdan bekdi / Aýak çekdi aşyk ýigit (66/7)

yap-: yapmak, inşa etmek.

Barmak basyp sanap gördi / Gapylaryn mäkäm ýapyp (41/11)

ýapbyldak: yavaş yavaş, acele etmeden.

Ýapbyldakdan heňin tapyp / Aýdym edip synap gördi (41/12)

ýapy: dağ, tepe.

Depäni de görenokdy / Ýapyny da görenokdy (20/21)

Sarady-da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/24)

ýapyk: kapalı.

Üsti ýapyk maşyn geldi / Nirädigi taňra belli (57/13)

ýapyş-: yapışmak.

Sakgalyndan ýapyşýardy / Şäher ýaly tamyň içi (82/22)

Käbirisi kekirdegňe / Ýapyşýar ynam etseň (72/18)

ýapy ýaly: çok iri, çok büyük.

Ýapy ýaly eginleri / Süllerse de maýsa ýaly (60/19)

ýaprak: yaprak.

Ogulmeňli başagaýdy / Gök ýaprakly tudy bile (38/16)

Daş köprüden geçip gitdi / Pişme-pişme ýapraklary (40/7)

Beloruslaň topragynyň hem / Ağaçlarynyň ýapragynyň hem (46/8)

Gök ýapraklar göreş edip / Gökden inýän ýalyn bile (50/5)

Meňli bilen ardyp otyr / Çal ýaprakly selmesini (56/4)

Gök ýaprakly bir gül gerek / Özüň bilýän sen gidende (77/19)

ýar: 1. sevgili, sevilen kişi.

Dakyp gitdi söwer ýary / Dakandan soň bir aý geçmän (5/17)

Çykyp gitdi söwer ýary / Şo çykyşy, şo çykyşy (5/19)

Perwana dek köýen eken / Menli hanym öz ýaryndan (17/3)

Jeren gelniň ýary bile) / İki eli iki gözi (21/19)

Derek ýaly ýigitleň hem / Golça ýaljak ýary bardyr (27/10)

Obamyzda bary bardyr / Her haýsysy öz ýaryny (27/12)

Men guraýyn Bilmändirin / Menli bile ýar ekeni (44/26)

Posdan ýaña gemre bolup / Gutarypdyr gylla ýary (66/28)

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şeydip bildir tomus (75/19)

2. dost.

Ejem janym, Ogulmeňlim / Dosty-ýarym amanmykan (63/20)

ýar-: yarmak, parçalamak.

Öz gaşlary öz gözleri / Özüne de ýaryan ýaly (16/22)

Küýzeleri ýaryp baryar / Meňliň tutýan sowuk çaly (80/17)

ýara: yara.

Ýarasyny jarap gitdi / Niredesiň ýabylarym (11/2)

ýara-: yaramak, faydalı olmak.

Emma weli mekir gözler / Ýüregime ýaramandy (70/26)

ýarag: silah.

İtden guşdan gorap ýörün / Münläp Bugra ýarag alyp (72/28)

Duşman bile söweşip ýer / Münläp Menli ýarag alyp (72/30)

ýarala-: yaralamak.

Eýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/8)

ýaraş-: yakışmak

Gözlerine ýaraşyp dur / Timarsyzrak saçlary hem (15/9)

Ýüzlerine ýaraşyp dur / Her haýsysy öz ugruna (15/11)

Bezeg berip birbirine / Öz ýerine ýaraşyp dur (15/14)

ýary: saatin buçuk olması.

Sagadyna bir seretdi / Altysy kem altyň ýary (78/8)

ýarygije: gece yarısı.

Obasynyň gyrasyndan / Gelip girdi ýarygije (34/22)

Äkitdiler ýarygije / Näme hünär edipdir ol (57/15)

ýarym: bir bütünüň yarysý olan miktar.

Ýarym aýlap görüp gaýdan / Altyn täçli Sergisini (47/18)

Bulamagy görüp gitdi / Ýarym sagat geçip geçmän (58/11)

Put ýarymlyk goş haltasy / Arkasynda boş ýalydy (63/23)

Ýarym ýyldan ýa gutular / Ýa gutulmaz diýlen ýara (79/18)

ýaryş-: yarışmak

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/24)

ýaryş et-: yarışmak, mücadele etmek.

Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiç Orak (51/25)

ýarpy: yarı.

Bir dyzyna göterende / Deň ýarpysy düşen saçlar (6/21)

ýarpy ýalta: birazcık, yarım yamalak.

Dayzasyndan ýüz tapmady / Ýarpy- ýalta ýüz tapsada (83/19)

ýarsyz gal-: sevgilisiz kalmak, yarsız kalmak.

Ýene şeýdip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/16)

Bileňok sen bileňok sen / Ýarsyz galdyň Ogulsapar (59/14)

ýas: yas, matem.

Bir heňidi, bir sazydy / Ýasa toýa hiç haýsyna (69/3)

ýassy: yatsı.

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatyşdy (45/30)

ýassyk: yastık.

Urdu özüň bady bile / Ýassygyny tas ýakypdy (24/20)

Gyzyl gülli ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/3)

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/9)
Suw almady Selbinýazym / Tugur bilen bir ýassyga (83/3)

ýassyn: yatsı zamanı.

Ýassynara äpişgäniň / Garşısında doňdy çopan (41/20)

ýaş: 1. doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşıňam bar (9/10)

Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşıňam bar (9/11)

Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşıňam bar (9/11)

Gyzyl geýen Solmaz eje / Elli ýaşda ýañadandan (27/30)

Segsen ýaşly Umman baba / Çagajyklar şapydyňlap (27/25)

On baş ýaşdan ellä çenli / Komissara arza bardy (51/6)

Humm diýdi de ýere bakdy / Togsan ýaşly Umman baba (84/4)

2. hayatın çeşitli dönemlerinden her biri.

Şu ýaşymda gören zadym / Ýeke Bugra ýalňyz çaga (28/27)

3. genç, toy.

Niredekä Aşyr aga / Onýançada bir ýaş çopan (31/6)

Ýöne meni ol beladan / Gutarypdy bir ýaş ýigit (56/16)

4. gelişmemiş, olgunlaşmamış.

Ýaş derekler düzülipdi / Esger ýaly deň hatara (30/27)

ýaş-: güneşin batması.

Ýaşjak ýaşjak ýaşjak bolup / Ogulmeňlä aşyk bolup (14/7)

Ýaşjak ýaşjak ýaşjak bolup / Ogulmeňlä aşyk bolup (14/7)

Ýaşjak ýaşjak ýaşjak bolup / Ogulmeňlä aşyk bolup (14/7)

Ýaşyp bilmän duran ýaly / Göz güldürüp yşyklap dur (14/9)

ýaşa-: hoşnutluk, sevinç vb. duyguları anlatmak için söylenen bir söz.

Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/14)

Ýaşa dünýäň Adalaty / Ýaşa dünýäň Hakykaty (81/15)

ýaşaş-: yaşamak.

İki ýanly söýgi gerek / Onup bilen ýaşaşmaly (33/13)

ýaşyl: yeşil renk.

Aprel Güni gyratlapdyr / Ýaşyl baýryň depesini (14/4)

Diýip Bugra ýaşyl gapyň / Bir tarapyn itdi birden (24/3)

Köpi gören bir goja bar / Ýaşyl geýen gelin gyzlar (26/11)

Birden Bugraň gözi düşdi / Ýaşyl gyňaç Meňlisine (37/24)

Goşa derek ýaşyl işik / Uýşup duran köne bede (45/11)

Dyrmap otyr ýaşyl gaşly / Gyzyl gaşly aýasyny (49/27)

Biri birin mäkäm öpdi / Sekiz sany ýaşyl wagon (62/13)

Ejem janyň tarapyndan / Gyzyl ýaşyl galam bilen (65/1)

Jansyz diýseň jansyz däl di / Ýaşyl papak (68/1)

ýaşlyk: gençlik.

Beýik beýik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/23)

Ýaşlygynyň ýadygäri / İki bukaw üç bilezik (51/30)

Bir çopana gözün dikip / Köydü rdiňle ýaşlygyňy (73/32)

ýaşuly: ihtiyar.

Goyup gaydan sygyr çopan / On ýaşula salam berip (83/9)

ýat: hafıza, bellek.

Eliiñize berekella / Birneme hä ýadyansyňyz (18/24)

ýatdan çyk-: unutmak.

Ýatdan çykýar bugralygym / Ýöne welin şu gezegä (3/7)

ýat-: 1. boylu boyunca uzanmak.

Göge garap Gökhan ýatyr / Häzir bar da şol ýaňranyň (4/33)
Ýatrypdyr Näzigini / Ugradypdyr Selbinýazy (23/27)
Bu nä ýatys, Bugra balam / Ýadapdyryn Wah eý wah eý (24/23)
Geldiň gitdiň / Ýatdyň turduň (81/29)

2. uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatysdy (45/30)
Myrlap ýatyr akja Näzik / Köýnejigi ýaglyjagy (68/16)

3. geceyi geçirmek için bir yerde kalmak.

Meňlilerde ýatasy ýok / Selbinýaz hem ýerin tapar (21/9)

4. bulunmak.

Bugra ýaňy üç aý ýatyp / Gospitaldan çykyp gitdi (47/13)

ýatla-: hatırlamak, anımsamak.

Öten ýylyň güýzündäki / Ogrulygyn ýatlap barýar (11/16)
Kakasynyň ýokdugyny / Ýatlamasyn Bugra janym (28/2)
Alan hatyn ýatlap barýar / Çiliminiň birin zyňyp (64/29)
Akdan gökden kelden gora / Diýlen sözi ýatlap ýörün (71/18)

yay: yay şeklinde olan.

Ýene nohut togarlandy / Ýaýa dönen ýagyrynysy (36/7)

ýaý-: yaymak, bir şeyi açarak bir alanı örtecek şekilde sermek

Tozan siňen mele gaşlar / Bulut ýaly ýaýlyp ýatyr (13/28)

ýaýka-: sallamak, iki tarafa hareket ettirmek.

Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/30)
Wot eto daa diýip maýor / Ýaýkalady kellesini (55/22)
Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkys okap (80/35)
Gazan ýaly başyn ýaýkap / Dodaklaryn dişläp ýör ol (86/3)

ýaýla: yayla.

Günbatara oba bakdy / Gündogara ýaýla bakdy (9/1)

yaz: ilkbahar.

Ondan bäri ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gysy geçdi (79/5)

ýaz-: yazmak, kaleme almak.

Bu betnamlyk ýazylandyr / Balam janyň täleýine (33/23)

Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/17)

Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/17)

Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/28)

Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/28)

Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/19)

Bug derýasyn boýlap barýar / Haty ýazan ýigdiň özi (54/4)

Ýazylypdyr Bugraň ady / Ýa ne horoş strelok (54/29)

Aşgabada hat ýazdyrdym / Moskwada hat ýazdyrdym (57/25)

Aşgabada hat ýazdyrdym / Moskwada hat ýazdyrdym (57/26)

Haltasyndan ýer beripdi / Bugra soldat ýazan hatyn (64/28)

Tas taýypdy paýapyldan / Meňlim maňa üç hat ýazdy (64/34)

ýazlag: yaylak, otlak.

Bir aý bäri gum içinde / Ýazlagdady Süýt sagardy (60/12)

ýedi: yedi sayısı.

Gözleriňe birje baksa / Yedi yklym humar tapar (12/17)

Nä günlere sataşansyn / Ýedi bişip ýedi sowap (35/20)

Nä günlere sataşansyn / Ýedi bişip ýedi sowap (35/20)

Ýedi jübüt kamys dolak / Sekiz jübüt gyzyl ellik (51/28)

Ondan bäri ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gysy geçdi (79/4)

yedinji: yedinci.

Alty günläp saýyl bolup / Ýedinji gün ogry boldy (11/28)

Geçiripdi hasrat bile / Ýedinji gün ýola düşdi (40/11)

Gaýyn ataň Annaçary / Ýedilenji ýyla gitdi (57/30)

ýegen: 1. yaşlı kimselerin yaşı küçük olanlar için kullandığı seslenme sözü.

Ýegen janam bolmaz diýip / Haýygypdy mundan beter (25/29)

Gara tüýli telpegini / Sypap otyr ýegenjigniň (82/19)

2. birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu.

Gije eýýäm harmandadym / Ýegenjigim Beki bile (71/14)

Ýegenjigem kino gitdi / Harmandadym ýalňyz özüm (73/7)

ýekatar: tek tek atan, otomatik olmayan silah.

Jak jak gülüp ýeketary / Gowşurdy ol oky bile (71/11)

ýeke: 1. bir.

Gujaklady ejesini / Şu ömrümde ýeke gezek (35/30)

Emma weli soňabakan / Ýeke söz hem diýjek bolsa (38/24)

Şo gidişi şo gidişi / Haty geldi ýeke sapar (59/12)

Sen gideňde dag dek gäwräm / Ynha indi ýeke gysym (76/20)

2. yalnız, sadece, tek.

Bahyllyk däl Toba toba / Muny diýýän ýeke men däl (15/22)

Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bəri samyrdardy (25/9)

3. tek başına.

Hasan urşy ýapon oky / Ýeke tamda matam baglap (5/24)

Şu ýaşymda gören zadym / Ýeke Bugra ýalňyz çaga (28/28)

Hanha gelyär gara ýorga / O näm üçin ýeke gelyär (31/10)

ýekenil: tek namlulu silah.

Kimsiň diýip böküp turup / Gezedim men ýekenili (73/22)

ýeke ýalňyz: yapa yalnız, bir başına.

Dili gysga edip bilmen / Ýeke ýalňyz züýradymy (27/35)

ýeke ýeke: teker teker, birer birer.

Pide pide syrlaryňy / Ýeke ýeke dökmedigiň (13/5)

Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/23)

ýel: rüzgar.

Ýabylaryň, taýçanaklaň / Aýaklary ýel ýalydyr (18/32)

Ýel gaýtarman indi diýdi / Bugra bolsa sessiz üýnsüz (85/17)

ýel ur-: esmek, rüzgarın çarpması.

Al urdumy jyn urdumy / Ýel urdumy (21/32)

ýene: 1. yine, bir daha, tekrar.

Haýsy ýerden / Ýene birden (4/10)

Gapyň kildin çekjek boldy / Ýene eller göwnemedi (6/28)

Şeýde şeýde günler ötdi / Ýene bir güýz boldy tamam (7/6)

Ýene ynha geçen gezek / Durup durup durup gaýtdym (8/24)

Bu zaluwat gelenden soň / Ýene ynha müň gep tapar (10/31)

Ýene birden dälî boldy / Haçana çen kagyz ysgap (12/26)

Ýene birden arkan serpip / Gumra boldy işi bile (16/25)

Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/29)

Gyzyl gülli ýassygyna / Goýdy Ýene maňlaýyny (25/4)

Basyrganyp bir zat samrap / Ýene birden dymdy çopan (25/8)

Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/5)

Doldy ýene daşdy ýene / Gözleriniň pyýalasy (35/5)

Ýene nohut togarlandy / Ýaýa dönen ýagyrynysy (36/6)

Köşek gözli gelin çykdy / Ýene birden nirelerden (36/21)

Wepalydy jorasyna / Köşek gözler ýene girdi (36/27)

Aýalary şepbeşerdi / Ynha ýene bu gezegem (38/28)

Geplemegiň ýeri geldi / Ýene Bugran endamyna (39/21)
Segsen Gezek ýapa çykdy / Ýazdy, bozdy, ýene ýazdy (40/17)
Ýene bozdy gapa çykdy / Häzir baryp ýazdyraýsam (40/18)
Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/30)
Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/32)
Sur goşardan gysymlady / Ýene geldi keç ýygralyk (43/19)
Emma ýüzi asylmady / Bugraň eli ýene derrew (43/23)
Bugra çopan Bugra soldat / Girdi ýene öň hatara (47/25)
Öň seýüpdim ýene söýýän / Hany Söýgiň kanagaty (48/29)
Ýene derrew girip gitdi / Gür gowaçaň arasyna (50/15)
Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (54/1)
Sarady da aýagyny / Bir ýapyda dikdi ýene (54/24)
Solmaz eje işden gelse / Un haltasy takyr ýene (55/30)
Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/6)
Ýene şeýdip müň Saparlar / Mün bägüller ýarsyz galdy (59/15)
Otly ýene ýuwaş-ýuwaş / Dowam ätdi öz ýoluny (63/9)
Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ýene toprak, ýene mekan (63/17)
Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ýene toprak, ýene mekan (63/18)
Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ýene toprak, ýene mekan (63/18)
Ýene duşup eýesine / Öňe ümzük atan halta (63/31)
Ýene esli aňry bäri / Duz torbadan önnesi bar (64/17)
Meňlim beri öýdemikän / Diýip, Bugraň ýene birden (67/5)
Ýene kakdy ses gelmedi / Onýançada sese derek (67/13)
Ýene kakdy Kimsiň diýip / Çykdy birden aýal sesi (67/19)
Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwrün geldi jora (71/7)
Kirpikleri hurmalady / Ýene birden Bugra bakdy (77/8)
Gara ýüzün gijä tutup / Ýene geldi obasyna (83/35)
Eý sen Gözyaş indi bildim / Ýene nämäň nyşany sen (85/28)

2. buna rağmen, bununla birlikte.

Çaýyňy hem gutaransyň / Ýene de bir çäýnek getir (19/10)
Golak çopan Geldä çenli / Ýene de bir golak dostun (51/9)

Gelin-gaýyn diýýänleri / Solmaz eje ýene de bir (53/5)
Oka balam ýene de bir / Oka diýip goýanokdy (53/18)
Ýeňiş üçin ýola düşdi / Ýene de bir uly ýürek (59/8)
İki gara gaçyp gitdi / Ýene de bir iki gülle (71/30)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/19)
Ýene de bir Ogulmeňli / Ýuwaş ýuwaş döräp gelyär (80/5)

ýeň: elbisenin kol kısmı.

Keteniniň ýeňi bile / Çep ýañagyn bukup gitdi (23/11)
Solmaz eje ýeňin çermäp / At salyp ýör her tarapa (28/5)
Yza çekil Bugra dogan / Köýneginiň ýeňi bile (54/22)
Ýene de bir üç dört gelin / Suda garap çermäp ýeňin (74/20)

ýeň-: yenmek, mağlup etmek.

Kemim ýokdur çigit ýaly / Ýeňjegimiz ikuçly däl (53/33)
Diýip, million pida çekdik / Ýeňdi ahlak söýgi yhlas (61/32)
Dogry eken Ogryny da / Ýeňdim şeydip Ynam bile (72/14)
Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/5)
Öňki jeňde ýeňen şinel / Ýene ýeňer diýip gitdi (59/6)

ýeňil: hafif.

Agyrmy sen / Ýeňilmi sen (50/26)

ýeňiş: savaşta kazanılan başarı.

Hemme zatlar Ýeňiş üçin / Milon-milon ýüreklerde (46/33)
Ýüreginde ýeňiş sözi / Gapdalynda Meňliň ady (47/20)
Bugraň ýüzi ýeňşe tarap / Frist ýüzi günbatara (47/26)
Ýeňiş diýip bir ýürege / Öwrulipdi müňläp ýürek (51/20)
Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/22)
Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/23)
Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiç Orak (51/24)
Ýeňiş indi magat eje / Sen sag bolsaň bolany şol (53/34)

Eýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/8)
Ýeňiş üçin ýola düşdi / Ýene de bir uly ýürek (59/7)
Şöhrat saňa Radiom / Ýeňişimiň buşlukçysy (59/30)
Ýeňiş geldi ýurdumyza / Reýhstagyň depesinden (60/5)
Dillýerinde Ýeňiş sözi / Gözlýerinde umyt ody (60/15)
Ýeňiş nirde Bugra nirde / İkisinem bilenokdy (60/27)
Ýeňiş bolsa eýýähaçan / Ogulmeňliň goýnundady (60/29)
Ýeňiş! diýip ýaňlanyp dur / Dagyň deňziň, gumuň içi (61/21)
Aýlanyp ýör Ýeňiş sözi / Oba oba köçe köçe (62/3)
Şol garaşan ýeňiş geldi / Sen nirede Solmaz eje (62/5)
Ýeňiş üçin siziň üçin / Bu dünýäde sizden özge (69/18)

ýer: 1. bir şýýin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk.

Haýsy ýerden / Ýene birden (4/9)
Haýsy ýerde meýlis bolsa / Çopan bile çoluk barar (7/27)
Ýetmiş ýaby ýetmiş ýerden / Öz ugruna otlaşyp ýör (8/16)
Seret ynha göz ýerinde / Gözüňem bar (9/4)
Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/7)
Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/8)
Diş ýerinde dişiňem bar / İş ýerinde işiňem bar (9/9)
Meňliňdenem bir ýaş kiçi / Ýaş ýerinde ýaşıňam bar (9/11)
Şunuň ýaly çola ýerde / İçim döküp bilmesem men (38/5)
Giň ýerdäki paňk paňklary / Saýlanýardy adamlaryň (51/1)
Ne sowuljak / Garaz seniň bir ýeriňe (54/14)
Öz ýerinde durmukalar / Diýip Bugra gadam basdy (65/18)

2. durum, konum.

Gürrüňi hem gutaransyň / Kim şu ýerde kömek ýetir (19/12)
Sözün bilip, ýerin bilip / Gülegendi Selbinýaz gyz (20/10)

3. bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm.

Ukraina wesweýrandy / Gyzyl gandy latyş ýeri (46/6)

Az galypdy tutuş ýeri / Çençaksyzdy Mogilyowe (46/9)
Men bu ýerde sagat eje / Ýene onsoň Meňlim diýip (53/36)

4. gezilen, ayak basılan taban, zemin.

Ogulmeňli ýerden turdy / Saçýüzüler ýalkym atyp (6/14)
Üç бүкленip ýere degdi / Saçlaryňy ýygna Meňlim (6/22)
Taýagyny saýgyç edip / Gara ýeri tapbatlap ýör (22/15)
Onýançada pyşyrdan ýer / Bägül ýaly naşyrdady (43/28)
Näzik gyz hem mekdebinden / İndi ýere garap gelyär (80/2)
Humm diýdi de ýere bakdy / Togsan ýaşly Umman baba (84/3)

5. yeryüzü.

Gökden eden dilegmizi / Ýerde tapdyk Mülki bile (56/34)

6. ekime elverişli toprak parçası, arazi.

Ädiginiň ökjeleri / Takyr ýeri deşip gitdi (63/4)

ýer ber-: yer vermek.

Haltasyndan ýer beripdi / Bugra soldat ýazan hatyn (64/27)

ýere bak-: utanmak.

Ýere bakdy / Bugra bakdy (35/13)
Meňli eto ne me diýip / Ýere bakdy Bugra çopan (55/12)
Rowa däl men / Ogulmeňli ýere bakdy (77/6)

ýere gaç-: yere doğru yönelmek.

Kökündäki ölje toprak / Ýere gaçyp, pytran gitdi (56/30)
Ýere gaçdy goşa hünji / Eý sen gözyaş ne sebäpden (58/20)

ýere sal-: yere bırakmak.

Ýere saldy söwer ýary / Hawa şeydip bildir tomus (75/19)

ýer göter-: çift sürmek.

Ýer göterýän sary öküž / Höküm köpdür Ýöne weli (34/12)

ýeri gel-: yeri gelmek, sırası gelmek.

Geplemegiň ýeri geldi / Ýene Bugran endamyna (39/20)

ýerin tap-: uygun olan yerde olmak.

Meñlilerde ýatasy ýok / Selbinýaz hem ýerin tapar (21/10)

Alybergin Ogulmeñli / Ýmeli zat ýerin tapar (70/22)

ýerine: bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak.

Bezeg berip birbirine / Öz ýerine ýaraşyp dur (15/14)

Dodaklarnyň arasyndan / Dem ýerine tütün çykdy (73/4)

ýerne: yerine.

Jogap ýerne bir ýylgyryp / Ogulmeñli aşak bakar (18/35)

Buşlaýsa da buşluk ýerne / Başambarmak görünjekdi (82/8)

ýer suw: yer ve su manasına gelen bir söz.

Hawa, onsoň ýer suw aldyk / Kolhoz bolduk ilki bile (56/31)

ýer ýüzü: yeryüzü, dünya.

Käte biri sur bagana / Ýer ýüzünde kändir Meñlim (43/13)

Ýer ýüzünde mälüm uruş / İne şeydip Bugra çopan (42/8)

Öz özünden ot alan gün / Ýer ýüzüne ot salan gün (49/32)

Ogluň edil söwüt ýaly / Ýer ýüzünde sizden başga (53/31)

Ýer ýüzünde satlygy ýok / Ne gara ol ne de ak ol (86/13)

ýeser: kurnaz, açığöz.

Näsin aydýan Ogulmeñli / Bu başlygmyz ýeser başlyk (14/27)

ýesir bol-: esir olmak, tutsak olmak.

*Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çonan ýesir boldy
ýoluňda (41/5)*

ýet-: 1. ulaşmak, erişmek.

Toýa ýetmän Toya gitdi / Garaş maňa Ogulmeňlim (42/10)

Belgorody halas edip / Ukraina ýeten kagyz (53/15)

Ol haltajyk Moskwadan / Budapeşte ýeten halta (63/26)

İkän-ekän galanlaň hem / Hobat güni ýetdi bir gün (70/2)

Üç aýa da ýetip ýetmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/20)

Üç aýa da ýetip ýetmän / Öňki ýaly bitip gitdi (79/20)

Birden onuň gulagyna / At toýnagynyň sesi ýetdi. (85/6)

2. yeterli olmak, bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.

Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly ýetdi (5/30)

Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/14)

Belki az küş nepiň ýeter / Ýok ýok ony çüflemäge (22/26)

Ona ýetes döwlet bolmaz / Beýle beýle söýgi bolsa (29/2)

Onýançada Bugra çopan / Ýetdi ýetjek kellesine (38/4)

Onýançada Bugra çopan / Ýetdi ýetjek kellesine (38/4)

3. bir yaşa erişmek.

On başına ýeten Hurma / İndi görsen tanamarsyň (77/21)

ýetik: iyi, yolunda.

Ynha indi ylgaşlap ýör / Gije gündiz işi ýetik (84/24)

ýetir-: belirli bir yaşa erişmek.

Ýa on ýedi ýa on sekiz / İnin boýun ýetiren gyz (23/8)

ýetiş-: 1. yetişmek, ulaşmak, erişmek.

Ýetişýendir Ogulmeňlin / Ýetişýendir hemmesine (37/21)

Ýetişýendir Ogulmeňlin / Ýetişýendir hemmesine (37/21)

2. büyümek, olgunlaşmak.

Ýetişipdir balam diýip / Guwanardy öz içinden (25/13)

ýetmiş: yetmiş sayısı.

Ýetmiş ýaby ýetmiş ýerden / Öz ugruna otlaşyp ýör (8/16)

Ýetmiş ýaby ýetmiş ýerden / Öz ugruna otlaşyp ýör (8/16)

Bir kitaplyk jepa çekdi / Ýetmiş Gezek oýa girdi (40/15)

ýezit: acımasız, hain, gaddar vb. anlamında kullanılan bir sövgü sözü.

Çek eliňi ýezit diýip / Alkymyndan itipdirin (70/31)

ýyg-: toplamak, bir araya getirmek.

Bütün kolhoz tutuş oba / Pagta ýygyp ýaryşsagam (15/24)

Ýygan tudun goltuklady / Nebir toýy näme beýdip (39/14)

*Men bilmedim näme bardyp göwnünde / Syrymy açdym men şol tut
ýygaňda (41/7)*

ýygy: sık, kısa zaman aralıklııyla, arka arkaya.

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/7)

Ýygy ýygy demin alyp / Öýkenine güýç toplady (4/7)

ýygna-: toplamak, bir araya getirmek.

Torguş kimin oturanda / Gök gyňajyň çowun ýygnap (6/19)

Üç бүкленip ýere degdi / Saçlaryňy ýygna Meňlim (6/23)

Nayza nayza gyzyl murtun / Goltugyna ýygnap dogdy (37/2)

ýygra: utangaç.

Bugra çopan Bugra çopan / Gyz ýanynda ýygra çopan (3/2)

Şu biderek ýygralygym / Gelin gyza gözüm düşse (3/5)

Gelip etdiň keç ýygralyk / Bugra şu gün azar berme (4/11)

Gaç ýygralyk / Gaç ýygralyk (4/13)
Gaç ýygralyk / Gaç ýygralyk (4/14)
Ýakasyndan tut ýygralyk / özüňe peýda bolar (4/35)
Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/2)
Hem kolhoza peýda bolar / Git ýygralyk git ýygralyk (5/2)
İçim ýakan ýygralyk sen / Kime dartyp kimden artyp (8/30)
Kimden ýokan ýygralyk sen / Diýip Bugra için çekip (8/32)
Ýygralykdan çykjak günüüm / Alkymynda çökjek günüüm (20/26)
Moskwany görüp gaydan / Gum mekanly, ýygra çopan (30/32)
Ynxa çıkar Ezber aga (31/16) / Bugradyrda-a, Ýygradyrda-a (31/16)
Gelip etdi keç ýygralyk / Goý görkezsin Meňlisini (36/22)
Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/24)
Bir dem salym gaç ýygralyk / Emma weli keç ýygralyk (36/25)
Öýe girdi bugra ýaly / İndi Bugra ýygra dälde (43/3)
Göyä Meňli ýygra ýaly / Meňlisiniň gözlerine (43/4)
Sur goşardan gysymlydy / Ýene geldi keç ýygralyk (43/19)
Aňryk döndi ýygra çopan / Alnyň açyk (44/19)
Öňki ýaly bolmasa da / Bäre ýany ýygra çopan (55/14)
Bir ýuwaşja eýjejik zat / Bugra ýaly ýygra meňzeş (79/31)

ýygra bor-: utangaç olmak.

Beyik beyik adamlar hem / Ýygra bormuş ýaşlyk wagty (17/23)

ýygryl-: büzülmek.

Ýygrylarsyň towuk ýaly / Düşelgede besläp otyr (80/21)

ýygryljyra-: kuşkulanmak.

Bugraň dili peltekledi / Ogulmeňli ýygryljyrap (39/13)

ýyk-: yıkmak, devirmek.

Daşardaky bir tüňçäni / Ýol ugruna ýykyp gitdi (24/14)

Tupan ýykan söwüt ýaly / Solmaz ejäň gözlerinden (36/4)

ýyl: yıl, 365 günlük zaman dilimi.

Syrgyn garly Kyrkynjy ýyl / Kyrk birinjä berdi salam (7/7)
Onda näme bir ýyl bäre / Erniň sallap, uklap ýörsüň (9/12)
Bu dünýäde on dokuz ýyl / Dogry gezdim Ogulmeňlim (11/9)
Öten ýylyň güýzündäki / Ogrulygyn ýatlap baryar (11/15)
Wah ýeke bir şu gijemi / Bir ýyl bäre samyrdardy (25/10)
Selbinýaz hem bir ýyl bäre / Ejap edip gezen gyzdy (30/5)
Ýeňiş diýip iki ýyldyr / Ýaryş edýär Çekiç Orak (51/24)
Öten ýylyň maýyndady / Şondan bäre Solmaz eje (52/24)
Aýda ýylda bir ýylgyrýan / Agraslykda belli maýor (55/9)
Geçip baryar günler aýlar / Her birisi ýyla meňzäp (55/28)
İne bir gün şol gazaply / Tutha tutluk ýylyndady (57/10)
Ynha indi nije ýyldyr / Düşünemok sebäbine (57/23)
Gayyn ataň Annaçary / Ýedilenji ýyla gitdi (57/30)
Dört aýy kem dört ýyl doldy / Bugrasynyň gidenine (60/23)
Emma indi bir ýyl bäre / Hat-habary gelenokdy (60/25)
Gulpuna da kildine de / El degmändir aýlap ýyllap (66/34)
Ynha ýene öten ýylky / Soldat döwriň geldi jora (71/7)
Kel Kelewdi Üç ýaltady / Geçen ýylam her haýsynyň (71/22)
Dört ýyl bäre hiç haýsysy / Menden şýtel alan dälidir (76/27)
Ondan bäre ýedi ýylyň / Ýazy geçdi gýşy geçdi (79/4)
Her haýsysy bir aý ýaly / Geçip gitdi uzak ýyllar (79/11)
Ýarym ýyldan ýa gutular / Ýa gutulmaz diýlen ýara (79/18)
Baş ýyl bäre Bugra ferma / Şol müdiriň arkasyndan (80/11)
Kän ýyl geçdi ondan bäre / Kolhozynda işläp ýör ol (86/1)

ýyldyz: yıldız.

Gelinleriň, ýigitleriň / Her biri bir ýyldyz ýaly (26/27)
Hemmesi de ýyldyz weli / Birbirinden gözeli bar (26/30)
Ýyldyzlaryň mawysy bar / Sarysy bar, gyzly bar (26/28)

ýylgyr-: gülümsemek.

Jogap ýerne bir ýylgyryp / Ogulmeňli aşak bakar (19/1)

Diýip Bugra hem käýinýär / Hem ýylgyrýar öz ýanyndan (20/35)

Aýda ýylda bir ýylgyrýan / Agraslykda belli maýor (55/9)

Razezdiň dört çyrasy / Dört tarapdan ýylgyryp dur (63/14)

ýyljyrakla-: hafif gülümsemek.

Kto takoy Menli diýip / Ýyljyraklap güldi maýor (55/8)

Diýip, biri Bugra garap / Ýyljyraklap gözün gypdy (23/2)

Bir gün agşam ýyljyraklap / Brigadirmiz Gerek geldi (71/5)

ýyly: sıcak.

Nur aýlanyp ýañagyna / Bir azajyk ýyly etdi (5/30)

ýylky: at.

Şol çopana duçar bolup / Ýylkylaryň bagty geldi (8/15)

ýyllyk: bir yıl devam eden.

Tutuş ýyllyk emgegime / Selbinyaz gyz badak saldy (20/32)

ýylpylla-: parıldamak, ışıldamak.

Panusyny ýylpylladyp / Pelden pele leňkilläp ýör (84/25)

ýyrt-: yırtmak, parçalamak.

Ýazdy çopan ýazdy çopan / Ýyrtdy çopan bozdy çopan (40/29)

Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/31)

Ýene agşam işden gelip / Ýyrtan hatyn çöpleşdirip (41/33)

Yz yzyna lykyrdady / Ýyrtylypdyr könelipdir (68/11)

ýigit: yürekli, cesur kimse.

Ýüreginiň doňagyna / Öz ugrunda bir ýigidiň (6/1)

Wäşi ýigit Tugur çopan / Obamyzda çopan kändir (8/8)

Men men diýen ýigitler hem / Sandyrarmyş aşyk wagty (17/20)
Gidip baryar aşyk ýigit / Ellerinde gürşun kenek (17/32)
Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryar aşyk ýigit (19/14)
Ýigitleriň gürrüňinden / Ejap edip çykyp gitdi (23/9)
Gelinleriň, ýigitleriň / Her biri bir ýyldyz ýaly (26/26)
Derek ýaly ýigitleň hem / Golça ýaljak ýary bardyr (27/9)
Selbi gyz hem çopan ýigdi / Öz ýanyndan söýer ýördi (29/30)
Dogry dogry Bugraň özem / Ýigitleriň serkerdesi (37/34)
Üýtgeşik bir taňlamady / Gyz gylkly ýigitdigin (39/1)
Ýumşak ýigit diýýärdi ol / Eýle beýle pikri ýokdy (39/4)
Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günün (40/9)
Ýorganyna salan ýigit / Ogulmeňliň akja tamy (45/9)
Bug derýasyn boýlap baryar / Haty ýazan ýigdiň özi (54/4)
Solmaz Solmaz diýip ýören / Aşyk ýigit serhoş ýigit (56/18)
Solmaz Solmaz diýip ýören / Aşyk ýigit serhoş ýigit (56/18)
Ol ýigidin kimdigine / Özüň belet eziz balam (56/23)
Üç medally, gök papakly / Giň maňlaýly soldat ýigit (62/21)
Ýagyrynysy goş haltaly / Sözen boýly soldat ýigit (62/23)
Soldat ýigdiň sag salamat / Ugrandygyn gören ýaly (63/7)
Soldat ýigdi melul etdi / Ýoldan çykdy (66/5)
Ýapdan bekdi / Aýak çekdi aşyk ýigit (66/8)
Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu päk gelne alkyş okap (80/35)

ýigren-: iğrenmek, tiksirmek.

Şol ýigrenýän deri geldi / Sözder ýeke ýeke gelmän (39/22)

ýit-: yitmek, kaybolmak.

Ukrainaň tokaýynda / İki gezek ýiten halta (63/30)

Meňlinin hem gaýgy gamy / Sogurlan dek ýitip gitdi (79/23)

ýogna-: kalınlaşmak, şişmanlamak.

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/10)

ýokar / ýokary: yukarı, üst taraf.

Bir gazetiň ýokarsynda / Bir birine sepleşdirip (41/34)

Mele gaşlaň köşek gözleň / İki barmak ýokar ýandan (48/14)

Ondan beter duw ak bolup / Ýokarsynda Bugra gelyär (85/12)

ýok ol-: yok olmak, olmamak.

Ne de bar ol ne de ýok ol / Günäsinden boşasa da (86/15)

ýol: 1. yol, ulaşım şeridi.

Diýip äýýäm orta ýolda / Titräp baryar aşyk ýigit (19/13)

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/21)

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/24)

Täze başlyk gelenden soň / Ýol bolupdy kolhoz ýoly (30/24)

Buzly Buguň arkasyndan / Aňryk geçdi söweş ýoly (54/6)

Lowurdady keteniniň / Gyrasary ýoly ýalak (62/19)

Otly ene ýuwaş-ýuwaş / Dowam ätdi öz ýoluny (63/10)

Obalarda duz gyt diýip / Ýolda biri gür beripdi (64/24)

Güwledipdim iki ýola / Haltasyny beýläk taşlap (71/27)

Künji ýaljak yş görkezdi / Ýolundaky gara petik (84/22)

2. gaye, uğur, maksat.

Dolup duran gabagyny / Ýol ugruna döküp gitdi. (16/10)

Daşardaky bir tüňçäni / Ýol ugruna ýykyp gitdi (24/14)

Ýol ugruna seçip gitdi / Aşyk ýigit alty günün (40/8)

Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çonan ýesir boldy ýoluňda (41/5)

Éýýäm ony dokuz gezek / Ýaralapdy Ýeňiş ýoly (54/8)

3. bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem.

Şeýle bolsa halypalar / El ogly ýolda gerek! (23/20)

ýola düş-: yola çıkmak, yola koyulmak, yola düşmek.

Bugra çopan yola düşdi / Käriz ýabyň boýy bile (23/21)

Geçiripdi hasrat bile / Ýedinji gün yola düşdi (40/11)

Säher bilen yola düşdi / Uzyn ädip gysga ädip (58/29)

Ýeňiş üçin yola düşdi / Ýene de bir uly ýürek (59/7)

Diýip otlyň gaýrasyndan / Uly yola düşüp gitdi (63/2)

ýola sal-: yola çıkarmak, yola bırakmak.

Daňdan bilen Bugrasyny / Ýola saldy Solmaz eje (44/4)

Käsedden soň posa berip / Ýola salýar Bugrasyny (81/9)

ýoldan çyk-: yoldan çıkmak, doğru yoldan ayrılmak.

Soldat ýigdi melul etdi / Ýoldan çykdy (66/6)

yoldan gel-: gittiği bir yerden geri dönmek.

Birinjisi yoldan geldi / İkinjisi Dondan geldi (48/7)

ýol gatyş-: etkilenmek.

Öçük gözden / Bir-birine ýol gatyşdy (45/28)

ýolun rowaç: yolun açık olsun anlamındaki kalıp söz.

Ýoluň rowaç / Sag aman gel Bugra çopan (44/21)

ýol-: yolmak, koparmak.

Tä ýolýänçäm ýadamaryn / Senin etjek dileginden (70/27)

ýoldaş: yol arkadaşı, dost, arkadaş.

Başga ýoldaş tapynsana / Hanha ýabyň arkasynda (4/29)

ýorga: rahvan, koşarken bir yandaki iki bacağını aynı anda atan binek hayvanlarının biniciyi sarsmayan koşma biçimi.

Hanha gelyär gara ýorga / O näm üçin ýeke gelyär (31/9)

Gelin toýy bolsun tamam / Diýip başlyk ýorgasyny (32/5)
Bärik sowdy ýorgasyny / Gaýrat etgin! Basylmagyn (58/2)
Mahal mahal Bugraň özem / Sowup geçýär ýorgasyny (81/5)
Bir seretse duw ak bolup / Köne tanyş ýorga gelyär (85/10)

ýorgan: yorgan.

Ýorganyna salan ýigit / Ogulmeňliň akja tamy (45/9)
Ýorganjygy gökje Näzik / Yz yzyna gaýtalandy (68/18)

ýowuz: yaman, kötü, fana.

Il - günün öz, jezasy bar / Dowam edýär ýowuz höküm (86/25)

ýöne: sebepsiz, boş yere, beyhude.

Birden ýöne Meskewada / Aşyk bolup mele saçly (31/19)

ýöne möne: öyle böyle, sıradan, düşünüldüğü gibi.

Başymyza inen bela / Ýöne möne bela däldi (59/18)

ýöne ýerden: boştan yere, sebepsiz yere.

Bir birine eziz bolsun / Ýöne ýerden diýýän dälidir (45/6)

ýöre-: yürümek.

Ýuwaş-ýuwaş ýöräp gelyär / Gowaçalaň arasyndan (48/3)
Üçünjisi bir ay ýöräp / Woronyojiň ýandan geldi (48/9)
Gorkma gorkma Meňlim diýip / Ýöräp gelyär öňki ýaly (73/24)
Bagryn daglap ýören gelin / Şonun geçen güzyerinden (82/36)
Öňki ýaly bökjeklemän / Üp üýtgeşik ýöräp gelyär (80/4)

ýöriş: yürüyüş.

Bizdenki uýat eýleýir / Kä daranyp uz ýörişläp (16/29)

ýöriteläp: özel olarak, bilhassa.

Göýä diňe Bugra üçin / Ýöriteläp duran ýaly (63/6)

ýum-: gözlerini yummak, kapatmak.

Ajy gözyaş aýlanyp dur / Gözlerini ýumaydygy (16/3)

Edil daňyň öý ýanynda / Gözlerini ýumdy çopan (25/6)

ýumak: belli bir zaman aralığının tamamı.

İne şýdip aprel geçdi / Maý ýumagy orta etdi (26/4)

Müň pikiriň ýumagyny / Sarap ýördi çözläp ýördi (84/33)

Çözläp ýören ýumagynyň / Gap bilinden kesip atdy (85/7)

ýumşa-: yumuşamak.

Kä gataýar kä ýumşayar / Solmaz ejän agzy kepäp (32/23)

ýumşak: kaba, hırçın olmayan, uysal.

Ýumşak ýigit diýýärdi ol / Eýle beýle pikri ýokdy (39/4)

ýurt: yurt, vatan, memleket.

Öz ýurdundaň müň millikde / Dneprmiň suwun içip (46/23)

Harbylaşdy gyzyl Watan / Sotsializmiň beýik ýurdy (50/22)

Şöhrat saňa Lenin ýurdy / Doganlaşan müňläp ýürek (59/23)

Ýeňiş geldi ýurdumyza / Reýhstagyň depesinden (60/5)

ýuw-: yıkamak.

Köýnegini üç ýuwduryp / On çalşyryp geýip ýörşün (6/4)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/11)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/11)

Sekis ýuwyar her küýzesin / Çal diýen zat söýer eken (80/25)

ýuwaş: yavaş.

Maýypsyrap eglip ýören / Ýuwaş adam diýlip ýeren (70/6)

Wenezzynan biri geçdi / Şýdip maýyp ýuwaş adam (70/8)

İlki bada ýuwaş gezdi / Soňabaka boýny ýognap (70/9)

Bir ýuwaşja eýjejik zat / Bugra ýaly ýygra meňzeş (79/30)

ýuwaş yuwaş: yavaş yavaş, aheste aheste.

Ýuwaş ýuwaş dogrulandy / Beletdi ol Bugrasyna (36/8)

Ýuwaş ýuwaş şapak ýaşdy / Ýassy düşdi, il ýatyşdy (45/29)

Ýüregime Moskwama / Dyzap gelyär ýuwaş ýuwaş (46/26)

Ýuwaş-ýuwaş ýöräp gelyär / Gowaçalaň arasyndan (48/3)

Otly ýene ýuwaş-ýuwaş / Dowam ätdi öz ýoluny (63/9)

Bir seretsem gara penje / Ýuwaş ýuwaş uzap gelyär (74/4)

Ýene de bir Ogulmeňli / Ýuwaş ýuwaş döräp gelyär (80/6)

ýük: yük, taşıt, araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin tümü.

Söwütleriň arasyndan / Onýançaada ýük maşyny (14/12)

Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/14)

ýüň: yün, yünden yapılmış.

Ýa doljakdyr ýüň plany / Bu başlygmyz güýçli başlyk (14/23)

Girdi obaň gaýrasyndan / Ýüňden ýüki ýeten maşyn (14/14)

ýüpek: ipek.

Hawa ýüpek geýjek bolsaň / Arasında bu da gerek (37/19)

Düşek bolup mahmal saçlar / Ýassyk bolup ýüpek gollar (79/9)

ýürek: 1. bir kimsenin ruhsal yönü, bütün duygularının kaynağı ve manevi varlığının merkezi, gönül.

Ýürek gorkma gir gir diýdi / Beýni entek ir ir diýdi (7/1)

Aşyklygyň çynyň bolsa / Moladaram ýürek seni (17/27)

Ýürek ýene gir gir diýdi / Beýni bolsa ir ir diýdi (23/29)

Ýürek söýse gerek diýse / Hemme zatdan rüstem bolar (27/5)

Meñzedýändir dogan Aýa / Göwün alsa, ýürek söýse (27/14)

Göz gidermi başga taýa / İki yürek birikmese (27/16)
Söýüşmese iki yürek / Görendirin görendirin (33/8)
Mätäç dälidir iki yürek / Olar üçin ne aklawjy (34/6)
Bogazynda duzaklady / Ýüreginiň nagrasyňy (35/12)
Bar arzuwy bar yüregi / Üç söz bilen çogup çykdy (38/19)
Ol nemäniň sebäbi bar / Bu soragyn yüregimde (39/27)
Seniň üçin dözdüm Meňlim / Diýip, Bugra yüreginiň (40/1)
*Ýüregmiň kuwwaty jan Ogulmeňlim / Bugra çonan ýesir boldy
 ýoluňda (41/4)*
Hemme zatlar ýeňiş üçin / Milon-milon yüreklerde (47/1)
Ýüreginiň urgusyny / Gorady ol baryp gaýdan (47/16)
Ýüreginde ýeňiş sözi / Gapdalynda Meňliň ady (47/20)
Ýüregime Moskwama / Dyzap gelyär ýuwaş ýuwaş (46/25)
Ýüreginde näçe arzuw / Näçe söýgi, näçe gynanç (48/1)
Ýeňiş diýip bir yürege / Öwrulipdi müňläp yürek (51/20)
Ýeňiş diýip bir yürege / Öwrulipdi müňläp yürek (51/21)
Sebäbini duýup otyr / Dogran yürek (53/27)
Ene yürek / Gaýgy etme eje meni (53/28)
Şöhrat saňa Lenin ýurdy / Doganlaşan müňläp yürek (59/24)
Ýüregine söz toplady / Emma weli daş gapydan (83/22)

2. kalp.

Ýüreginiň doňagyna / Öz ugrunda bir ýigidiň (5/31)
Diýip Bugra bir ah çekip / Ýüregine elin basdy (12/19)
Ýüregine beýnisine / Dikdi gara gözlerini (39/30)
Söýdüm seni / Ýürek bagrym bendi saňa (77/12)

ýürek: cesur, herhangi bir şeyden çekinmeyen, korkmayan.

Ýeňiş üçin ýola düşdi / Ýene de bir uly yürek (59/8)
Aýak gerek Watan üçin / Ýürek weli hasam gerek (59/10)

ýüreginde ýat-: yüreğinde saklı bulunmak, yüreğinde gizlemek.

Gözlerini dikdi çopan / Ýüreginde ýatan sözleň (43/7)

ýüregine howul düş-: endişeye kapılmak, telaşlanmak.

Diýip, Bugraň ýene birden / Howul düşdi ýüregine (67/6)

ýüregine ur-: kalbine söz geçirmek.

Ýüregime urup gaýtdym / Hemmesiniň gönezligi (8/28)

ýüregini daşa bağla-: bağına taş basmak.

Oňa rugsat berenokdy / Ýüregimi daşa baglap (20/25)

Ýüregini daşa baglap / Ak bukjany zyndy çopan (41/22)

ýüregini dök-: içini dökmek.

Ýüregimi döküp bilmän / Didaryna bakyp bilmän (17/8)

ýüregini sal-: içini dökmek.

Diýip Bugra ýüregini / Hata saldy eli bilen (40/25)

ýüregini ýara-: kalbini kırmak, incitmek.

Emma weli mekir gözler / Ýüregime ýaramandy (70/26)

ýüreginiň kildin aç-: kalbine söz geçirip izin vermek.

Mundan gizläp näme diýip / Ýüreginiň kildin açdy (55/16)

ýüz: 1. yüz, surat, çehre.

Ýüzün görýer Bugra çopan / Tüwe eme kem eriň ýok (3/ 13)

Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/7)

Gaşynam bar / Ýüz ýerinde ýüzüňem bar (9/7)

Ýüzlerine ýaraşyp dur / Her haýsysy öz ugruna (15/11)

Elin ýuwup ýüzün ýuwup / Öýe giren Meňli gelin (16/11)

Ýüzün çöpe bukup ýatyr / Indi etmen meň meň diýip (71/33)

Gaydyp geldi Durnaň äri / Emma onuň gyzy ýüzün (75/18)

Ýüz yzyndan söz tapmady / Günäsini aklar ýaly (83/20)

Gara ýüzün gijä tutup / Ene geldi obasyna (83/34)

Eteginini elne alyp / Gara ýüzün aşak salyp (84/10)

Beýle ýüze / Ýüz razydy müň kaýyldy (84/19)

2. yön, taraf.

Bugraň ýüzi eňşe tarap / Frist ýüzi günbatara (47/26)

Bugraň ýüzi eňşe tarap / Frist ýüzi günbatara (47/27)

3. neden, sebep.

Nä ýüzüňdän peýda ýetär / İle belli pelsepäni (27/19)

4. kişilik, karakter.

Başyn goýan ala ýazym / Tüf ýüzüne diýip geçdi (83/5)

4. yüz sayısı.

Aşyk size çopan gözler / Ýüzläp gözüň arasyndan (12/6)

Ýüzläp gözler uly ýola / Dikilipdi bir göz ýaly (30/21)

Sürüp geldi Gargasyny / Ýüzläp göwre gala ýaly (31/26)

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bəri (81/24)

Sagat dili ýüzläp ýüzläp / Aýlaw etdi ondan bəri (81/24)

Beýle ýüze / Ýüz razydy müň kaýyldy (84/20)

ýüz dönder-: yüz çevirmek.

Şeýle gyzdan ýüz dönderip / Kimkä munuň gyzy (37/29)

Goňşularna buşlamakdan / Ýüz dönderdi üçüsi hem (82/7)

ýüzi asyl-: yüzü asılmak, suratı düşmek.

Emma ýüzi asylmady / Bugraň eli ýene derrew (43/22)

ýüzi gözi ak tam bol-: kanı çekilmek, yüzü gözü kireç gibi olmak.

Ýüzi gözi ak tam bolup / Diňläp otyr Bugra soldat (74/15)

ýüz tap-: iyi karşılanmak, hürmet görmek.

Gara toprak Sem bol diýdi / Daýysyndan ýüz tapmady (83/17)

Daýzasyndan ýüz tapmady / Ýarpy- ýalta ýüz tapsada (83/18)

Daýzasyndan ýüz tapmady / Ýarpy- ýalta ýüz tapsada (83/19)

ýüz ur-: başvurmak.

Ol haltada ýüz uranyň / Ýüz wakanyň ysy bardy (63/33)

ýüzü düş-: işi düşmek.

Ýene saňa ýüzüm düşdi / Ýene toprak, ýene mekan (63/17)

ýüzük: yüzük.

Ýok ýok zähmet ýüzüğine / Oturdylan gaşa meňzeş (49/23)

zadam: gayret.

Ýeňiş üçin adam gerek / Ýeňiş üçin zadam gerek (51/23)

zal: salon.

Aşyr agaň kabineti / Saraý ýaly goçak zaldy (32/12)

Gök mataly äpet stol / Uly zaly bezäp durdy (32/14)

zalym: zalim, merhametsiz.

Bejär weli Tugur zalym / Ýöne weli ertä etmän (40/20)

Turdy uruş zalym uruş / Ähli eden betbagtlygy (42/6)

Gara tüýleň aşagyndan / Zalym gözler yşyklady (74/8)

Obamyzda ol zalyma / İki günläp sud etdiler (74/17)

Zalym eli haram eli / Degjek gelnin enjek gelnin (75/29)

zaluwat: aferin, bravo anlamında tebrik edici bir söz.

Bu zaluwat gelenden soň / Ýene ynha müň gep tapar (10/30)

zar: ihtiyaç duyma durumu, muhtaçlık.

Gözüm zardyr jogabyna / Mülki bilen bile gitdi (57/27)

Çigit ýaly zar zady ýok / Bir seretsen bar zady bar (86/7)

zarp: güç, kuvvet.

Zarpçylaryň suratlary / Bir tagtada düzlüp durdy (11/17)

Gur toýuňy zarpçy Solmaz / Diýip başlyk şu ömründe (29/6)

zarýajaýyt: çabuk olmak, hızlanmak.

Mintowkany dabay diýdi / Adin golak zarýajaýyt (51/15)

zat et-: arka çıkmak, destek olmak.

Öyüň ýaly barybergin / Arkalaşyp zat edişip (44/16)

zähmet: cefa, zorluk.

Gyzyl geýen gelin gyzlar / Zähmetde de wepa berýän (26/13)

Ýok ýok zähmet ýüzüğine / Oturdylan gaşa meňzeş (49/23)

Zähmet söýgi arzuw ynanç / Tap berýärdi bedenine (60/21)

Hakydadan boşanok ol / Zähmet bilen azap bilen (86/18)

zeňlä-: küflenmek.

Zeňläp giden gök tam otyr / Şol gök tamyň ortasynda (4/31)

zer: altın.

Bugra üçin her kesegi / Her kerpiji zer tam otyr (19/20)

zyba: güzel, sevimli.

Suratyndan sekiz esse / Zybarakdyr görseň özi (78/16)

zyň-: fırlatmak, atmak.

Gop kenegim alçy gop sen / Zyňdy göge iki gezek (18/2)

Ak şyrdagyn zyňdy göge / Hanha gelyär Aşyr aga (31/7)

Ýüregini daşa baglap / Ak bukjany zyndy çopan (41/23)
Ýene birden başyn ýaýkap / Bir tarapa ýyrtyp zyňdy (41/31)
Alan hatyn ýatlap baryar / Çiliminiň birin zyňyp (64/30)

zyýan: zarar.

Zyýany ýok Bugra çopan / Alçak bolup dogmaz her kim (17/18)
Zyýany ýok zyýany ýok / Gelin bolsun (45/1)
Zyýany ýok zyýany ýok / Gelin bolsun (45/1)
Zyýany ýok Nätse ätsin / Sekiz bölek dograp gitsin (85/15)

ziňkille-: irkilmek, sarsılmak.

Gapdalyndan torgaý uçsa / Gözi peträp ziňkilläp ýör (84/29)

zolak: şerit, çizgi.

Pogonlaryň her haýsynda / Barmak ýaly sary zolak (62/17)

zor: güçlük.

Üç jogaby zordan aldy / Olary hem kiçi dil däl (83/10)

züryat: nesil.

Dili gysga edip bilmen / Ýeke ýalňyz züryadymy (27/35)

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu teze başlamadan önce, Türkmen Türkçesinde, üzerine çalışma yapılmayan konular araştırılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde, bağlamlı sözlük çalışmasının Türkmen Türkçesinde henüz yapılmadığı saptanmıştır. Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden olan Kerim Gurbanpesov'un "Acı Günler Süyci Günler" adlı poeminin, böyle bir çalışma için uygun olabileceği düşünülmüştür. Söz konusu eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuş, Türkmenlere, "Acı Günler Süyci Günler" adlı esere ve Kerim Gurbanpesov'a yönelik araştırmalar yapılmıştır. Eserin söz varlığını oluşturan unsurlara ait genel sayısal verilere inceleme kısmında yer verilmiştir.

Eserde geçen otuz sözcüğün metindeki bağlamına uygun karşılıkları sözlüklerde (bk. s. 9) tespit edilememiştir. Bu sözcükler şunlardır:

1. *Açlyk ýalaňaçlyk* (57/1), 'yoksulluğu' ifade etmek için kullanılan bir ikilemedir. *Adam* (51/22) sözcüğünün metinde 'asker' anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir.
2. *Ak ol-* (86/14), 'ak sözcüğünün gerçek anlamının çağrıştırdığı saflık, temizlik kastedilerek 'dürüst olmak' anlamında kullanılmıştır.
3. *Çile* (42/13), 'alın yazısı' anlamını vermektedir. *Dak-* (5/17), 'ad takmak, isim takmak' anlamında kullanılmıştır.
4. *Dogry* (11/10) sözcüğü düz, doğru sözcükleri ile bağlantılı olarak 'dürüst' anlamında kullanılmıştır.
5. *El gys-* (55/6), 'el ile tokalaşmak' anlamında kullanılmıştır.
6. *Eşek* (18/6) sözcüğü hayvan olan eşek dışında 'aşık kemiğinin eşek tarafını' ifade etmek için kullanılmıştır.
7. *Eziz* (68/20), 'önemli, önem arz eden' anlamında da kullanılmıştır.
8. *Galam gaşly* (22/29) birleşik adı 'düz ve ince kaşly' olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.
9. *Gan ayal-* (26/29), 'elinden geleni esirgememek' anlamında kullanılmıştır.
10. *Garadag* (24/27), (24/33), (49/29) sözcüğü bir övgü sözü olarak kullanılmıştır. 'Güvenmek, sırtını yaslamak' anlamlarını vermektedir.

11. *Garaguş* (76/8), kartal anlamına gelmektedir fakat metinde ‘birinin vahşi, yırtıcı, saldırgan yönlerini’ ifade etmektedir.
12. *Gayyn* (52/27), (52/28), (53/4), (81/11) sadece ‘kayın valide’ anlamında kullanılmıştır.
13. *Gayna-* (36/30), ‘havanın sıcaklığı’ kastedilerek gerçek anlamına yakın bir şekilde kullanılmıştır.
14. *Gayt-* (8/28) eylemi çoğunlukla dönmek anlamında kullanılmıştır. Lakin bir yerde ‘duygusundan dönmek, hislerinden vazgeçmek’ anlamını vermektedir.
15. *Geç-* (76/6) eylemi, ‘yaşamak, şahit olmak, başından geçmek’ anlamında kullanılmıştır. Aynı zamanda *geç-* (18/12) eylemi ‘buyurun!’ anlamında da kullanılmıştır. Bu anlamlarına sözlüklerde yer verilmemiştir.
16. *Gel-* (24/24) eylemi, ‘türemek, yoktan var olmak’ anlamında kullanılmıştır. *Gömgök bol-* (22/6), pekiştirmenin de etkisiyle ‘morarmak’ anlamı kazanmıştır.
17. *Göz* (52/27), (52/28) sözcüğü, bakış anlamında kullanılmıştır. ‘Bakışları üstünde olmak, korumak, kollamak’ anlamlarını çağrıştırmaktadır.
18. *Gözi petre-* (5/6), ‘heyecandan gözbebekleri büyümek’ anlamında kullanılmıştır. Heyecandan kaynaklı bir durum olduğu metnin bütününden çıkarılmıştır.
19. *Gözlerinde ot görün-* (14/21), ‘hırsı gözlerinden belli olmak’ anlamında kullanılmıştır. Bu ve diğer deyimler metnin bütünüyle ilişki kurularak anlamlandırılmıştır.
20. *Gözlerine lebin bas-* (12/21) deyişi, ‘gözünden öpmek’ anlamında kullanılmış, öpmek anlamı dudakların bir yere temas etmesi ile verilmiştir.
21. *Gün* (67/1) sözcüğü, ‘yaşanmış, geride kalmış zaman’ anlamında kullanılmıştır.
22. *Gün ur-* (21/33), güneş çarpması *meý ur-* (22/1), ‘sarhoş olmak’ olarak anlamlandırılmıştır.
23. *Möhür bas-* (76/16), ‘iz bırakmak’ anlamında gerçek anlamı ile bağlantılı olarak kullanılmıştır.
24. *Nohut* (35/16), (36/6), ‘gözyaşı’ anlamında kullanılmıştır.

25. *Päk* (81/1), ak sözcüğünde olduğu gibi temizlik anlamı üzerinden yeni bir anlam kazanmıştır.
26. ‘Ahlakça lekesiz, necip, nezih’ anlamlarına gelmektedir.
27. *Saka* (68/4), sözcüğünün gerçek anlamı su bölümü çizgisidir. Metinde ise göz ile bağlantılı kullanılmıştır. Bu nedenle ‘gözyaşının gözden ayrıldığı’ yer olarak anlamlandırılmıştır.
28. *Süzül-* (11/21), 20/22 eylemi ‘bir eşyanın kumaşının incelmesi’ anlamında kullanılmıştır. Bu eylem metinde kumaştan ya da pamuktan yapılan bir eşya ile birlikte kullanılmıştır.
29. *Ukla-* (9/13), gerçek anlamı uyumak olan eylem mecaz anlamıyla ‘çevresindeki olayları fark etmemek’ anlamında kullanılmıştır.
30. *Ýer göter-* (34/12), gerçek anlamının dışında kullanılarak ‘çift sürmek’ anlamında kullanılmıştır.

Bu sözcüklerden bazıları metin içinde şu şekilde geçmektedir:

*Ýer ýüzünde şatlygy ýok / Ne gara ol ne **ak ol*** (86/14)

*Gelin gözi **gaýyndady** / Aýry däl di iýýänleri* (52/28)

*Ýigitlerem başyn ýaýkap / Bu **päk** gelne alkyş okap* (81/1)

Sözlüklerde bulunmayan bu sözcükler birer yeni madde başı olarak sözlüklerde kullanılabilir. Yeni anlamların tespit edilmesi, şüphesiz Türkmen sözlükçülüğüne ve sözvarlığına katkı sağlayacaktır.

- Poemde en çok kullanılan tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemler *söý-* (28), *bar-* (24), *bak-* (14)’tır.
- Çok anlamlı sözcük yapısındaki (birleşik eylem) eylemlerden beş farklı anlam ile sıklığı en fazla olan *diý-* (164), en fazla anlama sahip olan ise on farklı anlamda kullanılan *tap-* (16) eylemidir.
- Tek anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemlerden *aşık bol-* (4), *dowam et-* (4), *arkaýyn bol-* (3) en çok tekrar edilen eylemlerdir.

- Çok anlamlı söz öbeği (birleşik eylem) yapısındaki eylemlerden de üç farklı anlamda kullanılan *bar bol-* (4), *tolkun at-* (4) eylemleri en çok tekrar edilen çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerdir.
- Poemde en çok kullanılan tek anlamlı sözcük yapısındaki adlar *çopan* (99), *gyz* (52), *iki* (48)' dir. Çok anlamlı sözcük yapısındaki adlardan beş farklı anlam ile sıklığı en fazla olan *bir* (138), en çok anlama sahip olan ise altı farklı anlamla *yér* (25) dir.
- Tek anlamlı söz öbeği yapısındaki adlardan *gelin gyz* (7), *bir azajyk* (6) en çok tekrar edilen adlardır.
- Eserde çok anlamlı söz öbeği yapısında ad yoktur.

Söz konusu eser incelenirken göze çarpan en önemli hususlardan biri de deyimlerin fazlaca kullanılmasıdır. Deyimlere mecazlı söylem ve kafiye için sıklıkla yer verilmiştir.

- Kullanılan deyimlerde geçen *el* (8), *göz* (20), *kelle* (5), *yürek* (8) sözcükleri belirtilen sayılarda ve farklı deyimlerde geçmektedir.
- Eserde *halas et-* (5), *salam ber-* (5), *yola düş-* (5)" deyimleri en fazla tekrar edilen deyimlerdir.

Eserde ikilemelerin hepsi aynı kelimenin tekrar edilmesiyle oluşmamıştır.

- *Sag salamat* (2), *sessiz üýnsüz* (2), *açlyk ýalanaçlyk* (1) gibi ikilemelerde yakın anlamlı sözcüklerin tekrar edilmesiyle ikileme oluşturulmuştur.

Eserde konuşma dili ile yazılmış bazı sözcükler bulunmaktadır. Bu sözcüklere sözlük kısmında yer verilmemiş, ilişki sözleri başlığı altında değerlendirilmiştir.

- *Nädeýin, nädip, nämüçin, nätse ätsin, näm et-* bahsi geçen sözcüklerdir.

Eserde sözlüksel anlama sahip sözcüklere dair sayısal veriler şu şekildedir:

- Tek anlamlı sözcük yapısında 1027 ad tespit edilmiştir. Bu adların sıklıkları toplamı 2905'tir.
- Çok anlamlı sözcük yapısında 87 ad tespit edilmiştir. Bu adların sıklıkları toplamı 1260'dır.
- Söz öbeği yapısında 74 ad tespit edilmiştir. Bu adların sıklıkları toplamı 125'tir.
- Tek anlamlı sözcük yapısında 397 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 845'tir.
- Çok anlamlı sözcük yapısında 61 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 930'dur.
- Tek anlamlı söz öbeği yapısında 119 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 152'dir.
- Çok anlamlı söz öbeği yapısında 5 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 15'tir.
- Eserde 222 tane deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin sıklıkları toplamı 304'tür.
- Eserde 26 tane ilişki sözleri tespit edilmiştir. Bu ilişki sözlerinin sıklıkları toplamı 51'dir.
- Eserde 20 tane ikileme tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin sıklıkları toplamı 34'tür.
- Eserde 7 tane dua tespit edilmiştir. Bu duaların sıklıkları toplamı 13'tür.
- Eserde 2 tane beddua tespit edilmiştir. Bu bedduaların sıklıkları toplamı 3'tür.
- Eserin tamamına bakıldığında 1188 farklı ad ve 582 farklı eylem incelenmiştir. Bu adların sıklıkları toplamı 4290, eylemlerin sıklıkları toplamı ise 1954'tür. Kalıp sözler ise 277 defa farklı şekilde kullanılmış, kullanım sıklıkları toplamı ise 405'tir. Sonuç itibari ile 2047 farklı unsur 6649 sıklıkta kullanılmıştır.

Tablo 14. İncelenen Öğeler

İncelenen Öğeler	Sayıları	Sıklık Sayıları
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar	1027	2905
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Adlar	87	1260
Söz Öbeği Yapısındaki Adlar	74	125
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	397	845
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	61	930
Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	119	152
Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	5	15
Deyimler	222	304
İlişki Sözleri	26	51
İkilemeler	20	34
Dualar	7	13
Beddualar	2	3
TOPLAM	2047	6649

KAYNAKÇA

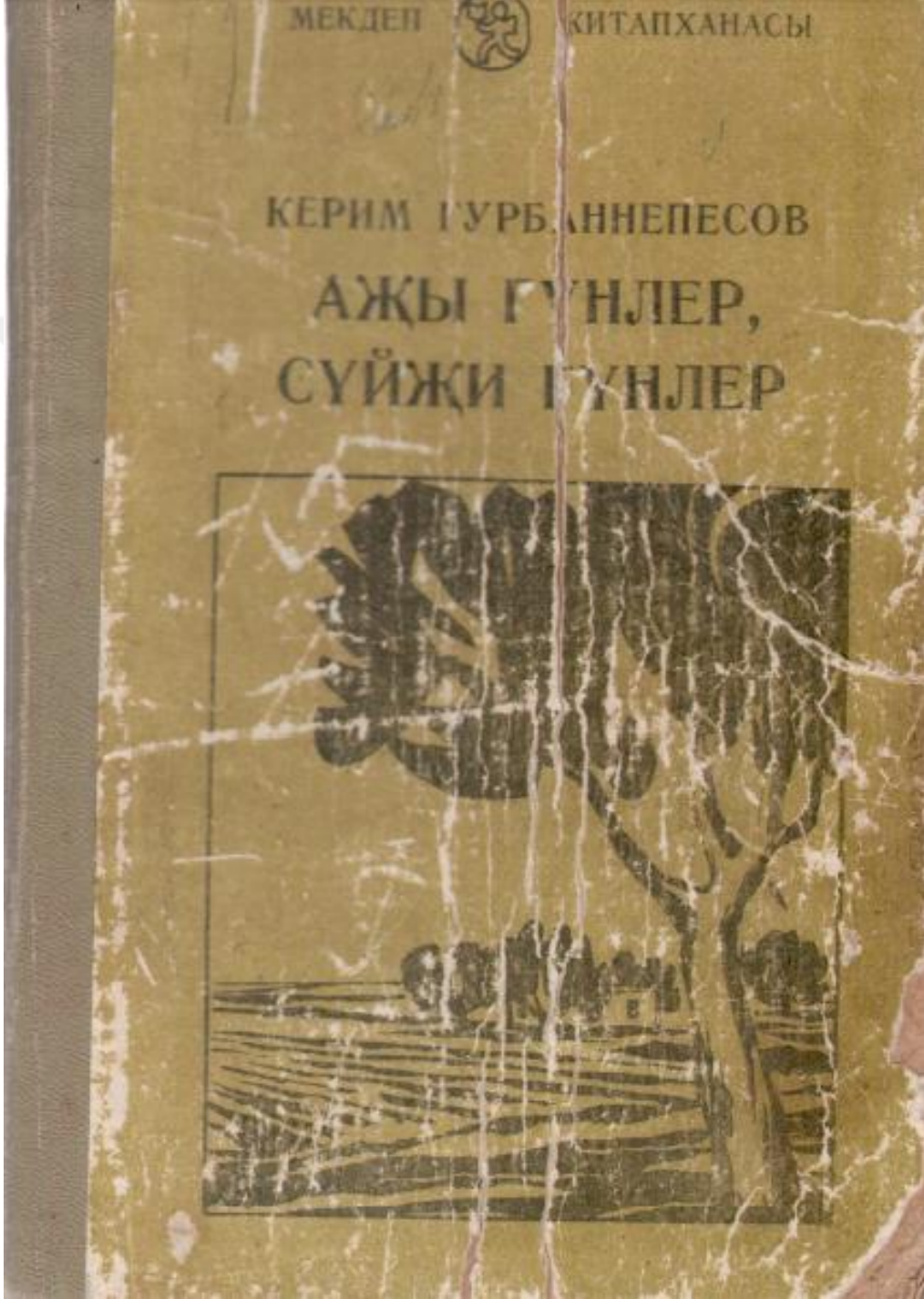
- Akalın, Ş. H. (2010). Sözlüğün Tarihi. *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 97, 268-279.
- Akpınar, Y. (1988). *Çağdaş Türk Edebiyatları (Ders Notları)*, İzmir.
- Aksan, D. (1990). *Türk Anlambiliminin Ana Çizgileri Üzerine*, Dilbilim Yazıları, Ankara: Usem Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Türk Dil Kurumu Yayınları
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (1998). *Türkçenin Gücü*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006). *Dil, Şu Büyülü Düzen*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alan, N. (2019). *Adlar. Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri (13-39)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Altaylı, S. (2005). *Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Prestij Matbaası.
- Arıkan, M. (2008). Kerim Gurbannepeşov'un Ölümünün 20. Yılı Anısına: Hayat Hikâyesi ve Şiirleri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. VIII, S. I, 19.
- Berdimuhamedow, G. (2016). *Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü*, Aşgabat: Türkmenistan'ın Ilımlar Akademiyası Magtumgulu Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutu.
- Boz, E. (2011). "Yunus Emre Divanı'nın Bağlamsal Sözlüğü ve Dizini Üzerine Bir Deneme", *X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi ve Bilgi Şöleni Bildirileri (06-08 Mayıs 2010)*, Eskişehir: 91-95.
- Çeneli, İ. (1983). Türkmen Türkçesi Sözlüğü, *Belleten*, C. 30-31, S. 1982-1983, 29-84.
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap.
- Çonoğlu, S. (2002). *Türkmen Edebiyatından Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatına Doğru*, Türkler Ansiklopedisi, C. 19, 860-871.
- Dinçer Berdibek, Z. (2018). *Şeyhülislâm Yahyâ Divânının Bağlamı Dizini Ve İşlevsel Sözlüğü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Sevinç Matbaası.

- Gollanma, Kerim Gurbannepesow, http://gollanma.com/kerim_gurbannepesow.html (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Gozýetim, Kerim Gurbannepesow, <http://gozyetim.com> (Eriřim Tarihi: 27.09.2019).
- Gökçür, E. (2016). Türkmen Türkçesinde Korunan Fonetik Unsurlar, *Turkish Studies*, C. 11, S. 10, 269-292.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler, *Bilig*, S. 44, 89-110.
- Gurbannepesov, K. (1989). Tercimehal Yerine, *Menzil*, Aşgabat, s.8-9.
- Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Hamzaýev, M.Ý., Altaýew, S., Ataýew, G., Açylowa, G., Mesgudow, V., ve Meretgeldiýew, A. (1962). *Türkmen Diliniň Sözlügi*, Ařgabat: Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilim İnstitutı.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkilime*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Kafesoğlu, İ. (1958). *Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti*, Jean Deny Armağanı, Ankara: T.T.K. Basımevi.
- Kamacı Gencer, D. (2019). Yardımcı Eylemler. *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri* (305-331). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kara, M. (1996). Çağdaş Türkmen şiiri, *Türk Dili Dergisi*, Türk şiiri Özel Sayısı 5, 852,890.
- Kara, M. (1998). Türkmen Edebiyatı Tarihi, *TDEK*, (3. Baskı), 159-178. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kara, M. (2000). *Türkmençe (Giriş-Gramer-Sözlük)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kara, M. (2002). Hazar Ötesi Türkmenler ve Türkmenistan, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 14, 226.
- Kara, M. (2015). *Türkmen Türkçesi Grameri*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Kara, M. ve Karadoğan A. (2014). *Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kubbealti Lugati, Sözlük, <http://lugatim.com/> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Kültürel, Z. (2010). Kerim Gurbannepesov'un Dövür Beyle Däldir şiiri ve Sosyal Hayatta Yarış, *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 2, S. 1, 131-140.

- Meredow, A. ve Ahally, S. (1988). *Türkmen Klassık Edebiyatının Sözlüğü*, Aşgabat: Türkmenistan Neşirýat.
- Nartyýew, N. (2010). Türkmen Dialektologiyasy, *Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy*, Aşgabat, 48-50.
- Ötüken Türkçe Sözlük, Sözlük, <http://www.otukensozluk.com/> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Öztürk, F. (2007). *Bakî Divanı Sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Saray, M. (2014). *Türkmen Tarihi*, Ankara: TTK Basımevi.
- Söylemez, O. ve Azap S. (Ed.). (2018). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı (romanın unsurları)*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z., Eker, S. (1995). *Türkmence - Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18.
- Toz, H. (1999). *Türkmen Şairi Kerim Gurbannepesov –Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri-*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- “Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi”, Türkmenistan Türk Edebiyatı (1993). C. 10-11, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Türkmenistan Türk Edebiyatı 10-11. Ciltler (XIX. Asrın Sonu, XX. Asrın Başında Yaşamış Şairler) <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78527/xix-asrin-sonu-xx-asrin-basinda-yasamis-sairler.html> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Türkmen Medeniyeti, Kerim Gurbannepesow, <http://www.tkm.8m.net/gurbannepes.htm> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Yabancı Dil Yayınları.
- Yılmaz, E. (2016). *Mahtumkulu Eserlerinin Deyimler Sözlüğü (Türkiye Türkçesi - Türkmen Türkçesi)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yılmaz, E. (2017). *Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

EKLER

EK 1: ORİJİNAL METİNDEN ÖRNEKLER

БИРИНЖИ БАП

I

Бугра чопан, Бугра чопан,
Гыз янында йыгра чопан
Бугра чопан...

„Дис-дириже якяр мени
Шу бидерек йыгралыгым.
Гелин-гыза гөзүм дүшсе
Ятдан чыкяр бугралыгым.

Йөне велин шу гезег-ә
Максадымы айтсам герек.
Көшек гөзлим Огулменлә
Ичим дөкүп гайтсам герек!“

Дийип, ыңха айна гарап
Йүзүн гөрйәр Бугра чопан.
Түве еме, кем ериң ёк,
Бесдир инди, угра чопан!

* * *

Мавы асман—мавы газан
Жөвенлерин четиретди.
„Ийиң!“ дийип Абдалголак¹
Бир эл билен хөдүр этди.

Айың нуры ийип баряр
Эййәм олаң көпүсини...

---

¹ Йылдыз ады.

Бугра чопан өпди гелип
Акжа тамың гапысыны

Өпмек үчин гүйч тапса-да,
Ачмак үчин гүйч тапмады.
Утанжырап гайра тесди,
Гачмак үчин гүйч тапмады,
Йыгы-йыгы демин алып,
Өйкенине гүйч топлады.

Хайсы ерден
Ене бирден
Гелип етдиң кеч йыгралык?
Бугра шу гүн азар берме,
Гач, йыгралык
Гач, йыгралык!

Ынха инди ниже айдыр,
Бизар болды Бугра сенден.
Алгың болса—берсин Бугра,
Бергиң болса—гечсин Бугра,
Йөне хазир угра шундан!

Нәме бейдип о нерессә
Сөйжегини сөйдүреңок,
Дийжегини дийдиреңок,
Ишдәсинден кесип оны,
Ийжек вагты ийдиреңок,
Дойжак вагты дойдураңок.

Бейдип хорлап йөрер ялы
Нәм әдипмиш чопан саңа?
Сен өзүңе, иң говусы,
Башга ёлдаш тапынсана!

Хаиха ябың аркасында
Зенләп гиден „гөк там“ отыр.
Шол гөк тамың ортасында
Гөгә гарап Гөкхан ятыр.

Хазир бар-да шол яңраның
Якасындаң тут, йыгралык.
Хем өзүңе пейда болар,

(Әхли эден этмишлерин
Сакгал биле гизләп йөрди).
...Гөзедүртме гараңкыды.
Бир атызы дүзләп йөрди.

Бирден онуң гулагына
Ат тойнагның сеси етди.
Чөзләп йөрән юмагының
Гап билинден кесип атды.

Бир серетсе, дув-ак болуп
Көне таныш ёрга гелйәр.
Ондан бетер дув-ак болуп
Ёкарсында Бугра гелйәр.

„Бир азажык ыш гөрнүпди,
Ожагазам сөнди ...“ дийди.
„Зыяны ёк! Нәтсе этсин,
Секиз бөлек дограп гитсин,
Эл гайтарман инди!“ дийди.

Бугра болса сессиз-үйнсүз
Гечип гитди угры биле.
„Эшек“ биле иши ёкды,
Башагайды сыгры биле,
Гойны биле, гайры биле...

Ики акыл, ики пикир
Бир-биринден сова дүшди.
Ики дамжа
ажы гөзяш
Өцүндәки сува дүшди.

Эй, сен Гөзяш, инди билдим,
Ене нәмәң нышаны сен:
Бигайратлаң
уытжыгы,
Бинамыслаң
пушманы сен.

* * *

Кәп йыл гечди ондан бәри,
Колхозында ишләп йөр ол.
Газан ялы башын яйкап,
Додакларын дишләп йөр ол.

...Ийсе-де бар,
Гейсе-де бар,
Чигит ялы зар зады ёк.
Бир серетсең—бар зады бар,
Бир серетсең—бар зады ёк.

Иениниң—сиңиди ёк,
Геениниң—батныгы ёк.
(Ол сиңидиң, ол батныгың
Ер йүзүнде сатлыгы ёк.)

Не гара ол, не-де ак ол,
Не-де бар ол, не-де ёк ол.
Гүнәсинден бошаса-да,
Хакыдадан бошанок ол.

Зәхмет билән,
азап билән,
Агы,
өкүнч,
жебир билән,
Ынсабының хапасыны
Сүпүрсе-де сабыр билән—

„Гел!“ диенок оңа хич ким,
„Гит!“ диенок оңа хич ким,
Ил-гүнүң өз жезасы бар,
Довам әдйәр, әвуз хөкүм...

1961—62.